

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ

2148

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Περιέχων Ἐπίτομον Ἱστορίαν

τῆς

Ἰατρικῆς Τέχνης

Φιλοπονηθεῖσαν

ὑπὸ

ΣΕΡΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

τοῦ

Ἰατροῦ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει

****

1818

Τοῖς

Ἐντευξομένοις.

Εἰς τὴν Ἐπίτομον ταύτην τῆς Ἰατρικῆς Ἱσορίαν θεωρεῖς τὰς ἀρχὰς καὶ προόδους τῆς ὡραίας τοῦ Ἀσκληπιοῦ Τέχνης, ἡ ὁποία παρὰ τοῖς Παλαιοῖς ἐδοξάζετο ὡς θεῖον τοῦ οὐρανοῦ δῶρον διὰ τὴν κοινὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὠφέλειαν. Εἰς αὐτὴν βλέπεις μὲ χαρὰν τὰ λαμπρὰ ὀνόματα τῶν Προγόνων σου, οἵτινες καὶ ἐζωογόνησαν καὶ περιέθαλψαν καὶ ἐλάμπρυναν καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν κοινωφελῆ ταύτην τέχνην, καθὼς καὶ τὰς λοιπὰς ὅλας. Εἰς αὐτὴν, λέγω, τὴν μικρὰν βίβλον εὑρίσκεις τὴν γνησί-

σίαν πηγὴν τῶν Ἀνατομικῶν καὶ Φυσιολογικῶν εὑρέσεων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Νεώτεροι ἀδίκως καυχῶνται...

Ἀλλὰ πόσον θέλεις σενάξει, ὅταν ἰδῇς τὰς Μούσας τοῦ Ἑλικῶνος νὰ φυγαδεύωνται ἀπὸ τὸ πάτριον ἔδαφος, νὰ ὑπερβαίνωσι τὰ ὄρη τῶν Ἄλπαιων, ζητοῦσαι νέαν πατρίδα εἰς γῆν ἀλλοτρίαν!

Ὦ Πόποι, ἦ μέγα πένθος Ἀχαιϊάδα
γαίαν ικάνει!

Τί παράδοξος φορὰ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Εἰς ἐκείνην τὴν γῆν, τὴν πάλαι ποτὲ καὶ ἔρημον καὶ ἄβατον καὶ ζοφώδη: εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄγρια δάση τῆς Ἄρκτου, καὶ εἰς τὰς λίμνας τῶν ἰχθυοφάγων

γων εὑρίσκονται τὴν σήμερον αἱ λαμπραὶ Ἀκαδημίαι, τὰ Λύκεια καὶ αἱ Στοαὶ τῆς Ἑλλάδος! Ἐκεῖ ξενιτεύονται καὶ οἱ δυσυχεῖς τῶν Ἑλλήνων Ἀπόγονοι, ζητοῦντες τὰ λείψανα τῆς τῶν Προγόνων μαθήσεως.

Ἄρά γε θέλει ἐπαληθεύσει ποτὲ ἡ προφητεία τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ἡ λέγουσαι ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι μιμοῦνται τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος; ἀλλ' εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέρχομαι.

Ἡ ἐπίτομος αὕτη ἱστορία διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλας Περιόδους. Ἡ πρώτη ἄρχεται ἐκ παλαιοτάτων καὶ ἀγνώστων αἰώνων, καθ' οὓς ἀνεφύησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς Ἰατρικῆς τέχνης, καὶ καταντᾷ εἰς τοὺς Ἀσκληπιάδας· ἡ δευτέρα ἄρχεται ἐντεῦθεν, καὶ

τελειόνει εἰς τὸν ἔξοχον τῶν Ἀσκληπιαδῶν, τὸν θεῖον Ἱπποκράτην, ὅσις ἥνωσε τὴν Ἰατρικὴν μετὰ τῆς Φιλοσοφίας· ἡ τρίτη Περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ ἐπεκτείνεται ἕως τὴν λυπηρὰν καὶ ἀξιοδάκρυτον ἐποχὴν τῆς Βαρβαρικῆς ἐφόδου.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν συνέβη ὁ παγκόσμιος σχεδὸν καταποντισμὸς τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἡ παντελὴς τῆς μαθήσεως ἔκλειψις, ἥτις διέμεινεν ἕως τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος· ἡ τετάρτη Περίοδος λοιπὸν περιλαμβάνει ὅλον αὐτὸ τοῦ χρόνου τὸ διάστημα, τὸ ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βαρβάρων, ἕως τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν· ἡ πέμπτη καὶ τελευταία ἄρχεται ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἀνεζωογονήθησαν αἱ ἐπιστήμαι· περαιοῦται δὲ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους.

Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ μικροῦ τούτου πονήματος ἐρανίσθην τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα ἀπὸ διαφόρους Συγγραφεῖς, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀπὸ τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ κυρίου M. W Blach, ὅπερ μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὸ Γαλλικὸν ἰδίωμα ὁ φιλόμουσος Κοραής.

Δὲν ἀμφιβάλλω, Ἀναγνῶσα φιλέλλην, ὅτι θέλεις δεχθῆ εὐμενῶς τὸ νεοφανὲς τοῦτο Πόνημα, μικρὸν μέν, ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν ἔλλειψιν· ἄξιον δὲ τῆς φιλοσοφικῆς σου περιεργείας· ἐνθυμοῦ δὲ πάντοτε τὸ λόγιον τοῦ περιφήμου Γαληνοῦ. "Χαλεπὸν ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτεῖν ἐν πολ-

„ πολλοῖς, τὰ μὲν ὅλως ἀγνο-
„ ήσαντα, τὰ δὲ κακῶς κρί-
„ ναντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον
„ γράψαντα.

Ἔῤῥωσο.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ
ΠΡΩΤΗ.

Κεφάλαιον Α'.

Κρίνω περιττὸν τὸ νὰ ζητήσωμεν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἰσορίας τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῆς Ἰατρικῆς τέχνης, διότι αὐταὶ κρύπτονται εἰς τὰ σκότη τῶν αἰώνων, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ἐπιςημῶν αἱ ἀρχαί· ἂς τὴν ζητήσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἄνθρωπον.

Ἡ ἀνθρώπινος φύσις ὑπόκειται εἰς πάθη, ἐπειδὴ ὑπόκειται εἰς μυρίας δεινὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι βλάπτουσι τὰ τοῦ σώματος ὄργα-

γανα, καὶ ταράττουσι τὰς ζωτικὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν ἀρχῆς καὶ ὑπάρξεως ἐβιάσθησαν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ ζητήσωσι θεραπείαν εἰς τὰ πάθη, ἢ ἐλάφρωσιν τινὰ τῶν ἰδίων πόνων *). Ἀφ' ἧς ὥρας ὑπῆρξαν ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον, ἄρχησαν καὶ τὰ πάθη· ἀφ' ἧς ὥρας τὰ πάθη ἄρχησαν νὰ ἐνοχλῶσι τοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἀπαλλαχθῶσι, ζητοῦντες τὰ πρόσφορα ἰατρικὰ εἰς τὰς νόσους. Ἄρα ἡ Ἰατρικὴ φαίνεται σύγχρονος μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ εἶναι σύγχρονος μὲ τὰ πάθη.

Καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν νηπιότητα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἰδεασθῶμεν τὸν ἄνθρωπον πάντη ἀμαθῆ καὶ ἄμοιρον διόλου Ἰατρικῆς ἐμπειρίας, διότι ἔπεται ἀναγκαίως νὰ τὸν ὑποθέσωμεν καὶ ἀπαθῆ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον **).

Δὲν

*) Νῦν δ' αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἰατρικὴν ἐποίησε ζητεῖσθαί τε καὶ εὑρεθῆναι ἀνθρώποισιν, Ἱπποκρ.

Γέγονε δὲ ἄρα καὶ ἡ ἀνάγκη πολλῶν εὑρέσεως ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ἀφορμή. Λαέρτ.

**) Ὅρα Κέλσον.

Δὲν εὑρίσκεται μέρος τοῦ γνωστοῦ κόσμου, ὅπου νὰ ἀγνοῆται διόλου ἡ Ἰατρική· τὰ Ἔθνη τὰ πλέον βάρβαρα γνωρίζουσι τὰς δυνάμεις τινῶν φυτῶν, καὶ τὰ ἁπλᾶ ἐκεῖνα βότανα, ὅσα ἡ φύσις παρίστᾷ πάντοτε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Παρατηροῦμεν δὲ καὶ τὴν σήμερον μεταξὺ τῶν ἀπαιδεύτων καὶ ἀπολιτεύτων λαῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς νέας Ὁλλάνδας, τῆς νέας Ζελλάνδας καὶ τῆς ἐνδοτέρας Ἀφρικῆς, παρατηροῦμεν, λέγω, ἴχνη τινὰ Ἰατρικῆς καὶ Χειρουργίας· διότι αὐτοὶ οὐ μόνον διακρίνουσι διάφορα εἴδη ἀῤῥωστημάτων, ἀλλὰ γνωρίζουσι καὶ τὰ πρόσφορα ἰατρικὰ βότανα, καὶ τὸν τρόπον ἔτι τῆς θεραπείας *). Βέβαια οἱ ἄγριοι τῆς Ἀμερικῆς ἐγνώριζον πρὸ πολλῶν αἰώνων τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ θαυμασοῦ ἐκείνου Φλοιοῦ, ἁπλῶς λεγομένου Κίνα. Καὶ οἱ ἀμαθεῖς κάτοικοι τῆς Ἰσπανιόλης ἤξευρον πρὸ πολλοῦ τὸ ἀντιφάρμακον τῆς ἀφροδισίου λύμης.

*) De la contamine, Memoires de l' Acantemie 1738.

Histoire de Voqages par M. de la Harpe.

Δικαίως λοιπὸν εἶπεν ὁ Πλίνιος, ὅτι πολλὰ γένη ἀνθρώπων ἔζησαν χωρὶς Ἰατροὺς, οὐδὲν ὅμως χωρὶς ἰατρικήν.

Ἡ Ἰατρικὴ κατ' ἀρχὰς ἦτον ἁπλουστάτη, καθὼς καὶ ὁ ἄνθρωπος, τουτέστιν εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς φύσεως περιοριζομένη· μὲ τὴν πρόοδον δὲ τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ οἱ πάσχοντες ἠγωνίζοντο νὰ εὕρωσι τὰ ὠφέλιμα ἰατρικὰ εἰς τὰ πάθη, ἡ τύχη ἀνεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς νέα βότανα, καὶ ἰαματικὰ βοηθήματα. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τέχνας· διότι αἱ περισσότεραι καὶ ἀξιολογώτεραι εὑρέσεις ἔγιναν κατὰ τύχην μᾶλλον, ἢ κατὰ λόγον.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἡ παρατήρησις ἔγινε μήτηρ πολλῶν εὑρέσεων· ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἕως τῆς σήμερον, πότε καὶ ὑπὸ τίνων ἐφευρέθησαν τὰ πλέον συνήθη καὶ πρόχειρα τῆς Ἰατρικῆς βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ἐκ παραδόσεως ἔχομεν. Λέγεται, ὅτι ἡ Ἶβις, περίφημον παρ' Αἰγυπτίοις ὀφιοφάγον ὄρνεον, ἔδειξε κατὰ πρώτην φορὰν τοὺς Κλυσῆρας *), ὅτι οἱ κύνες

*) Τινὰ δὲ ἐκ περιπτώσεως φασὶν ἐπινενοῆσθαι.

νες ἐδίδαξαν τὴν διὰ τοῦ ἐμετοῦ κάθαρσιν **), ὅτι ὁ ποτάμιος ἵππος ἔδειξε τὴν φλεβοτομίαν ***), ὅτι αἱ αἶγες ἔδωκαν ἀφορμὴν

Καὶ τὸ κλύζειν ἀπὸ τῆς Ἴβιος φασὶν εὑρεθῆναι, πληρούσης τὸ περὶ τὸν τράχηλον δέρμα, ὡς κλυσῆρος ἄσκομα θαλασσίου ὕδατος καὶ νειλαίου, καὶ διὰ τοῦ ῥάμφους ἐνιείσης ἑαυτῇ ὀπισθεν. Γαλ. Εἰσαγ.

**) Λόγος δ' ἔχει τὴν Ἶβιν πρώτην καταδεῖξαι κλυσῆρας, ἥπερ ἔθος αὐτὴν ἑαυτὴν κλύζειν, τῷ καμπύλῳ τοῦ ῥάμφος καθαίρουσαν τὸ μέρος, ἵνα τὸ βάρος τῶν βρωμάτων ἀθροίζεται. Πλίν. βιβ. ϛ. κεφ. ϛϛ'.

***) Οἱ τῶν Σίνων, ἢ Κινέζων Ἰατροὶ δὲν ἐγνώριζον παντελῶς τοὺς κλυσῆρας, ἕως τὸν καιρὸν, καθ' ὃν συνανεστράφησαν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους Ἰατροὺς τοὺς ἐν τῇ πόλει Μακάῳ, τῇ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Πορτογάλλων. Τόσον παράδοξον ἐφάνη εἰς ἐκείνους τὸ πρᾶγμα, ὥςε τὸ ὀνόμασαν reméde des Barbares. τῶν βαρβάρων ἰατρικὸν Memoires de la chine.

*) Κικέρ. περὶ Φύσ. Θεῶν, [illegible]

**) Ἰσορροῦσιν, ὅτι ὁ Ἱπποπόταμος ὑσάκις πάσχει ἐκ πληθύρας, ἢ πλησμονῆς αἵματος τρίβεται εἰς ἀκανθωτόν τινα βάμνον, ἕως ὅτου νὰ σχίσῃ τὰς φλέβας, διὰ νὰ ἐκρεύσῃ τὸ περισσεῦον αἷμα· ἀφ' οὗ δὲ ἐλαφρωθῇ τοῦ βάρους, κηλύεται καὶ βυθίζεται εἰς τὴν λάσπην, διὰ νὰ ςαθῇ τὸ αἷμα. Πλίν. βιβ.

μὴν νὰ ἐπινοηθῇ ἡ παρακέντισις *) · ὅλα αὐτὰ ὅμως ἐνδέχεται νὰ εὑρέθησαν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων παρατηρήσεως κατὰ διαφόρους ἐποχάς, πολὺ παλαιοτέρας τῆς ἱστορίας. παραδείγματος χάριν, ὅταν εἶδον κατὰ πρώτην φορὰν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι εἰς ἕνα σφοδρὸν καὶ καυσώδη πυρετὸν μὲ κεφαλαλγίαν μεγάλην, ἢ μὲ πόνον τοῦ πλευροῦ, ὅταν εἶδον, λέγω, ὅτι ὀλίγον αἷμα ἐκρεῦσαν ἐκ τῶν ῥινῶν, διέλυσεν εὐθὺς τὸ πάθος, ἐσχάσθησαν βέβαια ὅτι εἶναι ἐπωφελὲς νὰ μιμηθῶσι τὴν φύσιν εἰς παρομοίας

8. κεφ. 27.

*) . . . . . Ὡς τὸ παρακεντεῖν τοὺς ὑποκεχυμένους ἐκ τοῦ περιπεσεῖν αἷγα, ἥτις περιχυθεῖσα ἀνέβλεψεν, ἐξωσχοίνου ἐμπαγείσης εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Γαλ.

„ Ἀγαθὴ δὲ ἄρα ἦν ἡ αἶξ καὶ τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀχλὺν, ἣν παῖδες Ἀσκληπιοῦ Ὑπόχυσιν καλοῦσιν, ἀκέσασθαι, καὶ λέγονταί γε οἱ ἄνθρωποι παρ' ἐκείνης μαθεῖν τόδε τὸ ἴαμα . . . . Ὅταν αἶξ νοήσῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιθολωθέντα αὐτῇ, πρόσεισι βάτῳ, καὶ παραβάλλει τῇ ἀκάνθῃ τὸ ὄμμα, νύσσει αὐτό· καὶ ἡ μὲν ἐκέντησε, τὸ δὲ ὑγρὸν ἐξεχώρησε, μένει δὲ ἀπαθὴς ἡ κόρη, καὶ ὁρᾷ αὖθις. Αἰλιαν, περὶ Ζώων.

ας περιστάσεις μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον. Πάλιν, ὅταν ἐπαρατήρησαν εἰς ἄλλο εἶδος πυρετοῦ, ὅτι ὁ αὐτόματος ἔμετος, καὶ ἡ κένωσις τῆς χολῆς ἐλάφρωσε τὸν πάσχοντα, ὅτι ὁ ἱδρὼς, ἢ τὰ οὖρα, ἢ ἄλλη τις κένωσις ἰάτρευσε τὸ πάθος, ἔκριναν ἀναγκαῖον εἰς παρομοίας περιστάσεις νὰ πράξωσι διὰ τῆς τέχνης, τὰ ὅσα ἐνήργει ἡ φύσις. Ὁ θάνατος τινῶν ἐδίδαξε τοὺς ἄλλους τίνι τρόπῳ νὰ τὸν ἀποφεύγωσι, καθὼς τὰ ναυάγια καὶ οἱ καταποντισμοὶ διδάσκουσι τοὺς πλέοντας νὰ ἀποφεύγωσι τὰς ὑφάλους πέτρας καὶ τοὺς σκοπέλους.

Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται, ὅτι πάλαι ποτὲ εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐσυνείθιζον νὰ ἐκφέρωσι τοὺς ἀῤῥώστους εἰς τὰς πλατείας ὁδοὺς καὶ λαιοφόρους, ὅπου ἡρώτων τοὺς διαβαίνοντας, ἂν ἤξευρον κανὲν ἰατρικὸν πρόσφορον· ὅσις τῶν παρερχομένων ἐγνώριζεν ἐκ πείρας ὠφέλιμόν τι πρὸς ἐκεῖνο τὸ πάθος, τὸ ἐδιώριζε κατὰ χρέος, καὶ πολλοὶ τῶν ἀῤῥώστων ἰατρεύοντο κατὰ τύχην *).

Κε-

*) Φησὶ δὲ καὶ Ἡρόδοτος ὁ Ἱστοριογράφος τὸ παλαιὸν ἐν ταῖς περιόδοις προτίθεσθαι τοὺς νοσοῦντας „

Κεφάλαιον Β'.

Ἐαν ἀνοίξωμεν τὴν ἱερὰν βίβλον τοῦ Μωϋσέως, τὴν παλαιοτάτην βίβλον τοῦκόσμου, δὲν εὑρίσκομέν τι ἀξιόλογον περὶ ἀρχαίας Ἰατρικῆς· εὐκόλως ἠθέλομεν πιστεύσει μὲ τὸν Κλήμεντα τὸν Στρωματέα, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἐδιδάχθη τὴν Ἰαματικὴν τέχνην παρὰ τῶν Αἰγυπτίων· ἀλλ' ὁ θεόπνευστος αὐτὸς Προφήτης δὲν ἐφάνη ὡς Ἰατρὸς μεταξὺ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὡς νομοθέτης καὶ τερατουργός.

Βλέπομεν κατὰ πλάτος εἰς τὸ Λευϊτικὸν τὴν μιαρὰν ἐκείνην νόσον τῆς λέπρας,

τοὺς δὲ περιπεσόντας τοῖς αὐτοῖς νοσήμασιν ὠφηγεῖσθαι, οἷς χρησάμενος ἔκαστος ἐθεραπεύθη, καὶ οὕτως ἐκ τῆς τῶν πολλῶν πείρας συνερανίζεσθαι τὴν τῆς Ἰατρικῆς. Γαλ. Διδαγ.

πρας, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ παιδεύσῃ τὸν σκληροτράχηλον λαόν. Ἀλλ' ὁ θεῖος Μωϋσῆς δὲν διδάσκει ἰατρικήν τινα μέθοδον πρὸς ἴασιν τῆς νόσου, ἀλλὰ διορίζει τὰς προσηκούσας διαταγὰς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τοῦ μολύσματος· ἐνταυτῷ δὲ, διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς ἀπειθεῖς Ἰσραηλίτας, νὰ ἐκτελέσωσι τὰ προσαχθέντα, συνάπτει μὲ τὰ πολιτικὰ διατάγματα καὶ τὰ ἱερὰ τῆς θρησκείας ὅπλα *).

Ἡ θεία Γραφὴ διηγεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ νέος Τωβίας ἰάτρευσε τὴν τύφλωσιν τοῦ πατρός του, ἀλείψας τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὴν χολὴν ἑνὸς ἰχθύος, διὰ συμβουλῆς τοῦ ἀγγέλου Ῥαφαήλ. Ἀλλαχοῦ πάλιν ἀναφέρει, ὅτι ὁ Προφήτης Ἡσαΐας ἰάτρευσεν Ἐζεκίαν τὸν βασιλέα εἰς τρεῖς ἡμέρας, ἐπιθέσας εἰς τὰ ἕλκη του σῦκα. Πλὴν αἱ τοιαῦται ἰάσεις λέγονται θαύματα, καὶ οὐχὶ ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα.

Οἱ Ἱερεῖς ὅλων σχεδὸν τῶν παλαιῶν καὶ

*) Λευϊτικ. κεφ. 13. 14.

καὶ εἰδωλολάτρων ἐθνῶν διεδέχθησαν καὶ ἐνηγκαλίσθησαν τὸ ἐπάγγελμα τῆς Ἰατρικῆς. Τῳόντι ἦτον εὔκολον νὰ ὀνομάζωνται δοτῆρες τῆς ὑγιείας καὶ τῆς ζωῆς, ὅσοι ἐκαυχῶντο εἰς τὴν ἄμεσον μετὰ τῶν Θεῶν κοινωνίαν. Τὰ δύο ταῦτα χαρίσματα, δηλαδὴ Ἰατρικὴ καὶ Ἱερωσύνη, εἶχον τότε μεγάλην σχέσιν καὶ ἀναλογίαν πρὸς ἄλληλα· καθότι ἐπεστηρίζοντο εἰς τὰ δύο κυριώτερα πάθη τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα· ἡ ἐλπὶς τῆς ὑγιείας, καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου παρεκίνει τὸν ἀσθενῆ νὰ βλέπῃ τὸν Ἰατρὸν ὡς σωτῆρα καὶ λυτρωτήν· ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας, καὶ ὁ φόβος τῆς θείας ὀργῆς ἐδείκνυε τὸν Ἱερέα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δεισιδαίμονος ὡς ἐπίγειον Θεόν. Ἰατρικὴ λοιπὸν καὶ θρησκεία συνάμα ἐνωθεῖσαι εἰς χεῖρας τῶν ψευδωνύμων ἐκείνων Ἱερέων ἐγένοντο ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύμμικτον, ἀδιαίρετον καὶ τερατῶδες σῶμα, φοβερὸν ὁμοῦ καὶ πανσέβασον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἱερεῖς Ἰατροί, διὰ νὰ σεβώσωσι τὴν πρὸς τοὺς Θεοὺς αὐτῶν λατρείαν, ἐκήρυττον θαυμασὰς καὶ παραδόξους

ξους ἰάσεις, τελουμένας δι' ὑπερφυοῦς δυνάμεως· ἐνταυτῷ δὲ, διὰ νὰ ἀποκατασήσωσι πλέον ἀξιοσέβαστον τὴν ἰαματικὴν αὐτῶν τέχνην, ἐκαυχῶντο πάντοτε εἰς τὴν ἄμεσον πρὸς τοὺς Θεοὺς αὐτῶν παῤῥησίαν· συγχρόνως λοιπὸν καὶ ἰάτρευον καὶ ἐθαυματούργουν, οἱ δὲ πεπλανημένοι λαοὶ ἐπίστευον.

Ὑπὲρ πάντας ὅμως οἱ τῶν Αἰγυπτίων Ἱερεῖς προήγαγον εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ὑπόληψιν τὸ τῆς Ἰατρικῆς ἐπάγγελμα· ἐπειδὴ εἰς κανὲν ἄλλο ἔθνος τοῦ κόσμου τὸ ἱερατεῖον δὲν ἔλαβε τόσην δύναμιν καὶ κλέος, καθὼς εἰς τὸ τῆς Αἰγύπτου. Ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ὅτι οἱ ἐκεῖ Ἱερεῖς ἐξουσίαζον τὸ τρίτον μέρος τῆς γῆς, τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης μοναρχίας· ἐχαίροντο ὅλα τὰ προνόμια, ἀπελάμβανον ἄπειρα πλούτη, ἄπειρα εἰσοδήματα, χωρὶς νὰ ὑπόκεινται εἰς καμμίαν φορολογίαν· αὐτοὶ ἦτον καὶ νομοθέται καὶ νομοφύλακες, καὶ θεολόγοι, καὶ φιλόσοφοι, καὶ διδάσκαλοι· ἐν ἑνὶ λόγῳ, αὐτοὶ εἶχον τὴν παρακαταθήκην τῆς θρησκείας, τῶν νόμων, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν· ἀναγκαίως λοι-

λοιπὸν μετεχειρίζοντο ὅλους τοὺς τρόπους καὶ ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἐπισηρίξωσι τὸ ἴδιον κράτος εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ.

Διηρημένοι ὄντες οὗτοι εἰς πολλὰ τάγματα, οἱ μὲν κατεγίνοντο εἰς τὰς θυσίας, οἱ δὲ εἰς τὴν μυστικὴν φιλοσοφίαν· ἄλλοι δὲ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων, οἵτινες καὶ ἐπωνομάζοντο Παστοφόροι. Ἔπραττον οὗτοι, καὶ ἐδίδασκον τὴν Ἰατρικὴν τέχνην μέσα εἰς τοὺς ναοὺς μ' ὅλας τὰς μυστηριώδεις τελετὰς, προσδιορίζοντες τὰς ἡμέρας καὶ ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄῤῥωστος ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ τοιόνδε ἢ τοιόνδε ἰατρικόν· διορίζοντες τὰ γυμνάσια καὶ τὰς περιηγήσεις εἰς τοὺς πάσχοντας χρονικὰ πάθη· πολλάκις δὲ ἐπεσφράγιζον τὴν θεραπείαν μὲ μαγικάς τινας ἐπῳδὰς καὶ γοητείας, καὶ ἄλλα παρόμοια.

Εἶχον οὗτοι χρέος ἀπαραίτητον νὰ θεραπεύωσι τὰς νόσους κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς περιεχομένους ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδόξαζον ἀρχηγὸν καὶ εὑρετὴν τῆς τέχνης *). Ἦτον

*) Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, εἰς ὃν ἀπέδιδον οἱ Αἰγύπτι-

τον ἀπηγορευμένον (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους) νὰ κινήσωσι τοὺς τοῦ σώματος χυμοὺς, ἢ νὰ δώσωσι καθάρσιον πρὸ τῆς τετάρτης ἡμέρας *)· ἦτον τέλος πάντων ἀπηγορευμένον ὑπὸ σφοδροτάτας ποινὰς τὸ νὰ παρεκτραπῶσιν ὀλίγον, ἢ νὰ παραδράμωσι τοὺς κανόνας τῆς ἱερᾶς ἐκείνης βίβλου.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου οἱ Ἰατροὶ τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζον πρὸ πολλοῦ τὴν φλεβοτομίαν, τὰ καθάρσια, τὰ ἐμετικὰ, τὰς συκίας, τὰ λουτρὰ τῶν ποδῶν, τὰ καυτήρια κ. τ. λ. ἐπειδὴ δὲ ἦτον παλαιοτάτη συνήθεια ἐν Αἰγύπτῳ νὰ ταριχεύωσι (βαλσαμώνωσι) τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, ἔπεται νὰ εἶχον καὶ ἀμυδράς τι-

οι τὴν εὕρεσιν τῆς Ἰατρικῆς τέχνης, συνέγραφε (λέγουσι) τεσσαράκοντα δύο βιβλία, ἂν τὰ μὲν περιεῖχον τὴν μυστικὴν φιλοσοφίαν, τὰ δ' τὴν ἰατρικὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν· αὐτὰ ἐφυλάττοντο ἀκριβῶς καὶ μὲ ἱερὸν σέβας ἐν τοῖς ναοῖς· καὶ εἰς μὲν τὰ πρῶτα κατεγίνοντο οἱ λεγόμενοι Ἱεροφάνται καὶ Προφῆται· εἰς δὲ τὸ τῆς ἰατρικῆς ἐνησχολεῖτο τὸ τάγμα τῶν Παστοφόρων. Ἰαμβλ. περὶ Μυς. Αἰγυπ., καὶ Κλημ. Στρ.

*) Ἀρις. Πολ. βιβ. 3.

τινας ἰδέας ἀνατομῆς *). Ὁ ἴδιος ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι, καθ' ὃν καιρὸν περιήρχετο τὴν Αἴγυπτον, ἡ πληθὺς τῶν ἐκεῖ Ἰατρῶν ἦτον ὑπέρμετρος· καὶ ὁ καθεὶς τούτων κατεγίνετο εἰς μερικά τινα εἴδη ἀῤῥωστημάτων. Οἱ μὲν, λέγει, ἰάτρευον τὰ πάθη τῆς κεφαλῆς· οἱ δὲ, τὰ πάθη τῶν ὀφθαλμῶν· οἱ δὲ, τὰ τῆς κοιλίας· ἄλλοι τὰ ἐσωτερικὰ, καὶ ἄλλοι τὰ ἐξωτερικά **)

Συνάγεται προσέτι ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ αὐτοῦ, ὅτι οἱ τῆς Περσίας βασιλεῖς εἶχον ἐν ἄκρᾳ ὑπολήψει τοὺς Ἰατροὺς καὶ Χειρουργοὺς τῆς Αἰγύπτου· ἐπειδὴ Κῦρος ὁ μέγας τῆς Περσίας Μονάρχης, καὶ σύγχρονος τῷ Σόλωνι καὶ Κροίσῳ, πάσχων ὀφθαλμικὰ πάθη, ἔπεμψεν εἰς Ἄμασιν βασιλέα Αἰγύπτου, παρακαλῶν νὰ τοῦ ἀποστείλῃ τὸν ἐμπει-

*) Εἰσὶ δὲ οἱ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατέαται καὶ τέχνην ἔσχουσι ταύτην. (Ὅρα πλατύτερον παρ' Ἡροδότῳ καὶ τὴν τέχνην τοῦ ταριχεύειν βιβ. β'.

**) Ἡ δὲ ἰητρικὴ κατὰ τάδε σφι δέδασαι· μιῆς νόσου ἕκαστος ἰητρός ἐστι, καὶ οὐ πλεόνων, πάντα δ' ἰητρῶν ἐστι πλεα· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἰητροί κατεστέασι· οἱ δὲ, κεφαλῆς· οἱ δ', ὀδόντων· οἱ δὲ, κατὰ νηδύν· οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νούσων. Ἡρόδ. βιβ. β'.)

πειρότερον Ἰατρὸν διὰ νὰ τὸν ἰατρεύσῃ. *) ἀλλὰ παραλείποντες τὴν Αἴγυπτον, ἂς ἔλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν πολυθρύλλητον Ἑλλάδα.

Κ Ε-

*) Ὅτε Κῦρος πέμψας παρὰ Ἄμασιν αἴτεε ἰητρὸν ὀφθαλμῶν, ὃς εἴη ἄριστος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἡρόδ. βιβ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Εἀν ζητήσωμεν τὴν Ἰατρικὴν εἰς τοὺς Ἡρωϊκοὺς τῆς Ἑλλάδος αἰῶνας, θέλει περιπλανηθῶμεν εἰς σκοτεινοὺς λαβυρίνθους· διότι ἡ τῆς Ἰατρικῆς ἱστορία κεῖται εἰς βαθύτατα σκότη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἕως εἰς τὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ.

Οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων Ποιητῶν ἀναφέρουσι τὰ ἔνδοξα ὀνόματα τῶν Ἡρώων ἐκείνων, οἵτινες ἐθαυμάζοντο τότε ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, οὐ μόνον διὰ τὰς λαμπρὰς αὐτῶν ἀρισείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἰατρεύειν τὰ πάθη· τοιοῦτοι ἐ-

χρημάτισαν ὁ Μελάμπους *), Χείρων ὁ Κένταυρος, **) ὁ Ἀριστεύς, ὁ Τελαμών, ὁ Θησεὺς

*) Ὁ Μελάμπους, ὅστις καὶ Ἱερεφάντης ἐκλήθη, κατήγετο ἐκ τοῦ Ἄργους, πόλεως πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου· ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἱερά, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου "Ἐγὼ μὲν νῦν φημὶ Μελάμποδα γενόμενον ἄνδρα σοφὸν, μαντικήν τε ἑωυτῷ συσῆσαι καὶ πυθόμενον ἀπ' Αἰγύπτου, ἄλλα τε πολλὰ ἀπηγήσασθαι Ἕλλησι, καὶ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον ὀλίγα αὐτῶν παραλλάξαντα.„ (βιβ. β'.) Ἱστορεῖται προσέτι καὶ ὡς ἀρχαιότατος ἰατρὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ εὑρετὴς τοῦ Ἐλλεβόρου, τοῦ ὁποίου τὴν καθαρτικὴν δύναμιν πρατηρήσας εἰς τὰς αἶγας, τὸν μετεχειρίσθη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διὸ καὶ Μελαμπόδιον φυτὸν ὁ ἑλλέβορος μετωνομάσθη. Καλοῦσι δὲ τὸν μέλανά τινες, δηλαδὴ τὸν ἑλλέβορον, ἐκ τοῦ τεμόντος καὶ ἀνευρόντος μελαμπόδιον, ὡς ἐκείνου πρώτου τεμόντος· καθαίρουσι δὲ οὗτος αὐτῷ καὶ πρόβατα, συνεπάδοντες τινὰ ἐπῳδὴν Θεόφρ. περὶ Φυτ. Ἱστορ. βιβ. 9. — Ἰάτρευσε λέγουσι, διὰ τοῦ ἑλλεβόρου καὶ τοῦ αἰγείου γάλακτος τὰς μαινομένας θυγατέρας τοῦ βασιλέως Προίτου· ἤκμασε δὲ πρὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ 150 χρόνους.

**) Χείρων ὁ Κένταυρος, ἐμπειρότατος εἰς τὴν διὰ βοτάνων ἰατρικὴν, ἐδίδαξε λέγουσι καὶ αὐτὸν τὸν Ἀσκληπιὸν, ὡσαύτως καὶ τὸν Ἰασωνα, ὅστις ἐκλήθη οὕτω πατὴν ἴασιν. ἐχρημάτισε δὲ τροφεὺς, παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ περιφήμου Ἀχιλλέως, πρὸς ὃν καὶ ὑποθήκας ἔγραφε διὰ στίχων. Οὗτος ἐφεῦρε τὸ φυτὸν, τὸ

σεὺς καὶ ἄλλοι παρόμοιοι. Ἀλλὰ ποῖον φῶς ἀληθείας μᾶς δίδουσι τὰ παλαιὰ ταῦτα καὶ λαμπρὰ ὀνόματα; Ὅσοι ὅμως τῶν ἀρχαίων Ποιητῶν ἐδίδαξαν μὲ τὴν μελίῤῥητον ἁρμονίαν τῶν ςίχων τὰ τῆς Ἰατριτῆς ἐπωφελῆ παραγγέλματα, προϋποθέττουσι καὶ δεικνύουσιν ἐναργῶς τὴν τῆς Ἰατρικῆς ἀρχαιότητα. Ὁ Ἡσίοδος συνέταξε ποιήματα ὁλόκληρα διὰ τὰς ἰδιοτήτας τῶν φυτῶν καὶ ποιότητας. Εἰς τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο Ποίημα: Ἔργα καὶ Ἡμέραι, δίδει ἀξιολόγους παραινέσεις ἰατρικὰς, μάλιςα περὶ Διαίτης.

Πρὸ πάντων δὲ ὁ κορυφαῖος τῶν Ποιητῶν Ὅμηρος φαίνεται ἀναμφιβόλως, ὅτι ἐγνώριζε τὴν φύσιν, τὴν κατασκευὴν καὶ ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅσον ἦτον δυνατὸν εἰς τοὺς τότε καιροὺς, ἐπειδὴ εὑρίσκομεν εἰς τὰ θαυμάτιά του Ποιήματα πολλὰς φυσιολογικὰς, ἀνατομικὰς καὶ χειρουργικὰς εἰδήσεις. Μανθάνομεν ἐν τού-

καλούμενον Κενταύριον, ἐκ τοῦ εὑρετοῦ λαβὸν τὴν ὀνομασίαν. Φημίζεται δὲ καὶ Χειρουργὸς ἄριςος· ὅθεν καὶ τὰ δυσκολώτατα ἕλκη ἐλέγοντο Χειρώνια, τοῦτέςιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ τὰ ἰατρεύσῃ, εἰμὴ ὁ Χείρων.

τούτοις τὴν μέθοδον, μὲ τὴν ὁποίαν ἰάτρευον τότε τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγάς· μανθάνομεν τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τινῶν βοτάνων, καὶ ἄλλα πολλὰ περιεργείας ἄξια *) Ὅταν λέγῃ διὰ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο καὶ θαυμάσιον φάρμακον τό:

Νηπενθὲς ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθες ἁπάντων.

τί ἄλλο πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, παρὰ τὴν τῶν ναρκωτικῶν βοτάνων ἰδιότητα καὶ ἐνέργειαν **); Ὅταν ὁ ἴδιος ἀναφέρει πε-

*) Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἦτον γνωςὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ μέθοδος τοῦ σχίζειν καὶ πλατύνειν τὰ τραύματα, τοῦ ἐγχαράττειν τὰ φλογισμένα αὐτῶν μέρη, τοῦ πλύνειν καὶ καθαίρειν μεθ' οἴνου τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη κ. τ. λ. Συνάγεται λοιπὸν, ὅτι αἱ εἰδήσεις τῆς φυσιολογίας, τῆς ἀνατομῆς καὶ χειρουργίας, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν ἐνσπαρμένας παρ' Ὁμήρῳ· αὐταὶ, λέγω, ἦτον γνωσταὶ κατὰ καιροὺς πολὺ ἀρχαιοτέρους καὶ τοῦ Ὁμήρου, καὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

**) Τὸ γὰρ νηπενθὲς φάρμακον, ὃ λαβεῖν, φησὶν ὁ Ποιητὴς τὴν Ἑλένην ἐκ τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν παρὰ τῆς Πολυδάμνης τοῦ Θῶνος γυναικὸς, ἀκριβῶς ἐξητακὼς φαίνεται Ὅμηρος. Διόδ. βιβ. α.

περὶ τῆς γῆς τῆς Αἰγύπτου, ὅτι γεννᾷ καὶ ἐκφύει πολλὰ ἰαματικὰ φάρμακα καὶ πολλὰ δηλητήρια,

Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Τί ἄλλο πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, εἰμὴ ὅτι ἦτον γνωστὴ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἡ τούτων χρῆσις καὶ δύναμις; Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὸν Ἑλικῶνα τῶν Μουσῶν, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς, ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη Ἑλλὰς, ἥτις ἔφερεν εἰς τελειότητα τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀπέδιδε τὰς πρώτας αὐτῶν εὑρέσεις εἰς τοὺς πατρίους Θεοὺς, ἢ εἰς τοὺς παῖδας τῶν Θεῶν. Κατὰ τὴν δόξαν λοιπῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρῶτος ὁ Ἀπόλλων ἐδίδαξε τὴν Ἰαματικὴν τέχνην εἰς τὸν υἱόν του Ἀσκληπιὸν, ὅστις τὴν μετέδωκεν ἔπειτα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους *).

Ἀ Σ-

*) Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τὰς εὑρέσεις ἢ Θεῶν παισὶν ἀνατιθέασιν, ἢ τισιν ἐγχὺς αὐτῶν, οἷς πρῶτοι οἱ Θεοὶ πέ-

Α Σ Κ Λ Η Π Ι Ο Σ

Οἱ ἀκριβεῖς τῶν φιλολόγων διακρένοντες ἀπὸ τῶν μύθων τὰς ἱστορικὰς πιθανολογίας ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἐγεννήθη ἐν τῇ Τρίκκῃ πόλει τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, πόλιν τῆς Πελοποννήσου *). Διδαχθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Χείρωνος τὴν Ἰατρικὴν τέχνην εὐδοκίμησεν ὑπὲρ πάντας· ἐγνώρισεν οὗτος τὰς ποιότητας καὶ δυνάμεις πολλῶν φυτῶν, ἐ-

σης τέχνης ἐκοινώνησαν· οὕτως οὖν καὶ τὴν ἰατρικήν, πρῶτον μὲν Ἀσκληπιὸν παρ' Ἀπόλλωνος τοῦ πατρὸς φασὶν ἐκμαθεῖν, καὶ ἀνθρώποις μεταδοῦναι· διὸ καὶ εὑρετὴς δοκεῖ αὐτῆς γεγονέναι. Γαλ. Εἰσαγ.

*) Στράβ. βιβ. 4. σελ. 283. — Ἡ Τρίκκη καλεῖται νῦν Τρίκκαλα.

ἐπενόησε τὴν κατασκευὴν πολλῶν φαρμάκων, καὶ μετεχειρίζετο πολλάκις εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τὰ τῆς ὑγιεινῆς βοηθήματα, οἷον τὴν μουσικὴν, τὰ ἄσματα, τὰ γυμνάσια κ. τ. λ. *) ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐχρημάτισεν ὁ πλέον εἰδήμων περὶ τὴν Ἰατρικὴν, καὶ ὁ πλέον εὔσπλαγχνος καὶ εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς πάσχοντας **).

Πεντήκοντα σχεδὸν χρόνους πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες θεοποιήσαντες τὸν Ἀσκληπιὸν ὡς δοτῆρα τῆς ὑγιείας καὶ εὐεργέτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀνήγειρον

*) Οὐ σμικρὸς δὲ τοῦ λόγου μάρτυς καὶ ὁ πάτριος θεὸς ἡμῶν Ἀσκληπιὸς, οὐκ ὀλίγας μὲν ᾠδάς τε γράφεσθαι, καὶ μίμους γελοίων, καὶ μέλη τινα ποιεῖν ἐπιταξας, οἷς αἱ τοῦ θυμοειδοῦς κινήσεις σφοδρότεραι γινόμεναι, θερμοτέραν τοῦ δέοντος ἀπειργάζοντο τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος . . . εὐθὺς δὲ τούτοις διωρίσατο τὸ τῶν κινήσεων εἶδος . . . καὶ μέτρον ὡρίσατο τῇ τῶν γυμνασίαν ἰδέᾳ. Γαλ. Ὑγιειν. Λόγ. ά.

**) Πρὸ δὲ Ἀσκληπιοῦ τέχνη μὲν ἡ ἰατρικὴ οὔπω ἦν ἐν ἀνθρώποις, ἐμπειρίαν δέ τινα οἱ παλαιοὶ εἶχον φαρμάκων καὶ βοτάνων. Γαλ. εἰσαγ.

Πολύανθος ὁ Κυρηναῖος λέγει, ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἐκεραυνώθη, ὅτι τὰς Πρωῖτου θυγατέρας κατὰ χόλον Ἥρας ἐμμανεῖς γενομένας ἰάσατο.

ρον αὐτῷ ναοὺς καὶ θυσιαστήρια εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν οἱ πλέον περίβλεπτοι ἦσαν εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, εἰς τὴν Τρίκκην, εἰς τὴν Πέργαμον, εἰς τὴν Κνίδον, καὶ εἰς τὴν Κῶν. *)

Ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις περιορισθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἡ Ἰατρικὴ τέχνη, ἐσπουδάζετο καὶ ἐτελεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, οἵτινες κατὰ μίμησιν τῶν Αἰγυπτίων Ἱερέων, οὐ μόνον τὴν οἰκειοποιήθησαν ὡς ἰδιαιτέραν κληρονομίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκατέμιξαν μὲ τὴν θρησκείαν· Ποῖον τάχα καλὸν μένει ἀμόλυντον καὶ καθαρὸν, ὅταν πέσῃ εἰς χεῖρας λαοπλάνων;

Α Σ -

*) Ὁ Παυσανίας καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαιολόγων ἀπαριθμοῦσιν ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα λαοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας.

Περὶ δὲ Τρίκκην, κατὰ τὸν Γεωγράφον ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ ἀρχαιότατον καὶ ἐπιφανέστατον, ὅμηρον Δολοψὶ καὶ τοῖς περὶ Πινδον ὁρίσις.

ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΑ.

Οἱ ναοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καθιδρυμένοι εἰς τόπους ὑψηλοὺς, ὑγιεινοὺς καὶ εὐκραεῖς, ἦτον μεγάλοι, εὐρύχωροι καὶ περικυκλωμένοι ἀπὸ ἄλση κατάσκια καὶ ἀμοιλαφῆ δένδρα, τῶν ὁποίων ἡ σκιὰ ἐνέπνεε σέβας καὶ εὐλάβειαν εἰς τοὺς πλησιάζοντας. Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ναῶν εὑρίσκοντο αἱ κατοικίαι τῶν Ἱερέων, τῶν Ἱερειῶν, τῶν Φαρμακοποιῶν καὶ παντὸς τοῦ θεραπευτικοῦ τάγματος. Πλῆθος ἄπειρον ἀσθενῶν εἰσέρρεε πανταχόθεν διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἴασιν· ἀλλ' ὁ Θεὸς τῆς ὑγιείας δὲν ἐσυγχώρει νὰ μένωσιν ἔνδον τοῦ ναοῦ, ὅσοι ἔπασχον πάθη ὀξέα τε καὶ θανατηφόρα, οὔτε αἱ ἔγγυαι τῶν γυναικῶν αἱ περὶ τὸν ἔνατον μῆνα τῆς κυοφορίας.

τῷ

Τῷ ὄντι ἤθελεν εἶναι πάντῃ ἀπαίσιον νὰ ἀποθνήσκωσιν ἐκεῖ οἱ νοσοῦντες, ὅπου ἐχαρίζετο ἡ ὑγιεία καὶ ἡ ζωή· διὸ καὶ τοὺς μετεκόμιζον ἀμέσως εἰς τὰ πέριξ πλησιόχωρα μέρη.

Οἱ ἱερεῖς Ἰατροὶ ὑπεκρίνοντο, ὅτι ἐρωτῶσι τὸν Θεὸν περὶ τοῦ πάθους, καὶ ὅτι λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ τὰς ἀποκρίσεις ὡς χρησμοὺς περὶ τῆς ποθουμένης ἰάσεως· ἄλλοτε ἐξήγουν τὰ ὀνείρατα τῶν ἀῤῥώστων, καὶ συνήγαγον ἐκ τούτων τὰ πρόσφορα ἰατρικὰ, πληροφοροῦντες τοὺς πάσχοντας, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐνύπνια ἦτον θεόπεμπτα. Τοιούτῳ τρόπῳ λοιπὸν χωρὶς νὰ ἐνέχωνται παντελῶς εἰς κάθε λυπηρὰν ἔκβασιν, ἐδοξάζοντο πάντοτε, ἢ ὡς πάροχοι τῆς ὑγιείας, ἢ ὡς διερμηνευταὶ καὶ μηνύσορες τῆς θείας βουλήσεως.

Ἐκ τῆς Κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους μανθάνομεν, τίνι τρόπῳ ὁ Θεὸς τῆς ὑγιείας ἔδιδε τοὺς σωτηριώδεις χρησμούς του, καὶ μὲ ποίας τελετὰς ἐθεραπεύοντο οἱ πάσχοντες. *) Ὅσοι ἤρχοντο (λέγει) διὰ

Γ νὰ

*) Ἐν τῇ Κωμωδίᾳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Πλοῦτος,

νὰ ἐρωτήσωσι τὸν Θεὸν, ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἁγνισθῶσι μὲ τὸ καθαρτήριον ὕδωρ· ἀμέσως ἔθεττον τὰς προσφορὰς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ· ἐπλαγίαζον ἔπειτα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπάνω εἰς δέρματα κριῶν, ἢ αἰγῶν, διὰ νὰ ἐνυπνιασθῶσι θεία ὀνείρατα. Ὅταν οἱ ἀσθενεῖς ἀπεκοιμῶντο, ἢ ἐπροσποιοῦντο ὅτι κοιμῶνται, εἰσήρχετο ὁ Ἱερεὺς σεφανηφορῶν, ἐνδεδυμένος τὴν ἱερὰν στολὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τὰς θυγατέρας τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἀπὸ νέας κωμικὰς καὶ ἐπιτηδείας τοῦ ὑποκρίνεσθαι εἰς τοιαύτας ἀπατηλὰς σκηνάς. Ὁ Ἱερεὺς μὲ ὅλην τὴν σοβαρὰν ταύτην παράταξιν ἐνεφανίζετο τάχα ὡς ἐν ὁράματι, καὶ ἐδείκνυεν ἢ ὑπηγόρευεν εἰς καθ' ἕνα τὸ πρόσφορον ἰατρικόν. Οἱ ἄῤῥωστοι ἔπρεπε νὰ πιστεύωσιν ἀδιστάκτως, ὅτι ὅσα ἔβλεπον καὶ ἤκουον, ἦτον θεῖαι ὀπτασίαι, καὶ ὄχι φαινό-

Ποιητὴς διὰ νὰ ἐμπαίξῃ τῶν λαοπλάνων Ἱερέων τὴν πανουργίαν, εἰσάγει εἰς τὴν σκηνὴν τὸν Καρίωνα, οἰκέτην τοῦ Χρεμύλου, διηγούμενον, ὅτι ἔφερε τὸν Πλοῦτον τυφλὸν ὄντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, διὰ νὰ τοῦ ἰατρεύσῃ τὴν τύφλωσιν, καὶ καθισορροῦντα τίνι τρόπῳ οἱ Ἱερεῖς ἐθεράπευον τοὺς εἰσερχομένους.

νόμενα αἰσθητά. Ἡ ἀμφιβολία, ὁ δισταγμὸς καὶ δυσπιστία ἀπηγορεύοντο δι' ὅλου· ἡ δὲ πίστις ἦτον ἀναγκαία πρὸς τὴν ἴασιν τῶν παθῶν.

Οὐ μόνον ὁ ἀποθεωθεὶς Ἀσκληπιὸς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν τινὲς μετεῖχον τῆς ἰαματικῆς χάριτος· οἷον ἡ Ἄρτεμις, ἡ Ἥρα, ἡ Λητὼ, καὶ ἡ Ἠπιόνη *).

Εἰς μίαν κώμην τῶν Νισσαέων (ἀναφέρει ὁ Στράβων) εὑρίσκετο ὁ ναὸς τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Ἥρας, καὶ ἄντρον τι καλούμενον Χαρώνιον, ὅπου προσέτρεχον οἱ νοσοῦντες διὰ νὰ λάβωσι τὴν ἴασιν. Ἐκεῖ διαιτῶντο καὶ διέτριβον πάντοτε δοκιμώτατοι Ἱερεῖς, οἵτινες δὶ ἐνυπνίων νηστειῶν τε καὶ προσευχῶν ἰάτρευον τοὺς πάσχοντας· ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σπηλαίου ἔμενον ἔγκλειστοι πολλὰς ἡμέρας, καθὼς τὰ θηρία ἐν τοῖς φωλεοῖς, νηστεύοντες καὶ ἐνυπνιαζόμενοι, δηλαδὴ πλανῶντες καὶ πλανώμενοι **)

Τοι-

*) Λητὼ μήτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος, Ἠπιόνη ἡ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γυνή.

**) Ἐν τῇ ὁδῷ τῇ μεταξὺ τῶν Τραλλέων καὶ τῆς Νύσσης, κώμη τῶν Νισσαέων ἐστὶν, οὐκ ἄποθεν τῆς πόλεως Ἀχάρακα· ἐν ᾗ τὸ Πλουτώνιον, ἔχον καὶ ἄλσος πο-

Τοιαῦτα ἦσαν ἐν συντόμῳ τὰ ἔργα τῆς πλάνης καὶ δεισιδαιμονίας· ἃς θεωρήσωμεν ἤδη καὶ τὰ μεταξὺ τούτων προκύψαντα λυσιτελῆ καὶ ὠφέλιμα.

Εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς ἐν Κνίδῳ καὶ Κῷ, ἐπεκράτησε παλαιὰ συνήθεια νὰ καταγράφωσι τὰς ἱστορίας τῶν παθῶν, καὶ τὴν μέθοδον τῆς σωτηριώδους ἰάσεως. (ἔργον ἀξιόλογον, τὸ ὁποῖον ἴσως δὲν ἐφαντάσθησαν ποτὲ οἱ Ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων) κατ' ἀρχὰς ἡ δεισιδαιμονία ἀνέγραφε τὰς ἰάσεις τῶν

λυτελὲς, καὶ νεὼν Πλούτωνός τε καὶ Ἥρας, καὶ Χαρῶνιον ἄντρον ὑπερκείμενον τοῦ ἄλσους θαυμασόν· λέγουσι γὰρ δὴ καὶ τοὺς νοσῶδεις καὶ προσέχοντας ταῖς τῶν Θεῶν τούτων θεραπείαις, φοιτᾶν ἐκεῖσε καὶ διαιτᾶσθαι ἐν τῇ κώμῃ πλησίον τοῦ ἄντρου· παρὰ γὰρ τοῖς ἐμπείροις τῶν Ἱερέων, οἳ ἐγκατοικοῦνται τε ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ διατάττουσιν ἐκ τῶν ὀνείρων τὰς θεραπείας· οὗτοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ ἐγκαλοῦντες τὴν τῶν Θεῶν ἰατρείαν· ἄγουσι δὲ πολλάκις εἰς τὸ ἄντρον, καὶ ἱδρύουσι μένοντες καθ' ἡσυχίαν ἐκεῖ, καθάπερ ἐν φωλεῷ σιτίων χωρὶς ἐπὶ πλείους ἡμέρας. Ἔτι δ' ὅτε καὶ ἰδίοις ἐνυπνίοις οἱ νοσηλευόμενοι προσέχουσι· μυσαγωγοῖς δ' ὅμως καὶ συμβούλοις ἐκείνοις χρῶνται, ὡς ἂν Ἱερεῦσι· τοῖς δ' ἄλλοις ἄδυτός ἐστιν ὁ τοπος καὶ ἀλεθριος.

τῶν νόσων εἰς τὰς θαυματουργοὺς τῶν Θεῶν δυνάμεις. διὸ καὶ σώζονται ἕως τῆς σήμερον λείψανα τῆς τοιαύτης ἀπάτης. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, οἱ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὀπαδοὶ ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἄρχησαν νὰ παρατηρῶσι τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ μεταβολὰς τῶν νόσων, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἰατρικῶν βοηθημάτων. Ἐφαίνοντο ἐπάνω εἰς τὰ τείχη, καὶ εἰς τὰς σήλας τῶν ναῶν σημειωμέναι πάμπολλαι ἱστορίαι παθῶν, τὰς ὁποίας οἱ μὲν πλούσιοι ἐνεχάραττον ἐπάνω εἰς μάρμαρα, ἢ εἰς πλάκας μεταλλικὰς, οἱ δὲ πτωχοὶ εἰς πίνακας ξυλίνους· αἱ τοιαῦται ἱστορίαι, ὅσον καὶ ἂν ἦτον ἀτελεῖς καὶ ἐλλειπεῖς, ἔγιναν ὅμως ἐπωφελέσταται πρὸς τοὺς μεταγενεσέρους· καθότι ἐκ τῆς τούτων συλλογῆς καὶ συναθροίσεως ἀνεφύησαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ οἱ κανόνες τῆς τέχνης.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄

ΔΕΥΤΕΡΑ

Κεφάλαιον Α΄.

Ειδομεν ἄχρι τοῦδε τὴν Ἰατρικὴν τέχνην ἡνωμένην μετὰ τῆς δεισιδαιμονίας εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἱερέων· εἰς τὸ ἑξῆς θέλομεν ἰδεῖ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τέχνην νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰς χεῖρας τῶν Φιλοσόφων. Ἀφ' οὗ οἱ φιλομαθεῖς ἄνδρες ἄρχησαν νὰ σπουδάζωσι τὴν φύσιν, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ πάθη, τὰς μεταβολὰς καὶ μεταπτώσεις· ἀφ' οὗ ἐν συντόμῳ οἱ φιλόσοφοι ἐμυ-

μυήθησαν τῆς Ἰατρικῆς τὰ μυστήρια, τότε ἐσυζήτησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα τῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αὐτοὶ οἱ ναοὶ μετεσχηματίσθησαν εἰς τόσα λαμπρὰ σπουδαστήρια· τότε συνεκροτήθησαν αἱ περίφημοι ἐκεῖναι σχολαὶ τῆς Κνίδου, τῆς Κῶ καὶ τῆς Περγάμου, εἰς τὰς ὁποίας κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμαθήτευον οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς γενεᾶς καταγόμενοι, ἤτοι οἱ λεγόμενοι Ἀσκληπιάδαι· ἔπειτα δὲ ἄρχησαν νὰ ἐπιφοιτῶσι καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων φυλῶν ἐλλόγιμοι ἄνδρες.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ παλαιοὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων φιλόσοφοι φλογιζόμενοι τῷ ἔρωτι τῆς μαθήσεως, ἀπεδήμουν εἰς ἀλλοεθνεῖς χώρας, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ διδαχθῶσι παρὰ τῶν ἐκεῖ Ἱερέων, καὶ νὰ μυηθῶσι τὰ τῆς ἐκείνων φιλοσοφίας μυστήρια *) Τοιοῦτοι ἱστο-

ροῦν-

*) Μαρτυροῦσι δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ σοφώτατοι, Σόλων, Θαλῆς, Πλάτων, Εὔδοξος, Πυθαγόρας, (ὡς δ' ἔνιοι φασὶ καὶ Λυκοῦργος) εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενοι καὶ συγγενόμενοι τοῖς Ἱερεῦσι. Πλούτ. περὶ Ἰσιδ. καὶ Ὀσίρ.

„ Ὅρα καὶ Διόδ. βιβ. α.

ρούνται, Θαλῆς ὁ Μηλίσιος, ὁ Σόλων, ὁ Πλάτων, ὁ Εὔδοξος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Δημόκριτος, καὶ ἄλλοι θεσπέσιοι νόες, οἵτινες οὐ μόνον τὰς μικρὰς ἐκείνας ἀρχὰς ἔφερον εἰς μεγάλην αὔξησιν καὶ ἀκμὴν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων ἐγένοντο ἐφευρεταὶ καὶ δημιουργοὶ, καὶ τῶν ἰδίων διδασκάλων διδάσκαλοι ἀνεφάνησαν.

Ἐκ τούτων, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἐνησχολήθησαν περὶ τὴν Ἰατρικὴν, καὶ πολλὰς ἀνεκάλυψαν φυσιολογικὰς ἀληθείας δικαίως ἀναφέρομεν εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν τὰ ἄξια μνήμης αὐτῶν ὀνόματα.

ΣΧΟΛΗ τῆς ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *)

Καὶ ὁ Ταύτης Ἀρχηγὸς ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ.

Πυθαγόρας ὁ Σάμιος μαθητεύσας ὑπὸ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἱεροφάντορας καὶ ὑπὸ τοὺς Χαλδαίους καὶ Μάγους ἐν Ἀσίᾳ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πεπλουτισμένος μὲ παντοῖον εἶδος μαθήσεως καὶ σοφίας. Τότε ἡ πατρίς του εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Πολυκράτους· διὸ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κρότωνα πόλιν τῆς Ἰταλί-

*) Τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας, τὸ νῦν λεγόμενον Καλάβρια καὶ βασιλειον τῆς Νεαπόλεως, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν Μεγάλη Ἑλλὰς διὰ τὰς ἐκεῖ Ἑλληνικὰς ἀποικίας.

λίας, ὅπου ἐσύσησε τὸ περιβόητον Σχολεῖον, τὸ ἐπονομασθὲν Δήμητρος Ἱερὸν, ἐν ᾧ ἐδίδασκε πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ ἐλευθέριον τέχνην.

Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐφάνη ὁ Παντεπιστήμων τοῦ τότε καιροῦ, καὶ ὁ εὐεργετικὸς φωστὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἐνησχολήθη πρὸ πάντων εἰς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, ἥτις διδάσκει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν ἠθῶν διακόσμησιν· παρέδιδε τὴν Γεωμετρίαν καὶ Ἀριθμητικὴν, διὰ νὰ διευθύνῃ τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας· ἐδίδασκε τὴν Ἰατρικὴν, διὰ νὰ καταδαμάζῃ τὰς νόσους τοῦ σώματος· αὐτὸς πρῶτος ἐγνώρισε τὸ ἀληθὲς σύστημα περὶ τῆς τοῦ παντὸς διατάξεως, δηλαδὴ ὅτι ὁ ἥλιος ἐστὶ κέντρον τοῦ παντὸς, ἡ δὲ γῆ κυκλοφορεῖται καὶ περιοδεύει περὶ τὸν ἥλιον.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν, ὁ Πυθαγόρας ἦτον ἐμπειρότατος Ἰατρός· *) συνέγραψε περὶ Δυνάμεως τῶν φυτῶν, καὶ

*) Ὅρα Διογένην Λαέρτιον, καὶ τὸν πολυμαθέστατον Πλίνιον.

καὶ κατ' ἐξοχὴν περὶ τῶν ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν τῆς Σκίλλης· *) ἐδίδασκε τὸν σώφρονα καὶ ἐνάρετον βίον, καὶ τὴν συμμετρίαν ἐν πᾶσιν· ἀπηγόρευε τὴν κρεοφαγίαν, σοχαζόμενος τὴν ἐκ φυτῶν τροφὴν ἐπωφελεσέραν εἰς τὴν ὑγιείαν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τοῦ νοὸς καθαρότητα· ἐσοχάζετο τὰς ἀφροδισίους ἡδονὰς, ἐναντίας εἰς τὴν τοῦ σώματος εὐρωσίαν καὶ δύναμιν· ὅθεν καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, πότε ἔπρεπε νὰ πλησιάζῃ γυναικὶ, ἀπεκρίθη: ὅτε βούλει γενέσθαι σαυτοῦ ἀσθενέστερος.

Τὰ φιλοσοφικὰ δόγματα τοῦ θεσπεσίου τούτου ἀνδρὸς, ἐκρύπτοντο ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῶν συμβόλων καὶ μυστηρίων· τὰ συγγράμματά του ἐξέλιπον· διὸ καὶ οἱ νεώτεροι δὲν ἐδυνήθησαν ἔτι νὰ τὰ γνωρίσωσι κατὰ βάθος. Μένει ἀπροσδιόριστος παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἤκμασεν· οἱ μὲν τὸν ὑποθέτουσιν ἐπὶ Νούμα· οἱ δὲ, ἐπὶ Ταρκυνίου Σουπέρβου, 540, ἔτη σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ· οἱ μὲν, κατὰ

*) Ὅρα Γαληνὸν περὶ Εὐπορίσων.

τὰ τὴν ΜΓ΄. Ὀλυμπιάδα · οἱ δέ, κατὰ τὴν ΜΗ΄. ἄλλοι δὲ, κατὰ τὴν ΝΓ΄. *)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Προῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου πάμπολλοι περικλεεῖς μαθηταὶ, ἐξ ὧν πρῶτος περὶ τὴν Ἰατρικὴν ἄριστος ἐχρημάτισε Δημοκήδης ὁ Κροτωνιάτης, ὅστις καὶ τὸν Πολυκράτην τύραννον τῆς Σάμου ἰάτρευσεν ἀπὸ σφοδρὰν νόσον, καὶ εἰς τὴν Περσίαν ἔπειτα ἀπεδήμησεν ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως · ἤκμασε δὲ λέγουσι, πρὸ τοῦ Ἱπποκράτους σχεδὸν ἑκατὸν χρόνους.

Ἡ

*) Ἀλλὰ νυκτὶ ῥᾴδιον τὴν ἡμέραν συναψαι, ἢ τοὺς τὰ Πυθαγόρου χρονολογοῦντας συμβιβάσαι. Βρουκ. περὶ Διφ. Πυθ.

Ἡ Πυθαγορικὴ σχολὴ καυχᾶται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τρεῖς ἐνδόξους Ἰατροφιλοσόφους · ἤτοι εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα, εἰς τὸν Ἀλκμαίωνα τὸν Κροτωνιάτην, καὶ Ἐπίχαρμον τὸν Κῶον.

ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ.

Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος, ἐπίσημος τὸ γένος, θαυμάζεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡς ἄριστος φυσικὸς, ἰατρὸς, ἐποποιὸς καὶ ῥήτωρ *). Συνέγραψε διὰ ςίχων περὶ Φύσεως τῶν ὄντων βιβλία τρία, καὶ

*) Φησὶ δὲ Σάτυρος ἐν τοῖς βίοις, ὅτι καὶ ἰατρὸς ἦν καὶ ῥήτωρ ἄριστος. Γοργίαν γοῦν τὸν Λεοντῖνον αὐτοῦ γενέσθαι μαθητὴν, ἄνδρα ὑπερέχοντα ἐν Ῥητορικῇ... Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Σοφιςῇ φησὶ, πρῶτον Ἐμπεδοκλέα Ῥητορικὴν εὑρεῖν κ. τ. λ. παρὰ Διογ. Λαερτ.

καὶ περὶ Ἰατρικῆς βιβλία ἕξ, τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἠφάνισεν. Ἐνησχολήθη (λέγουσιν) ἐπιπόνως εἰς τὴν Ἀνατομὴν, καὶ ἐπερίγραψε τὴν κατασκευὴν τοῦ ὠτὸς, ἔτι δὲ καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀκοή *)· κατέπαυσε τὴν λοιμικὴν νόσον, τὴν ἐμπεσοῦσαν ἐν τοῖς Σαλουντίοις διὰ τὰς δυσώδεις ἀποφορὰς ἑνὸς πλησίον ποταμοῦ· γνωρίσας οὗτος τὴν αἰτίαν τῆς νόσου, συνήγαγεν ἰδίαις δαπάναις δύο ἄλλους ποταμοὺς, καὶ συγκατέμιξε τὰ τούτων ῥεύματα μετὰ τοῦ πρώτου **)· ἄλλοτε πάλιν παρατηρήσας, ὅτι οἱ Μεσημβρινοὶ ἄνεμοι πνέοντες ἐκ τοῦ σχίσματος τινὸς ὄρους τῆς Σικελίας, ἐπροξένουν φθορὰν εἰς τοὺς καρποὺς, καὶ πάθη θανατηφόρα εἰς τοὺς ἐγχωρίους· ἔφραξε, λέγουσι, τὸ σχίσμα ἐκεῖνο, καὶ οὕτως ἐξέλιπεν ἡ βλάβη. ***)

Ἐ-

*) Πλούταρχος.

**) Διογένης Λαέρτιος.

***) Ὁ δὲ φυσικὸς Ἐμπεδοκλῆς ὄρους τινὰ διασφάξας βαρὺν καὶ νοσώδη κατὰ τῶν πεδίων τὸν νότον ἐμπνέουσαν ἐμφράξας, λοιμὸν ἔδοξεν ἐκκλεῖσαι τῆς χώρας. Πλούταρχος.

Ἐδέχετο ὁ φιλόσοφος οὗτος, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι, τέσσαρα μόνον Στοιχεῖα, τὸ Πῦρ, τὸ Ὕδωρ, τὴν Γῆν καὶ τὸν Ἀέρα. Ἐδόξαζε δὲ περιπλέον, ὅτι αὐτὰ τὰ στοιχεῖα συνέρχονται καὶ συνθέττονται ἀλλήλοις διὰ τῆς Φιλίας· διαχωρίζονται δὲ καὶ διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ Νείκους· δηλαδὴ ὑπέθεττεν εἰς τὰ στοιχεῖα δύο ἀρχικὰς καὶ ἐναντίας δυνάμεις, τὴν συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ τῶν σωμάτων σύνθεσις καὶ διάλυσις *)· ἡ Φιλία καὶ Νεῖκος τοῦ Δημοκρίτου δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως ἄλλο, εἰμὴ αἱ δύο δυνάμεις τῆς νεωτέρας Φυσικῆς attrachio e Repulsio, τουτέστιν ἡ Ἕλκυσις καὶ Ἀντώθησις.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐδόξαζεν, ὅτι τὰ φυτὰ κινοῦνται, αἰσθάνονται, ἐπιθυμοῦσι, λυπουν-

*) Ἐμπεδοκλῆς δ' Ἀκραγαντῖνος τέσσαρα μὲν λέγει στοιχεῖα, δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φιλίαν τε καὶ νεῖκος, ὧν ἡ μέν ἐστιν ἑνωτική, τὸ δέ, διαιρετικόν.

„ Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα,
Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορούμενα νείκεος ἄχθει.

Διογ. Λαέρτ.

ποῦνται καὶ ἡδύνονται *). Ἐδογμάτιζεν ἔτι, ὅτι τὰ σπέρματα τῶν φυτῶν εἰσὶν ἀνάλογα μὲ τὰ ὠὰ τῶν ζώων, τὸ ὁποῖον δόγμα ἐπιβεβαιοῦται τὴν σήμερον ὑπὸ τῆς νέας φυσικῆς.

Ἐτερατολόγησαν τινὲς περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀνέζησε μίαν νεκρὰν γυναῖκα δι' ὑπερφυσικῆς τινος καὶ θαυμασίου ἰατρικῆς. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ φιλόσοφος παρατηρήσας τὴν νομιζομένην νεκρὰν καὶ ἄπνουν, ἐγνώρισεν, ὅτι κατείχετο ὑπὸ συγκοπῆς ὑγερικῆς, καὶ οὕτω τὴν διέσωσεν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον θάνατον.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἦτον φιλελεύθερος, πρόμαχος τῆς ἰσότητος, καὶ ἐχθρὸς τῆς τυ-

*) „Ἀναξαγόρας μὲν οὖν καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐπιθυμία
„ (τὰ φυτὰ) κινεῖσθαι λέγουσιν, αἰσθάνεσθαί τε καὶ
„ λυπεῖσθαι, καὶ ἥδεσθαι διαβεβαιοῦνται . . . Ὁ δὲ
„ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς
„ καὶ νοῦν καὶ γνῶσιν ἔχειν εἶπον τὰ φυτά. Ἀριστ. περὶ Φυτῶν. Ἀδίκως λοιπὸν καυχᾶται ὁ παρὰ τοῖς Ἄγγλοις Ἰατροφιλόσοφος Δαρβῖνος, ὅτι ἀπέδειξε τὴν ἰδιότητα, ἣν ἔχουσι τὰ φυτὰ τοῦ αἰσθάνεσθαι, λογίζεσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν κ. τ. λ.

τυραννίδος· ἐπρόσφερον αὐτῷ, λέγουσι, τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, καὶ τὸ ἀπεποιήθη προκρίνας μᾶλλον τὴν φιλοσοφικὴν λιτότητα καὶ σεμνότητα, παρὰ τὸν ὄγκον τῆς τυραννίδος.

Τὸν θάνατον τοῦ περικλεοῦς τούτου ἀνδρὸς ἱστοροῦσι πολυειδῶς καὶ διαφόρως. Τινὲς ἀναφέρουσιν, ὅτι πλησιάσας εἰς τοὺς κρατῆρας τοῦ ἐν Σικελίᾳ ὄρους τῆς Αἴτνης ἐπήδησεν αὐτοθελήτως ἐν τῷ μέσῳ τῆς φλογὸς, καὶ κατεκαύθη ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι γενόμενος ἄφαντος, θέλει συναριθμηθῇ μετὰ τῶν Θεῶν· ἐξηλέγχθη ὅμως, λέγουσιν, ἡ κενοδοξία του, ἐπειδὴ εὑρέθη ἓν τῶν αὐτοῦ χαλκίνων ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα αἱ φλόγες ἐξέβρασαν.

Ἐνδέχεται ὁ περίεργος Φιλόσοφος νὰ ἐπλησίασεν εἰς τοὺς κρατῆρας τῆς Αἴτνης διὰ νὰ περιεργασθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ φοβερὸν αὐτὸ τῆς φύσεως θέαμα· καὶ ἐπειδὴ συνέβη αἰφνίδιος ἡ τῆς φλογὸς ἀνάδοσις, κατεσχέθη ὑπὸ τοῦ παμφάγου πυρὸς, καὶ οὕτως ἔμεινεν ὁλοκαύτωμα τῆς φιλοσοφικῆς περιεργείας. Τὸ συμβὰν τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς νὰ πλάσωσι τὴν τοιαύ-

αὐτὴν τερατολογίαν, καὶ δὲν ἔλειψαν ἀκολούθως οἱ κατὰ καιρὸν Σατυρικοὶ νὰ τὸν ἐμπαίξωσιν ἀκριτῶς, ὡς κενόδοξον καὶ τυφομανῆ. Ἤκμασεν ὁ Φιλόσοφος οὗτος κατὰ τὴν ΠΔ΄. Ὀλυμπιάδα, πρὸ Χριστοῦ 444.

ΑΛΚΜΑΙΩΝ

Ὁ

ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΗΣ

Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης, μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου, ἐνησχολήθη πρῶτος εἰς τὴν ἀνατομὴν τῶν ζώων, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἔνδον διοργανισμόν *). Φαίνεται ὅτι

*) Μαρτυρεῖ τοῦτο Χαλκίδιος παλαιὸς σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος.

ὅτι ἐγνώρισεν οὗτος ἐντελῶς τὸν πόρον, διὰ τοῦ ὁποίου κοινωνοῦσι τὰ ὦτα μετὰ τοῦ φάρυγκος, ἐπειδὴ ὑπέλαβεν, ὅτι αἱ αἶγες ἀναπνέουσι διὰ τῶν ὤτων, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει *). ἡ δόξα αὕτη, καίτοι ψευδὴς, δὲν θέλει φανῇ τόσον παράλογος, ὅταν παρατηρήσωμεν τὴν κοινωνίαν τῶν ὤτων μετὰ τοῦ φάρυγκος διὰ τοῦ προρηθέντος πόρου, τὸν ὁποῖον ἀδίκως οἱ νεώτεροι ὠνόμασαν Σάλπιγγα τοῦ Εὐσταθίου. Πρῶτος ὁ Ἀλκμαίων ὡμίλησε καὶ ἐφυσιολόγησε διὰ τὴν σείρωσιν καὶ ἀγονίαν τῶν ἡμιόνων. Παρετήρησεν ἔτι τὴν θαυμασὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν φυτῶν καὶ ζώων· καθὼς, λέγει, τὰ φυτὰ, τὰ μέλλοντα φέρειν σπέρμα ἀνθοῦσι πρῶτον, οὕτω καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων τὰ ἄρσενα κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἄρχεται τὸ σπέρμα, ἐκφύουσι πρῶτον τρίχας ἐπὶ τὴν ἥβην καὶ τὰ γεννητικὰ μόρια **). Φαίνεται, ὅτι ὁ Φιλόσοφος οὗ-

*) Ἔστι δὲ κεφαλῆς μόριον, δι' οὗ ἀκούει ἄπνους, τὸ οὖς. Ἀλκμαίων γὰρ οὐκ ἀληθῆ λέγει, φάμενος ἀναπνεῖν τὰς αἶγας κατὰ τὰ ὦτα. Ἀριστ. βιβ. α΄. περὶ Ζώων Ἱστορ.

**) Φέρειν δὲ σπέρμα πρῶτον ἄρχεται τὸ ἄρρεν ὡς ἐπὶ

ὅτι ὁ Φιλόσοφος οὗτος ἐνησχολήθη μεγάλως περὶ τὰ φυσικὰ, καθότι πολλάκις ὁ Ἀριστέλης τὸν ἀναφέρει ἐν τῷ, περὶ Ζώων Ἱστορίας· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ τὰ συγγράμματά του ἠφανίσθησαν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου.

Διὰ δὲ τὸν Ἐπίχαρμον δὲν ἠξεύρομεν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι καὶ συνέγραψε καὶ οὗτος πολλὰ Φυσικὰ καὶ Ἰατρικὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἐξήλειψεν.

ΚΕ-

τὸ πολὺ, ἐν τοῖς ἕτεσι τοῖς δὶς ἑπτὰ τετελεσμένοις. ἅμα δὲ καὶ τρίχωσις τῆς ἥβης ἄρχεται, καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ τὰ μέλλοντα φέρειν σπέρμα, ἀυθεῖν πρῶτον Ἀλκμαίων φησὶν ὁ Κροτωνιάτης. Ἀριστ. περὶ Ζώων Ἱστορ. βιβ. ζ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Σχολαὶ τῆς κυρίως λεγομένης ΕΛΛΑΔΟΣ.

Αἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα περίφημαι σχολαὶ τῆς Ἰατρικῆς ἦτον πάλαι ποτὲ ἡ τῆς Ῥόδου, ἡ τῆς Κνίδου καὶ ἡ τῆς Κώου· ἡ πρώτη ἐξέλειπε πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱπποκράτους· ἐκ τῆς δευτέρας ἀνεφύησαν πολλοὶ ἔνδοξοι Ἰατροὶ, ἐξ ὧν οἱ πλέον ἐπίσημοι εἰσὶν ὁ Εὐριφῶν, ὅστις συνέγραψεν, ὡς λέγουσι, τὰς Κνιδίας Γνώμας *), ὁ Κτησίας, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισεν ἰατρὸς

*) Ὁ Ἱπποκράτης (ἐν τῷ, περὶ Διαίτ. Ὀξέων) δὲν ἀ-

τρὸς τοῦ Ἀρταξέρξου Μνήμονος *), καὶ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος, περὶ οὗ ἀναφέρει Διογένης ὁ Λαέρτιος καὶ Στράβων. Ἡ σχολὴ τῆς Κώου καυχᾶται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐνδόξων ἐκείνων Ἀσκληπιαδῶν, οἵτινες ἦσαν

ναφέρει ὀνομαστὶ ἕνα μόνον Συγγραφέα, ἀλλὰ λέγει πληθυντικῶς: οἱ ξυγγράψαντες τὰς Κνιδίας καλουμένας Γνώμας: Μέμφεται δὲ τοὺς Κνιδίους Ἰατροὺς, ὡς ἀγνοοῦντας τὰς κατ' εἴδη καὶ γένη διαφορὰς τῶν νοσημάτων· τοὺς μέμφεται προσέτι, ὅτι εἰς τὰ χρονικὰ πάθη μετεχειρίζοντο ὀρρέον, γάλα καὶ φάρμακα ἐλατήρια, τουτέστι καθάρσια.

*) Ὁ Κτησίας ἐχρημάτισε σύγχρονος τῷ Ξενοφῶντι· συλληφθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Κουναξων ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου Μνήμονος, ἐτιμήθη μεγάλως παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἐθεράπευσε τὴν πληγήν του. Ἔκτοτε ἔμεινεν ἐν Περσίᾳ χρόνους δεκαεπτὰ ὑπὸ τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως. Μανθάνομεν δὲ καὶ παρὰ τοῦ Γαληνοῦ, ὅτι ὁ Κτησίας κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν, καὶ ἦτον συγγενὴς τοῦ Ἱπποκράτους. Συνέγραψεν Ἰωνικῇ Διαλέκτῳ τὴν ἱστορίαν τῶν Περσῶν, καὶ τὰ Ἰνδικὰ ὑπιγραφόμενα. Φαίνεται δὲ ὅτι συνέγραψε καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰνδίᾳ ζώων, καὶ μαλιστα περὶ τῶν ἐλεφάντων· καθότι ὁ Ἀριστοτέλης ἀναιρεῖ πολλαχοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορηθέντα . . . Ψευδὴς δ' ἐστὶ καὶ ὅ ὁ Κτησίας γεγραφε περὶ τῆς γονῆς τῶν ἐλεφάντων. (περὶ Ζώων Ἱστορ. βιβ. γ'.). Ἐκ τῶν κδ'. βιβλίων μόλις διεσώθησαν ἀποσπασματία τινὰ ἐν τῇ τοῦ Φωτίου Βιβλιοθ. Κώδ. γ'. καὶ ζ'.

σαν πρόγονοι καὶ προπάτορες τοῦ θείου Ἱπποκράτους· καυχᾶται δὲ μάλιστα διὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον καὶ θεσπέσιον ἄνδρα, τὸν ἔξοχον τῶν Ἀσκληπιαδῶν· τούτου διδάσκαλος ἐχρημάτισεν Ἡρόδικος ὁ Γυμνασιάρχης, περὶ τοῦ ὁποίου προσημειοῦμεν ὀλίγα τινά.

ΗΡΟΔΙΚΟΣ

Ἡρόδικος ὁ ἐκ Σηλυμβρίας, πόλεως τῆς Θράκης καταγόμενος, καὶ διδάσκαλος τοῦ Ἱπποκράτους χρηματίσας, θεωρεῖται ὡς ἀρχηγὸς τῆς Γυμναστικῆς λεγομένης Ἰατρικῆς *). Εἴδομεν προλαβόντως, ὅ·

---

*) Ὁ Γαληνὸς ἀναφέρει εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν τὴν πρώτην εὕρεσιν τῆς Γυμναστικῆς Ἰατρικῆς ὥρα σελ. . . τούτου δοθέντος, φαίνεται, ὅτι ὁ Ἡρόδικος τὴν ἀνεκαίνισε, τὴν ἐμόρφωσε, καὶ τὴν ἔφερεν εἰς σύστημα τεχνικόν.

ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀμαθείας οἱ Ἱερεῖς ἤνωσαν τὴν Ἰατρικὴν μετὰ τῆς θρησκείας, ἀκολούθως οἱ Φιλόσοφοι τὴν ἤνωσαν μετὰ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Ἡρόδικος ἠθέλησε νὰ τὴν συνάψῃ καὶ μὲ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες εἶχον μεγάλην σπουδὴν καὶ κλίσιν. Εἶναι γνωσὸν, ὅτι εἰς τὸ φιλελεύθερον γένος τῶν Ἑλλήνων ἦτον διωρισμένα καὶ διατεταγμένα ὑπὸ τῶν νόμων τὰ πολυειδῆ γυμνάσια καὶ ἀγῶνες, οἷον ἡ Πάλη, ὁ Δίσκος, ὁ Δρόμος, τὸ Ἅλμα, οἱ στρατιωτικοὶ χοροὶ καὶ ἐξασκήσεις. Ἐδόξαζον οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὡς μεγίστην τῶν ἀρετῶν τὴν ἀνδρείαν· ἀκολούθως ἐστοχάζοντο ὡς ἀναγκαιότατον πρᾶγμα τὴν ἀνδρώδη καὶ αὐστηρὰν ἀνατροφὴν, ἥτις προετοιμάζει εἰς τὰς ἐλευθέρας ψυχὰς σῶμα εὔρωστον καὶ δυνατόν *) · διὰ τοῦτο καὶ ἐγυμνάζοντο ἐκ

*) Οἱ παλαιοὶ τὴν ἀνδρείαν ὑπελάμβανον εἶναι μεγίστην τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν, καὶ ταύτῃ τὰ πολλὰ προσνέμειν, οὐ τοῖς ἄλλοις. Ἀθήναιος βιβ, ΙΔ'.

Ἅπας δ' ὅς τισοῦν Ἄρεος εἴρηται ὁ τῷ Ἄρει κατ' ἐξοχὴν διαπρεπών. Ἀνώνυμος.

ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ γυμνάσια, τὰ ὁποῖα αὐξάνουσι τὰς σωματικὰς δυνάμεις, ἐμπνέουσι δ' ἐν ταυτῷ καὶ φρονήματα γενναῖα. τοιουτοτρόπως ἀνετράφησαν οἱ νικηταὶ τοῦ Μαραθῶνος καὶ Σαλαμῖνης, οἱ Θεμιστοκλεῖς καὶ Ἀριστείδαι, οἱ Λεωνίδαι καὶ Ἐπαμινῶνδες κ. τ. λ.

Θαυμάζομεν ἕως τῆς σήμερον τὴν ἀνδρείαν τῶν περιφήμων Σπαρτιατῶν, τὴν καρτερίαν εἰς τοὺς πόνους, τὴν μεγαλοψυχίαν εἰς τοὺς πολέμους, τὴν ἀφοβίαν εἰς τοὺς κινδύνους· ἀλλὰ πόθεν ἐπήγαζον ὅλα αὐτά; ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς ἐκείνης ἀγωγῆς, τῆς ὁποίας ἡμεῖς δὲν ἔχομεν παραμικρὰν ἰδέαν *) . . . Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Ἡρόδικον.

Ἦτον αὐτὸς πρῶτον παιδαγωγὸς εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλάτων· ριλά-

*) Καὶ οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι ἐμιμήθησαν κατὰ τοῦτο „ τοὺς Ἕλληνας. . . Ῥωμαῖος ὁ Κάτων αὐτὸς τὸν ἑ„ αυτοῦ υἱόν . . . ἀνασκῆσαι προείλετο, οὐ μόνον ἀ„ κοντίζειν, οὐδ' ὁπλομαχεῖν, οὐδ' ἱππεύειν διδάσκων, „ ἀλλὰ καὶ τῇ χειρὶ πυξ παίειν, καὶ καῦμα δὲ καὶ ψύ„ χος ἀνέχεσθαι, καὶ τὰ δινώδη καὶ τραχύνοντα τοῦ „ ποταμοῦ νηχόμενον ἀποβιάζεσθαι. Πλούταρχος.

λάσθενος δὲ ὢν παιδιόθεν καὶ ἀδυνάτου κράσεως, μετεχειρίσθη τὰ τοῦ σώματος γυμνάσια, καὶ δι' αὐτῶν ἀπήλαυσε τῆς ποθουμένης ὑγιείας, καὶ ἔφθασεν εἰς βαθὺ γῆρας. Παρατηρήσας λοιπὸν ὁ Φιλόσοφος τὴν ἐκ τῆς Γυμναστικῆς μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὰ πάθη, ἐσύστησεν ἰδίαν τινὰ μέθοδον θεραπείας, τὴν ὁποίαν ἐπωνόμασε Γυμναστικήν, αὐτὸς δὲ ἐγένετο Γυμνασιάρχης *). Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὴν σήμερον μὲ ποίαν μέθοδον, ἢ μὲ ποίους κανόνας μετεχειρίζετο τὰ γυμνάσια ὡς ἰατρικὰ βοηθήματα, ἐπειδὴ τὰ συγγράμματα τοῦ ἀνδρὸς ἐξέλειπον. ἠξεύρομεν μόνον, ὅτι ὁ Ἱπποκράτης μέμφε-

*) Ἡρόδικος γὰρ παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσώδης γενόμενος, μίξας γυμναστικὴν ἰατρικῇ, ἀπεκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτόν, ἔπειτ' ἄλλους ὕστερον πολλούς . . . Καλὸν ἄρα τὸ γέρας τῆς τέχνης ἐνέγκατο. Πλατ. Πολιτ. Γ'.

Λέγεται, ὅτι ὁ Ἡρόδικος ἦτον ἀδελφὸς Γοργίου τοῦ ῥήτορος.

„ Πρόδικος ὁ Σηλυμβριανὸς εἰς φθίσιν ἐμπεσών, καὶ μίξας πρῶτος ἀνθρώπων γυμναστικὴν ἰατρικῇ, μακρὸν ἐποίησε τὸν θάνατον αὑτῷ, καὶ τοῖς ὁμοίως νοσοῦσι. Πλούταρχος.

φεται καὶ κατακρίνει πολλάκις τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς θεραπείας· τωόντι, ἂν τὰ σωματικὰ γυμνάσια εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὴν ἴασιν πολλῶν χρονικῶν νόσων, καὶ προφυλακτικὰ τῆς ὑγείας, ἐφαρμοζόμενα ὅμως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ὀξέων παθῶν, φαίνονται οὐ μόνον ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ.

ΠΕ-

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Κεφάλαιον Α'.

Ειδομεν ἐν συντόμῳ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν Ἰατροφιλοσόφων, ὅσοι ἤκμασαν κατ' αὐτὴν τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ ὅσων τὰ ὀνόματα ἔφθασαν ἕως εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐφάνη τέλος πάντων εἰς τὸν κόσμον ὁ μέγας ἐκεῖνος φωστὴρ, ὅς τις ἐδιωρίσθη ἐκ φύσεως διὰ νὰ δείξῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν Ἰατρικήν.

Ο ΘΕΙΟΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

Ο περιβόητος οὗτος ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διαλάμπει εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἀορίας, ἐγεννήθη κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα ἐν τῇ νήσῳ Κῷ, ἐκ τοῦ ἐνδόξου γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν καταγόμενος. Διδαχθεὶς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν Ἰατρικὴν τέχνην παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἡρακλίδου, ἐτράφη, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, μὲ τὰ στοιχειώδη μαθήματα τῆς τέχνης, καθὼς καὶ μὲ τὸ γάλα τὸ μητρικόν· ἐμαθήτευσε καὶ ὑπὸ τοὺς ἐπισήμους διδασκάλους τοῦ τότε καιροῦ, παρὰ τῶν ὁποίων ἐποτίσθη τὰ νάματα τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Φύσις ὁμοῦ καὶ τύχη συνέδραμον διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὸν Ἱπποκράτην πατέρα τῆς Ἰατρικῆς· ἡ φύσις τὸν

τὸν ἐπλούτισε μὲ τὰ πλέον σπάνια δῶρά της, μάλιστα δὲ μὲ τὴν ἔξοχον ἐκείνην τοῦ νοὸς δύναμιν, ἥτις ἀνακαλύπτει τὴν κεκρυμμένην ἀλήθειαν, καὶ φέρει εἰς τελειότητα τὰ ἀτελῆ· ἡ τύχη προητοίμασεν εἰς τὸν τοιοῦτον νοῦν τὰς τῶν προγόνων παρατηρήσεις καὶ πείρας, προσέτι δὲ καὶ τὰς ἀνακειμένας ἱστορίας τῶν νόσων ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς πατρίδος του.

Ὁ Ἱπποκράτης ἔκαμε διαφόρους περιηγήσεις κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων· περιῆλθε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, τὰς τοῦ Ἀρχιπελάγου νήσους, καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ ἀρκτικὰ μέρη, ἕως τὴν χώραν τῶν Σκύθων Νομάδων· διέτριψεν ὅμως τὸν περισσότερον καιρὸν τῆς ζωῆς του ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ Θράκῃ. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ὁλοιπορίας καὶ περιηγήσεις παρετήρησε μ' ὅλην τὴν φιλοσοφικὴν ἀκρίβειαν τὴν θέσιν καὶ φύσιν τῶν τόπων, τὰς διαφορὰς τῶν κλιμάτων, τὰς μεταβολὰς τοῦ ἀέρος, τὰ ὕδατα, τὰς τροφὰς, τὰ ἤθη τῶν ἐγχωρίων, τὰς διαφόρους ἐπιδημίας, καὶ τὰ ποιητικὰ αἴτια τῶν νόσων.

Ἂς

Ἂς ἐξετάσωμεν ἤδη συντόμως τὸ εἰς τὴν Ἰατρικὴν τέχνην τοῦ ἀνδρὸς κατόρθωμα.

Πρὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἡ Ἰατρικὴ καὶ ἡ Φιλοσοφία ἦτον μεμακρυσμέναι ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ φιλόσοφοι ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν θεωρίαν τῆς φύσεως, ἐβιάζοντο πολλάκις νὰ ῥρέψωσι τὸ βλέμμα εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ νὰ ἐξηγήσωσι τὰς ἐν αὐτῷ συνεχεῖς μεταβολὰς διὰ τῶν φυσικῶν αἰτιῶν. Ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπεσκέπτοντο τὰς νόσους ἐμπειρικῶς, καὶ μόνον μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἰδίας αὐτῶν πράξεως· ἐν ἑνὶ λόγῳ, οἱ μὲν φιλόσοφοι διελέγοντο χωρὶς πρᾶξιν· οἱ δὲ Ἀσκληπιάδαι ἔπραττον χωρὶς λόγον· ἐχρειάζετο λοιπὸν μέγας τις καὶ ὑψηλὸς νοῦς, πεπλουτισμένος μὲ τὰς γνώσεις τῶν Ἰατρῶν καὶ τῶν Φιλοσόφων, διὰ νὰ ἑνώσῃ τὴν Ἰατρικὴν μετὰ τῆς φιλοσοφίας, τὴν πρᾶξιν μετὰ τῆς θεωρίας, τὴν πεῖραν μετὰ τοῦ λόγου. Τοιοῦτος ἐφάνη ὁ Ἱπποκράτης, ὅστις διωργανισμένος ὢν ἐκ φύσεως, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τελειότητα τὰ ἀτελῆ, συνέλαβε τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἰδέαν, τοῦ νὰ διασαφίσῃ τὴν πεῖραν

διὰ

διὰ τοῦ λόγου, καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεωρίαν διὰ τῆς πράξεως. Τοιουτοτρόπως ὡς ἄλλος δημιουργὸς συναγαγὼν καὶ συναρμόσας τὰ συγκεχυμένα καὶ διηρημένα στοιχεῖα, ἐμόρφωσε, διετύπωσε καὶ ἔφερεν εἰς φῶς τὴν λογικὴν λεγομένην Ἰατρικὴν, τῆς ὁποίας καὶ ὠνομάσθη δικαίως Πατήρ· δι' αὐτῆς τῆς ἑνώσεως καὶ συναρμογῆς ἡ τέχνη εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἐπιστημῶν, ἄρχισε νὰ βαδίζῃ μὲ βῆμα γιγαντιαῖον πρὸς τὸν ὅρον τῆς τελειότητος.

Πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης κατέβαλε τὰς ἀρχὰς τῆς Φυσιολογίας, τῆς Παθολογίας, καὶ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἰατρικῆς· αὐτὸς ἀπέδειξε τὴν ἐπιρροὴν, ἣν ἔχουσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πάντα τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον, ἤτοι ἡ ἀτμοσφαῖρα, οἱ ἄνεμοι, τὰ ὕδατα, τὸ κλίμα κ. τ. λ. Παρέλειπεν οὗτος εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πάμπολλα συγγράμματα τῆς ἀθανασίας ἄξια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησχολήθησαν καὶ ἐνασχολοῦνται ὅλοι οἱ ἔξοχοι νόες.

Εἶναι ἔργον δυσεπιχείρητον τὸ νὰ παραστήσωμεν ἐδῶ ἐν συντόμῳ τὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τοῦ θαυμασοῦ τούτου ἀνδρός, ἀ-

πέδειξαν οἱ αἰῶνες, ὅτι αἱ διδασκαλίαι τοῦ Ἱπποκράτους εἶναι τὰ ἱερὰ τῆς Ἰατρικῆς δόγματα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οἱ θεῖοι χρησμοὶ, τοὺς ὁποίους δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀναιρέσωσιν αἱ δόξαι τῶν νεωτέρων· ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὑπετύπωσε πρὸς τὴν διάγνωσιν τῶν παθῶν καὶ θεραπείαν, εἶναι ὁ τύπος καὶ κανὼν ὅλων τῶν ἀληθῶν Ἰατρῶν, ἐπειδὴ μένει θεμελιωμένη εἰς τὴν φύσιν. Τὰ γνήσια τοῦ Ἱπποκράτους συγγράμματα θέλει ἀντηχοῦσι πάντοτε εἰς τὰ τῆς ἰατρικῆς σχολεῖα, τὸ δὲ πανσέβαστον αὐτοῦ ὄνομα διαμένει ἀθάνατον εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν αἰώνων.

Ἀλλὰ τίς δὲν θαυμάζει τὴν ἠθικὴν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ φιλοσόφου; Αὐτὸς δὲν εὐχαριστήθη μόνον νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τοὺς κανόνας τῆς Ἰατρικῆς τέχνης, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ διδάξῃ καὶ ὅλα τὰ καθήκοντα εἰς τὸν Ἰατρόν· ὅταν ἀπαριθμῇ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τοῦ ἀληθοῦς Ἰατροῦ ζωγραφίζεται τρόπον τινὰ ὁ ἴδιος, καὶ καθιερεῖ τὴν εἰκόνα τῆς ἱερᾶς του ψυχῆς.

Ὁ Ἰατρὸς, λέγει, πρέπει νὰ εἶναι
„ σεμνὸς, εὐσχήμων, σύννους ὁμοῦ καὶ
„ χαρίεις, εὐπρόσιτος τοῖς πᾶσι· πρέπει νὰ
„ ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἁγιότητα
„ τοῦ ἐπαγγέλματός του· μακρὰν ἀπ' αὐ-
„ τοῦ ὁ φθόνος, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοτέχ-
„ νους ζηλοτυπία· μακρὰν ἡ οἴησις καὶ
„ ἀλαζονεία, ἡ φιλαργυρία καὶ αἰσχροκέρ-
„ δεια· μακρὰν ἡ κολακεία, καὶ ἡ πρὸς
„ τοὺς πλουσίους καὶ προὔχοντας δουλο-
„ πρεπὴς χαμέρπεια· ἂς ἀποφεύγῃ τὴν πο-
„ λυλογίαν, τὰς λογομαχίας καὶ ἔριδας·
„ ἂς ἀποκρίνεται δὲ εἰς τὰς ἐρωτήσεις ἑ-
„ τοίμως μὲ γλυκύτητα καὶ ἁπλότητά·
„ εἰς τὰς μετὰ γυναικῶν συναναστροφὰς καὶ
„ ἰατρικὰς ὁμιλίας χρεωστεῖ νὰ φέρεται μὲ
„ ὅλην τὴν συστολὴν καὶ ἱερὸν σέβας· Ὁ
„ Ἰατρὸς πρέπει νὰ εἶναι σώφρων, με-
„ τριόφρων, ὑπομονητικὸς, αὐτάρκης, πρό-
„ θυμος εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ χωρὶς γογγυσ-
„ μὸν τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός
„ του· θεοσεβὴς, ἀλλ' οὐ δεισιδαίμων· τί-
„ μιος εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ βίου, ἐν
„ ἑνὶ λόγῳ ἐνάρετος τέλειος *).

Ὁ

*) Εἰς αὐτὸν τὸν καθαρώτατον καθρέπτην ἂς ἰδῶσιν ἑ-

Ὁ Ἱπποκράτης, ὡς φιλόπατρις καὶ φιλέλλην διεφύλαξεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἐλευθερίας, ἐκείνης λέγω τῆς ἐλευθερίας, ἥτις δὲν ἐδειλίασε ποτὲ τὰς ἀπειλὰς τῶν τυράννων, οὔτε τὰ ὅπλα τῶν βαρβάρων· τοῦτο δὲ γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἑφεξῆς διηγήσεως.

Ἡ Περσία κατελυμαίνετο ὑπὸ λοιμικῆς νόσου, ἥτις διέφθειρε κατ' ἐξοχὴν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀρταξέρξου· εἰδοποιηθεὶς ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Σατράπων τῆς μικρᾶς Ἀσίας περὶ τῆς μεγάλης φήμης καὶ ἀξιότητος τοῦ Ἱπποκράτους, προσάζει νὰ τὸν προσκαλέσωσιν εἰς τὸ βασίλειόν του, προσφέροντες αὐτῷ μεγάλας δωρεὰς καὶ πλοῦτη. Οἱ Σατράπαι στέλλουσιν εἰς τὸν Ἱπποκράτην τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιστολὴν, ὑποσχόμενοι λαμπρὰς ἀμοιβὰς καὶ ὅσας τιμὰς ἤθελε ζητήσῃ· ἀλλ' ὁ Ἕλλην Ἰατρὸς ἀποκρίνεται πρὸς αὐτοὺς μὲ τὰς Λακωνικὰς καὶ γενναίας ἐκείνας φράσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ μένωσιν ἀνεξάλειπται εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐλευθέρων ψυχῶν.

Γρά-

ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰατροὶ τὴν δύσμορφον αὐτῶν εἰκόνα.

„ Γράψατε, λέγει, εἰς τὸν βασιλέα, ὅ-
„ τι ἔχω ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι ὅλα τὰ πρὸς
„ τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἤτοι τροφὴν, ἐνδύ-
„ ματα καὶ κατοικίαν· σχάζομαι ἀνά-
„ ξιον ἑνὸς Ἕλληνος νὰ ἐπιθυμῇ τὰ πλού-
„ τη καὶ τὰς δόξας τῶν Βαρβάρων· διὸ
„ καὶ δὲν θέλω δουλεύσει ποτὲ τοὺς ἐχθροὺς
„ τῆς πατρίδος μου καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων
„ ἐλευθερίας.

Ὁ ὑπερήφανος Βασιλεὺς ἐφρύαξεν ἀπὸ τὸν θυμὸν, καὶ φανταζόμενος ὅτι ἡ θέλησίς του ἔπρεπε νὰ γίνεται νόμος εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων, ἔγραψεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κῶου νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ παρευθὺς τὸν Ἱπποκράτην, ἐπαπειλῶν, ὅτι θέλει ἐξολοθρεύσει τὴν πόλιν καὶ καταποντίσει τὴν νῆσον, ἐὰν παρακούσωσι τῆς προσαγῆς του. Ἀλλ' ἡ μικρὰ νῆσος τῆς Ἑλλάδος κατεφρόνησε γενναίως τοὺς κεραυνοὺς τῆς ὀργῆς τοῦ μεγάλου Βασιλέως. Καὶ ὁ δῆμος ἀπεκρίθη, ὅτι ποτὲ δὲν θέλουσι πράξει ἀνάξια τοῦ Ἡρακλέους καὶ Ἀσκληπιοῦ, παραδίδοντες τῷ Βασιλεῖ τὸν ἄριστον συμπολίτην, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Πατρὶς καὶ πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐχρεώστει ἀπείρους εὐεργεσί-

σίας *).

Ἐν τῷ Πρεσβευτικῷ λόγῳ τοῦ Θεσσαλοῦ υἱοῦ τοῦ Ἱπποκράτους ἱστορεῖται, ὅτι αἱ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Παιόνων ἐπαρχίαι κατεθλίβοντο ὑπὸ λοιμικῆς νόσου· οἱ τούτων Βασιλεῖς προσεκάλεσαν διὰ πρεσβείας τὸν Ἱπποκράτην, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὴν νόσον. Ἀλλ' αὐτὸς προειδὼς ἔκ τινων ἀνέμων τότε πνεόντων, ὅτι ἡ λοιμώδης ἐπιδημία ἔμελλε νὰ προχωρήσῃ καὶ ἕως τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ τὴν φίλην πατρίδα εἰς τοιοῦτον ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀπέστειλε λοιπὸν τοὺς υἱοὺς καὶ μαθητάς του εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐφοδιάσας αὐτοὺς μὲ τὰς ἀναγκαίας διδασκαλίας καὶ σωτήρια ἰατρικὰ, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν μολυσμόν· αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ

---

*) Τοσοῦτον δὲ φιλέλλην ὑπῆρξεν, ὡς καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ μέχοι Περσῶν διαπτύσου γενομένης, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ Ἀρταξέρξου διὰ Τσσίδος τοῦ Ἑλληνοπωντίων ὑπάρχου ἐπὶ μεγάλαις δωρεαῖς δεομένου πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, διὰ τὸ σεμνὸν καὶ ἀφιλάργυρον καὶ φιλοτεχνεῖον ἀρνήσασθαι ὡς καὶ τοῦτο διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς δηλοῦται.

(Βίος Ἱπποκράτους κατὰ Σωρανόν.

καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐ-

Ἱπποκράτης Ἰητρὸς Τοῖς ἀνεῖ

Ἑλλησπόντου Τπάρχῳ χαίρειν.

Πρὸς τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔπεμψας φάμενος παρὰ Βασιλέως ἀφῖχθαι, πέμπε Βασιλεῖ ἃ λέγω, γράφων ὅτι τάχος· ὅτι καὶ προσφορῆ, καὶ ἑσθῆτι, καὶ οἰκήσει, καὶ πάσῃ τῇ ἐς βίον ἀρκεούσῃ οὐτίνι χρεώμεθα· Περσέων δ' ὄλ-βου, οὔμοι θέμις ἐπαύρασθαι· οὐδὲ βαρβάρους ἄνδρας νούσων παῦσαι, ἐχθροὺς ὑπάρχοντας Ἑλλήνων. Ἔρρωσο.

Βασιλεὺς Βασιλέων Μέγας Ἀρταξέρξης

Κώοις ταδε λέγει.

Δύτε ἐμοῖς ἀγγέλοις Ἱπποκράτην Ἰητρὸν κακοὺς τρόπους ἔχοντα, καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς Πέρσας ἀσελγαίνοντα· εἰδὲ μὴ, γνώσεσθε καὶ τῆς πρώτης ἁμαρτίας τιμωρίαν τίσοντες· διηθώσας γὰρ τὴν ὑμετέραν πόλιν, καὶ νῆσον κατασπάσας, εἰς πέλαγος ποιήσω, μηδὲ εἰς τὸν ἐπίλοιπον χρόνον γνωναι, εἰ ἦν ἐπὶ ταὐτῳ τῳ τόπῳ νῆσος, ἢ ἡ πόλις Κῶ.

Ἀπόκρισις Κώων.

Ἔδοξε τῷ δάμῳ ἀποκρίνασθαι τοῖς παρὰ Ἀρταξέρξου ἀγγέλοις, ὅτι Κῶοι οὐδὲν ἀνάξιον πράξουσιν, οὔτε Μέρο-

εβοήθησε μὲ ζῆλον μέγαν τὴν πόλιν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι διὰ θεσπίσματος κοινοῦ τὸν ἐτίμησαν μὲ χρυσοῦν στέφανον, τὸν ἐμύησαν τὰ μυστήρια καὶ ὄργια τῆς Δήμητρος καὶ Ἐλευσῖνος, τὸν ἔγραψαν πολίτην, καὶ ἔδωσαν τὴν ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν εἰς τοὺς αὐτοῦ ἀπογόνους *).

πος, οὔτε Ἡρακλέους, οὔτε Ἀσκληπιοῦ, ὧν ἕνεκεν πάντες οἱ πολῖται, οὐτε δώσουσιν Ἱπποκράτεα, οὐδ' εἰ μέλλοιεν ὀλέθρῳ τῳκακίστῳ ἀπολέσθαι· καὶ γὰρ Δαρείου καὶ Ξέρξου ἀπὸ πατέρων ἐπιστολὰς γραψάντων γαῖαν καὶ ὕδωρ αἰτεόντων, οὐκ ἔδωκεν ὁ Δάμος, ὁρέων αὐτοὺς ὁμοίους τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις θνητοὺς ἐόντας, ἐπ' αὐτοὺς ἴοντας· καὶ νῦν τὰν αὐτὰν ἀπόκρισιν δίδοι· ἀπὸ Κώων ἀναχωρεῖτε, ὅτι Ἱπποκράτην οὐ δίδοντι ἔκδοτον ἀπαγγέλλετε οὖν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι, ὅτι οὐδ' οἱ Θεοὶ ἀμελήσουσιν ἀμέων.

*) Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰλλυριῶν, καὶ Παιόνων βαρβάρων γῆν λοιμοῦ κατασκήψαντος, καὶ δεομένων τῶν ἐκεῖ βασιλέων πρὸς αὐτοὺς ἐλθεῖν, παρὰ τῶν πρέσβεων, τίνα ἦν ἐκεῖ τὰ πολλὰ τῶν πνευμάτων μαθών, ἐκείνους μὲν ἀπράκτους ἀπέπεμψε· συλλογισάμενος δὲ τὴν νόσον ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἥξειν, προειπὼν τὸ γενησόμενον, καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν μαθητῶν ἐπεμελήθη.

(Ὅρα τὴν διήγησιν κατὰ πλάτος ἐν τῳ Πρεσβευτικῷ λόγῳ Θεσσαλοῦ Ἱπποκράτους υἱοῦ.)

© SISMANOGLIO

Ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλωμεν εἰς τὴν ἀξιόπιστον τοῦ Σωρανοῦ μαρτυρίαν, ὁ Ἱπποκράτης νέος ὢν, ἔγινε περίφημος διὰ τὴν ἴασιν τοῦ Περδίκα βασιλέως τῶν Μακεδόνων. Κατετήκετο, λέγει, ὁ νέος βασιλεὺς ὑπὸ φθισικοῦ πάθους, καὶ προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Εὐρυφῶντα καὶ Ἱπποκράτην· ὁ Εὐρυφὼν, καίτοι πρεσβύτερος κατὰ τὴν ἡλικίαν, δὲν ἐγνώρισε τῆς νόσου τὴν κεκρυμμένην αἰτίαν· ὁ δὲ Ἱπποκράτης παρατηρῶν προσεκτικῶς τὰ κινήματα, τοὺς λόγους καὶ σχήματα τοῦ ἀσθενοῦς, εἶδεν ὅτι τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου του ἠλλοιοῦτο ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῆς ὡραίας Φίλας, παλλακίδος τοῦ πατρός του Ἀλεξάνδρου· ἔκρινε λοιπὸν ὅτι τὸ πάθος ἦτον ἐρωτικὸν, καὶ μόνος ὁ ἔρως ἠδύναο νὰ τὸ θεραπεύσῃ *).

Ὁ θεσπέσιος οὗτος ἀνὴρ, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κοινὸς εὐεργέτης, φθάσας εἰς γῆρας βαθὺ, ἐτελεύτησεν ἐν Λαρίσσῃ πό-

*) . . . Ὥςε καὶ ὑπὸ Περδίκα τοῦ Μακεδόνων βασιλέως φθισικοῦ νομισθέντος, παρακληθέντα δημοσίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν μετ' Εὐρυφῶντος, ὃς καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος ἦν αὐτοῦ, καὶ σημειώσασθαι ψυχῆς εἶναι τὸ πάθος. Θεος. κ. τ. λ. Σωραν. εἰς βίον Ἱπποκρ.

πόλει τῆς Θεσσαλίας, ὅπου καὶ φαίνεται, λέγουσι, μέχρι τῆς σήμερον ὁ τούτου τάφος *).

Μυριάδες ἀνθρώπων ἀποθνήσκουσι καθ' ἑκάστην, καὶ ἡ ἔλλειψις τούτων ἀναπληροῦται ἀμέσως ὑπὸ τῆς γεννέσεως ἄλλων· ὁ θάνατος ὅμως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀφίνει τοιαύτην ἔλλειψιν εἰς τὸν κόσμον, οἵαν ἡ φύσις διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ χρειάζεται ὁλοκλήρους αἰῶνας. Πόσοι αἰῶνες παρῆλθον μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Ἱπποκράτους! ἀλλ' ὁ κόσμος δὲν εἶδεν ἔτι δεύτερον Ἱπποκράτην!

Δ Η -

*) Ἄνθιμος ὁ Γαζῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λεγομένῃ Βιβλιοθήκῃ ἀναφέρει δεινοπαθῶς, ὅτι εἶδε τὸν τάφον τοῦ θείου τούτου ἀνδρὸς ἔξω τῆς πόλεως Λαρίσσης μεταξὺ τῶν Ὠθωμανικῶν μνημάτων· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀντιγράψῃ τὴν τοῦ τάφου ἐπιγραφήν.

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης, σοφώτατος ἀνὴρ τοῦ τότε αἰῶνος, καὶ φίλος τοῦ Ἱπποκράτους, ἐνησχολήθη ὅλος περὶ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως· ἀποδημήσας οὗτος εἰς Αἴγυπτον, εἰς Περσίαν καὶ Βαβυλῶνα χάριν μαθήσεως, καὶ καταναλώσας πᾶσαν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν εἰς τὰς φιλομαθεῖς ταύτας περιηγήσεις, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα πεπλουτισμένος μὲ πᾶν εἶδος ἐπιστήμης *)· διὰ τὴν ἄκραν δὲ περὶ

*) Τάδε λέγει Δημόκριτος . . . Ἐγὼ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην, ἱστορέων τὰ μήκιστα, καὶ ἀέρας τε καὶ γαίας πλείστας εἶδον, καὶ λογίων ἀνθρώπων πλείστων ἐσήκουσα, καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξιος οὐδείς κω με παρῆλλαξεν, οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἁρπεδονάπται, παρὰ Κλημ. Στρ. βιβ. α'.

ρὶ τὰ φυσικὰ σπουδὴν καὶ γνῶσιν, ἐπωνομάσθη κατ' ἐξοχὴν Φυσικὸς καὶ Σοφία *). Συμπεραίνεται, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἥνωσε τὰ μαθηματικὰ μὲ τὴν πειραματικὴν φυσικὴν, ἐξ ὧν συνέγραψε περὶ Κενοῦ, περὶ Ἀτόμων καὶ περὶ Στοιχείων. Ὅταν ἐξέδωκε τὸν Μέγαν Διάκοσμον, τὸ πλέον ἀξιόλογον τῶν συγγραμμάτων του, ὁ δῆμος τὸν ἐτίμησε μὲ χαλκοῦς ἀνδριάντας. Τοιαύτην δὲ κλίσιν ἔτρεφε διὰ τὴν Ἀνατομὴν καὶ Φυσιολογίαν, ὥστε ἀπομακρυνθεὶς τῆς πόλεως, καὶ κλεισθεὶς εἰς ἕνα κῆπον, ἀνέτεμνε ζῶα, καὶ ἔκαμνεν εἰς αὐτὰ παρατηρήσεις ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰ πειράματα. Ἠγάπα μὲ ὑπερβολὴν ὁ φιλόσοφος τὸν μοναδικὸν καὶ φιλέρημον βίον· διὸ καὶ ἀποφεύγων τὰς τῶν πόλεων ταραχὰς καὶ θορύβους, πότε μὲν ἐκλείετο μέσα εἰς σπήλαια, πότε δὲ ἐφιλοσόφει ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δένδρων, καθήμενος ἐπὶ μαλακῶν χόρτων, ἢ πλησίον εἰς τὰ ῥεῖθρα τῶν ὑδάτων.

Ἐ-

*) Δημόκριτος δὲ ἐκ τῆς τῶν μεταρσίων παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων Σοφία ἐπωνομάσθη. Κλημ. Στρ. βιβ. ς'.

Ἐσυνείθιζεν ὁ φιλόσοφος νὰ γελᾷ πάντοτε ἐμπαίζων τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ὡς μίαν ἀκατάπαυστον κωμωδίαν. Τούτου ἕνεκεν οἱ συμπολῖται, ὑπολαβόντες αὐτὸν φρενοβλαβῆ καὶ παράφρονα, προσεκάλεσαν τὸν Ἱπποκράτην διὰ νὰ τὸν ἰατρεύσῃ· ἀλλ' ὁ ἄριστος ἰατρὸς ἰδὼν τὸν φιλόσοφον καταγινόμενον εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, ἐθαύμασε μεγάλως, καὶ ἐγνώρισε ποῖοι ἦσαν τῷ ὄντι οἱ ἀνόητοι καὶ νοσοῦντες τὰς φρένας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τοῦ Δημοκρίτου ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἱπποκράτην, ἐν ᾗ λέγει ἀσείως: Ἐπῆλθες ἡμῖν ὡς μεμηνόσιν, ὦ Ἱπποκρατες, ἑλλέβορον δώσων, πεισθεὶς ἀνοήτοις ἀνδράσι, παρ' οἷς ὁ πόνος τῆς ἀρετῆς μανίη κρίνεται *): Τὰ φιλοσοφικὰ τοῦ ἀνδρὸς δόγματα ἐγένοντο γνωστὰ διὰ τοῦ Ἐπικούρου· ἀναφέρονται δὲ αὐτοῦ πάμπολλα συγγράμματα φυσικὰ, ἀστρονομικὰ καὶ ἠθικὰ, τὰ ὁποῖα ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐξήλειψεν. Εἰς τὸν ἴδιον ἀποδίδεται καὶ τὸ πολυθρύλλητον ῥητόν: Αἰτίη οὐδὲν ἴδμεν· ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀλήθεια.

ΠΛΑ-

*) Ἱπποκράτους Ἐπιστολή.

ΠΛΑΤΩΝ

Πλάτων, ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀκαδημίας, ἐνησχολήθη εἰς τὴν τῆς Ἰατρικῆς σπουδὴν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ διαλόγων, ἐν οἷς διδάσκει περὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος οἰκονομίας, καὶ περὶ ἰατρικῆς θεωρίας· ἴσως καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς τέχνης δὲν ἦτον αὐτῷ ἀγνώριστον, καθὼς οὔτε τοῖς λοιποῖς φιλοσόφοις τοῦ τότε καιροῦ. Ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος εὑρίσκομεν ἐναργῶς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, καὶ τὰς ἀρχὰς πολλῶν νεωτέρων εὑρέσεων.

Συνέγραψεν ὁ φιλόσοφος οὗτος μὲ τόσην εὐφράδειαν καὶ θαυμασίαν χάριν, ὥσε καὶ τὰ ἰδιά του σφάλματα ἡδύνουσι καὶ ἐξαπατῶσι. Προκρίνω, ἔλεγεν ὁ Κικέρων, νὰ ἀπατῶμαι μὲ τὸν Πλάτωνα, παρὰ νὰ εὑρίσκω τὴν ἀλήθειαν μὲ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους.

Η

Ἡ γλυκύτης τῆς Πλατωνικῆς φράσεως, καὶ τὸ ἐμβριθὲς τῆς παραδόσεως παρεκίνησε τὸν ἴδιον νὰ εἰπῇ, ὅτι, ἂν ὁ Ζεὺς ἤθελεν ὁμιλήσῃ Ἀττικιστὶ, βέβαια κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐκφρασθῇ, εἰμὴ ὡς ὁ Πλάτων. Ἄλλος πάλιν εἶπεν: Ὅταν ἀκούω τὸν Πλάτωνα διαλεγόμενον περὶ Θεοῦ καὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, μοὶ φαίνεται ὅτι ἐλάμφθη ἐξ οὐρανίου τινὸς φωτὸς, διὰ νὰ διαδώσῃ εἰς τοὺς θνητοὺς τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας ἀληθείας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισήμων ἀνατόμων καὶ φυσικῶν συγκαταριθμεῖται κατ' ἐξοχὴν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας, Ἀριστοτέλης ὁ Σταγειρίτης. Κατήγετο καὶ οὗτος ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν· καθότι ὁ μὲν πατὴρ τούτου Νικόμαχος *) ἦτον ἀρχιατρὸς τοῦ Ἀμύντα βασιλέως Μακεδόνων· αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος Ἀριστοτέλης μετήρχετο, λέγουσι, τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἀθήναις, πρὸ τοῦ νὰ γένῃ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος. Διδαχθεὶς τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ τοῦ Πλάτωνος ἀκαδημίᾳ, δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὰ δόγματα τοῦ ἰδίου διδασκάλου, ἀλλ' ἐσύστησεν ἰδιαιτέραν φιλοσοφίας αἵρεσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἔλαβε μέγα κλέος καὶ δόξαν. Φίλιππος ὁ Μακεδὼν προσκαλῶν τὸν φιλόσοφον διὰ διδάσκαλον τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου: Ὁμολογῶ, ἔλεγε, χάριτας εἰς τοὺς Θεοὺς, ὄχι τόσον, ὅτι μοὶ ἔδωσαν υἱὸν, ὅσον διότι ἐγεννήθη εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀριστοτέλους **).

Τύχη τῷ ὄντι λαμπρὰ καὶ βασιλέως ἀ-

ξία

*) Ὁ δὲ Νικόμαχος ἦν ἀπὸ Νικομάχου τοῦ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ . . . καὶ συνεβίω Ἀμύντᾳ τῶν Μακεδόνων βασιλεῖ, ἰατροῦ καὶ φίλου χρείᾳ. (Διογένης Λαέρτιος.)

**) Ἴσθι μοι γεγονὸς τὰ υἱόν· πολλὴν οὖν τοῖς Θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι· ἐλπίζω γὰρ ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

ξία, ἐπειδὴ παρὰ τοιούτου διδασκάλου ἔμελλεν ὁ νέος βατιλεὺς νὰ διδαχθῇ τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας μαθήματα, καὶ ὅσα χαρακτηρίζουσι τὸν μέγαν ἄνδρα.

Ὁ περικλεὴς οὗτος φιλόσοφος ἐνηγκαλίσθη μὲ τὴν βαθύτητα τοῦ πνεύματός του ὅλας σχεδὸν τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας. πρῶτος αὐτὸς κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς ὁποίας καὶ ὠνομάσθη δικαίως πατήρ. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ὑπεραγαπῶν καὶ τιμῶν τὸν διδάσκαλον συνέδραμε γενναίως εἰς αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα· τῷ ἐπρόσφερε, λέγουσιν, ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια τάλαντα *) ἔπεμψεν εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος πλῆθος θηρευτῶν, κυνηγετῶν, ἁλιέων καὶ γεωργῶν, διὰ νὰ θηρεύωσι τὰ πλέον σπάνια ζῶα, καὶ νὰ ζητῶσι τὰ τῆς φύσεως προϊόντα, ὅσα ἦτον ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τοιούτου συγγράμματος. Ἐκστρατεύων καὶ θριαμβεύων ἐν Ἀσίᾳ, ἔξελ-

λε

*) Ὀκτακόσια εἰληφέναι τάλαντα παρ' Ἀλεξάνδρου τὸν Σταγειρίτην λίγος ἔχει εἰς τὴν περὶ τῶν Ζώων ἱστορίαν· Ἀθήναιος. «ἓν μιλλιούνιον καὶ ἐννεακοσίας χιλιάδας λιτρῶν τῆς Γαλλίας.»

λε συνεχῶς εἰς τὸν φιλόσοφον τὰ πλέον ἀξιόλογα προϊόντα τῶν κατακτηθέντων τόπων. Τί ἀξιόλογος ἐποχή! Ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος ἐστράτευεν εἰς Ἀσίαν, διὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν νέαν Μοναρχίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ ὑψωθῇ καὶ νὰ ἐκπέσῃ μὲ αὐτὸν, ὁ τούτου διδάσκαλος κατεγίνετο συγχρόνως νὰ σερεώσῃ ἄλλο εἶδος Μοναρχίας ἐν φιλοσοφίᾳ, ἥτις ἔμελλε νὰ διαμείνῃ εἴκοσι σχεδὸν αἰῶνας.

Ἀλλὰ τοιαύτη δόξα ἠδύνατο ἆρά γε νὰ μείνῃ ἄτρωτος ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ φθόνου καὶ τῆς συκοφαντίας; Εὐρυμέδων ὁ Ἱεροφάντης τῆς Δήμητρος κατηγόρησε τὸν φιλόσοφον ὡς ἀσεβῆ καὶ ἀνόσιον χωρὶς καμμίαν ἀπόδειξιν· φοβηθεὶς ὁ φιλόσοφος νὰ μὴν πάθῃ τὴν καταδίκην τοῦ Σωκράτους, ἔφυγεν εἰς Χαλκίδα λέγων, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ἁμαρτήσωσι καὶ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν φιλοσοφίαν· ἐκεῖ ἀσθενήσας διὰ τοὺς πολλοὺς περὶ τὴν σπουδὴν κόπους, ἐτελεύτησεν ἐτῶν ἑξηκοντατριῶν, ἢ ὡς ἄλλοι λέγουσιν ἑβδομηκοντούτης.

Συνέγραψεν οὗτος πάμπολλα συγγράμματα περὶ διαφόρου ὕλης *)· συνέγραψε βι-

*) Ὅρα τὸν καταλογον παρὰ Διογένῃ τῷ Λαερτίῳ καὶ ἄλ-

βιβλία περὶ Ἰατρικῆς καὶ Ἀνατομῆς, τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἠφάνισεν· ἀλλὰ τὸ πλέον ἐξαίρετον τῶν συγγραμμάτων του καὶ ἔστι καὶ λέγεται τὸ, Περὶ Ζώων Ἱστορίας ἐπιγραφόμενον, σύνταγμα τωόντι πολύτιμον, καὶ ἀθανάτου μνήμης καὶ δόξης λείψανον. Ἐν αὐτῷ διαλαμβάνει περὶ Ἀνατομῆς τῶν διαφόρων Ζώων, χερσαίων καὶ ἐνύδρων, πτηνῶν πεζῶν καὶ ἐντόμων· ἐκθέτει τὴν κατασκευὴν καὶ χρῆσιν τῶν ἐν τούτοις διαφόρων ὀργάνων καὶ μορίων· τὸν τρόπον τῆς τούτων γενέσεως καὶ τροφῆς, ἱστορεῖ τοὺς βίους, τὰς πράξεις, τὰ ἤθη καὶ ἄλλα πολλὰ ἀξιόλογα, τὰ ὁποῖα διὰ νὰ ἀποδείξωσιν ἀληθῆ, δυσκόλως ἀρκοῦσι δέκα τῶν ἐπισημοτέρων Φυσιολόγων τῆς Εὐρώπης, καταγινόμενοι καθ' ὅλην των τὴν ζωήν· αὐτὸς πρῶτος παρέδωκε τοὺς ἀναγκαίους κανόνας πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν ζώων, διαιρέσας αὐτὰ εἰς ζωοτόκα, ὠοτόκα καὶ σκωληκοτόκα· εἰς ἔναιμα καὶ ἄναιμα· ὅσα δὲ περὶ τῶν διαφόρων ζώων ἱστορεῖ ὁ φιλόσοφος εἰσὶν ἀληθῆ καὶ ἀξιόπιστα· δὲν εὑρίσκο-

---

λοις.

κομεν ἐν αὐτοῖς τὰ μυθώδη ἐκεῖνα πλάσματα καὶ τερατώδη διηγήματα τῶν νέων φυσιογράφων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐσχάσθησαν νὰ μορφώσωσι τὴν φύσιν *). Ὅρα δὲ πλατύτερον τὰ περὶ Ἀριστοτέλους ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς τὸ τέλος τῆς βίβλου.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ

Ὁ Ἔξοχος τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους μαθητῶν, καὶ διάδοχος τῆς περιπατητικῆς σχολῆς, ἐνησχολήθη ἐξαιρέτως περὶ τὴν βοτανικήν. Οὗτος ἐχρημάτισεν ὁ παλαιότε-

---

*) Π. Χ. εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλέφαντος διηγοῦνται τινὲς τῶν νέων Φυσιογράφων, ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο ἐντρέπεται νὰ συνουσιασθῇ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἀποφεύγει τὸν συνδιασμὸν μετὰ τοῦ θήλεως, ὅταν εἶναι δεδουλωμένον ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ μὴν ἀφήτη τάχα σκλάβους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἰδίων του τυράννων καὶ ἄλλα παρόμοια.

τερος μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην βοτανικὸς, τοῦ ὁποίου τὰ περὶ Φυτῶν συγγράμματα ἔφθασαν ἕως εἰς ἡμᾶς. Συνέγραψε δὲ οὐ μόνον περὶ Φυτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων φυσικῶν πραγμάτων *). Διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ πολυμάθειαν, φιλοπονίαν καὶ ἀρετὴν ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· διὰ δὲ τὴν θαυμασὴν εὐφράδειαν καὶ εὐγλωττίαν μετωνομάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου του διδασκάλου Θεόφραστος **) κατέλιπε πάμπολλα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀπαριθμεῖ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ἀλλ' ἐκ τούτων ὀλίγα τινὰ διεσώθησαν.

ΚΕΦ.

*) Περὶ ἁλῶν, νίτρου, συπτηρίας . . . περὶ τῶν λιθουμένων . . . περὶ ἀνέμων, περὶ χυμῶν, χροῶν, σαρκῶν, περὶ ψήφου, περὶ ἐπιλήψεως, περὶ ἐνθουσιασμοῦ κ. τ. λ.

**) Τοῦτον Τύρταμον λεγόμενον, Θεόφραστον διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον Ἀριστοτέλης μετωνόμασεν. Διογέν. Λαέρτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Οἱ μετὰ τὸν Ἱπποκράτην ἀκμάσαντες.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱπποκράτους ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιόλογοι Ἰατροὶ, τρεῖς δὲ κατ' ἐξοχὴν ἀναφέρονται ὡς πλέον ἔγκριτοι καὶ ἐπίσημοι. Διοκλὴς ὁ Καρύστιος, Πραξαγόρας ὁ Κῶος, καὶ Χρύσιππος ὁ τῆς Κνίδου· παλαιότερος τούτων καὶ σύγχρονος σχεδὸν τῷ Πλάτωνι φαίνεται ὁ Διοκλὴς, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπωνόμασαν Δεύτερον Ἱπποκράτην. Περὶ τούτου πολλάκις ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν· ἀναφέρει δὲ καὶ Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ Λίθων βιβλίῳ.

Πὶς

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ περιφήμου τούτου Ἰατροῦ ἄρχησαν νὰ ἐμφανίζωνται τὰ φῶτα τῆς ἀνατομῆς, καθότι αὐτὸς συνέγραψε καὶ ἐδίδαξε κανόνας περὶ ζώων ἀνατομῆς· ἡ κυρίως ὅμως ἀνατομὴ ἄρχισε νὰ διδάσκεται σχεδὸν ἑκατὸν χρόνους μετέπειτα ἀπὸ δύο περιβοήτους Ἰατροὺς, δηλαδὴ Ἡρόφιλον τὸν Χαλκιδόνιον, καὶ Ἐρασίστρατον τὸν ἐκ Κέας, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι, ὡς λέγεται, ἀνέτεμον ἀνθρώπινα σώματα.

ΕΡΑΣΙΣΤΡΑΤΟΣ
Καὶ
ΗΡΟΦΙΛΟΣ.

Οἱ δύο οὗτοι Ἰατροὶ ἀπεδήμησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὴν ἀνατομὴν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ὑπὸ τὴν προσασίαν τῶν βασι-

λέων τῆς Αἰγύπτου. Τότε οἱ Πτολεμαῖοι, τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι, βασιλεύοντες ἐν Αἰγύπτῳ, ὑπερασπίζοντο μὲ ἔνθερμον ζῆλον τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων εἶχε συστήσῃ τὴν περιβόητον ἐκείνην βιβλιοθήκην, ἥτις συνίσατο ἐκ διακοσίων χιλιάδων βιβλίων, καὶ ηὐξήνθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ θρόνου μὲ πλῆθος ἀναρίθμητον βιβλίων πανταχόθεν συναχθέντων. Ἡ Ἀλεξάνδρεια λοιπὸν τότε ἐθεωρεῖτο ὡς καθέδρα τῆς μεγαλειότητος, καὶ μητρόπολις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τινῶν Ἱστορικῶν, ὅταν οἱ προρρηθέντες οὗτοι Ἰατροὶ ἄρχησαν νὰ ἀνατέμνουσι νεκροὺς ἀνθρώπους, μόλις ἐδυνήθη τὸ βασιλικὸν κράτος νὰ τοὺς διαφενδεύσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ ὄχλου, οἵτινες τοὺς ἐσχολάζοντο ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀνοσίους, καὶ ἔβλεπον μὲ φρίκην καὶ μῖσος τὴν τομὴν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων· ἀλλ' ἂς ἰδῶμεν ἐν συντόμῳ τὰς ἐπωφελεῖς πράξεις καὶ εὑρέσεις τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν.

Ὁ Ἐρασίστρατος, ὃν καὶ ἀκροατὴν τοῦ Θεοφράστου τινὲς λέγουσι *), πρῶτος ἀνέτε-

*) Ἀκοῦσαι δὲ Θεοφράστου καὶ Ἐρασίστρατον τὸν ἰατρὸν

με τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τὰ νεῦρα· ἐπερίγραψεν ἀκριβῶς, τὰς κοιλίας καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφάλου· αὐτὸς πρῶτος διέκρινε δύο εἴδη νευρῶν, τὰ μέν, τῆς αἰσθήσεως, τὰ δέ, τῆς κινήσεως· διέκρινε δὲ καὶ τὰς φλέβας ἀπὸ τὰς ἀρτηρίας· αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὰ λευκὰ ἀγγεῖα τοῦ μεσεντερίου, τὰ ἐπονομασθέντα ὑπὸ τῶν νεωτέρων Γαλακτοφόρα, ἢ Χυλοφόρα· δὲν ἔφθασεν ὅμως νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὴν τούτων χρῆσιν· διὸ καὶ τὰ ὠνόμασεν Ἀρτηρίας Λευκάς.

Συνέγραψε περὶ Σφυγμοῦ, περὶ αἰτιῶν τῶν νόσων καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιγραφαὶ μόνον σώζονται. Ἡ θεραπευτικὴ αὐτοῦ μέθοδος ἦτον ἁπλουστάτη· μετεχειρίζετο ὀλίγα ἰατρικὰ, καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ ἁπλούστερα· ἐμίσει τὰς φλεβοτομίας καὶ τὰ καθάρσια, ὡς καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Χρύσιππος· ἀντισήγαγε δὲ ἀντὶ τούτων τὴν ἀποχὴν τῶν φαγητῶν, τὴν λεπτὴν δίαιταν, τὴν ἐκ φυτῶν τροφὴν, τὴν σωματικὴν ἄσκησιν. τὰ λουτρὰ, τὰ τριψήματα, τοὺς κλυσῆρας, καὶ ἐνίοτε τὰ ἐμετικά· ἀπέφευγε δὲ τόσον τὴν φλεβοτομίαν, ὥστε οὔτε τὸ ὄνομα κἂν δὲν εὑρίσκετο εἰς τὰ συγ-

συγγράμματά του *) · ἀνεπλήρου δὲ εἰς τὰς αἱμορραγίας τὴν τῆς φλεβοτομίας ἔλλειψιν μὲ τὰ δεσίματα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν· ἐμίσει τὰ πολυσύνθετα φάρμακα τὰ τότε λεγόμενα Βασιλικὰ, σύμμικτα ἐκ διαφόρων οὐσιῶν, φυτικῶν, μεταλλικῶν καὶ ζωτικῶν, ἀκρίτως καὶ παραλόγως συμπεφυρμένων· δὲν ἐδέχετο τὴν παρακέντησιν εἰς τοὺς ὕδρωπας, οὔτε τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἀλγούντων ὀδόντων· εἶχεν ἐν ἄκρᾳ ὑπολήψει τὸ Κιχώριον, διὰ τὰς νόσους τῆς κοιλίας, σπλάγχνων, καὶ μάλιστα τοῦ ἥπατος· διὸ καὶ ἐκατεδέχθη νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς τὸν τρόπον τῆς σκευασίας· ἦτον πολλὰ σκε-

*) Ἄξιον εἶναι μοι δοκεῖ ζητήσεως οὐ σμικρᾶς, τί δήποτε καὶ τ' ἄλλα τῆς τέχνης ἱκανὸς ὢν ὁ Ἐρασίστρατος, καὶ τοῖς σμικροτάτοις οὕτως ἐπιμελὴς, ὥσε καὶ λαχάνων τινῶν καὶ καταπλασμάτων ἐψήσεις γράφειν . . . ἐν οὕτως ἰσχυρῷ καὶ μεγάλῳ βοηθήματι τῇ φλεβοτομίᾳ, καὶ οὐδενὸς ἧττον τῶν δρασικωτάτων εὐδοκιμοῦντι παρὰ τοῖς πρεσβυτέροις αὐτοῦ, λόγον οὐδένα πεποίηται. σχεδὸν γὰρ οὔτε τοὔνομα τῆς φλεβοτομίας ἐστὶν εὑρεῖν ἐν οὐδενὶ συγγράμματι, πλὴν ἅπαξ ἐν τῷ περὶ αἵματος ἀναγωγῆς ἐπιμνησθέντα αὐτοῦ . . . Γαλ. περὶ Φλεβοτ. πρὸς Ἐρασίστρ.

σκεπτικὸς εἰς τὰς περὶ φύσεως παθῶν θεωρίας, προκρίνων κάλλιον νὰ ὁμολογῇ τὴν ἰδίαν ἄγνοιαν, παρὰ νὰ προβάλλῃ δόξας ψευδεῖς, ἢ ἀμφιβόλους.

Ἡρόφιλος, ὁ τούτου συναγωνιστὴς καὶ μαθητὴς τοῦ Πραξαγόρου, ἀπέδειξεν ὅτι τὰ νεῦρα γεννῶνται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς καρδίας, ὡς ἄλλοι ὑπέθεσαν· ἀνεκάλυψε τοὺς δύο χιτῶνας τῶν ὀφθαλμῶν· ἐπερίγραψεν ἀκριβῶς τὰς σπερματικὰς κύσεις, καὶ ἄλλα πολλὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὄργανα· ἐπραγματεύσατο ἀκριβέστατα περὶ σφυγμῶν· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ τὰ συγγράμματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν δὲν ἔφθασαν ἕως εἰς ἡμᾶς· μόλις σώζονται αἱ ἐπιγραφαί, ἢ ἀποσπάσματα τινὰ καὶ ῥήσεις ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κέλσου καὶ Γαληνοῦ.

Ἀδίκως ἐδυσφημίσθησαν οἱ δύο οὗτοι ἐπίσημοι ἄνδρες ὑπό τινων ἱστορικῶν, ὅτι τάχα ἐτόλμησαν νὰ ἀνατέμωσι ζωντανὰ σώματα τῶν καταδίκων, λαμβάνοντες τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν κριτῶν. Λανθάνονται μεγάλως ὁ Κέλσος καὶ Τερτυλλιανός, οἵτινες χωρὶς κρίσιν διέδωσαν εἰς τοὺς μετα-

γε-

γενεστέρους τὴν παράλογον αὐτὴν μαρτυρίαν *). Εἶναι πιθανόν, ὅτι τὸ νεοφανὲς τοῦ πράγματος καὶ ἡ παλαιὰ δεισιδαιμονία διὰ τοὺς νεκροὺς, παρώξυναν τότε τοὺς πλέον ἐνθουσιασὰς μεταξὺ τοῦ ὄχλου νὰ ἐφεύρωσι τὴν ἀλλόκοτον ταύτην καὶ βάρβαρον συκοφαντίαν, ἀνήκουσαν μᾶλλον εἰς τοὺς ἀγρίους ἀνθρωποφάγους, ἢ εἰς φιλανθρώπους Ἰατρούς. Ἂν οὕτοι ἀνεκάλυψαν πολλὰ τοῦ σώματος ὄργανα ἕως τότε ἄγνωστα, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἀνέτεμον ζῶντας ἀνθρώπους. Ὁ Ἐρασίστρατος εἶδε τὰ γαλακτοφόρα ἀγγεῖα τοῦ μεσεντερίου εἰς αἰγίδια νεογενῆ, τὰ ὁποῖα ἀνέτεμε **) καὶ τὴν σήμερον οἱ φυσιολόγοι τέ-

μνου-

*) Songeque optime fecisse Herophilum et Erassistratum, qui nocentes homines a Regibus eæ carcere acceptos vivos inciderint

. . . τουτέστιν, ἅτινες δ' ἔπραττον Ἡρόφιλος καὶ Ἐρασίστρατος, οἵτινες τοὺς κακοποιοὺς καὶ καταδίκους ἐκ τῶν δεσμωτηρίων παρελάμβανον καὶ ζῶντας ἔτεμνον. Κέλσ. Προοιμ.

(Ὅρα καὶ Τερτυλ. περὶ Ψυχῆς κεφ. ά.)

**) Ὅρα Γαληνον. . . « Ἐν τῷ διαιρεῖσθαι τὰ ἐπι-

μνουσι ζῶα, διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὴν συ-
στολὴν καὶ διαστολὴν τῆς καρδίας, τὴν περι-
σταλτικὴν κίνησιν τῶν ἐντέρων, τὴν τοῦ
αἵματος κυκλοφορίαν, τὰ Γαλβανικὰ φαι-
νόμενα καὶ ἄλλα παρόμοια. Πλάσμα λοι-
πὸν καὶ μῦθος ψευδὴς, καθὼς ἐκεῖνος τῆς
Μηδείας, περὶ ἧς ἐτερατολόγησαν πάλαι
ποτέ, ὅτι ἔβραζε τοὺς ἀνθρώπους ζῶντας
διὰ νὰ τοὺς ἀνανεώσῃ. Ἡ ἀληθὴς δὲ αἰ-
τία ἦτον, ὅτι αὐτὴ πρώτη μετεχειρίσθη
τὰ θερμὰ λουτρὰ, ὡς ἰατρικὰ βοηθήματα·
ἀρά γε τοιαύτας παραλόγου συκοφαντίας
δὲν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν;
Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ὁ περίφη-
μος Κάρπης ὁ Ἰταλὸς κατεδικάσθη εἰς ἐ-
ξορίαν, κατηγορηθεὶς ἀδίκως, ὅτι ἀνέτεμε
τὰ σώματα δύο Ἰσπανῶν ἔτι ζώντων *).

ΑΙ-

φάσριον ἅμα τῷ περιτοναίῳ κατὰ τὸ μεσεντέριον, ἀρ-
τηρίας ἰδεῖν ἐκ σαφῶς ἐπὶ τῶν νεοθηλῶν ἐρίφων γάλακ-
τος πλήρεις.

*) Ἰάκωβος Κάρπης, διδάσκαλος τῆς Χειρουργικῆς ἐν
Βονωνίᾳ κατὰ τὸ 1522 ἔτος, ἀνέτεμε τὰ σώματα δύο
πτωχῶν Ἰσπανῶν, ἀποθανόντων δι' ἀφροδίσια πάθη· συ-
κοφαντηθεὶς, ὅτι ἀνέτεμε ζῶντας τοὺς δυσυχεῖς ἐκείνους
διὰ τὸ μῖσος τάχα τὸ πρὸς τοὺς Ἰσπανοὺς, κατεδικάσθη εἰς

ΑΙΡΕΣΕΙΣ
ΙΑΤΡΙΚΑΙ

Κατ' αὐτὴν σχεδὸν τὴν ἐποχὴν ἀ-
νεφύησαν εἰς τὴν Ἰατρικὴν τέχνην δύο με-
γάλαι αἱρέσεις· ἐξ ὧν ἡ μὲν ὠνομάσθη,
Λογικὴ, ἡ Δογματική· ἡ δὲ Ἐμπειρική·
οἱ τῆς πρώτης αἱρέσεως ὀπαδοὶ, τουτέστιν
οἱ Λογικοὶ ἐξέταζον τὰς αἰτίας τῶν παθῶν
τάς τε φανερὰς καὶ κεκρυμμένας διὰ τῆς
φυσιολογίας καὶ ἀνατομῆς· παρετήρουν τὰς
ποιότητας καὶ φυσικὰς δυνάμεις τῶν ἰα-
τρικῶν φαρμάκων, καὶ ὡδηγοῦντο εἰς τὴν

θε-

ξορίαν, καὶ ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγον ἐν τῇ πόλει Φερ-
ράρᾳ.

θεραπείαν ἐκ τῆς εὑρέσεως τῶν αἰτιῶν, καὶ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῶν ἰατρικῶν *). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ ἐμπειρικοὶ ἀνταγωνισαὶ ἐκείνων κατεφρόνουν μὲν πᾶσαν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν αἰτιῶν, ἀπέβλεπον δὲ μόνον εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν συμπτωμάτων καὶ φανερῶν σημείων, ὁδηγούμενοι εἰς τὴν θεραπείαν ὑπὸ μόνης τῆς πείρας· ἐν ἑνὶ λόγῳ οἱ μὲν ἐλάμβανον ὡς ἀρχὴν τῆς τέχνης τὸν λόγον, οἱ δὲ, τὴν πεῖραν.

Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι οἱ μὲν Δογματικοὶ διϊσχυριζόμενοι νὰ ἀνακαλύψωσι τῆς φύσεως τὰ μυστήρια, καὶ ἐξηγοῦντες τὰ φαινόμενα μὲ ὑποθέσεις, ἔπιπτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ψευδεῖς θεωρίας· οἱ δὲ Ἐμπειρικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν οἴησιν καὶ τὰς μεγαλορρημοσύνας τῶν Δογματικῶν, κατήντησαν εἰς τὸ ἐναντίον ἄκρον, καταφρονήσαντες ὡς ἀνωφελῆ κάθε φυσιολογικὴν ζήτησιν **). Τὴν σήμερον ἀγαθῇ τύχῃ αἱ τοιαῦται αἱρέσεις ἐξέλιπον, οὔτε εὑρίσκονται Ἰατροὶ

*) Ὅρα Εἰσαγωγ. παρὰ Γαλην.

**) Ὅσις ἐφιεται νὰ γνωρίσῃ πλατύτερον τὰς δύο ταύτας αἱρέσεις, καὶ τὰς τούτων ἀπεράντους λογομαχίας, ἂς ἀναγνώσῃ τὸν Κέλσον.

ατροὶ τόσον παράλογοι, ὥστε νὰ ὀνομάζωνται ἁπλῶς δογματικοὶ, ἢ ἐμπειρικοὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν παλαιῶν· ἐπειδὴ (ἐξαιρουμένων τῶν κοινῶς λεγομένων τζαρλατάνων, ἤ τινων φαντασιοπλήγων θεωρητικῶν) οἱ ἀληθεῖς Ἰατροὶ μετέχουσι καὶ λόγου καὶ πείρας, ἅτινα εἰσί τε καὶ λέγονται αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ θεμέλια τῆς Ἰατρικῆς τέχνης.

Ἀρχηγὸν καὶ θεμελιωτὴν τῆς λογικῆς αἱρέσεως ὑπέθεσαν τὸν θεῖον Ἱπποκράτην, κυρίως δὲ αἱρεσιάρχαι λογικοὶ ἐγένοντο Διοκλῆς ὁ Καρύστιος, Πραξαγόρας ὁ Κῶος, Ἡρόφιλος ὁ Χαλκιδόνιος, Ἐρασίστρατος ὁ ἐκ Κέας, Μνησίθεος ὁ Ἀθηναῖος κ. τ. λ. Αἱρεσιάρχαι δὲ τῶν ἐμπειρικῶν ἐχρημάτισαν Φιλῖνος ὁ Κῶος, ὅσις καὶ ἀκροατὴς ἐγένετο Ἡροφίλου· τινὲς ὅμως θέλοντες νὰ ἀποδείξωσιν ἀρχαιοτέραν τὴν ἐμπειρικὴν αἵρεσιν, ἀναφέρουσιν ὡς πρῶτον ἐφευρετὴν καὶ ἀρχηγὸν Ἄκρωνα τὸν Ἀκραγαντῖνον, ὅστις ἐχρημάτισε πρεσβύτερος τοῦ Ἱπποκράτους. Πρὸ πάντων δὲ αἱρεσιάρχης τῶν ἐμπειρικῶν λέγεται Σεραπίων ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ θεμελιώσας τὴν περίφημον σχολὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Τοσαῦτα περὶ αἱρέσεων· ἀλλ' ἂς ἀκολουθήσωμεν ἤδη τὴν Ἰατρι-

τρικὴν καὶ εἰς τὴν πολυθρύλλητον Ῥώμην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μετάβασις τῆς τῶν Ἑλλήνω Ἰατρικῆς εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ Ῥώμη, ἡ τρομερὰ καὶ ὑπερήφανος Ῥωμη, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς θεμελιώσεώς της ἕως ἑπτὰ ὁλοκλήρους αἰῶνας, κατεγίνετο ἀκαταπαύστως εἰς πολέμους καὶ ἐκστρατείας· φλογιζομένη ἀπὸ τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν τῆς ἐξουσίας καὶ καταδυναστείας, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ καταπροπώσῃ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ νὰ τὰ ὑποτάξῃ ὑπὸ τὸν ζυγιὸν τῆς δουλείας. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν οὐδεμία φροντὶς διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

Το-

Τελευταῖον καθυποτάξασα ὅλα τὰ ἄμορα ἔθνη, καὶ σήσασα τὰ τροπαιοφόρα τῆς ὅπλα εἰς τὰ πλέον μεμακρυσμένα βασίλεια, ἀφ' οὗ πᾶσα ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀσία καὶ Ἀφρικὴ ὑπέκυψαν τὸν αὐχένα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, κατερροφίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τότε ἡ Ῥώμη ἡγεμὼν πάσης γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ μητρόπολις ὅλης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης, εἶδεν εἰς τοὺς κόλπους της ἐπισωρευμένα τὰ πλούτη, τοὺς θησαυροὺς, τὰ πολυτελῆ κειμήλια τῶν ἁλωθεισῶν πόλεων, καὶ τὰ πλέον ἀξιοθαύμαστα τῶν τεχνῶν ἔργα.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῆς λαμπρότητος καὶ δόξης ἄρχισαν νὰ συντρέχωσιν ἐκεῖσε πανταχόθεν οἱ φιλόσοφοι καὶ ἐλλόγιμοι ἄνδρες, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ ἐπίσημοι τῆς Ἑλλάδος· συνέτρεχον, λέγω, εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων, οἱ μὲν, ἐπ' ἐλπίδι τιμῆς καὶ δόξης, οἱ δὲ, πρὸς ἀπόλαυσιν κέρδους, οἱ δὲ, διὰ νὰ βλέπωσι τὰ ἀξιοθέατα, καὶ παλαιὰ τῆς δυσυχοῦς των πατρίδος λείψανα. Ἰδοὺ ἡ πρώτη ἐποχὴ, καθ' ἣν ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὴν Ῥώμην αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι.

Ἡ

Ἡ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνη ἦτον ἀγνώριστος εἰς τὴν Ῥώμην διὰ πολλοὺς αἰῶνας, ἢ ἀπηγορευμένη, ὡς λέγουσιν, ὑπὸ τῶν νομοθετῶν. Ἐὰν δώσωμεν πίστιν, εἰς ὅσα ὁ Πλίνιος ἀναφέρει, μόλις μετὰ ἑξακοσίους χρόνους ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἐφάνησαν ἐκεῖ Ἰατροὶ κατὰ πρῶτον· ἀλλ' εἰς τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου φαίνεται ἐναντία καὶ ἀσυμβίβαστος ἡ τοῦ Ἁλικαρνασέως Διονυσίου, ὅστις λέγει, ὅτι περὶ τὰ τριακόσια ἔτη συνέβη ἐκεῖ ἐπιδημία τόσον τρομερὰ καὶ ὀλέθριος, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰατρῶν δὲν ἐξήρκει εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀρρώστων. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν; Ὅτι οἱ τότε ἐν Ῥώμῃ λογόμενοι Ἰατροὶ ἦτον τόσοι ἀμαθέστατοι ἐμπειρικοί, τοὺς ὁποίους ὁ Πλίνιος δὲν ἠξίωσε τῆς ἐπωνυμίας τῶν Ἰατρῶν· ἀναφέρει προσέτι ὁ ἴδιος περίτινος Ἀρχαγάθου Πελοποννησίου, ὅστις ἐχρημάτισε πρῶτος Ἰατρὸς, ἢ χειρουργὸς ἀλλογενὴς ἐν Ῥώμῃ.

Ὁ Ἀρχάγαθος οὗτος ἦλθεν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ 535 ἔτος τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὑπάτου ὄντος Λουκίου Αἰμιλίου. ὁ δῆμος τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, καὶ τὸν κα-

τέγραψε πολίτην· κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπωνόμασε Vulnerarium, τουτέστι Θεραπευτὴν τραυμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χειρουργὸς μετεχειρίζετο συχνὰ καὶ σκληρὰ τὸ ξίφος, καὶ τὸν πυρωμένον σίδηρον, τὸν μετωνόμασεν ὕστερον μὲ τὸ βδελυκτὸν ὄνομα Δήμιον.

Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι εἶχον μεγάλην ἀντιπάθειαν καὶ μῖσος διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας ἐσχάζοντο ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Κικέρωνος, τοῦ κορυφαίου τῶν τῆς Ῥώμης φιλοσόφων, οἱ Ῥωμαῖοι καὶ εἰς τὸν καιρόν του ἔτι, κατεφρόνουν τὴν φιλοσοφίαν. Πρὸ πάντων ὅμως ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κάτωνος πρὸς τὸν υἱόν του, διατρίβοντα τότε ἐν Ἀθήναις . . . ἐπιστολὴ ἀξιοσημείωτος, ὡς γέμουσα χολῆς καὶ μισανθρωπίας.

„ Φοβοῦμαι, λέγει, σφόδρα μήπως αἱ „ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι τῶν Ἑλλήνων ἐπι„ φοιτήσασαι εἰς τὴν Ῥώμην διαφθείρωσι „ τοὺς Ῥωμαίους . . . ἀπόλυται, λέ„ γει, τὸ πᾶν, ἐὰν οἱ Ἕλληνες φέρωσιν „ εἰς ἡμᾶς τὰ μαθήματα, καὶ μάλιστα ἂν „ μᾶς εἰπλωσι τοὺς Ἰατρούς των· αὐτοὶ

ὦ-

„ ὥμωσαν νὰ φονεύσωσι διὰ τῆς ἰατρικῆς
„ ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζομένους Βαρ-
„ βάρους.

Ἀλλ' ἡ αὐχηρότης τοῦ Κάτωνος καὶ ἡ παλαιὰ τοῦ γένους ἀποσροφὴ διὰ τὰς ἐλευθέρας τέχνας, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν φορὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀφ' οὗ τὰ ἄγρια τῶν Ῥωμαίων ἤθη ἐξημερώθησαν ὁπωσοῦν ἐκ τῆς συγκοινωνίας καὶ ἑνώσεως μετὰ τῶν πεπολισμένων γενῶν· ἀφ' οὗ τὰ πλούτη καὶ αἱ ἐκ τοῦ πλούτου πολυτέλειαι καὶ ἡδοναὶ μετέβαλον εἰς ἱλαρότητα καὶ εὐμένειαν τὰ αὐχηρὰ καὶ ἰταμὰ ἐκείνων φρονήματα, τότε ἐγνώρισαν τὴν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν χρῆσίν τε καὶ ὠφέλειαν· τότε ἐφάνη καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων Ἰατρικὴ εἰς τὴν Ῥώμην.

Οἱ Ἐν Ῥώμῃ Ἀκμάσαντες Ἰατροί.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ

Ἀσκληπιάδης ὁ ἐκ Βιθυνίας καταγόμενος ἦλθεν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ 62 ἔτος μετὰ Χριστὸν (690 τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς)· κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξεν ἐκεῖ τὴν Ῥητορικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν ἐγίνωσκε κατὰ βάθος, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἠξιώθη τῆς φιλίας τοῦ περιφήμου Κικέρωνος· ἀφήσας ἔπειτα τὴν Ῥητορικὴν, ἐδόθη εἰς τὸ τῆς Ἰατρικῆς ἐπάγγελμα· εἰσήγαγεν ὅμως εἰς αὐτὴν διαφόρους νεωτερισμοὺς καὶ παραδόξους θεωρίας, ἴσως διὰ νὰ ἑλκύσῃ τὴν κοινὴν τοῦ λαοῦ ὑπόληψιν, ὀπαδὸς ὢν τῆς τοῦ Δημοκρίτου φιλοσοφίας, ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς πόρους νέον τι σύστημα ἰατρικῆς

κῆς πάντη ἐναντίον τῇ τοῦ Ἱπποκράτους διδασκαλίᾳ *), ἐδογμάτιζεν οὗτος, ὅτι ἡ ὑγιεία ὑρίσαται εἰς τὴν ἀκριβῆ συμμετρίαν καὶ ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν πόρων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ τῶν ἀτόμων τῶν δι' αὐτῶν ἐξερχομένων. Τὸ ἀνάπαλιν δὲ, ὅτι ἡ νόσος ὑρίσαται εἰς τὴν ἀσυμμετρίαν μεταξὺ ἀτόμων καὶ πόρων. Παραδείγματος χάριν· οἱ πυρετοὶ, αἱ τοπικαὶ φλογώσεις καὶ οἱ πόνοι προέρχονται, ἔλεγεν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἐμποδιζόμενα ἐμῤῥάττουσι τοὺς πόρους· τοὐναντίον οἱ ὕδρωπες καὶ τὰ παρόμοια γεννῶνται ἐκ τῆς χαυνώσεως καὶ πλατύνσεως τῶν ἰδίων πόρων· κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν θεωρίαν τὰ διοριζόμενα ἰατρικὰ ἀπετείνοντο πρὸς τὰς δύο ταύτας φανταζομένας αἰτίας.

Ὁ Ἀσκληπιάδης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κέλσου, ἰάτρευε τοὺς πυρέττοντας κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην αὐχηρότητα· κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πυρετοῦ ἐμπόδιζε τον ὕ-

*) Ἐξ ὄγκων καὶ πόρων Ἀσκληπιάδης ὑπέθετο τὰ τῶν ζώων συγκεῖσθαι σώματα. Γαλην.

ὕπνον, τὴν τροφὴν, τὸ ποτὸν καὶ πᾶν εἶδος ἀναπαύσεως· μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἐσυγχώρει εἰς τοὺς πυρέττοντας κάθε ἀνάπαυσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Πρὸς ἀπολογίαν τῆς τοιαύτης μεθόδου ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ἰατρὸς πρέπει νὰ θεραπεύῃ τοὺς πάσχοντας: βεβαίως, ταχέως καὶ ἡδέως *)· ἐσυνεθίζε νὰ δίδῃ εἰς πολλὰς νόσους καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν ἵκτερον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ μεμιγμένον μεθ' οἴνου, σχαζόμενος τὸ ἅλας ὡς διαπερασικὸν καὶ ἐκφρακτικὸν τῶν πόρων· κατεφρόνει ὡς γελοιώδη τὴν διδασκαλίαν τῶν κρισίμων ἡμερῶν, καὶ ἐμπαίζων τὴν τοῦ Ἱπποκράτους μέθοδον, ὠνόμαζεν αὐτὴν Μελέτην Θανάτου. Ὁ Ἰατρὸς, ἔλεγε, πρέπει νὰ ἀντιπαλαίῃ καὶ νὰ καταπολεμῇ τὸν πυρετὸν, χωρὶς νὰ ἐμπιπτεύῃται εἰς τὰς ἀδυνάτους καὶ προσωρινὰς τῆς φύσεως δυνάμεις· ἀπέβαλλεν ὅλα σχεδὸν τὰ ἐσωτερικὰ ἰατρικὰ, καὶ ἀντισήγαγε τὰ ἐξωτερικὰ βοηθήματα· οἷον τὴν δίαιταν, τὰ τριψήματα, καὶ ἀλειφὰς, τὰ λουτρὰ, τὰ γυμνάσια κ. τ. λ. Πρῶτος αὐτὸς φαίνεται ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν γυμναστικὴν Ἰατρι-

*) Tuto celeriter et jucunde.

τρικὴν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ λουτρά.

Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, ἂν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀσκληπιάδους φέρεται μὲ ὑπόληψιν καὶ σέβας παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ἐπειδὴ ἡ εὐγλωττία καὶ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρὸς, τὸ εὔτολμον, τὸ πολιτικὸν καὶ πολύτροπον, περιπλέον δὲ ἡ πολυπειρία καὶ ἡ βαθεῖα γνῶσις ἣν εἶχε τῶν ἀνθρώπων, ἐχρωμάτιζον, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, τὰς παραλόγους του ἰδέας· μόνος ὁ Πλίνιος τὸν ζωγραφίζει μὲ δύο λέξεις, ὀνομάζων αὐτὸν Ἔνδοξον ἀπατεῶνα. Οἱ σύγχρονοι τὸν ἐσοχάζοντο ὡς δοξομανῆ ἀλαζόνα, ἰσχυρογνώμονα καὶ ζηλότυπον πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους, τῶν ὁποίων τὰς δόξας ἀπέῤῥιπτε μὲ μεγάλην ὑπεροψίαν. Ὁ τοιοῦτος ὅμως δὲν ἐφάνη ἀνωφελὴς εἰς τὴν Ἰατρικὴν, διότι ἐδίδαξε τὴν χρῆσιν τινῶν ἰσχυρῶν ἰατρικῶν, καὶ ἔκαμε πολλὰς καὶ ἀξιολόγους παρατηρήσεις εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἰατρικήν.

Θ Ε Μ Ι Σ Ω Ν

Ὁ

Λ Α Ο Δ Ι Κ Ε Υ Σ

Ἀρχηγὸς τῆς Μεθοδικῆς Αἱρέσεως.

Ἡ Τοῦ Ἀσκληπιάδου θεωρία κατέβαλε τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης Ἰατρικῆς αἱρέσεως, ἥτις ὠνομάσθη Μεθοδική, ὡς διδάσκουσα τάχα τὴν ἀληθῆ μέθοδον τοῦ ἰατρεύειν. Θεμίσων ὁ Λαοδικεὺς, ἀκροατὴς τοῦ Ἀσκληπιάδου, λέγεται πρῶτος ἐφευρετὴς καὶ αἱρεσιάρχης αὐτῆς τῆς αἱρέσεως, ἥτις ἔγινε περιβόητος διὰ πολλοὺς αἰῶνας *).

Εἰ-

*) Μεθοδικὴς δὲ ἤρξε Θεμίσων ὁ Λαοδικεὺς τῆς Συρίας παρ' Ἀσκληπιάδου τοῦ Λογικοῦ ἐφοδιασθεὶς εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς μεθοδικῆς αἱρέσεως.

Εἴδομεν προλαβόντως, ὅτι οἱ Ἐμπειρικοὶ ἀποβάλλοντες πᾶσαν φυσιολογικὴν ἔρευναν, συνέτεμον τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς· οἱ Μεθοδικοὶ ὅμως ἐκαυχῶντο, ὅτι κατέζησαν ἀσυγκρίτως συντομωτέραν καὶ εὐκολωτέραν τὴν τέχνην· ἑτοίμησαν οὗτοι νὰ διαιρέσωσιν ὅλας τὰς νόσους εἰς δύο γενικὰ πάθη· δηλαδὴ εἰς τὸ συγνὸν καὶ τὸ ῥωῶδες· ἢ ἁπλούστερον εἰπεῖν, εἰς τὸ σφικτὸν καὶ χαῦνον, τὰ ὁποῖα ἐκάλεσαν Κοινότητας *)

Ἂς ἐξηγήσωμεν σαφέστερον τὴν ἐκείνων ἔννοιαν· ἐφαντάσθησαν οἱ Μεθοδικοί, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἢ πυκνοῦται ὑπὲρ τὸ δέον, ἢ ἀραιοῦται· καὶ ἡ μὲν πύκνωσις ἐμποδίζει τὰς φυσικὰς ῥοὰς καὶ ἐκκρίσεις· τοὐναντίον δὲ ἡ ἀραίωσις αὐξάνει τὰς ἐκκρίσεις ἐν ὁποιῳδήποτε μέρει τοῦ σώματος. Ἐκ τῶν δύο τούτων αἰτιῶν πηγάζουσιν, ἔλεγον, δύο γένη παθῶν, τὰ μὲν ἐκ τῆς ὑ-

*) Μεθοδικὴ δὲ αἵρεσις ἐστὶν ἡ κοινότησι προσέχουσα. πάντα δὲ τὰ ἐπὶ μέρους πάθη εἰς δύο καθολικὰ ἀνάγουσιν εἴς τε τὸ συγνὸν καὶ τὸ ῥωῶδες, ἃ καλοῦσι Κοινότητας κ. τ. λ. Εἰσαγ. παρὰ Γαλην.

ὑπερβολικῆς χαυνώσεως τῶν σερεῶν, τὰ δὲ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς συγνώσεως ἢ πυκνώσεως· ἐδιώριζον λοιπὸν διττὸν εἶδος θεραπείας· τὸ μέν, διὰ νὰ χαυνώσωσι τὴν συγνότητα, τὸ δὲ, διὰ νὰ συσέλλωσι τὴν ἀραίωσιν.

Προσέθετον δὲ καὶ τρίτην αἰτίαν, ἤτοι τὴν μικτὴν καὶ ἐπιπεπλεγμένην, ἢ σύνθετον ἐκ τῶν δύο, ἥτις ἐστὶ πάντῃ σκοτεινὴ καὶ δυσνόητος.

Ἡ τοιαύτη παράλογος αἵρεσις διήρκεσε πολλοὺς αἰῶνας· οἱ ταύτης ὀπαδοὶ περιέγραφον λεπτομερῶς τὰ συμπτώματα τῶν νόσων, παρημέλουν ὅμως τὴν ἀνατομὴν καὶ φυσιολογίαν· δὲν εἶχον προσοχὴν εἰς τὴν ἡλικίαν, εἰς τὸ γένος, τὰ ἤθη, τὰς ἕξεις τοῦ ἀσθενοῦς, οὔτε εἰς τὸ κλίμα καὶ τὰς ὥρας τοῦ χρόνου κ. τ. λ. δὲν ἐσοχάζοντο ποσῶς τὴν κατάστασιν τῶν τοῦ σώματος ὑγρῶν, ἀλλ' ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν πυκνὴν ἢ χαύνην τῶν σερεῶν διάθεσιν, πεπεισμένοι ὄντες, ὅτι ἡ ὑγιεία βλάπτεται ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς πυκνώσεως, ἢ ἀραιώσεως τῶν σερεῶν· ἐκαυχῶντο, ὅτι ἐθεράπευον τὰ πάθη μὲ συντομώτερον τρόπον· ἐπρόσεχον πε-

περιπλέον καὶ εἰς τὰς αὐτομάτους ὀρέξεις τῶν ἀῤῥώστων, τὰς ὁποίας ἐκάλουν φωνὰς τῆς φύσεως *)

Ἐπιστρέφομεν ἤδη εἰς τὸν Θεμίσωνα. Λέγουσι τινές, ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐπενόησε τὴν χρῆσιν τῶν βδέλλων, ἐπιθέτων αὐτὰς ἐπὶ τῶν κροτάφων διὰ τὰς κεφαλαλγείας· κατεσκεύασε καὶ εἶδός τι καθαρσίου λεγόμενον Ἱερὰ πικρά. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γαληνοῦ πρῶτος αὐτὸς ἐπερίγραψε τὴν κατασκευὴν τοῦ Διὰ κωδείων.

ΘΕΣ-

*) Ἐκ τῶν προειρημένων τριῶν αἱρέσεων, ἤτοι τῆς Δογματικῆς, Ἐμπειρικῆς καὶ Μεθοδικῆς ἀνεφύησαν ὡς παραφυάδες ἄλλαι τρεῖς αἱρέσεις, δηλαδὴ ἡ Ἐπισυνθετικὴ, ἡ Ἐκλεκτικὴ καὶ Πνευματικὴ.

ΘΕΣΣΑΛΟΣ.

Μετὰ πεντήκοντα σχεδὸν χρόνους ἤκμασεν ὁ περιβόητος Θεσσαλὸς, ὁ κορυφαῖος τῶν Μεθοδικῶν, ὅστις ἐχρημάτισε καὶ ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος· διασαφίσας οὗτος τὴν τοῦ Θεμίσωνος θεωρίαν, ἔπλασεν ἴδιόν τι σύστημα ἰατρικῆς σύντομον καὶ ἁπλούστατον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαυχᾶτο νὰ διδάξῃ ἐντελῶς τὴν τέχνην ἐν διαστήματι ἓξ μηνῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ χρείαν ὁ μαθητὴς τῆς πολυχρονίου πείρας καὶ παρατηρήσεως. Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης εἶπεν: ἡ μὲν τέχνη μακρὰ, ὁ δὲ βίος βραχύς. Ὁ Θεσσαλὸς ἔλεγεν: ὁ βίος μακρὸς, ἡ δὲ τέχνη βραχεῖα· φανταζόμενος, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἰατροῦ δὲν ἦτον ἄλλο, εἰμὴ τὸ νὰ πυκνώσῃ, ἢ νὰ ἀραιώσῃ τὰ στερεὰ, καὶ οὕτω νὰ ἰατρεύσῃ τὰ πάθη.

Μ' ὅλας τὰς ψευδεῖς ταύτας καὶ χιμαιρικὰς θεωρίας, ὁ Θεσσαλὸς ἠξιώθη τοιαύτης φήμης, εὐδοξίας καὶ τύχης ἐν Ῥώμῃ,

οἵ-

οἵαν οὐδείς ποτε ἐραντάσθη τῶν προγενεσέρων, ἢ συγχρόνων Ἰατρῶν· ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὅτι ποτὲ Ἰατρὸς δὲν ἐξήρχετο καθ' ὁδὸν μὲ τόσην λαμπρὰν συνοδίαν καὶ παράταξιν, καθὼς ὁ Θεσσαλός· εὐδοκίμησε δὲ οὗτος ὑπὲρ πάντας, ὄχι διὰ τὴν Ἰατρικήν του ἐμπειρίαν καὶ ἀξιότητα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄκραν ὑπουλότητα, κολακείαν καὶ ὑπόκρισιν, τὴν ὁποίαν μετήρχετο εἰς ὅλους· ἐσυνείθιζε πάντοτε νὰ κολακεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς, μάλιστα δὲ τοὺς πλουσίους καὶ ἀξιωματικούς· ἦτον συγκαταβατικὸς εἰς τὰς ὀρέξεις των καὶ θελήσεις, προθυμότατος δὲ εἰς τὰς αἰτήσεις· ἐσύγναζε χάριν χαιρετισμοῦ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν μεγιστάνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐφέρετο μὲ δουλικὴν ὑπόκλισιν καὶ χαμέρπειαν. Ἰδοὺ μὲ ποῖα καὶ πόσα δυσειδῆ χρώματα τὸν ζωγραφίζει ὁ Γαληνὸς, ὀνομάζων αὐτὸν δοξομανῆ, κόλακα, δοκισίσοφον, τολμηρότατον καὶ ἀναίσθητον *)· τῳόντι οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει τὴν ἄκραν αὐτοῦ τυφομανίαν, ὅσον ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα ἐπιστολὴ, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ συντεθὲν ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον διὰ προ-

*) Ὅρα Γαληνὸν περὶ Θεραπευτικῆς μεθόδου.

προσαγῆς του ἐχάραξαν ἐπὶ τοῦ μνημείου: Ἐνταῦθα κεῖται Θεσσαλὸς, ὁ νικητὴς τῶν Ἰατρῶν: Συνέγραψεν οὗτος βιβλίον κατὰ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ὅπερ ἐμπαίζει πολλάκις ὁ Γαληνὸς καὶ ἄλλοι.

ΚΕΛΣΟΣ

AURELIUS CORNELIUS CELSUS

Κορνήλιος Κέλσος, πρῶτος Ἰατρὸς τῶν Λατίνων, καὶ πολυμαθέστατος ἀνὴρ, ἤκμασεν ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου αὐτοκρατόρων. Παραλόγως ἀμφιβάλλουσι τινὲς, ἂν αὐτὸς ἦτον Κλινικὸς Ἰατρὸς, ἢ μόνον θεωρητικὸς καὶ ἐραστὴς τῆς τέχνης· συνέγραψεν οὗτος οὐ μόνον περὶ Ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων *). Ἐκ τῶν διαφόρων ὅμως αὐτοῦ συγγραμμάτων διεσώθη μόνον τὸ περὶ Ἰατρικῆς καὶ Χειρουργι-

*) Περὶ Ῥητορικῆς, Τακτικῆς, Γεωργικῆς κ. τ. λ.

γικῆς, κατὰ πάντα λόγον ἐξαίρετον σύγγραμμα· καθότι περιέχει τὰ πλέον οὐσιώδη καὶ ἀξιόλογα τῆς τέχνης, τουτέστι τὰ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῶν λοιπῶν παλαιῶν Ἰατρῶν δόγματα. Ἡ φράσις του εἶναι γλαφυροτάτη, κομψὴ καὶ σύντομος· διὸ καὶ δεύτερος Κικέρων διὰ τὴν εὐφράδειαν ἐπωνομάσθη. Ἐκθέτει ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι τὰς τρεῖς κυριωτέρας αἱρέσεις, αἵτινες ἤκμαζον τῷ τότε καιρῷ, χωρὶς ὅμως νὰ κηρύττεται οὐδεμιᾶς ὀπαδός· ἀκολουθεῖ τὸν Ἱπποκράτην εἰς τὴν πρόγνωσιν τῶν νόσων καὶ εἰς τὰ χειρουργικά· μάλιστα δὲ μεταφράζει κατὰ λέξιν πολλὰς καὶ ὁλοκλήρους ῥήσεις τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου ἀνδρός· αἱ παρατηρήσεις του φαίνονται μὲ κρίσιν ὀρθὴν, καὶ ἐπισφριγμέναι ἐπὶ τῆς πείρας. Εἰς τὴν θεραπείαν τῶν πυρετῶν ἐμιμεῖτο τὴν μέθοδον τοῦ Ἀσκληπιάδου, ἀλλὰ μὲ κάποια μεταβολὴν καὶ μετρίασιν· δὲν ἐδέχετο τὴν τοῦ Ἱπποκράτους θεωρίαν περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν, παρετήρει ὅμως μὲ ἀκρίβειαν ἐν τοῖς πυρετοῖς τὴν περίοδον τῶν παροξυσμῶν· εἰς πάντας δὲ ἐν γένει τοὺς πυρετοὺς ἐξέταζε μὲ προσοχὴν, ἂν ὁ ἐγκέ-

γα-

φαλος, ἢ ἄλλο τι τῶν κυριωτέρων σπλάγχνων συνέπασχεν· ἐνόμιζε τὸν σφυγμὸν σημεῖον ἀμφίβολον, καθότι οὐ μόνον διαφέρει κατὰ τὴν ἡλικίαν, τὸ γένος, καὶ τὴν κρᾶσιν, ἀλλὰ μεταβάλλεται καὶ ἀλλοιοῦται συνεχῶς ὑπὸ τῶν πολυειδῶν τῆς ψυχῆς παθημάτων, ὑπὸ τῶν πόνων, ὑπὸ τῆς ταραχῆς τοῦ σομάχου, καὶ περιπλέον ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰατροῦ παρουσίας. Ὁ Ἱπποκράτης ἀπαγορεύει τὴν φλεβοτομίαν εἰς τὰ νήπια καὶ εἰς τοὺς γέροντας· ὁ Κέλσος ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν συγχωρεῖ εἰς πάσας τὰς ἡλικίας, ὅταν ἡ νόσος τὴν ἀπαιτῇ ἀναγκαίως· Παραγγέλλει ὅμως ὁ ἴδιος νὰ μὴν γίνεται ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ πυρετοῦ, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατὸν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνέσεως καὶ ἀνακωχῆς· ἐσυνείθιζε νὰ δίδῃ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν κατὰ τὰ διαστήματα τῆς ἀπυρεξίας, ἢ τῆς ἀνέσεως· ἀπαγορεύει τὴν ψυχροποσίαν εἰς ἐκείνους τοὺς πυρετοὺς, ἐν οἷς ἐπακουθεῖ βῆξ, ἢ τοπική τις φλόγωσις· μέμφεται τὰ δραστικὰ καθάρσια, διδόμενα εἰς τοὺς πυρετούς· Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ὁ Κέλσος δὲν εἶχε τελείως εἰς ὑπόληψιν τὰ σφοδρὰ φάρμακα· ἐπειδὴ παραγγέλλει ὡς ἄξιωμα, ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν ὠφελοῦσι πάντοτε τοὺς νοσοῦντας, βλάπτου-

σι

σι δὲ πάντοτε τοὺς ὑγιεῖς.

ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ.

Διοσκορίδης ὁ ἐξ Ἀναζάρβης τῆς Κιλικίας, ὁ κορυφαῖος τῶν παλαιῶν βοτανικῶν, καὶ Ἰατρὸς διαβόητος, συνέγραψεν ἐν πέντε βιβλίοις τὴν περίφημον πραγματείαν περὶ Βοτάνων, ἁπλῶν τε καὶ συνθέτων φαρμάκων τῶν τότε ἐν χρήσει. Διαιρεῖ τὴν πραγματείαν εἰς τρεῖς κλάσεις· τουτέστιν εἰς φυτὰ, εἰς ζῶα καὶ εἰς μέταλλα· σημειοῖ τοὺς τόπους καὶ χώρας, ὅπου εὑρίσκονται· διδάσκει τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως· πρὸ πάντων δὲ τὰς ποιότητας καὶ ἰαματικὰς αὐτῶν δυνάμεις· ἀναφέρει πολλοὺς ἄλλους βοτανικοὺς προγενεστέρους, ἢ καὶ συγχρόνους, τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα ἠφανίσθησαν. Ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως, ὅσα ὁ Γαληνὸς σημειοῖ περὶ τοῦ ἀνδρὸς (ἐν τῷ ἕκτῳ περὶ τῆς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως). Ὁ δὲ Ἀ-

„ να-

„ ναζαρβεὺς Διοσκορίδης ἐν πέντε βιβλίοις
„ τὴν χρήσιμον ἅπασαν ὕλην ἔγραψεν, οὐ βο-
„ τάνων μόνον, ἀλλὰ καὶ δένδρων καὶ καρ-
„ πῶν καὶ χυλῶν, καὶ ὀπῶν, ἔτι τε τῶν με-
„ ταλλευομένων ἁπάντων, καὶ τῶν ἐν τοῖς
„ ζώοις μορίων μνημονεύσας. Καί μοι δοκεῖ,
„ τελεωτάτην πάντων οὗτος τὴν περὶ τῆς ὕ-
„ λης τῶν φαρμάκων πραγματείαν ποιήσα-
„ σθαι· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν
„ ὑπὲρ αὐτῶν γέγραπται καλῶς, ἀλλ' ὑπὲρ
„ ἁπάντων οὕτως οὐδενί.

Τὰ τοῦ Διοσκορίδου βιβλία περιγράφουσιν ἑξακόσια σχεδὸν φυτὰ καὶ διακόσια εἴδη ζώων ὁμοῦ καὶ μετάλλων· περιέχουσι δὲ καὶ πολλὰς ἐσφαλμένας δόξας καὶ προλήψεις περὶ τῶν ἰαματικῶν δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων.

Ἐκ τῶν καθιερουμένων φυτῶν καὶ μετάλλων ὑπὸ Διοσκορίδου τινὰ ἀγνοοῦνται, ἢ ἀμφιβάλλονται τὴν σήμερον, οὐ διὰ τὰς ἀτελεῖς καὶ ἐπιπολαίους περιγραφὰς, ὥς τινες λέγουσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν πολυωνυμίαν τῶν πραγμάτων· μετὰ λόγου λοιπὸν οἱ νεώτεροι Βοτανικοὶ προσπαθοῦσι καὶ ἀγωνίζονται καθ' ἑκάστην νὰ ἐξομαλίσωσι τὰς τοιαύτας δυσκολίας.

Ἔζησεν οὗτος ἐπὶ τῆς βασιλείας Νέρω-

νος,

νος· κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν ἐπὶ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας.

ΠΛΙΝΙΟΣ
Ὁ
Πρεσβύτερος.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, τῶν περὶ Ἰατρικῆς συγγραψάντων συγκαταλέγεται καὶ ὁ πολυμαθέστατος Πλίνιος ὁ Φυσιογράφος. Ἤκμασεν οὗτος ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου αὐτοκρατόρων, παρὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐτιμήθη μεγάλως, καὶ εἰς λαμπρὰ ἀξιώματα προεβιβάσθη διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ παιδείαν. Δὲν ἐφάνη ἄλλος μεταξὺ τῶν ἐνδόξων Ῥωμαίων, οὔτε πλέον πολυμαθὴς, οὔτε πλέον φιλόπονος· ἡ πολυμάθειά του ἐνηγκαλίσθη πᾶσαν τὴν φύσιν· ἐπερίγραψεν ὅλα τὰ ὄντα, καὶ γῆν, καὶ οὐρανὸν καὶ ἀ-

ξέρας, καὶ θαλάσσας, καὶ ζῶα καὶ φυτὰ, καὶ αὐτὰ τὰ εὐτελῆ ζωύφια· ἐνησχολεῖτο ἀκαταπαύστως καὶ καθ' ὅλας τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς του· ἀφιέρωνε τὸ πλεῖσον τῆς ἡμέρας εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀξιώματός του, τὰς δὲ λοιπὰς ὥρας καὶ τὸ πλεῖστον τῆς νυκτὸς εἰς τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην· οὔτε αὐταὶ αἱ ὧραι τοῦ γεύματος ἐδαπανῶντο ἀνωφελῶς καὶ χωρὶς ἀνάγνωσιν· εἰς τὰς φιλομαθεῖς του περιηγήσεις εἶχε πάντοτε πλησίον του τὰ βιβλία, τοὺς πίνακας καὶ τὸν γραφέα· οὔτε ἀνεγίνωσκε ποτὲ σύγγραμμα, χωρὶς νὰ κάμῃ τὸ ἀπάνθισμα τῶν περιεχομένων.

Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων σώζεται τὸ περὶ Κόσμου Ἱστορίας ἐπιγραφόμενον *). Ἡ περίφημος αὕτη φυσικὴ ἱστορία εἶναι γενικὴ πραγματεία τῶν ὄντων, εἰς τὴν ὁποίαν συνήγαγε καὶ συνήθροισεν εὐμεθόδως ὅλας τὰς φυσικὰς παρατηρήσεις καὶ δόξας τῶν παλαιῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους· εὑρίσκονται δ' ἐν αὐτῇ μεμιγμένα μὲ τὰ ἀληθῆ καὶ πολλὰ ψευδῆ καὶ μυθώδη.

Συνέγραψεν ὁ Πλίνιος κεφάλαια ὁλόκληρα

*) Historiace Munds Sibri XXXVII

ρα περὶ Ἰατρικῆς, ἤτοι περὶ ἀρχῆς αὐτῆς καὶ προόδου, περὶ ὕλης Ἰατρικῆς κ. τ. λ. συνήνωσεν ἐν ταύτῳ τὰς τοῦ Θεοφράστου καὶ Διοσκορίδου παρατηρήσεις περὶ Φυτῶν κ. τ. λ. Κηρύττεται δ' ἐναντίος τῶν Δογματικῶν Ἰατρῶν, καὶ διακωμωδεῖ τὰ πολυσύνθετα φάρμακα, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ τότε καλούμενα Βασιλικὰ καὶ Χεῖρες Θεῶν, ὀνομάζων αὐτὰ μεγάλης ἀναισχυντίας ἔργα, καὶ αἰσχροκερδείας τερατώδη γεννήματα.

Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐτελεύτησε μὲ θάνατον τραγικώτατον. Ἐν ἔτει πρώτῳ τῆς αὐτοκρατορίας Τίτου τῷ 81 ἀπὸ Χριστοῦ, συνέβη ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος ἐμπρησμὸς τοῦ Βεσβίου ὄρους τῆς Νεαπόλεως, ὅστις κατέκαυσεν ὁλοκλήρους πόλεις καὶ χώρας, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ φάκται ἀνερρίφθησαν ἕως εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Συρίαν καὶ Αἴγυπτον· τότε ὁ Πλίνιος ναυάρχων ἐν Μισένῃ πόλει τῆς Ἰταλίας, ὡς εἶδε μακρόθεν τὸ κατάπυκνον καὶ ζοφερώτατον νέφος, τὸ ἀπὸ τῶν κρατήρων τοῦ ὄρους ἀναδιδόμενον, ἐπλησίασεν ὑπὲρ τὸ πρέπον, διὰ νὰ περιεργασθῇ τὸ φοβερὸν καὶ παράδοξον τῆς φύσεως φαινόμενον· αἱ φλόγες τοῦ

τοῦ πυριπνόου καὶ ἀναβράζοντος ὄρους ἀπεσφενδόνιζον χαλαζηδὸν πεπυρωμένας πέτρας καὶ φάκτην· ὁ καπνὸς καὶ ἡ θειώδης πνοὴ περιεκύκλωσαν τὸν φιλόσοφον, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐκφύγῃ διὰ τὸ γῆρας, ἀπεπνίγη ἐλεεινῶς, καὶ ἔγινε θυσία τῆς τολμηρᾶς του περιεργείας.

Περιγράφει δὲ περισατικῶς τὸν τοιοῦτον τοῦ Πλινίου θάνατον ὁ νεώτερος Πλίνιος ὁ αὐτοῦ ἀνεψιὸς ἐν ἐπιστολῇ τῇ πρὸς τὸν Ἱστορικὸν Τάκιτον.

ΑΡΕΤΑΙΟΣ.

Καυχᾶται πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Ἰατρικὴ ἱστορία εἰς τὸν Ἀρεταῖον τὸν Καππαδόκην. Τὰ πολύτιμα τούτου συγγράμματα τὰ ὁποῖα ἐπωνομάσθησαν Χρυσᾶ Λείψανα ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἐμφαίνουσιν ἐναργῶς τὴν τοῦ ἀνδρὸς βαθύτητα καὶ ἐμπειρίαν περὶ τὴν Ἰατρικήν· πρῶτος αὐτὸς συνήγαγεν εἰς σύ-

ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ξημα τακτικὸν τὴν τοῦ Ἱπποκράτους διδασκαλίαν, καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐπισήμων Ἰατρῶν ἐπωφελεῖς εὑρέσεις· μεταξὺ τῶν παλαιῶν αὐτὸς εἶναι ὁ ἄριστος νοσογράφος καὶ ἀσφαλὴς ὁδηγὸς εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν παθῶν καὶ θεραπείαν· ἐχαζόμενος τὴν ἀνατομὴν ἀναγκαιοτάτην πρὸς διασάφισιν τῶν νόσων, περιγράφει συντόμως κατ' ἀρχὰς ἑκάστου κεφαλαίου τὰ πάσχοντα μόρια· συνέγραψεν οὗτος Ἰωνικῇ διαλέκτῳ· ἡ φράσις του εἶναι ζωηρά, Λακωνικὴ καὶ ἔντονος· αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἰατρικῆς τὴν χρῆσιν τῶν Κανθαρίδων, ὡς ἐπισπαστικὰ ἔμπλαστρα· ἄλλοι δὲ ἀποδίδουσι τὴν ἐπίνοιαν ταύτην εἰς τὸν Ἀρχιγένην, παλαιότερον τοῦ Ἀρεταίου· ἐπροσδιώρισεν ἀκριβῶς τοὺς τόπους τῶν φλεβῶν, ἐν οἷς πρέπει νὰ γίνεται ἡ φλεβοτομία, καὶ ἐδίδαξε τὰ σημεῖα, τὰ ἀπαιτοῦντα αὐτὴν τὴν πρᾶξιν.

Ὁ Βοερράβιος ἐξομοιοῖ τὸν Ἀρεταῖον μὲ τὸν Ἱπποκράτην *). Ὁ δὲ κλεινὸς Ἄλλερ τὸν δο-

*) Hujus autem viri auctoritatem Hippocratis equalem habemus. in hoc etiam emicuit Supra Hippocratem, quod ad

δοξάζει σχεδὸν ὑπέρτερον. Μετὰ τὴν ψῆφον τῶν δύο τούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν, τί περισσότερον ἤθελεν εἰπῶμεν περὶ Ἀρεταίου;

Εἶναι ἄδηλον εἰς ποῖον αἰῶνα ἔζησεν, ἂν πρὸ τοῦ, ἢ μετὰ τὸν Γαληνόν· οἱ μὲν ὑποθέτουσιν, ὅτι ἤκμασε πρὸ τῶν Καισάρων· ὁ δὲ Κλέρκιος τὸν ὑποθέτει σχεδὸν ἐπὶ Νέρωνος.

Γ Α Λ Η Ν Ο Σ

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱπποκράτους ἡ Ἰατρικὴ τέχνη περιπλανηθεῖσα εἰς τὰς σφαλερὰς καὶ σκολιὰς ὁδοὺς τῶν αἱρέσεων ἐζήτει, χειραγωγίαν, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς φύσεως· τὸ τοιοῦτον κατόρθωμα ἦτον ἀποτεταμιευμένον εἰς τὸν λαμπρὸν ἐκεῖνον τῆς Ἑλλάδος φωστῆρα, λέγω τὸν Γαληνόν. Διδαχθεὶς οὗτος ἐκ

suas classes et capita sparsa Hippocratis redigerit

ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνην, εἶδεν εἰς ποῖον ζοφερὸν χάος εὑρίσκοντο αἱ τότε πρωτεύουσαι θεωρίαι· δυσαρεσούμενος εἰς ὅσα οἱ τότε διδάσκαλοι ἐδίδασκον ἀπὸ καθέδρας, ὡς ἀναντιρρήτους ἀληθείας, ἀνέγνω τὸν Ἱπποκράτην· ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ θείου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐρωτίσθη ὡς ὑπὸ οὐρανίου τινὸς φωτὸς, καὶ ἔκτοτε ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ἐκείνου ὁπαδὸς καὶ διερμηνεύς· παραβάλλων τὴν τοῦ Ἱπποκράτους διδασκαλίαν μὲ τὴν φύσιν, ἐθαύμασεν (ὡς λέγει ὁ ἴδιος) διὰ τὴν ἄκραν μετ' ἀλλήλων συμφωνίαν. Ὁ Ἱπποκράτης λοιπὸν καὶ ἡ φύσις ἐγένοντο οἱ τούτου ὁδηγοὶ καὶ διδάσκαλοι. Ὅταν ἦλθεν εἰς Ῥώμην περὶ τὸ 160 Σωτήριον ἔτος, αἱ πολυειδεῖς καὶ παμπληθεῖς αἱρέσεις διέσχιζον τὴν Ἰατρικὴν καὶ τοὺς Ἰατρούς· αὐτὸς ἐκηρύχθη ἐναντίος εἰς πάσας· ἄρχισε νὰ τὰς πολεμῇ μὲ τὰ ὅπλα τοῦ λόγου, καὶ μὲ τὰ πλέον ἰσχυρὰ ὅπλα τῆς περιφρονήσεως· ἐντὸς ὀλίγου αἱ διδασκαλίαι τοῦ Γαληνοῦ ἔλαβον τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν νίκην. Πρὸ αὐτοῦ οἱ Ἐμπειρικοὶ εἶχον καταντήσει εἰς παντελῆ ἀλογίαν· οἱ Μεθοδικοὶ, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζεν ὄνους τοῦ Θεσσαλοῦ, ἔπεσον εἰς περιφρόνησιν, καὶ μετ' αὐτῶν ὅλαι σχεδὸν αἱ λοιπαὶ αἱρέσεις ἐξουδενώθησαν, κατηργήθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς τὴν λήθην.

Ὁ Γαληνὸς καυχᾶται μὲ ἔμφασιν, ὅτι κατώρθωσεν εἰς τὴν Ἰατρικὴν, ὅσα ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ἔπραξεν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν μοναρχίαν· δηλαδὴ ὅτι ηὔξησε καὶ ἐξέτεινε τὰ ὅρια τῆς τέχνης. Ὁ Ἱπποκράτης ἐσχεδίασε, λέγει, τὴν ὁδὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξε πρῶτος ἐφευρετὴς, δὲν ἐδυνήθη νὰ διατρέξῃ μόνος ὅλον τὸ στάδιον.

Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ παρατήσωμεν ἐπιτόμως τὰ πολυάριθμα συγγράμματα καὶ τὰς ἀνατομικὰς εὑρέσεις τοῦ Γαληνοῦ· συνέγραψεν ἐκτεταμένως περὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς, περὶ τῆς χρήσεως τῶν τούτου μορίων, περὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, περὶ αἰτιῶν καὶ ἕδρας τῶν παθῶν, περὶ τῆς τούτων διαγνώσεως καὶ θεραπείας, περὶ σφυγμῶν, περὶ δυνάμεως ἰατρικῶν, ἐν ἑνὶ λόγῳ περὶ πάντων τῶν τῆς Ἰατρικῆς μερῶν· διερμήνευσε καὶ ἐξήγησε τὰ τοῦ Ἱπποκράτους συγ-

συγγράμματα, διεσάφησε πανταχοῦ τὰς ἐκείνου ἐννοίας, ἐπεκύρωσε τὰς παρατηρήσεις του διὰ τῆς πείρας, τὰς ἐπεβεβαίωσε μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς φιλοσοφίας, καὶ μὲ ἀποδείξεις φυσικάς· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀνεγέννησε τὴν τοῦ Ἱπποκράτους ἰατρικὴν, διακοσμήσας αὐτὴν καὶ καθωραΐσας μὲ ὅλον τὸν σολισμὸν καὶ τὸ ἐπίκτητον κάλλος τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

Ὁ Γαληνὸς ἐχρημάτισεν ὁ πλέον περίφημος Ἀνατόμος τοῦ τότε καιροῦ· μάλιστα δὲ ἀναφέρει ὁ ἴδιος, ὅτι πολλοὶ τῶν τότε ἀξιωματικῶν, Ἐπάρχοντε καὶ Ὑπάτων τῆς Ῥώμης ἐδιδάσκοντο παρ' αὐτοῦ τὰς ἀνατομικὰς θεωρίας *). τὰ συγγράμμα-

*) Ὅτε Φλάβιος Βοηθὸς, ἀνὴρ ὕπατος Ῥωμαίων, ἐξιὼν ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Πτολεμαΐδα, παρεκάλεσέ με τὰς ἐγχειρήσεις ἐκείνας αὐτῷ γράψειν, ὁρισμὸν ἔρωτα τῆς ἀνατομικῆς ἐρασθεὶς θεωρίας, εἴπερ τις ἄλλος τῶν πώποτε γεγενημένων ἀνθρώπων . . . . Ἐπεὶ γάρ τοι ἐτεθέατο πάνυ πολλὰ παρ' ἡμῖν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, δεδιὼς μὴ λάθοιτο ποτὲ τῶν ἐφθέντων, ἐδεήθη τοιούτων ἀναμνήσεων . . . ἀνῆλθον εἰς Ῥώμην. ἐν ᾗ καὶ τῷ Βοηθῷ πάμπολλας ἐποιησάμην ἀνατομὰς, παρόντος μὲν αὐτῷ ἀεὶ μὲν Εὐδήμου τε τοῦ περιπατητι-

ματά του ἔλαβον τοιαύτην ὑπόληψιν καὶ κλέος εἰς τοὺς μεταγενεφέρους, ὥστε διὰ πολλοὺς αἰῶνας οἱ μετὰ τοῦτον ἀκμάσαντες Ἰατροὶ δὲν ἐτόλμησαν κἂν νὰ προσθέσωσί τι, ἢ νὰ ἀφαιρέσωσιν.

Ἀμφιβάλλεται, ἂν ὁ Γαληνὸς ἀνέτεμεν ἀνθρώπινα σώματα, καθότι εἰς τὴν Ῥώμην ἦτον ἀποτρόπαιον καὶ ἀπηγορευμένον ὑπὸ τῶν νόμων τὸ νὰ ἐγγίζωσι τοὺς νεκρούς· οἱ νόμοι προσέτι καθυπέβαλλον εἰς ποινὰς βαρυτάτας, ὅσους ἤθελον βασανίσει νεκρὸν σῶμα ἀνθρώπου *). Ἐκ τῶν ὅσα ὁ ἴδιος Γαληνὸς ἀναφέρει γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ Ἰατροὶ ἐτύχαινον ἐνίοτε κατὰ συμβεβηκὸς σώματα νεκρὰ, ἢ λῃστῶν φονευθέντων καθ' ὁδὸν, ἢ ἐχθρῶν ἐν πολέμῳ πε-

κοῦ . . πολλάκις δὲ καὶ ἄλλων ἀνδρῶν ἐν τέλει, καθὰ περ καὶ τοῦδε τοῦ νῦν Ἐπάρχου τῆς Ῥωμαίων πολεως. ἀνδρὸς τὰ πάντα πρωτεύοντος ἔργοις τε καὶ λόγοις τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ, Σεργίου Παύλου Ὑπάτου.

Γαλ. περὶ Ἀνατ. Βἴχ. β:β. ά.

*) Ἐξεδόθη τὸ τοιοῦτον θέσπισμα διὰ νὰ ἐμποδισθῶσιν αἱ θηριώδεις κακουργίαι, καὶ ἀνθρωποκτονίαι, ὅπου καθημερινῶς ἐγίνοντο ἀπὸ τὰς φατρίας τοῦ Μάριου καὶ Σύλλα.

πεσόντων, ἢ κακούργων εἰς θάνατον κα-
ταδικασθέντων, ἐπὶ τὰ ὁποῖα ἐσπούδαζον
τὴν ἀνατομήν· ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι ἀνέτε-
με πάμπολλα εἴδη ζώων, καὶ κατ' ἐξο-
χὴν πιθήκων, τῶν ὁποίων τὰ μόρια καὶ
σπλάγχνα περιγράφει ἀκριβῶς, ὑποθέτων ὁ-
μοιότατα καὶ παραπλήσια μὲ τὰ τοῦ ἀν-
θρώπου· δι' αὐτὸ συμβουλεύει καὶ τοὺς μα-
θητὰς νὰ γυμνάζωνται πρῶτον εἰς τὰ σώ-
ματα τῶν πιθήκων, διὰ νὰ προδιαθέτων-
ται εἰς τὴν ἀνατομὴν τῶν ἀνθρώπων· πα-
ραγγέλλει δὲ περιπλέον εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ
πηγαίνωσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου εὑ-
ρίσκοντο τότε ἀνθρώπινοι Σκελετοί, διὰ νὰ
σπουδάζωσιν ἐντελῶς τὴν ὀστεολογίαν.

Ὁ Γαληνὸς ὁμιλεῖ σαφέστατα περὶ τῆς
συστολῆς καὶ διαστολῆς τῆς καρδίας, ὡσαύ-
τως δὲ καὶ περὶ τῆς μικρᾶς κυκλοφορίας τοῦ
αἵματος τῆς διὰ τοῦ πνεύμονος τελουμένης·
ἐγνώριζεν ἔτι, ὅτι αἱ ἀρτηρίαι περιέχουσιν
αἷμα, διάφορον δὲ τοῦ τῶν φλεβῶν· ἐδό-
ξαζεν ὁμοίως, ὅτι ἡ καρδία ἐδέχετο ἐκ τοῦ
πνεύμονος τὸ καθαρώτερον καὶ λεπτότερον
μέρος τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος· καὶ ὅτι ἐξ
αὐτοῦ τοῦ λεπτοτάτου ἀέρος καὶ ἐκ τοῦ
αἵματος ἐγεννῶντο καὶ συνίσαντο τὰ ζωτι-

κὰ

κὰ λεγόμενα πνεύματα· ἐδόξαζε πρὸς τού-
τοις, ὅτι ὁ θρεπτικὸς χυλὸς ἀπερρόφᾶτο ὑπὸ
τοῦ ἥπατος, καὶ ἐν αὐτῷ μετεβάλλετο εἰς
αἷμα.

Ἠγωνίσθη οὗτος ὑπὲρ πάντας διὰ νὰ
αὐξήσῃ τὴν Ἰατρικὴν, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ
ὅρια τῆς τέχνης· τῳόντι δὲν ἀμφιβάλλομεν,
ὅτι τὴν ηὔξησε μὲ πολλὰς ἀνατομικὰς καὶ
φυσιολογικὰς εὑρέσεις καὶ πρακτικοὺς κανό-
νας· εἰσήγαγεν ὅμως εἰς αὐτὴν ὅλον τὸν ἐπι-
στημονικὸν ὄγκον, καὶ τὰς λεπτολογίας τῆς
περιπατητικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ἤκμαζε κατ'
ἐκείνους τοὺς καιρούς· πολλάκις βυθίζεται εἰς
φιλοσοφικὰς θεωρίας, καὶ περιπλέκεται εἰς ἀ-
περάντους συζητήσεις, εἰς διαιρέσεις, ὑποδι-
αιρέσεις καὶ ὁρισμούς. Ἡ φύσις λοιπὸν, τὴν
ὁποίαν ὁ Ἱπποκράτης ἐξέτασε μὲ ἁπλουστάτην
ἀκρίβειαν, εὑρέθη ἀνεπαισθήτως ἐπιφορτισ-
μένη εἰς χεῖρας τοῦ Γαληνοῦ ἀπὸ τὸ ἐπείσακ-
τον βάρος τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, καὶ τὸν
ἐπίκτητον σολισμὸν τῆς πολυμαθείας. Τύ-
χῃ κακῇ ὁ Γαληνὸς δὲν εἶχε κατ' ἐκείνους
τοὺς καιροὺς ἀρκετὴν ὕλην, διὰ νὰ οἰκοδομή-
σῃ σερεὸν, μόνιμον καὶ ἀδιάσειστον σύστημα ἐν
Ἰατρικῇ· ἀλλ' ἡ ζωηρά του φαντασία, καὶ

τὸ

τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ πνεύματός του ἀνεπλήρωσαν τὸ ἐλλιπὲς τῶν πραγμάτων· πολλάκις μὲ ὡραίας ὑποθέσεις καὶ ἀπατηλὰς πειθολογίας ἐξηγεῖ τὰ πλέον δυσνόητα τῆς φύσεως φαινόμενα. Ὁ τοιοῦτος νοῦς τί δὲν ἤθελε κατορθώσῃ, ἐὰν ἤκμαζε κατὰ τοὺς ἡμετέρους καιρούς; βέβαια ἤθελεν ἐποικοδομήσῃ ἐπὶ βάσεων σταθερῶν τὸ πλέον ὡραῖον καὶ ἐξαίρετον σύστημα τῆς Ἰατρικῆς τέχνης· μ' ὅλον τοῦτο τοῦ Γαληνοῦ τὸ σύστημα διήρκεσεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐβασίλευσε δεκατέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικήν.

Ὁ Γαληνὸς ἐχρημάτισεν Ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθη καὶ ἐβραβεύθη μεγάλως· ἀναγινώσκομεν μὲ χαρὰν τὴν ἱστορίαν τοῦ πάθους καὶ τῆς ἰάσεως τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου βασιλέως, τοῦ ὁποίου ὁ βίος καὶ τὰ συγγράμματα χρησιμεύουσιν ὡς τύπος καὶ εἰκὼν εἰς ὅλους τοὺς κρατοῦντας τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, καὶ τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Οἱ μετὰ τὸν Γαληνὸν ἀκμάσαντες Ἰατροί.

ΚΑΙΛΙΟΣ ΑΤΡΗΛΙΑΝΟΣ

C: AVRELIANUS.

Ἐπεσφράγισε τὴν τῶν Μεθοδικῶν αἵρεσιν Καίλιος ὁ Αὐρηλιανὸς ὁ ἐκ τῆς Νουμιδίας τῆς ἐν Ἀφρικῇ καταγόμενος καὶ σύγχρονος σχεδὸν τῷ Γαληνῷ. Οὗτος διεφύλαξεν εἰς τὰ συγγράμματά του πολλὰ τῶν ἀρχαίων ὑπομνήματα, καὶ ὅλην τὴν τῶν Μεθοδικῶν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν· ἀφίσταται ὅμως πολλάκις τῶν κανόνων τῆς ἰδίας αἱρέσεως, ἐπειδὴ ἀναφέρει περὶ τῶν πύρρω καὶ ἐγγὺς αἰτιῶν τῶν νόσων, παρατηρεῖ δὲ καὶ τοὺς σφιγμούς, τὸ ὁποῖον δὲν συμ-

συμφωνεῖ μὲ τὴν Μεθοδικὴν αἵρεσιν. Λέγουσιν, ὅτι μετέφρασε τὰ συγγράμματα Σωρανοῦ τοῦ Ἐφεσίου, ὅσις ἤκμασε περὶ τὸν δεύτερον αἰῶνα ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ αὐτοκρατόρων.

Δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς ποίαν ἐπαρχίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους μετῆλθε τὴν Ἰατρικήν· συμπεραίνεται δὲ ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, ὅτι ἐχρημάτισεν ἄριστος πρακτικὸς τοῦ τότε καιροῦ. Συνέγραψεν οὗτος Λατινιστὶ, ἀλλὰ τὸ ὕφος τοῦ λόγου εἶναι τραχὺ, ἄμουσον, καὶ τῳόντι Ἀφρικανόν· τὰ συγγράμματά του περιέχουσι πολλὰ ἀξιοπερίεργα, ἐξ ὧν τινὰ σημειοῦμεν χάριν φιλομαθείας *).

ΟΡΙΒΑΣΙΟΣ.

Ὀριβάσιος ὁ ἐκ Περγάμου, ὅς τις ἔζη τῷ 360 ἀπὸ Χ: ἐχρημάτισεν ἀρχιατρὸς καὶ φίλος πιστώτατος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰ-

*) Ὅρα ἀριθ. 13. εἰς τὸ τέλος τῆς βίβλου.

ουλιανοῦ, ἔτι δὲ καὶ Ταμίας, ἢ θησαυροφύλαξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως *). Τὸ ἀξιόλογον αὐτοῦ σύγγραμμα, ὅπερ διὰ προσαγῆς τοῦ αὐτοκράτορος συνέγραψεν Ἑβδομήκοντα βίβλος ἐπιγεγραμμένον, εἶναι ἀπάνθισμα καὶ ἐκλογὴ τῶν τοῦ Γαληνοῦ βιβλίων καὶ ἄλλων παλαιῶν Ἰατρῶν· ἐν τούτῳ περιέχεται πᾶσα ἡ Ἰατρικὴ πραγματεία, καὶ ἴδια τινὰ τοῦ συγγραφέως παρατηρήματα· οἷον ἡ περιγραφὴ τοῦ εἴδους ἐκείνου τῆς Μελαγχολίας, ἢ Μανίας, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει Λυκανθρωπίαν, ἐπειδὴ οἱ κατεχόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἐμιμοῦντο τρόπον τινὰ τοὺς λύκους, καὶ περιεπλανῶντο περὶ τὰ κοιμητήρια καὶ τάφους. Ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ὀριβασίου διεφυλάχθη καὶ ἡ περὶ τῆς ἐκ

*) Ὀριβάσιος πρὸς τὸ ἄκρον ἐκδραμὼν τῆς Ἰατρικῆς, τὸν πάτριον ἐμιμεῖτο Θεὸν (τὸν Ἀσκληπιὸν), ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν εἰς τὴν μίμησιν ἐλθεῖν τοῦ θείου, ἐκ μειρακίου ἐπιφανὴς γενόμενος. Ἰουλιανὸς μὲν αὐτὸν εἰς τὸν Καίσαρα προϊὼν συνηρπασεν ἐπὶ τῇ τέχνῃ· ὁ δὲ τοσοῦτον ἐπλεονέκτει ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥστε καὶ βασιλέα τὸν Ἰουλιανὸν ἀπέδειξεν.

Σύναψ. ἐν βίοις Σοφιστῶν καὶ Φιλοσόφων.

ἐκ τῶν Ἐνύδρων τροφῆς μικρὰ πραγματεία τοῦ Ξενοκράτους, ὅσις ἔζη ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος.

Ὁ Ὀριβάσιος ἐξωρισθεὶς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν διὰ τὰς ἀρετάς του μεταξὺ τῶν βαρβάρων· τέλος ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς ἐξορίας, ἀπέθανε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα βιβλίων τοῦ προῤῥηθέντος συγγράμματος ὀλίγα τινὰ σώζονται Ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντα ἐν Ῥώμῃ· τὰ δὲ ἀνατομικὰ ἐτυπώθησαν ἐν Λουγδ. 1735 Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ μετὰ σημειώσεων. Ἐν τῇ συλλογῇ δὲ τῶν παλαιῶν Χειρουργῶν τοῦ Κοκχίου ἐν Φλωρεντ: 1754. Εὑρίσκονται καί τινα λείψανα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

Ἀ-

ΑΕΤΙΟΣ.

Ἀ Ε τ ι ο ς ὁ Ἀμιδηνὸς *), Χριστιανὸς τὴν θρησκείαν, καὶ κόμης τὸ ἀξίωμα ἤκμαζε περὶ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου αἰῶνος (455). Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του φαίνεται, ὅτι ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου καὶ διέτριψε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του μὲ ὑπόληψιν καὶ τιμήν. συνέγραψε καὶ οὗτος πραγματείαν Ἰατρικῆς ἐκ τῶν παλαιῶν συνερανισθεῖσαν, τῆς ὁποίας τὰ ὀκτὼ πρῶτα βιβλία ἐτυπώθησαν Ἑλληνιστί, τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτὼ μόνον Λατινιστί· περιέχονται ἐν τούτοις παρατηρήσεις τινὲς Χειρουργικαί, καὶ ἄλλαι περὶ γυ-

*) Ἀμιδὰ πόλις ἐν Μεσοποταμίᾳ.

γυναικείων νόσων, τὰς ὁποίας ὁ Γαληνὸς καὶ ὁ Κέλσος ἠγνόησαν· διαλαμβάνει ἔτι τὰ αἴτια τῆς δυσκοίας, καὶ τοὺς διαφόρους τρόπους τοῦ τόκου· ἀναφέρει περὶ τοῦ σκώληκος ἐκείνου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἁλίσκονται οἱ Αἰθίοπες τῆς Ἀφρικῆς· τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ σκώληκος ὀνομάζεται παρὰ τοῖς νεωτέροις verde Quinée· περιγράφει πολλὰ ὀφθαλμικὰ πάθη, καὶ τὰ πρόσφορα τοπικὰ φάρμακα· εἶχεν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν τὰ καυτήρια, τὰ ὁποῖα καὶ ἐδιώριζε κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸ χρονικὸν ἄσθμα καὶ τὸ ἐμπύημα· παραγγέλλει διὰ τὰ ἕλκη τῆς οὐροδόχου κύστεως τὴν πόσιν τῶν θερμῶν μεταλλικῶν ὑδάτων· ἀναφέρει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καί τινας δεισιδαιμονιώδεις τελετὰς τῶν τότε Αἰγυπτίων, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο πρὸς ἴασιν τῶν νόσων.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους, (540) τάττεται καὶ ὁ Παλλάδιος, ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ διδάσκαλος τῆς Ἰατρικῆς, τοῦ ὁποίου σώζεται ἐπίτομος σύνοψις περὶ Πυρετῶν, ἐκδοθεῖσα Ἑλληνιστὶ ὑπὸ Βερνάρδου ἐν Παρισίοις τῷ 1745.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ὁ

ΤΡΑΛΛΙΑΝΟΣ

Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός, Ἰατρὸς πρακτικὸς, καὶ συγγραφεὺς ἀξιόλογος, ἐγεννήθη ἐν Τράλλῃ τῆς Λυδίας, διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ, ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς Ῥώμην, ὅπου ἔζησεν ἐνδόξως κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα (560). Τὰ περὶ Ἰατρικῆς αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι συντομώτερα τῶν τοῦ Ὀριβασίου καὶ Ἀετίου· ἐπαινεῖται ἐν τούτοις ἡ Μεθοδικὴ τάξις τῆς τῶν νόσων καταγραφῆς, ἡ τούτων ἀκριβεστάτη διάγνωσις, καὶ τὸ τῆς φράσεως σύντομον, γλαφυρὸν καὶ εὔληπτον *) · πρῶτος τῶν Ἑλ-

*) Ἐν τῇ Τράλλῃ ὡμιλεῖτο τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα

Ἑλλήνων Ἰατρῶν μετεχειρίσθη τὸ Ῥαβάρβαρον εἰς τὰς δυσεντερίας, καὶ τὸν σίδηρον εἰς τὸν σκίρρον τοῦ σπληνός *)· ἐσυνείθιζε νὰ ἐπιθέττῃ τὰς κανθαρίδας εἰς τὰ ἀλγοῦντα μέρη τοῦ σώματος, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ποδάγραν, παραγγέλλων πρὸ πάντων δι' αὐτὸ τὸ πάθος τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν μετρίαν τοῦ σώματος γύμνασιν. Εἰς τοὺς σφοδροὺς παροξυσμοὺς τῶν νεφριτικῶν παθῶν ἐφλεβοτόμει· εἰς δὲ τοὺς πυρετοὺς τοὺς μετὰ πλησμονῆς γαστρικῆς ἐπρόκρινε τὰ ἐλαφρὰ καθάρσια.

Περιγράφει πολλὰ εἴδη μελαγχολίας καὶ παραφροσύνης, διὰ τὰς ὁποίας παραγγέλλει τὴν δίαιταν, τὰ λουτρὰ, τὰς περιηγήσεις, τὰ γυμνάσια, τὴν τῶν φροντίδων ἀποχὴν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ὑγιεινῆς βοηθήματα· τὰ τοιαῦτα, λέγει, ἀπεδείχθησαν

καθαρώτερα, παρὰ εἰς ἄλλα μέρη.

*) Οὐδεὶς τῶν προγενεστέρων Ἰατρῶν ἀναφέρει περὶ τῆς χρήσεως τοῦ σιδήρου ἐσωτερικῶς· φαίνεται λοιπὸν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν θεραπείαν τινῶν παθῶν τὸ μέταλλον τοῦτο· ἀκολούθως ἐδοκιμάσθησαν καὶ εὑρέθησαν ὠφελιμώτατα διὰ τὰ αὐτὰ πάθη τὰ αὐτοφυεῖ ὕδατα, τὰ περιέχοντα διαλελυμμένον τὸν σίδηρον. Διὰ

σαν ἐκ τῆς πείρας ὠφελιμώτερα, παρὰ τὰ πολυποίκιλα καὶ ἀλλόκοτα μίγματα τῶν φαρμάκων· μ' ὅλας τὰς ἀξιολόγους ταύτας παρατηρήσεις, ὁ Συγγραφεὺς δὲν φαίνεται παντάπασιν ἐλεύθερος δεισιδαιμονίας, ἐπειδὴ πιστεύει ἐνίοτε εἰς τὰς γοητείας, εἰς τὰς ἐπῳδὰς, καὶ εἰς τὰ κοινῶς λεγόμενα φυλακτήρια.

Ἐκτὸς τῆς ῥηθείσης πραγματείας εἰς δώδεκα βιβλία σώζεται καὶ μία ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ περὶ Ἐλμίνθων τῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι, καὶ τῆς τούτων θεραπείας, ἐκδοθεῖσα Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1570· καὶ ἐν Φρανκοφουρτίῳ 1584.

δὲ τὰς ἐμφράξεις, ἃς αἱ γυναῖκες πάσχουσι πολλάκις. ἔτι δὲ καὶ διὰ τὰς τῶν ἐντέρων ἀτονίας καὶ ἄλλας χρονικὰς νόσους, ὠφελοῦσι μεγάλως τὰ ἐκ σιδήρου παρασκευαζόμενα ἰατρικὰ, καὶ μάλιστα ὁ ὑπὸ τῶν ὑγρῶν διαλελυμένος σίδηρος.

ΠΑΥΛΟΣ
Ο
ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

Ὁ Ἐπίσημος οὗτος Ἰατρὸς καὶ Χειρουργὸς ἄριστος ἤκμασε κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα (640) ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσαντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἢ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου· σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περιῆλθε πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας διὰ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν πρᾶξιν. Συνέγραψεν ἰατρικὰ βιβλία ἑπτὰ, ἐξ ὧν τὸ ἕκτον καὶ ἀξιολογώτερον περιέχει τὰ Χειρουργικά· τοῦτο ὑπερτερεῖ καὶ ὑπερβαίνει τὰ Χειρουργικὰ τοῦ Κέλσου καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἐπειδὴ περιέχει πολλὰ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἄγνωστα. Τὰ δὲ περὶ Ἰατρικῆς πραγματευόμενα δὲν εἶναι ἁπλῶς ἐπιτομὴ καὶ σύνοψις τῶν τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἄλλων προγενεστέρων, ἀλλὰ βιβλία

Κλα-

Κλασικὰ μετ' ὀρθῆς κρίσεως καὶ πείρας συντεταγμένα, καὶ περιέχοντα πολλὰ ἰδιαίτερα χρήσιμα καὶ περίεργα, ἐκ τῶν ὁποίων μεγάλως ὠφελήθησαν οἱ νεώτεροι. Δικαία καὶ προσφυεστάτη μοὶ φαίνεται ἡ κρίσις τοῦ κυρίου Blah περὶ τῶν Χειρουργικῶν τοῦ συγγραφέως.

„ Quelques Modernes, sans avouer le plagiat, n' ont fait que nou donnes paul d' Egine dequisé sous Leurs Langage, et que publier La chirurgie Greque comme une chose qui leur appartenoit.

τουτέστι, Τινὲς τῶν νεωτέρων, χωρὶς νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἀντέγραψαν, ἐξέδωκαν εἰς ἡμᾶς Παῦλον τὸν Αἰγινίτην μεταμεμορφωμένον ὑπὸ τὴν αὐτῶν διάλεκτον· καὶ ἐδημοσίευσαν διὰ τοῦ τύπου τὴν Ἑλληνικὴν Χειρουργικὴν, ὡς πρᾶγμα ἴδιον, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀνῆκον:

Ὥ πόσαι τοιαῦται κλοπαὶ ἀνακαλύπτονται καθ' ἑκάστην!

Εἰς

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν περὶ Ἰατρικῆς συγγραψάντων συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ Προκόπιος ὁ ἱστορικὸς, ὅστις ἐπερίγραψεν ἀκριβῶς τὴν τρομερὰν πανώλην τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβᾶσαν κατὰ τὸ 543 ἔτος, ἄρχισεν ἡ φοβερὰ αὕτη μάστιξ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ, καὶ διήρκεσε σχεδὸν πεντήκοντα χρόνους καταλυμαίνουσα καὶ ἐξολοθρεύουσα διαφόρους ἐπαρχίας καὶ χώρας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς οἰκουμένης· ἤκμασε δὲ ὁ Ἱστορικὸς οὗτος κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ αὐτοκράτορος.

Ἡ Ἰατρικὴ ἱστορία τοῦ Φρεῖνδίου ἀναφέρει καὶ ἄλλους τινὰς Ἰατροὺς ζήσαντας κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν τοῦ χρόνου περίοδον· τοιοῦτοί εἰσι

Νόννος ὁ Ἰατρὸς, ὅστις ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (940) συνέγραψεν Ἐπιτομὴν ἰατρικῶν παραγγελμάτων καὶ θεραπείας νόσων, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Βερνάρδου ἐν Παρισίοις.

Δημήτριός τις Πεπαγομηνὸς, ἰατρὸς τοῦ

τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου περὶ τὸ 1270 ἔτος, συγγραφεὺς μικροῦ τινὸς πονήματος περὶ Ποδάγρας, ἐκδοθέντος ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Βερνάρδου, καὶ ἐν Λουγδ: 1743 Ἑλλην: καὶ Λατιν: Κατὰ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους (1280) εὑρίσκεται καὶ Νικόλαός τις Μυρεψὸς Ἀλεξανδρεὺς, Φαρμακοποιὸς μᾶλλον, ἢ Ἰατρός· συνέγραψεν οὗτος περὶ Συνθέσεως ἰατρικῶν εἰς 48 τμήματα, ἐν οἷς περιπλέκει καί τινας ἐπῳδὰς καὶ δεισιδαιμονίας.

Ἀξιολογώτερος τούτων ἐχρημάτισεν Ἰωάννης ὁ Ἀκτουάριος, Ἰατρὸς Κωνσταντινοπολίτης, ζήσας περὶ τὸ 1300 ἔτος ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ βασιλέως· οὗτος ἐστὶν ὁ ἔσχατος καὶ τελευταῖος Ἰατρὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἔλαμψεν ἐπὶ μαθήσει καὶ ἀρετῇ κατ' ἐκείνους τοὺς δυσχεῖς καὶ ἀξιοδακρύτους χρόνους, ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ βασιλεία ἐκλονίζετο πανταχόθεν· σώζονται τούτου διάφορα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν μόνον ἐξεδόθη Ἑλληνιστὶ ὑπό τινος Goupil ἐν Παρισίοις τῷ 1557, περὶ Ἐνεργειῶν ἐπιγεγραφόμενον· ἐξεδόθη δὲ καὶ Λατινιστὶ ὑπὸ Ἰουλίου Ἀλεξανδρινοῦ,

De actionibus et affectibus spiritus animalis, hujusque nutritione, Libri 11 Paris 1557. Συνέγραψεν ὁ αὐτὸς καὶ Ἐξάβιβλον θεραπευτικῆς, ἐν ᾗ λέγει καὶ περὶ τῶν παλμῶν τῆς καρδίας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μεταφρασθὲν ἐξεδόθη μόνον Λατινιστὶ ὑπὸ Henri Mathisius de Bruges. ἐπιγραφόμενον οὕτως: Methodi medendi Libri seæ. Venetiis 1554.

Ὁ Ἀκτουάριος ἔκαμε πολλὰς καὶ ἀξιολόγους παρατηρήσεις εἰς τὰ οὖρα, τὰς ὁποίας ἐξέθετο εὐμεθόδως ἐν ἑπτὰ βιβλίοις· ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα τοῦτο μένει ἔτι ἀνέκδοτον· ἐξεδόθη δὲ μόνον ἡ Λατινικὴ τούτου μετάφρασις ὑπὸ Ambroise Leon de Noble: De urinis Sibri Leptem. Parisiis 1548. Τὰ λοιπὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀνδρὸς εὑρίσκονται χειρόγραφα ἐν ταῖς τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκαις, ἐπιγράφονται δέ: Περὶ Πυρετῶν, περὶ Συνθέσεως Φαρμάκων, περὶ Διαίτης, περὶ Φλεβοτομίας, Βασιλικά, Σχόλια εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Κεφάλαιον Α΄.

Ἔφοδος τῶν Βαρβάρων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Ἐποχὴ τῶν Ἀράβων.

Ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὴν λυπηρὰν ἐκείνην ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέλιπον διόλου τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως, καὶ κατεβυθίσθησαν εἰς τὰ σκότη ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι διὰ πολλοὺς αἰῶνας· τὰ μυριάριθμα σίφη τῶν Βαρβάρων τὰ ὁρμήσαντα ὡς ἄγριοι χείμαρροι ἐκ τῶν ἀρκτικῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἐκλόνισαν, ἔθραυσαν καὶ κατεπόν-

πόντισαν τέλος πάντων τὴν Ῥωμαϊκὴν μοναρχίαν, σενάξουσαν πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν τυράννων αὐτοκρατόρων *). Ἡ πτῶσις τοῦ ὑπερμεγέθους τούτου κολοσσοῦ, ἥτις συνέβη ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἐπέσυρεν ὁμοῦ τὸν ἀφανισμὸν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐλευθέρων τεχνῶν, αἵτινες ἤκμαζον ἐν Ῥώμῃ· μετὰ τὴν τοιαύτην καταστροφὴν διέμεινεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀνατολικὸς θρόνος διὰ πολλοὺς αἰῶνας· ἀλλ' οἱ ἀσθενεῖς τούτου Μονάρχαι, οἱ ἀναξίως κρατοῦντες τὰ σκῆπτρα

*) Τὰ ἄπειρα σίφη τῶν βαρβάρων, τὰ ἐξελθόντα ἀπὸ τὰ ψυχρότατα κλίματα τῆς Ἄρκτου, καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Γερμανίας, κατεπλημμύρισαν ποταμηδὸν ὅλην τὴν Εὐρώπην. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἕκτου αἰῶνος οἱ Οὖννοι ἐκυρίευσαν τὴν Παννονίαν, οἱ Γότθοι, οἱ Βάνδαλοι καὶ Λομβάρδοι τὴν Ἰταλίαν, οἱ Σάξωνες, οἱ Δανέζοι καὶ Νορμανδοὶ ἐλεηλάτησαν πολλάκις καὶ ἐκυρίευσαν τὴν μεγάλην Βρετανίαν· οἱ Φράγγοι, τὰς Γαλλίας . . . Ὀδοάκρης βασιλεὺς τῶν Ἐρούλλων καταρρέψας τὴν μοναρχίαν τῆς Δύσεως ἐπὶ Αὐγουστούλου ἐσχάτου αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας . . . Ἰδοὺ τὸ τέλος τῆς πάλαι ποτὲ κραταιοτάτης Ῥώμης, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μεγαλειότητός της ἐπωνομάσθη ἡγεμὼν πάσης γῆς καὶ θαλάσσης.

πτρα, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσι παντελῶς τὴν τελευταίαν πτῶσιν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐπηκολούθησε καὶ ἄλλο φοβερὸν καὶ ἀνέλπιστον συμβάν, τὸ ὁποῖον κατετάραξε καὶ διέσεισε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Οἱ Ἄραβες ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ νέου Προφήτου ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀραβίας, καὶ ἐξήπλωσαν μὲ τὴν μάχαιραν εἰς τὰς χεῖρας τὴν νεοφανῆ θρησκείαν· ἔθνη, βασίλεια ὁλόκληρα ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κατεδουλώθησαν ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς καὶ λατρευτὰς τοῦ Ἄραβος Προφήτου, οἵτινες, ἀφ' οὗ ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ Ἀφρικὴν, διαπεράσαντες τὰς Ἡρακλείους στήλας ἔρθασαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ κατεξουσίασαν τὸ περισσότερον μέρος τῆς Ἱσπανίας· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ μικρὰ ἐκείνη φλὸξ ἥτις ἄναψεν εἰς τὴν Ἀραβίαν, ἔγινε μεγάλη καὶ φοβερὰ πυρκαϊὰ ἐπαπειλοῦσα παγκόσμιον ἐμπρησμόν.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ νέου Προφήτου κατεκαύθη ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη καὶ μεγαλοπρεπὴς τῆς Ἀλεξανδρείας Βιβλιοθήκη, ἥτις συνίσατο ἐκ τετρακοσίων, ἢ ἑπτακοσί-

σίων χιλιάδων βιβλίων.

„ Εἰς τί χρησιμεύει (εἶπεν ὁ φοβερὸς
„ ἐκεῖνος Ὁμὰρ) εἰς τί χρησιμεύει ἡ ἄπει-
„ ρος αὕτη πληθὺς τῶν βιβλίων; ἐὰν αὐ-
„ τὰ περιέχωσι δόγματα ἐναντία τῆς τοῦ
„ Κορὰν διδασκαλίας, πρέπει νὰ κατακαυ-
„ θῶσιν ὡς ἐπικίνδυνα· ἐὰν δὲν διδάσκω-
„ σί τι περισσότερον τῆς τοῦ Κορὰν, πρέ-
„ πει νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὰς φλόγας ὡς
„ περιττά.

Μόλις διεσώθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς πυρκαϊᾶς ἑπτακόσια σώματα βιβλίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεφυλάχθησαν καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Διοσκορίδου καὶ Γαληνοῦ.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Εὐρώπη ὅλη (ἐξαιρουμένης τῆς Ἑλλάδος) κατεβυθίσθη εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας· δὲν ἀπέρασεν ὁλόκληρος αἰὼν, ἀφ' οὗ οἱ Βάρβαροι ἐσερεώθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐξέλιπεν ἐκεῖθεν πᾶν ἴχνος μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης, μόλις μικρά τινα καὶ ἐντελῆ τῆς μαθήσεως λείψανα ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν Ἱερέων καὶ Μοναχῶν· ὁ δὲ λαὸς, καὶ τὸ τάγμα τῶν εὐ-

γενῶν κατήντησαν εἰς τόσην ἀμάθειαν, ὥσε δὲν ἤξευρον κἂν νὰ ἀναγνώσωσιν, ἢ νὰ γράψωσιν. Οἱ ἀμαθέστατοι Γότθοι δὲν ἐσυγχώρουν εἰς τὰ παιδία των ὄχι μόνον νὰ σπουδάσωσι καμμίαν ἐπιστήμην, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ μάθωσι τὸ ἀλφάβητον, νομίζοντες, ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι ἐξηνεύρωσαν καὶ ἠχρείωσαν τοὺς Ῥωμαίους κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἐφαίνετο τόσον σπάνιον πρᾶγμα, ὥσε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅποιος ἐγκληματίας κατεδικάζετο εἰς θάνατον, ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἐὰν ἀπεδείκνυεν εἰς τοὺς κριτὰς, ὅτι ἤξευρε νὰ ἀναγινώσκῃ ὀρθῶς καὶ νὰ γράφῃ. Τότε πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας μὴν ἠξεύροντες παντελῶς νὰ γράψωσιν, ἐσημείουν τὸν τύπον τοῦ σαυροῦ ἀντὶ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς. τί πλέον; τὰ βιβλία ἔγιναν τόσον σπάνια, ὥσε ἡ βιβλιοθήκη τοῦ περιφήμου Καρόλου Μάγνου βασιλέως τῆς Γαλλίας (κατὰ τὸ 809 ἔτος) συνίσατο ἀπὸ πεντήκοντα μόνον σώματα· οἱ Ἱερεῖς καὶ ὁ κλῆρος ἦτον οἱ πρόμαχοι καὶ ὑπερασπισαὶ τῆς ἀμαθείας· καθότι καὶ μετὰ πολλοὺς αἰῶνας

αὐ-

αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἤτοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου Αὐγούστου κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, κατεκαύθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ χειρὸς τοῦ δημίου τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα· ἐπειδὴ οἱ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀμαθέστατοι Ἱερεῖς ἐστοχάσθησαν ὡς αἱρεσιάρχην τὸν Σταγειρίτην φιλόσοφον· τὰ δὲ τούτου συγγράμματα ὡς δηλητήρια τῶν τῆς αἱρέσεως σπερμάτων ἀνάπλεα· ἑπομένως ὅσοι ἐσπούδαζον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐνομίζοντο αἱρετικοὶ καὶ κακόφρονες· δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ἂ εἰς τεσσάρων, ἢ πέντε αἰώνων περίοδον δὲν ἐφάνη ἐν Εὐρώπῃ οὐδεὶς ἀξιόλογος συγγραφεὺς, οὔτε ἔγινε καμμία ἐπωφελὴς αὔξησις εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας.

Ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν βαθεῖαν νύκτα τῆς ἀμαθείας (ποῖος ἤθελε τὸ ἐλπίσῃ;) ἐφάνη κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα μικρόν τι καὶ ἀμυδρὸν φῶς μεταξὺ τῶν Ἀράβων· τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς διήγειρε βαρβαρικὸν πόλεμον κατὰ τῆς μαθήσεως, ἄρχισεν ἔπειτα νὰ ἀνάπτῃ τοὺς πρώτους σπινθῆρας· ἀφ' οὗ ἡ μανία τῆς θρησκείας, καὶ ἡ θηριώδης ὁρμὴ τῶν ὅπλων ἐ-

ἐμετρίασεν ὀλίγον, ἀφ' οὗ οἱ Ἄραβες ἐκορέσθησαν ἀπὸ θριάμβους καὶ πλούτη, τότε ἄρχισαν νὰ περιθάλπωσι τινὰς ἐπιστήμας, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν Ἰατρικὴν τέχνην.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἱστορικῶν, εἷς τῶν Καλίφων Ἀράβων ὀνόματι Ἀλ Μαμῶν περὶ τὸ 820 ἔτος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Γραικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἀντίγραφα τῶν ἀξιολογωτέρων Ἑλληνικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα διὰ προσαγῆς του μετεφράσθησαν εἰς τὴν Συριακὴν γλῶσσαν ὑπὸ μεταφραστῶν Γραικῶν. Ὁ φιλομαθὴς οὗτος Καλίφης ἠθέλησε νὰ λαμπρύνῃ τὸν θρόνον του μᾶλλον μὲ τὰ φῶτα τῆς παιδείας, παρὰ μὲ τὴν λαμπρότητα τῶν θριάμβων· διὸ καὶ προσεκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του πολλοὺς πεπαιδευμένους καὶ σοφοὺς ἄνδρας ὁποιασδήποτε θρησκείας καὶ γένους, ἐξόχως δὲ τοὺς ὑπερέχοντας κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν.

Ἐσύστησαν οἱ Ἄραβες σχολεῖα φιλοσοφικὰ εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ Ἱσπανίαν, ἐν οἷς ἐδιδάσκετο Ἀραβιστὶ ἡ Περιπατητικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ Ἰατρικὴ τέχνη· εἰς τὴν Κόρδουβαν πόλιν τῆς Ἱσπανί-

νίας καὶ μητρόπολιν τοῦ ἐκεῖ αὐτῶν βασιλείου ὠκοδόμησαν μεγαλοπρεπέστατον τζαμὶ, σὺν τῷ ὁποίῳ ἤνωσαν καὶ σχολεῖον Ἰατρικῆς καὶ νοσοκομεῖον, περίφημα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· τοιαύτη δὲ συνήθεια ἐπεκράτησε παρ' ἐκείνοις, ὅπου ὠκοδόμουν μεγάλους καὶ περιφανεῖς ναοὺς νὰ προσθέτωσι καὶ γυμνάσια Ἰατρικῆς καὶ νοσοκομεῖα· τὰ ἴδια ἐσύστησαν καὶ εἰς τὸ Πκγδὰτ, μητρόπολιν τῆς Περσίας, ὅπου ἤνθησεν ἔπειτα ὁ περιβόητος Ῥαζῆς.

Μετεφράσθησαν εἰς τὸ Ἀραβικὸν τοῦ Γαληνοῦ τὰ συγγράμματα, τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων Κλασικῶν συγγραφέων. Οἱ Ἰατροὶ καὶ Φιλόσοφοι Ἄραβες ἐδέχθησαν ἀπαραλλάκτως τὰς τῶν Ἑλλήνων θεωρίας καὶ πράξεις, καὶ ἐγένοντο κατὰ πάντα μιμηταὶ, ὀπαδοὶ καὶ ἀντιγραφεῖς· ἐσπούδαζον μὲ ἔνθερμον ζῆλον τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα, ἅπερ διερμηνεύοντες καὶ σχολιάζοντες πολυειδῶς συγκατέμιξαν τούτοις καὶ πολλὰ μυθώδη πλάσματα τῆς διαγνωστικῆς Ἀστρολογίας.

Ἐντησχολήθησαν ἐπιπόνως εἰς τὴν Βοτανικὴν, καὶ ἐπλούτισαν τὴν φαρμακείαν μὲ νέας κατασκευὰς ἰατρικῶν, καὶ μὲ πολλὰ βό-

βότανα ἄγνωστα εἰς τοὺς παλαιούς. Τοιαῦτα εἰσὶν ἡ Κάσσια Cassia: ἡ Σεναμικὴ Senna: ἡ Μάννα: Manna: οἱ Ὀξυφοίνικες Tamarinds: τὸ Ῥηοβάρβαρον: Rhabarbarum: τὰ Μυροβόλανα: Mjrabolani: τὸ Σάκχαρον κ. τ. λ. τὰ ὁποῖα ἀντεισήγαγον ἀντὶ τῶν δραστικῶν καθαρσίων τῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν χρήσει· αὐτοὶ πρῶτοι ἐπενόησαν καὶ ἔβαλον εἰς χρῆσιν ἰατρικὴν τὰ Συρώπια, τὰς Κονφεξιόνας, τὰ Σακχαρωτά: Conservae: τὰ Ἐλεκτουάρια, ἢ Ἐκλέγματα, τὰ Roob. καὶ ὅσ' ἄλλα κατασκευάζονται μὲ τὸ σάκχαρον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ τὸ μέλι. Ἐπρόσθεσαν ἔτι εἰς τὴν Φαρμακείαν καὶ πολλὰ ἀρωματικὰ, οἷον τὸν μόσχον, τὸ μοσχοκάρυον, ἢ κάρυον μυριστικὸν, τὸ μάκυς, ἢ φλοιὸν τοῦ μοσχοκαρύου, τὸ καρυόφυλλον καὶ ἄλλα· συγκατέμιξαν ὅμως καὶ ἄλλας ἀνωφελεῖς οὐσίας, οἷον τὰ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ πεποιημένα φύλλα, τοὺς πολυτίμους λίθους, τὸ βένζοαρ καὶ ἄλλα παρόμοια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέδιδον παραδόξους τινὰς ἐνεργείας· ἴσως διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν ὑπόκουφον τῶν ἁπλῶν ἀμάθειαν.

Εἰς

Εἰς αὐτοὺς εὑρίσκομεν κατὰ πρώτην φορὰν τὴν χημικὴν ἐκείνην πρᾶξιν, ἥτις ὀνομάζεται Διασάλαξις: distilatio καὶ τινὰς χημικὰς κατασκευὰς τοῦ ὑδραργύρου, οἷον τὸ Sublinatns corrosivns κ. τ. λ. *)

Οἱ Ἄραβες δὲν ἐγυμνάσθησαν τελείως εἰς τὴν Ἀνατομὴν διὰ τὴν παλαιὰν καὶ δεισιδαίμονα ἀπέχθειαν, ἣν εἶχον πρὸς τὰ νεκρὰ σώματα· ἐδέχθησαν μόνον τὰς τοῦ Γαληνοῦ ἀνατομικὰς ἐγχειρίσεις, χωρὶς νὰ κάμωσι καμμίαν προσθήκην, ἢ αὔξησιν.

Ἀλλὰ κακῇ τύχῃ τὰ προῤῥηθέντα καλὰ τῶν Ἀράβων δὲν ἰσομετροῦνται μὲ τὰ πάνδημα ἐκεῖνα πάθη, ὅσα διέδωσαν εἰς τὸν κόσμον· αὐτοὶ πρῶτοι ἔφερον ἀπὸ τὰς ἐρήμους τῆς Ἀραβίας τὸ θανατηφόρον μόλυσμα τῶν εὐφλογιῶν, καὶ τὸ τῆς Ἰλαρᾶς λεγομένης νόσου, τὰ ὁποῖα ἐπρεξένησαν περισσοτέραν φθορὰν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, παρὰ οἱ πλέον φθοροποιοὶ πόλεμοι, ὅσοι ἔγιναν ἀπ᾽ αἰώνων. Πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀ-

*) Εἶναι πιθανὸν, ὅτι οἱ Ἄραβες παρέλαβον τὰς χημικὰς ταύτας παρασκευὰς καὶ τὰ σπέρματα τῆς χημικῆς τέχνης παρὰ τῶν παλαιῶν Αἰγυπτίων.

Ἀράβων τὰ δηλητήρια αὐτὰ πάθη ἦτον παντάπασιν ἄγνωστα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὅσα περιῆλθον τὸ πάλαι οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ὕστερον· ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκομεν τὸ παραμικρὸν ἴχνος, ἢ σημεῖον τούτων εἰς κανένα συγγραφέα Ἰατρὸν, Ἱστορικὸν, ἢ Ποιητὴν Ἕλληνα ἢ Λατῖνον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁμὰρ διαδόχου τοῦ Μωάμεθ ἐφάνησαν τὰ πρῶτα ἴχνη τοῦ μολύσματος τῶν εὐφλογιῶν· τῳόντι κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους συνέγραψε περὶ αὐτῶν Ἀαρών τις Ἀραψ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ῥαζῆς· οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ διέδωσαν τὸ μίασμα εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Περσίαν, τὴν Ἰσπανίαν, καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου ἔφθασαν τὰ νικητικά των ὅπλα· μετ᾽ ὀλίγους αἰῶνας οἱ Σταυροφορικοὶ πόλεμοι τὸ μετεκόμισαν εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, καὶ κατεμόλυναν ὅλα τὰ ἔθνη.

ΚΕ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ἰατροφιλόσοφοι καὶ Συγγραφεῖς Ἄραβες.

Οἱ τῶν Ἀράβων Ἰατροφιλοσόφων ἐπίσημοι εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι. Ῥαζῆς, Πέρσης τὸ γένος, καὶ τοῦ ἐν Παγδὰτ νοσοκομείου ἀρχιατρὸς χρηματήσας, ἤκμασε κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα· διὰ τὴν μεγάλην του πολυμάθειαν καὶ βαθυτάτην πεῖραν ἐπωνομάσθη ἀξίως ὁ Γαληνὸς τῶν Ἀράβων· συνέγραψεν ἀκριβέστατα περὶ Εὐφλογιῶν, καὶ περὶ Ἰλαρᾶς νόσου· μετεφράσθη δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὕστερον ἐκ τῆς Ἀραβικῆς εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν δι' ἐπιμελείας τοῦ περιφήμου Μεαδίου mead συνέγραψεν ἔτι λόγον περὶ Λοιμικῆς, ὅστις ἐξελληνίσθη ὑπό τινος ἀνωνύμου· καθιερώρησε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τρίτον νεοφανὲς πάθος λεγόμενον παρὰ τοῖς νεωτέροις, Spi-

Spina Ventosa. ὅπερ ἐξὶ Τερηδὼν τῶν ὀστέων μετὰ οἰδήματος καὶ πόνων. Ὁ Ῥαζῆς ἕνεκεν τῆς μεγάλης του φήμης προσεκλήθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὑπὸ τοῦ Ἀλμασὸρ, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν ἐννενηκοντούτης τῷ 932 ἔτει.

Προγενέστερος τούτου ἐχρημάτησεν Ἰωάννης Μέζουὲ ὁ Ἰατροφιλόσοφος· ἐσύστησεν οὗτος σχολεῖον κοινὸν φιλοσοφίας καὶ ἰατρικῆς ἐν Παγδὰτ, προστατευόμενος ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Καλίφων, ἀλλὰ τὰ συγγράμματά του ἐχάθησαν.

Ἀλι-αββὰς ὁ ἐπωνομασθεὶς Σοφὸς, νῦν δὲ Πίθηκος τοῦ Γαληνοῦ, ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος· συνέγραψεν οὗτος τὸ Ἀλμαλεκὶ opus Regium, τὸ ὁποῖον καὶ ὑπερεκθειάζει ὁ ἴδιος ὡς τελειότατον Ἰατρικῆς σύσημα.

Ἀβικέννας ὁ ἀπὸ Βοχάρων τῆς Περσίας καταγόμενος, ἤκμασε περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα· θαυμάζεται οὗτος διὰ τὸ τοῦ πνεύματος ἀντιληπτικὸν, διὰ τὸ ἐξαίσιον μνημονικὸν καὶ τὴν πολυμάθειαν. Λέγουσιν ὅτι κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἠξευ-

ξευρεν ἐντελῶς τὸν Εὐκλείδην, ἀπεσήθισε τὰ Μεταφυσικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευεν ὡς θεῖον τῆς σοφίας ἔφορον· ψηφισθεὶς βιβλιοθηκάριος τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης, ἀνέγνω ἐπιμελῶς ὅλους τοὺς συγγραφεῖς Ἰατρούς, καὶ οὕτως ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς τέχνης· ἦτον δὲ τόσον ἔκδοτος καὶ ἀκρατὴς εἰς τὰς ἡδονάς, ὥστε ἔλεγον περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὔτε ἡ φιλοσοφία τὸν ἐδίδαξε τὸ καλῶς ζῆν, οὔτε ἡ Ἰατρικὴ τὸ ὑγειῶς ζῆν· ἐτελεύτησε δὲ ἐν Μεδίνῃ ἐτῶν 58.

Τὸ ἐκλεκτὸν αὐτοῦ σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον Κανὼν Ἰατρικῆς, τὸ ὁποῖον ἐκομίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐν τῷ καιρῷ τῶν σταυρικῶν πολέμων, ἔλαβε μέγα κλέος καὶ ὑπόληψιν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα· ἀλλὰ τὰ συγγράμματα τούτου, καθὼς καὶ τὰ τοῦ Ῥαζῆ, εἰσὶν ἀντιγραφαὶ καὶ συνόψεις, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, κλοπιμαῖα ἀπανθίσματα τῶν τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων *).

Ἀ-

*) Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, ἤτοι κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, φαίνεται ὅτι ἤρχισε νὰ εἰσάγεται ἡ χημικὴ τέχνη εἰς τὴν ἰατρικήν· ἐπειδὴ τὰ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰ-

Ἀβενζοάρος γεννηθεὶς ἐν Σιβύλλῃ μητροπόλει τῆς Ἀνδαλουσίας ἤκμασε περὶ τὸ 980 ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα· φημίζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὡς ἐμπειρότερος Ἰατρὸς τῶν μετὰ τὸν Γαληνὸν, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὀπαδὸς καὶ λάτρυς· σώζεται τούτου βιβλίον Ἰατρικῆς, ἐπιγραφόμενον Τάϊσσερ, ἢ Τεΐσιρ, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν πολυχρόνιον αὐτοῦ πεῖραν· συνέγραψεν ἔτι περὶ Χειρουργικῆς τέχνης, ἥτις, ὡς φαίνεται δὲν ἦτον τόσον ἐν ὑπολήψει μεταξὺ τῶν Ἀράβων· διὸ καὶ ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ τρόπον τινὰ συγγνώμην, ὅτι ἔγραψε περὶ πράγματος εὐτελοῦς καὶ ἀναξίου τῆς τῶν Ἰατρῶν ὑπεροχῆς καὶ ὑπολήψεως. Τότε αἱ Χειρουργίαι ἐγίνοντο ἀπὸ ἀνθρώπους ἰδιώτας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσον ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τῶν Ἰατρῶν. Θαυμάζεται ὁ Ἀβενζοάρος διὰ τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν καὶ φιλοπτωχείαν, ἐπειδὴ ἐπισκεπτόμενος τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἐβοήθει μὲ τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον ἐκαρποῦτο ἐκ τῶν πλου-

ῶνος τῶν Ἀράβων συγγράμματα ἕως τοῦδε (ἐξαιρουμένων τῶν τοῦ Ῥαζῆ) δὲν ἀναφέρουσι τελείως περὶ χημικῶν ἰατρικῶν,

πλουσίων· λέγεται, ὅτι ἔζησεν 136 χρόνους, χωρὶς νὰ ἀσθενήσῃ ποτέ· ἐπωνομάσθη δὲ κατ' ἐξοχὴν σοφὸς καὶ ἔνδοξος.

Ἀββερρόης ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ πόλεως Κορδούβης καταγόμενος ἤκμασε κατὰ τὸ 1150 ἔτος· ἐνησχολήθη ὑπὲρ πάντας εἰς τὰς λεπτολογίας τῆς Διαλεκτικῆς καὶ εἰς τὰς θεωρητικὰς λογομαχίας καὶ ἔριδας· τοσοῦτον δὲ ὑπερεκθειάζει τὸν Ἀριστοτέλην, ὥστε τὸν ὀνομάζει Θεόν τινα τῆς σοφίας ἔφορον, καὶ πάσης ἀπάτης ἀνώτερον· συνέγραψε πάμπολλα ὑπομνήματα καὶ ἑρμηνείας εἰς τὴν τοῦ Σταγειρίτου φιλοσοφίαν, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη ψυχὴ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀλβουκαζὴς ὁ κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα ζήσας, ἐτίμησεν ὁπωσοῦν τὴν Χειρουργικὴν τέχνην μεταξὺ τῶν Ἀράβων· αἱ χειρουργίαι ὅμως, τὰς ὁποίας περιγράφει, προξενοῦσι φρίκην εἰς τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς διὰ τὸ σκληρὸν τῆς πράξεως· ὁ ἴδιος ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ Κυστοτομία εἰς τὰς λιθιώσας γυναῖκας ἐγένετο τότε ὑπὸ γυναικῶν, καὶ αὐχὶ ὑπὸ ἀνδρῶν.

Εἷς

Εἷς τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν, ὀνόματι Ἀβι-οσβίας ἀπαριθμεῖ σχεδὸν τριακοσίους Ἰατροφιλοσόφους καὶ Συγγραφεῖς Ἄραβας Μωαμεθανούς· ἐξ αὐτῶν ἐσημειώσαμεν τοὺς πλέον ἐγκρίτους, ἀποσιωπήσαντες τοὺς λοιποὺς, ὧν τὰ ὀνόματα κατεδικάσθησαν εἰς τὴν λήθην. Καὶ ταῦτα περὶ Ἀράβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Προδιαθετικὰ αἴτια τοῦ πολισμοῦ καὶ φωτισμοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Ἱστορία τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν συνέχεται ἀλληλενδέτως μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ὅσαι μεταβολαὶ συνέβησαν εἰς αὐτὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς

ρους, προῆλθον ἀπὸ τά τε μεγάλα ἐκεῖνα συμβάντα, τὰ ὁποῖα διέσεισαν καὶ ἐτάραξαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Εἴδομεν προλαβόντως, ὅτι ἡ ἔφοδος τῶν Βαρβάρων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατεπόντισε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, καὶ ἐπέφερε τὴν παγκόσμιον τῆς μαθήσεως ἔκλειψιν· ἡ λαμπρὰ ἐποχὴ τῶν Ἀράβων ἄρχισε νὰ ἀνακαλῇ παρ' ἐλπίδας τὰ ἀμυδρὰ τῆς παιδείας φῶτα· θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως καὶ ἄλλην σειρὰν ἀλλεπαλλήλων συμβάντων νὰ διαλύσῃ βαθμηδὸν τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας, καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὸν ὁρίζοντα τῆς Εὐρώπης· διὰ νὰ ἐξακολουθήσωμεν λοιπὸν κατὰ τάξιν τὴν τῶν ἐπιστημῶν ἀναγέννησιν, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἐν παρόδῳ τὰ πλέον ἀξιομνημόνευτα συμβάντα, ὅσα προηγήθησαν καὶ συνήργησαν εἰς τὸν πολισμὸν καὶ φωτισμὸν τῆς βαρβαρωθείσης Εὐρώπης.

ΣΤΑΤΡΟΦΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἀφ' οὗ ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη κατεκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Σαρακινῶν καὶ Τούρκων, οἱ Καλίφοι ἔδιδον ἄδειαν εἰς τοὺς φιλευσεβεῖς Εὐρωπαίους νὰ ἔρχωνται εἰς προσκύνησιν τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι νέοι καταπορθηταὶ τῆς Παλαιστίνης ἐφέροντο αὐστηρῶς καὶ μὲ μεγάλην περιφρόνησιν εἰς πολλοὺς τῶν προσκυνητῶν· ὁ τρόπος οὗτος ὁ ἀποτρόπαιος διήγειρε τὸ μῖσος καὶ τὴν ὀργὴν τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐνέπνευσε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως· ἐντεῦθεν ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι πόλεμοι, οἱ ἐπονομασθέντες Σταυρικοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσαν αἰτίαν καὶ ἄλλα σύγχρονα περιστά-

τικά· περιεφέρετο τότε εἰς πολλοὺς τῶν δεισιδαιμόνων Χριστιανῶν μία ἀπόκρυφος καὶ σκοτεινὴ προφητεία τῆς Γραφῆς, προμηνύουσα τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ τὸν παγκόσμιον ἐμπρησμόν· οἱ Ἱερεῖς καὶ ὁ Πάπας τῆς Ῥώμης διὰ τὰ πολιτικά των τέλη ἄναψαν πανταχοῦ τὸν μανιώδη ἐνθουσιασμὸν τῆς θρησκείας, καὶ καθώπλισαν ὅλους τοὺς πιστοὺς κατὰ τῶν ἀπίστων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν Δύσιν ὅλην κατὰ τῆς Ἀσίας· Βασιλεῖς, Πρίγγιποι, Μεγισάνοι, Εὐγενεῖς καὶ ἰδιῶται, μυριάριθμα πλήθη κάθε γένους καὶ τάξεως συνηθροίσθησαν πανταχόθεν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Παλαιστίνην μὲ ἀπόφασιν νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς ἁγίους τόπους ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Σαρακινῶν, ἢ νὰ ἀποθάνωσιν ὡς μάρτυρες ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ Μεσία· ὁ τῆς θρησκείας φανατισμὸς διεδόθη ὡς ἐπιδημικὸν πάθος εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην· ἐν διαστήματι δύο ὁλοκλήρων αἰώνων ἡ Δύσις ἐπολέμει μὲ τὴν Συρίαν· οἱ Χριστιανοὶ κατεσφάζοντο μὲ τοὺς Ὠθωμανοὺς ἀνιλεῶς καὶ παραφρόνως *).

Δι-

*) Ἐπὶ Οὐρβανοῦ ΙΙ Πάπα Ῥώμης ἐκηρύχθη ψήφῳ συ-

Διηγεῖται ἡ ἱστορία μὲ φρίκην τὰς σφαγὰς καὶ αἱματοχυσίας, τὰς πυρκαϊὰς καὶ λεηλασίας, πόλεων ἐρημώσεις, ὄλεθρον ἀπεί-

νοδικῇ ὁ σταυρικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν εἰς ὅλα τὰ Χριστιανικὰ βασίλεια· πολλοὶ τῶν Πριγγίπων ἔλαβον τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ, καὶ συναθροίσαντες πολυάριθμον στρατὸν κατὰ τὸ 1096 ἦλθον εἰς Παλαιστίνην κατὰ τὸ 1099· ἐξουσιάσαντες δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐκήρυξαν ἐκεῖ βασιλέα τὸν Γοτιφρέδον.

Ἡ Ἱστορία ἀπαριθμεῖ ἐκτὸς πανδήμους ἐκστρατείας πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ· ἡ πρώτη ἔγινε κατὰ τὸ 1096 Σωτήριον ἔτος· ἡ δευτέρα περὶ τὸ 1144 ἐπὶ Λοδοβίκου Ι· ἡ τρίτη κατὰ τὸ 1188 ὑπὸ Φιλίππου Αὐγούστου, καὶ Ἐνρίκου ΙΙ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας· ἡ τετάρτη κατὰ τὸ 1195 ὑπὸ τοῦ Πάπα Κελεστίνου ΙΙΙ, καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐνρίκου VI· ἡ πέμπτη ἐκηρύχθη κατὰ τὸ 1198 διὰ προσαγῆς τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου ΙΙΙ· ἡ ἕκτη ἄρχησε περὶ τὸ 1213 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ Παπα, καὶ ἐτελείωσεν ἀθλίως περὶ τὸ 1244 μὲ παντελῆ θραῦσιν τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Χορασμινῶν· ἡ ἑβδόμη ἐθεσπίσθη ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λιὼν κατὰ τὸ 1245· ἔγινε δὲ αὐτῆς ἀρχηγὸς Λοδοβῖκος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ ἐπωνομασθεὶς Ἅγιος· ἡ ὀγδόη καὶ τελευταία, ἐν ᾗ ἐξεστράτευσεν ἐκ δευτέρου ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἔγινε περὶ τὸ 1245. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ὠνομάσθησαν τῶν Σταυροφόρων, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται εἶχον τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ ἐπάνω εἰς τὰς σημαίας καὶ εἰς τὰ φο-

ἠματα των

πείρων λαῶν, καὶ ὅσ' ἄλλα φρικωδέστατα δεινὰ ἐπιφέρουσιν οἱ θηριώδεις πόλεμοι καὶ ἡ ὑπὲρ θρησκείας μανία· αὐτοὶ οἱ πόλεμοι διέδοσαν, ὡς εἴπομεν, εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην τὸ θανατηφόρον μόλυσμα τῶν εὐφλογιῶν· αὐτοὶ ἔφερον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ βδελυκτὸν καὶ μυσαρὸν πάθος τῆς λέπρας τῶν Ἰουδαίων, ἥτις κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἐμόλυνε τὰ περισσότερα μέρη τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Ἱστορικῶν ᾠκοδομήθησαν μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν δύο χιλιάδες νοσοκομείων διὰ τοὺς λεπρούς, τὰ ὁποῖα ἐπροίκισε μὲ ἀρκετὰ εἰσοδήματα Λοδοβῖκος ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπονομασθεὶς Ἅγιος· εὑρίσκοντο ἔτι καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν πολλὰ τοιαῦτα νοσοκομεῖα διωρισμένα διὰ τοὺς μεμολυσμένους ὑπὸ τῆς λέπρας *).

Ἀλλὰ μ' ὅλα αὐτὰ τὰ δεινὰ παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ τῶν Σταυρικῶν πολέμων προ-

*) Πάλαι ποτὲ οἱ Λεγεῶνες τῆς Ῥώμης ἔφερον ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Παλαισίνης τὴν Ἰουδαϊκὴν αὐτὴν νόσον· μὲ τὸν καιρὸν ὅμως καὶ μὲ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις ἡ νόσος αὕτη ἐξέλιπεν.

προῆλθον καί τινα ἀνέλπιστα καλὰ εἰς τὴν βάρβαρον Εὐρώπην· εἰς τὴν περίοδον τῶν δύο αἰώνων, καθ' οὓς ἐγίνοντο αἱ ἱεραὶ ἐκστρατεῖαι, τὰ περισσότερα στρατεύματα διήρχοντο διὰ τῆς Ἰταλίας, διὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις τότε εἶχε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν πολισμὸν καὶ εἰς τὰς τέχνας· ὅσοι τῶν Σταυροφόρων ἐπέστρεφον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὑπερεκθείαζον τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ ὡραιότατον κλίμα τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰς τέχνας, τὴν εὐγένειαν καὶ εὐζωΐαν τῶν ἐγκατοίκων, τὴν ἀφθονίαν καὶ πλούτη τῆς Ἀσίας, τὰ λαμπρὰ καὶ περιφανῆ παλάτια τῶν ἀρχόντων Ἀράβων, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐθαύμαζον τὰ ὅσα ἐπροξένουν προσβολὴν εἰς τὸ πνεῦμά των· αὐτοὶ λοιπὸν ἔφερον εἰς τὴν Εὐρώπην νέας ἰδέας καὶ νέας ἐπιθυμίας· ἄρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν τὴν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὸν πολισμὸν τῶν ἠθῶν· τινὲς ἐξ αὐτῶν, δηλαδὴ οἱ φιλομαθεῖς ἔφερον ὕστερον ἐκ τῆς Παλαισίνης εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ ἀντίγραφα τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων, καὶ ἄλλων φιλοσόφων καὶ

ἰατρῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων.

ΔΙΑΒΑΣΙΣ

Τῆς τῶν Ἀράβων Φιλοσοφίας εἰς τὴν

Εὐρώπην

ΕΦΕΤΡΕΣΙΣ

Τῆς τοῦ Χαρτίου Κατασκευῆς

Τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰταλῶν μετὰ τῶν Σαρακινῶν τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ εἰσήγαγε τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Εὐρώπην· διὸ κατ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνας οἱ πρῶτοι εἰσηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν βαρβαρωθέντων Εὐρωπαίων ἐχρημάτησαν οἱ Ἄραβες· ἐκ τῶν συγγραφέων Ἰατρῶν

τρῶν τῶν εἰς Εὐρώπην μετακομισθέντων ὁ Ἀβικένας καὶ Ῥαζῆς ἔλαβον τὰ πρωτεῖα· αὐτοὶ ἀνεγινώσκοντο καὶ παρεδίδοντο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ σχολεῖα· τὰ δὲ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων, τὰ μεταφρασθέντα Ἀραβιστὶ, ὡς εἴπομεν, μετεφράσθησαν ὕστερον ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ εἰς τὸ Λατινικὸν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς Βαρβαρο-Λατινικὸν ἰδίωμα ὑπὸ ἐξηγητῶν Καλογήρων, οἵτινες τότε ἐλέγοντο οἱ μόνοι σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι τοῦ γένους.

Ἡ Ἀραβικὴ σχολὴ τῆς Κορδούβης κατέβαλε τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς περιφήμου σχολῆς τῆς Σαλέρνου, ἥτις δικαίως λογίζεται τὸ παλαιότερον γυμνάσιον τῆς Ἰατρικῆς ἐν Εὐρώπῃ· αὐτὴ ἐθεμελιώθη περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα ὑπὸ Ῥοβέρδου Δουκὸς τῆς Πουλλίας διὰ προτροπῆς Κωνσταντίνου τοῦ ἐπωνομασθέντος Ἀφρικανοῦ, ὅς τις ἔφερε πρῶτος τὴν Ἰατρικὴν τέχνην εἰς Ἰταλίαν ἀπὸ Βαβυλῶνος, ἢ Παγδὰτ, ὅπου ἐμαθήτευσεν ὑπὸ διδασκάλους Ἄραβας. Ἡ σχολὴ τοῦ Μονπιλλιὲ ἐσυζήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Δωδεκάτου (1150) ἡ δὲ τοῦ Παρισίου περὶ τὸ 1220 ἔτος· ἡ Ἰταλία ὅμως ἔφερε τὰ πρωτεῖα οὐ μόνον κατὰ τὴν Ἰατρικὴν, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐλευθέρας τέχνας,

ὡς

ὡς γειτνιάζουσα μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Συνήργησαν ἔτι καὶ ἄλλαι περιστάσεις διὰ νὰ διασκεδάσωσι τὰ νέφη τῆς ἀμαθείας τὰ ἐπισκιάζοντα τὸν ὁρίζοντα τῆς Εὐρώπης· αἱ Πανδέκται λεγόμεναι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἤτοι ὁ κώδιξ τῆς τῶν Ῥωμαίων νομοθεσίας, ὅστις κατεπόντισθη εἰς τὴν γενικὴν τρικυμίαν τῆς βαρβαρώσεως, εὑρέθη κατὰ τύχην μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ 1137 ἔτος· ἐντὸς ὀλίγου διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νόμων, ἡ ὁποία παρ' Ἰταλοῖς ὠνομάσθη jurisprudentia. Οἱ φιλολόγοι καὶ νομοδιδάσκαλοι ἄρχισαν νὰ διδάσκωσι καὶ νὰ ἐξηγῶσι τὸν ῥηθέντα κώδικα, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐσυζήθησαν σχολεῖα νομικὰ ἐν διαφόροις χώραις, δηλαδὴ ἐν Βονωνίᾳ, ἐν Ὀξφόρ καὶ ἐν Παρισίοις.

Ἡ τέχνη τῆς τοῦ χαρτίου κατασκευῆς ἐφευρεθεῖσα κατὰ τὸν ἑνδέκατον ἢ δωδέκατον αἰῶνα, ηὔξησε καὶ ἐπολυπλασίασε τὰ χειρόγραφα βιβλία, ἐπομένως δὲ ὠλιγόστευσε τὴν τούτων τιμήν. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ παλαιοὶ ἔγραφον ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῆς Παπύ-

πύρου, καὶ ἐπάνω εἰς μεμβράνας, τὰς ἐπονομασθείσας Περγαμηνάς· σώζονται μάλιστα καὶ ἕως τῆς σήμερον ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις σπάνια τινὰ χειρόγραφα ἐκ παπύρου *). Περὶ τὸν ὄγδοον ἢ ἔνατον αἰῶνα

*) Ἡ Πάπυρος ἐστὶ δένδρον μικρὸν τῆς Αἰγύπτου, ἢ εἶδος καλάμου, ὅστις ἐκφύεται καὶ αὐξάνει εἰς τοὺς ἑλώδεις καὶ λιμνώδεις τόπους· ἐκ τῶν φλοιῶν τούτου κατεσκεύαζον ἔκπαλαι οἱ Αἰγύπτιοι ἱστοὺς, σχοινία, ἱμάτια καὶ ἄλλα, ἔτι δὲ καὶ τὸν γραφικὸν χάρτην, τὸν κατ' ἐξοχὴν ὀνομασθέντα Πάπυρον. (Ὅρα Θεόφραστον καὶ Πλίνιον). Συνίσταται ἡ Πάπυρος ἐκ πολλῶν καὶ λεπτῶν φλοιῶν ἠλεμμάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδοτέρω εἰσὶ καὶ λεπτότερα· ταῦτα διαχωρίζοντες ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἐφαπλοῦντες ἐπάνω εἰς σανίδας, ἔβρεχον μὲ τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου, τὰ ἐπίεζον ἐπιτηδείως, τὰ ἐξήραινον εἰς τὸν ἥλιον, τὰ ἐγλίβωναν ἔπειτα μὲ ὀδόντας ἐλεφαντίνους, καὶ συνθέτοντες ἀνὰ εἴκοσιν ἐξ αὐτῶν, Βιβλίον ἐκάλουν τὸν ὅλον σύνδεσμον.

Οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν κατὰ πρώτην φορὰν τὴν πάπυρον ἐπὶ τῆς βασιλείας Ψαμμητίχου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἤτοι κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ. Ἀφ' οὗ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος καὶ φιλάνθρωπος βασιλεὺς ἤνοιξε τοὺς λιμένας τοῦ βασιλείου του εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀλλογενεῖς, ἀφ' οὗ ἔδωκεν ἄδειαν νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως μετὰ τῶν ὑπηκόων του, τότε ἔγιναν γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ προϊόντα τῆς πλουσί-

ὦνα κατεσκευάσθη πρῶτον ἐν Ἀσίᾳ τὸ χαρτίον τὸ λεγόμενον Δαμασκηνόν, ἢ Βαμβυκινόν, ὡς ἐκ βάμβυκος τεθριμμένου συγκείμενον· τούτου ἡ χρῆσις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ ἡμετέρου χαρτίου, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἐκ λινωδῶν ὑφασμάτων, ἤτοι ἐκ παλαιῶν πανίων τετριμμένων.

Ἐ-

ας Αἰγύπτου, καὶ ἔγινε κοινὴ παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν διὰ τὴν εὕρεσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς παπύρου· ἐπεκράτησεν ἡ χρῆσις τῆς παπύρου ἕως εἰς τὸν δέκατον δεύτερον αἰῶνα μετὰ Χ· ὡς σημειοῦσιν οἱ ἱστορικοί.

Αἱ μεμβράναι, λεγόμεναι Περγαμηναὶ ἐφευρέθησαν ὕστερον ὑπὸ Εὐμένους βασιλέως τῆς Περγάμου, ὅταν Πτολεμαῖος ὁ σωτὴρ φθονήσας, ὅτι ὁ Εὐμένης ἐφιλοτιμήθη νὰ συσήσῃ καὶ αὐτὸς μίαν παρομοίαν βιβλιοθήκην ἐν Περγάμῳ, οἵα ἦ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐμπόδισε τὴν ἐξαγωγὴν τῆς παπύρου ἐκ τῆς Αἰγύπτου· αἱ Περγαμηναὶ μεμβράναι ἦσαν δέρματα λεπτὰ προβάτων τεχνικῶς κατεσκευασμένα καὶ λευκασμένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔγραφον· ἡ χρῆσις τούτων ἐπεκράτησε διὰ πολλοὺς αἰῶνας ἕως ὅτου ἐφευρέθη ἡ κατασκευὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς χαρτίου κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, ὡς εἴρηται.

» Πάπυρος γνώριμός ἐστι πᾶσιν, ἀφ' ἧς ὁ χάρτης κατασκευάζεται, Διοσκορ.

Ε Φ Ε Υ Ρ Ε Σ Ι Σ

Τῆς θαλασσίου Πυξίδος καὶ τῆς Πυρίου Κόνεως.

Ἡ θαυμασὴ ἐφεύρεσις τῆς μαγνητικῆς, ἢ θαλασσίου πυξίδος ἡ κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα γενηθεῖσα, ηὔξησε μεγάλως τὴν ναυτικὴν τέχνην, καὶ ἠνέῳξεν εἰς τοὺς ναύτας τὰ μεγάλα τοῦ Ὠκεανοῦ πελάγη· μετὰ τὴν εὕρεσιν ταύτην οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπεχειρίσθησαν μακρινὰς θαλασσοπορείας, ἀνεκάλυψαν νέους κόσμους, καὶ ἐτόλμησαν νὰ περιπλεύσωσι τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν.

Πρῶτος ἐφευρετὴς τῆς θαλασσίου πυξίδος ἱστορεῖται Ἰωάννης τις Γωγίας ἐκ Μέλφης τῆς Νεαπόλεως καταγόμενος, ἐζωγράφισεν οὗτος εἰς τὴν ἀκωκὴν τῆς μαγνητικῆς βελώνης τὸ ἄνθος τοῦ Κρίνου, ὅπερ ἦ-

τον

τον ἡ σημαία τοῦ τότε Δουκὸς τοῦ Ἀνγιοῦ βασιλεύοντος ἐν Νεαπόλει.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐφευρέθη καὶ ἡ φοβερὰ ἐκείνη κεραυνοβόλος κόνις, λεγομένη κοινῶς Παροῦτι, τῆς ὁποίας τὴν γένεσιν, ἂν ὁ ποιητὴς Μίλτων ἀποδίδει εἰς τὸν Σατανᾶν· οἱ Πολιτικοὶ ὅμως τὴν σχάζονται ὡς ἐφεύρεμα μεγάλου νοὸς, προορισθέντος ἄνωθεν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· μὲ αὐτὸ τὸ φοβερὸν μέσον ἀπεδιώχθησαν οἱ Βάρβαροι ἀπὸ ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ἐμποδίσθησαν νέαι Βαρβάρων ἐπιδρομαὶ, ἐσφεύθησαν μεγάλα καὶ κραταιὰ βασίλεια, καὶ ὑπετάχθησαν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι τοπάρχαι καὶ ἡγεμόνες, οἱ λεγόμενοι Suzerains, οἵτινες κατετάραττον τοὺς λαοὺς μὲ τὰς συχνὰς ἀποστασίας, διαφενδευόμενοι καὶ πολεμοῦντες ἐν τοῖς πύργοις.

Ἰδοὺ ἐν συντόμῳ τὰ προκαταρκτικὰ συμβάντα, ὅσα προηγήθησαν καὶ προητοίμασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν πολισμὸν καὶ φωτισμὸν τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ἡ ἱστορία ἀναφέρει καὶ ἄλλα μεγαλήτερα ἀξιομνημόνευτα, ὑστερόχρονα συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν

εαν τὴν παλιγγενεσίαν καὶ ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· τοιαῦτά εἰσι.

α': Ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσις.

β': Ἡ τῆς Τυπογραφίας ἐφεύρεσις.

γ': Ἡ εὕρεσις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς νέας ὁδοῦ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

§. Α΄:

Α Λ Ω Σ Ι Σ

Τῆς Κωνσαντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τ:

Κ α τ α φ υ γ ὴ

Τῶν Μουσῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν ᾧ ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἐκαλύπτετο ὑπὸ τὰ σκότη τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀμαθείας, ἡ Ἑλλὰς, καί τοι δεδουλωμένη, διέσωζεν ἔτι τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἀρχαίας της δόξης· ἡ Ἑλλὰς, ἡ παλαιὰ πατρὶς τῶν Ἡρώων, ἡ περίφημος ἐκείνη γῆ, ἐπὶ τῆς ὁποίας διέλαμψαν τόσοι μεγάλοι φωστῆρες, ὡμίλει τρόπον τινὰ εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀπογόνους· αὐτοὶ ἀνεγίνωσκον τὰ ἀμίμητα τῶν προπατόρων συγγράμματα, καὶ τῆς ὡραιοτάτης καὶ οὐρανίου γλώσσης ποιήματα· αὐτοὶ εἶχον ἔτι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα καὶ ἀξιοθέατα κτήρια, τῆς ἀρχαιότη-

τητος λείψανα, ὅσα ἡ ἀκόρεστος Ῥώμη δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἄγε ὅλα ἐκεῖνα δὲν ἦτον ἱκανὰ διὰ νὰ ἐρεθίσωσι τὴν εὐαίσθητον καὶ ζωηρὰν τῶν Γραικῶν φαντασίαν, καὶ νὰ ἠλεκτρίσωσι τὸ εὐφυέστατον αὐτῶν πνεῦμα; ναὶ βέβαια· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ αἱ θεολογικαὶ φιλονεικίαι καὶ ἔριδες, τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ δεισιδαιμονία, καὶ ὤθησεν ἐπ' ἄπειρον ἡ τῶν βασιλέων μωρία, ἐπεσκότισαν τὸ πνεῦμα τῶν τότε Γραικῶν, καὶ τὸ ἔσυραν εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς πλάνης· αὐταὶ, λέγω, αἱ μάταιαι λογομαχίαι ὁμοῦ μὲ τ' ἄλλα προκαταρκτικὰ αἴτια ἐπετάχυναν τὴν τελευταίαν πτῶσιν τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος.

Ἀφ' οὗ αἱ τοῦ Ἀνατολικοῦ θρόνου ἐπαρχίαι ἁφηρπάσθησαν μετὰ πολλοὺς πολέμους ὑπὸ τῶν Βαρβάρων, οἱ διεφθαρμένοι μονάρχαι δὲν ἐξουσίαζον πλέον ἄλλο, παρὰ τὴν πόλιν τοῦ Κωνσαντίνου· τέλος ἡ λαμπροτάτη ἐκείνη πόλις, ἥτις διὰ τὴν φυσικήν της θέσιν ἐπωνομάσθη Βασιλὶς τῶν πόλεων, καὶ μητρόπολις τῆς οἰκουμένης, ἔπεσεν ἐλεεινῶς ὑπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Μω-

ἀμεθ.

μέθ *).

Ἀλλὰ ποία δύναμις ἀνθρωπίνη ἤθελεν ἐμποδίσῃ τὴν ἀξιοδάκρυτον αὐτὴν πτῶσιν; ἐν ᾧ οἱ Βάρβαροι Τάρταροι ἁφήρπαζον πανταχόθεν τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, τὰ ἐκνενευρισμένα λείψανα τῶν Γραικῶν ἐφιλονείκουν περὶ θρησκείας, ἐν ᾧ τὸ βασίλειον διεφθείρετο ἔξωθεν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων, ἡ μητρόπολις κατεσπαράττετο ἔσωθεν ἀπὸ τὴν πολυκέφαλον τῶν αἱρέσεων ὕδραν.

Κατεστράφη τέλος πάντων ὁ σεσαθρωμένος ἐκεῖνος θρόνος, καὶ ἡ τούτου καταστροφὴ ἔφερε τὸν αἰώνιον ζυγὸν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνου τοῦ γένους, ὅπερ πάλαι ποτὲ ἐφάνη τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅλοι σχεδὸν οἱ πεπαιδευμένοι καὶ ἐλλόγιμοι τῶν Γραικῶν κατέλιπον τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα, καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ πρωτότυπα τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα, ἢ μᾶλλον

*) Ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσις ὑπὸ Σουλτὰν Μωάμεθ β'. συνέβη τῷ 1453. ὅτε, μηνὶ Μαΐῳ

λον εἰπεῖν τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς, οἵτινες ἔμελλον νὰ πλουτίσωσι τὴν ὁλόκληρον Εὐρώπην· οἱ δυσχεῖς ἐκεῖνοι φυγάδες, οἱ ζητοῦντες νέαν πατρίδα διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὸν ζυγὸν, ἐδίδαξαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῆς τῶν Ἑλλήνων μαθήσεως· ἐκεῖνοι διέδοσαν τὰ χειρόγραφα τῶν Κλασικῶν συγγραφέων, καὶ ἐσύσησαν εἰς διαφόρους πόλεις σχολεῖα Ἑλληνικὰ, ἐν οἷς παρέδιδον εἰς τὴν πρωτότυπον πατρώαν γλῶσσαν τοὺς τῶν Ἑλλήνων Ποιητὰς, Φιλοσόφους, Ἰατροὺς τε καὶ Ῥήτορας *).

Οἱ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν μεταναστάντες καὶ ἀναζωπυρίσαντες τὴν φιλοσοφίαν ἐν Εὐρώπῃ μὲ τὰ φῶτα τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως εἰσὶν οἱ ἑξῆς.

Θεόδωρος ὁ Γαζῆς· Βυσσαρίων ὁ Τραπεζούντιος, Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπουλος, ὁ καὶ διδάσκαλος χρηματίσας τῶν υἱῶν τοῦ Κοσμᾶ, Δουκὸς τῆς Φλωρεντίας· Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις· Μιχαὴλ ὁ Ἀποστόλης, Ἀνδρόνικος ὁ Κάλλιστος· Μανουὴλ ὁ Χρυσολα-

*) Ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ.

λορᾶς, οἱ πάντες Βυζάντιοι· Δημήτριος Χαλκοκονδύλης ὁ Ἀθηναῖος, Γεώργιος Ἑρμώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, καὶ ἄλλοι πολλοὶ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἔπρεπε νὰ ἐγχαράξωσιν οἱ Εὐρωπαῖοι μὲ χρυσοῦς χαρακτῆρας.

Οὕτω λοιπὸν ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδος ἐφυγάδευσε τὰς Μούσας εἰς γῆν ἀλλοτρίαν, καὶ διέδωσε τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως αὐτὰς τὰς Μούσας νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὄρη τῶν Ἄλπεων, νὰ διαβῶσι τὸν Ῥῆνον καὶ Δούναβιν, καὶ νὰ εἰσχωρέσωσιν εἰς τὰ ψυχρότατα κλίματα τῆς Ἄρκτου· θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως τὰ πάλαι ποτὲ βάρβαρα ἔθνη, νὰ πολισθῶσι καὶ νὰ φωτισθῶσι μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος, τοὺς δὲ ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων ἐνσκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους.

§ Β΄:

Ἐφεύρεσις τῆς Τυπογραφίας.

Ἡ Θαυμασιωτέρα καὶ ἐπωφελεσέρα πασῶν τῶν ἐφευρέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ τῆς Τυπογραφίας τέχνη, τῆς ὁποίας τὴν γένεσιν καυχᾶται ὁ δέκατος πέμπτος αἰών. ἐφάνη αὕτη ὡς νέος ἥλιος εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ κόσμου διὰ νὰ διαλύσῃ τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας, καὶ νὰ διαιωνίσῃ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε νέαν ζωήν. τὸ ἄφευκτον καὶ μέγα ἐμπόδιον εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μαθήσεως ἦτον ἡ σπανιότης καὶ ἡ ὑπερβολικὴ τιμὴ τῶν βιβλίων· διὰ τῆς Τυπογραφίας τὸ ἐμπόδιον αὐτὸ ἀφηρέθη· τῶν δεισιδαιμόνων Ἱερέων τὸ σύστημα δὲν ἐσυγχώρει ποτὲ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως· ἡ Τυπογραφία διέλυσε τὰ δεσμὰ τῆς τοιαύτης δουλείας· οἱ

Ἱε-

Ἱερεῖς διδάσκοντες τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν, κατέκαιον τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ὅσα ἀπέβλεπον εἰς φωτισμὸν, καὶ πολλάκις μετὰ τῶν βιβλίων κατέκαιον καὶ αὐτοὺς τοὺς συγγράψαντας· μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας αἱ φλόγες τοῦ ἐπιγείου πυρὸς ἐφάνησαν μάταιαι, ἐπειδὴ ἐν ᾧ κατέκαιον ἓν μόνον σῶμα, ἐδημοσιεύοντο χίλια· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ἄπειρα καλὰ τῆς τοιαύτης εὑρέσεως; αὐτὴ ἀνεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ δύσμορφον τέρας τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ κατεπάτησε τοὺς κεραυνοὺς τῆς Παππικῆς καθέδρας· αὐτὴ ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἱερὰ τῆς φύσεως δικαιώματα, καὶ ἀπήλεγξε τὴν πλάνην, εἰς ἣν ἐπεσηρίζετο ἡ ἐπίγειος θεοκρατεία καὶ τῶν τυράννων ἡ δεσποτεία· αὐτὴ ἐξερέωσε τὸ σκῆπτρον τῆς φιλοσοφίας, καὶ διέσπασε τὰς σιδηρᾶς ἁλύσσους, δι' ὧν ἐκρατεῖτο δέσμιον τὸ λογικόν· αὐτὴ ἔκαμε τοὺς τυράννους νὰ τρέμωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τοὺς ὑποκριτὰς νὰ κρύπτωνται εἰς τὰ σκότη· αὐτή . . . ἀλλὰ τί λέγω; ὁ πανδαμάτωρ χρόνος δὲν θέλει πλέον ἀφανίσῃ τὰς ἐπωφελεῖς εὑρέσεις

σεις τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, οὔτε τὰς ἀληθείας τῆς ἱερᾶς φιλοσοφίας, ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ πολύσημος ῥομφαία τοῦ τύπου· δὲν θέλει δυνηθῶσι πλέον αἱ ἔφοδοι τῶν Βαρβάρων, τὰ ὅπλα τῶν τυράννων, αἱ καταδρομαὶ τῶν ἐνθουσιαζῶν νὰ βαρβαρώσωσι τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ νὰ μεταμορφώσωσιν εἰς ἀλόγους τοὺς λόγῳ τετιμημένους.

§ Γ'.

Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς

Ἡ λαμπροτάτη καὶ ἀξιομνημόνευτος τῆς ἱστορίας ἐποχὴ, ἡ ὁποία ἠλλοίωσε σχεδὸν τὴν μορφὴν τοῦ παντὸς, εἶναι ἡ εὕρεσις καὶ ἀνακάλυψις τοῦ νέου κόσμου, δηλαδὴ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ τῆς νέας ὁδοῦ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν· πρὸ αὐτῆς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον, παρὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, καὶ ἐνομίζετο τολ-

τολμητείας, ὅσις ἤθελε φανταθῇ ἄλλον κόσμον ἀγνώριστον· περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ὁ καρτερόψυχος Χριστόφορος Κολόμβος διαπλεύσας τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν ἔφθασεν εἰς τὸν νέον κόσμον, ἀνεκάλυψε νέον οὐρανόν, νέας ἠπείρους καὶ θαλάσσας, καὶ ἐξέτεινε διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, τὰ ὅρια τῆς οἰκουμένης.

Πρὸ αὐτοῦ ὁ περίφημος τῶν Πορτογάλλων ναύαρχος Vasco de Gama περιπλεύσας τὰ ἐκτεταμένα τῆς Ἀφρικῆς παράλια, ἀνεκάλυψε τὴν νέαν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπωνόμασεν Ἀκρωτήριον τῆς καλῆς ἐλπίδος*). Ἐξ αὐτῶν τῶν δύο εὑρέσεων ἐπήγασαν μεγά-

*) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, οἱ παλαιοὶ Φοίνικες ἔκαμαν αὐτὸν τὸν περίπλουν τῆς Ἀφρικῆς, ἀλλὰ ἀντιστρόφως. Διὰ νὰ εὐχαριστήσωσιν οὗτοι τὴν περιέργειαν τοῦ Νέχω βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἐκίνησαν ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ παραπλέοντες τὰς ἀκτὰς καὶ παραθαλάσσια τῆς Ἀφρικῆς ἐμβῆκαν εἰς τὴν Μεσόγειον διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, ἤτοι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κάδιξ, καὶ ἐπανῆλθον τὸν τρίτον χρόνον εἰς τὸ στόμα τοῦ Νείλου. Ἐγένετο δὲ ὁ περίπλους οὗτος περὶ τὸ 610 πρὸ Χριστοῦ.

γάλαι καὶ παράδοξοι μεταβολαὶ εἰς τὸν κόσμον· τότε οἱ ἄνθρωποι ἐγνώρισαν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς γηΐνης σφαίρας· τότε εἶδον πραγματικῶς τὸ σφαιροειδὲς τῆς γῆς σχῆμα πρὸ πολλοῦ ἀμφισβητούμενον· εἶδον μὲ ἀπορίαν διάφορα γένη ἀνθρώπων, ἕως τότε ἀγνώριστα· διάφορα καὶ νεοφανῆ εἴδη φυτῶν καὶ ζώων· ἡ Εὐρώπη κατεπλουτίσθη ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ νέου κόσμου, καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰνδιῶν· ἡ ναυτικὴ καὶ τὸ ἐμπόριον ἔκαμαν γιγαντιαίας προόδους καὶ αὐξήσεις· ἡ τούτων αὔξησις ἐπροξένησε μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὰ ἤθη, εἰς τὰς ἰδέας καὶ εἰς τὸ πολίτευμα τῶν ἀνθρώπων· ἡ Ἰατρικὴ κατεπλουτίσθη μὲ πολύτιμα καὶ ζωοπάροχα ἰατρικὰ φάρμακα εἰς τοὺς παλαιοὺς ἄγνωστα· ἡ φυσικὴ ἱστορία ὑπερηυξήνθη μὲ νέα προϊόντα τῆς φύσεως κ. τ. λ.

Ἀλλ' εἴθε ἡ ἀκόρεστος φιλαργυρία καὶ ἡ ἀπάνθρωπος δεισιδαιμονία τῶν Εὐρωπαίων νὰ μὴν ἤθελε καταμιάνωσι τὴν δυσυχῆ ἐκείνην γῆν μὲ ποταμοὺς ἀνθρωπίνων αἱμάτων· εἴθε τὰ αἱμοβόρα καὶ ἀνθρωπόμορφα θηρία, ὅσα ἐξέμεσεν ἡ Εὐρώπη νὰ μὴν με-

τε-

τεχειρίζοντο τὸ ξίφος καὶ τὰς φλόγας πρὸς ἐξολόθρευσιν τόσων μυριάδων ἀθώων . . . Ἴσως ὁ οὐρανὸς διὰ νὰ παιδεύσῃ τὴν τοσαύτην ἀπανθρωπίαν παρεχώρησε νὰ διαδοθῇ ἐκ τοῦ νέου κόσμου εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ τρομερὰ ἐκείνη μάσιξ, ἥτις ὠνομάσθη, Ἀφροδίσιος Λύμη.

Ἐμφάνισις τοῦ Ἀφροδισίου

Πάθους. ἢ Σιφιλίτιδος νόσου.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐφάνη πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ βδελυκτὸν ἐκεῖνο πάθος, τὸ ὁποῖον κατεθώλωσε τὴν πηγὴν τῶν φυσικῶν ἡδονῶν καὶ κατεμόλυνεν ὅλον σχεδὸν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὸ πάθος τοῦτο βέβαια δὲν ἦτον γνωσὸν εἰς τοὺς παλαιοὺς, ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν

τῶν παλαιῶν Συγγραφέων Ἱστορικῶν ἢ Ἰατρῶν ἀναφέρει τελείως περὶ αὐτοῦ· τὴν σήμερον δὲν μένει πλέον ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἀφροδίσιον μόλυσμα ἐφέρθη ἐκ τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸ 1493 ἔτος, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Κολόμβου εἰς τὴν Εὐρώπην, καθὼς ἀποδεικνύεται σαφῶς ἀπὸ τὰς ἀξιοπίστους μαρτυρίας πολλῶν Ἱστορικῶν καὶ Ἰατρῶν, οἵτινες ἤκμασαν κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν ἐποχήν.

Rodericus Diaz de Isla Ἰατρὸς Ἱσπανὸς διατρίβων ἐν τῇ πόλει τῆς Βαρκελόνης, καθ' ὃν χρόνον ἐπανῆλθεν ὁ Κολόμβος ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, καθιστορεῖ ἀκριβῶς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν καὶ προσβολὴν τοῦ ἀφροδισιακοῦ πάθους ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, λεγων ῥητῶς, ὅτι αὐτὸ τὸ πάθος ἦτον ἐνδημικὸν ἐν τῇ νήσῳ Ἱσπανιόλᾳ *).

Εἰς τὸν βίον τοῦ περιφήμου Κολόμβου, ὃν συνέγραψεν ὁ ἴδιός του υἱὸς Φερδινάνδος Κολόμβος, εὑρίσκομεν τὰς πρώτας καὶ παλαιοτέρας εἰδήσεις περὶ τοῦ ἀφροδισιακοῦ πάθους

*) In insula illa ab antiquissimis temporibus endemius est:

θους, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσπανιόλας ὠνόμαζον Garacaracol, καὶ ὡμοίαζεν ὡς σπορικὸν ἐξάνθημα· ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἱστοριογράφοι τοῦ τότε καιροῦ διηγοῦνται, ὅτι τὸ πάθος τοῦτο ἦτον κοινὸν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν νήσων Ἀντίλλων, καὶ τῆς μεγάλης στερεᾶς τῆς Ἀμερικῆς. Hernandez de Oviedo αὐλικὸς τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τῆς Ἀρραγόνας, καὶ σύγχρονος τοῦ Κολόμβου, ἀποσταλθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ 1513 ἔτος εἰς τὴν νῆσον Ἰσπανιόλαν καὶ εἰς τὴν μεγάλην στερεὰν τῆς Ἀμερικῆς, ὡς ἔφορος τῶν μεταλλείων, διατρίψας ἐκεῖ δέκα ὁλοκλήρους χρόνους, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Εὐρώπην, ἐξέδωκε φυσικήν τινα τῆς Ἀμερικῆς ἱστορίαν, ἐν ᾗ διηγεῖται, ὅτι ἡ ἀφροδίσιος λύμη ἦτον πάγκοινος καὶ πασίγνωστος εἰς ὅλους τοὺς ἐπιχωρίους Trancesco Lobez de Gemara, Ἱερεὺς Ἰσπανὸς, καὶ συνοδοιπόρος τοῦ περιβοήτου Φερδινάνδου Κόρτες, τοῦ κατακυριεύσαντος τὸ Μεξικὸν, διηγεῖται, ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ἰσπανιόλας κατείχοντο ὑπὸ τοῦ ἀφροδισιακοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον μετεδίδετο καὶ εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς διὰ τῆς μίξεως καὶ συγκοι-

νω-

νωνίας μετὰ τῶν γυναικῶν τῆς νήσου· παραλείπω διὰ συντομίαν τὰς μαρτυρίας πολλῶν ἄλλων Ἱστορικῶν καὶ Ἰατρῶν, τὰς ὁποίας ὁ φιλόμουσος θέλει ἰδεῖ εἰς τὰ ἐκείνων συγγράμματα διεξοδικώτερον.

Ὅταν τὸ ἀφροδίσιον μόλυσμα ἐφάνη κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅλοι σχεδὸν οἱ τοῦ τότε καιροῦ Ἰατροὶ, ὁμογνώμως τὸ ἐξοχάσθησαν καὶ τὸ ἐξιστόρησαν ὡς πάθος νεοφανές, τὸ ὁποῖον οὔτε ἠκούσθη, οὔτε ὡράθη πώποτε εἰς τὸν κόσμον. Ὁ κριτικώτατος καὶ πολυμαθέστατος Ἀστρουκ, ὁ κατ' ἐξοχὴν αὐτὸ περιγράψας, ἀπαριθμεῖ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα συγγραφεῖς, οἵτινες ἐκ συμφώνου τὸ ὠνόμασαν αὐταῖς λέξεσι: Νέον γένος νόσου, ἀνήκουστον, ἀόρατον, ἄγνωστον. Νέαν κόσμῳ πανώλην. Πάθος λοιμῶδες καὶ ὀλέθριον. Πάθος ἀπηνὲς καὶ θηριωδέστατον, ἐφορμῶν τοῖς ἀνθρώποις χαλεπῷ δήγματι ἑλκῶν. Ἐπάρατον καὶ θεοσυγῆ λύμην, ἧς οὐδεὶς ποτε τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐπειράθη· οἱ πτωχοὶ τῷ κακῷ τῷδε ταλαιπωρούμενοι ἀπεδιώκοντο τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας, ὡς πτώματα σεσηπότα, καὶ ἐπλανῶντο εἰς τὰς ἐρημίας καὶ ἄ-

γρια

γρια δάση *).

Μ' ὅλας τὰς προρρηθείσας ἱστορικὰς καὶ ἀναντιρρήτους ἀποδείξεις, ἀμφιβάλλουσι τινές, καὶ διϊσχυρίζονται νὰ ἀποδείξωσιν ὡς ἀρχαιότατον καὶ γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιοὺς τὸ νεοφανὲς τῆς Ἀμερικῆς πάθος, παρεξηγοῦντες τινὰ ὀνόματα καὶ ῥήσεις τῶν παλαιῶν συγγραφέων.

Π: χ: εἰς τὰ τοῦ Ἀρεταίου καὶ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου σωζόμενα· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ Λευϊτικὸν εὑρίσκεται τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ῥοῆς τὸ ἐκ τῆς οὐρέθρης Γονόῤῥοια λεγόμενον, τὸ

*) Novum morbi genus, inauditum, invisum, incognitum, novam pestem mundo irremediabilem. nullis ante seculis visus totaque in orbe terrarum incognitus; pestiber morbus; morbus atrocissimns, irruens in homines saevo morsu ulcerum. Dira Lues, quam nulla sit Aetas antea cæperta. Pauperes hoc malo laborantes cæpelleb antur ab hominum conversatione tanquam purulentum cadaver; habitabant in arvis [illegible] et ef.

τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λαγνείας καὶ καταχρήσεως τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν· ἀλλ' ἡ τοιαύτη Γονόῤῥοια τῶν παλαιῶν ἦτον καὶ εἶναι ῥοὴ τῆς γονῆς, ἥτις δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀφροδισιακοῦ μολύσματος, οὔτε ἔχει τὰ ἴδια συμπτώματα.

Εἰς τὴν ἐπιδημίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἣν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης βιβ: ϛ': καὶ ὁ Λουκρέτιος βιβ: ν': ἀναφέρονται τινὰ πάθη, ἢ νοσώδη συμπτώματα τῶν γεννητικῶν μορίων, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα δὲν ἔχουσι καμμίαν σχέσιν, ἢ ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀφροδίσιον λύμην.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἀναφέρει περὶ μιᾶς νόσου τῶν Σκύθων, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει Θήλειαν νοῦσον· καὶ προσθέττει, ὅτι οἱ Σκῦθαι καλοῦσιν Ἐναρέας, ἢ Ἀναρέας τοὺς ὑπ' αὐτῆς κατεχομένους *)· ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρων περὶ τῆς αὐτῆς νόσου λέγει ῥητῶς, ὅτι ὑφίσαται εἰς τὴν ἀτονίαν καὶ ἀδυναμίαν τῶν γεννητικῶν μορίων· καλοῦνται

*) Τοὺς καλέουσιν Ἐναρέας οἱ Σκῦθαι. Ἐδέξαζον δὲ αἰδεισιδαίμονες, ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐργισθεῖσα παρ' αὐτῶν, ὅτι ἐσύλησαν τὸν ναόν της τὸν ἐν Ἀσκαλῶνι, ἔπεμψε πρὸς τιμωρίαν τὴν ἀπαίσιον ταύτην νόσον.

ται δέ, φησίν, οἱ τοιοῦτοι Ἀνανδριεῖς, ἤτοι ἄνανδροι *).

Τινὲς πάλιν ἐφαντάσθησαν, ὅτι τὰ ἕλκη τῆς ἀφροδισίου λύμης ἔχουσιν ἄκραν ὁμοιότητα μὲ τὰ ἕλκη, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐβασανίσθη ὁ δίκαιος Ἰὼβ, Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας, Τιβέριος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἄλλοι· ἀλλὰ τοιαύτας ὑποθέσεις ἀπήλεγξαν ὡς μύθους γελοιώδεις οἱ ἀκριβέσατοι συγγραφεῖς, Le Clere. Tein d καὶ Astruc. ἀναφέρει ὁ Ἀ-

*) Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἱπποκράτης περὶ αὐτῶν. Εὑρίσκονται εἰς τὴν Σκυθίαν πολλαὶ εὐνουχίαι, ἤτοι ἄνανδροι καὶ ἀδύνατοι πρὸς συνουσίαν. ἀποδίδουσιν οἱ ἐγχώριοι τὴν αἰτίαν τῆς νόσου εἰς θείαν τινὰ ὀργήν· σέβονται δὲ καὶ προσκυνοῦσι τοὺς ἀθλίους τούτους, φοβούμενοι μὴν ὑποπέσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἰδίαν ποινήν· αὐτοὶ δὲ οἱ ἄνανδροι δοκιμάσαντες πολλάκις νὰ συγκοινωνήσωσι μετὰ γυναικὸς, καὶ μὴ δυνηθέντες ἀπελπίζονται, νομίζοντες, ὅτι ἥμαρτον εἰς τὸ θεῖον· ἀκολούθως ἐνδύονται γυναικείαν στολὴν, καὶ μιμοῦνται τὰ τῶν γυναικῶν.

Ἔτι τε πρὸς τουτέοισι εὐνουχίαι γίγνονται πλείστοι ἐν Σκύθῃσι, καὶ γυναικηΐα ἐργάζονται ὡς αἱ γυναῖκες, διαλέγονταί τε ἐμοίως· καλεῦνταί τε οἱ τοιοῦτοι ἀνανδριεῖς· οἱ μὲν οὖν ἐπιχώριοι τὴν αἰτίην προσιθέασι Θεῷ, καὶ σέβονται τουτέους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ προσκυνέουσι, δεδοικότες περὶ ἑωυτέων ἕκαστοι.

Οἱ δὲ . . ἀπειδὰν ἐπίκωνται παρὰ γυναῖκας, καὶ μὴ οἷοί τε ἔωσι χρέεσθαι σφίσι . . νομίσαντες τὸ ἥμαρτηκέναι τῷ Θεῷ, ἓν ἐπαιτιῶνται, ἐνδύονται στολὴν γυναικηΐην, καταγνόντες ἑωυτέων ἀνανδρηΐην, γυναιχίζουσι κ. τ. λ.

(Ἱπποκράτης περὶ Ἀέρων, Ὑδάτων Κεφ. ς'.)

Ἀβικένας ἱστορίας τινὰς λεπρῶν, οἵτινες εἶχον ἕλκη περὶ τὸν αὐλὸν καὶ καῦσιν τοῦ οὔρους, ἀλλὰ δὲν ἐπισυνάπτει κανὲν ἄλλο σύμπτωμα χαρακτηριστικὸν τῆς ἀφροδισίου λύμης· ἠξεύρομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἡ ἀκαθαρσία μόνη τῶν γεννητικῶν μορίων προξενεῖ ἕλκη ἐπὶ τῆς ἀκροποσθῆς, φυμώσεις, παραφυμώσεις καὶ ἄλλα· πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὁποίων ἐπεκράτησεν ἡ παλαιὰ συνήθεια καὶ ὁ νόμος τῆς Περιτομῆς. Πολλοὶ δὲ τῶν παλαιῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι εἰς τὰ διακεκαυμένα κλίματα συμβαίνει ἡ καῦσις τοῦ οὔρους ἕνεκεν τῆς μίξεως μετὰ τῶν γυναικῶν λεπρῶν, ἢ ἐνοχλουμένων ὑπὸ καρκίνου ἐν τῇ μήτρα, ἢ ἐνεζώσης τῆς ἐμμηνίου καθάρσεως· διὸ καὶ ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως καθυποβάλλει τὰς γυναῖκας εἰς ἱερούς τινας ἀγνισμοὺς

σμοὺς καὶ καθάρσεις· ἀλλὰ παραλείποντες τὰς ματαίας ἐνςάσεις καὶ ἀντιῤῥήσεις, ἃς ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἔκτασιν καὶ αὔξησιν τοῦ ἀφροδισίου πάθους εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀφ' οὗ τὸ πάθος, ὡς εἴπομεν, ἐκομίσθη ἐκ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐνεφανίσθη πρῶτον εἰς τὴν Βαρκελόνην, ὅπου ἄραξαν τὰ πλοῖα τοῦ Κολόμβου μετὰ τὴν ἐπιςροφὴν ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς· ἐντὸς ὀλίγου τὸ μόλυσμα διεδόθη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει μὲ τόσην ὁρμὴν, ὥςε οἱ κάτοικοι διέταξαν κοινὰς λιτανίας, νηστείας καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἀπαλλαγὴν τῆς τρομερᾶς αὐτῆς μάςιγγος *). Διάφορα περιςατικὰ διέσπειραν ἀκολούθως τὸ πάθος εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην· οἱ Ἱσπανοὶ ἐκςρατεύσαντες κατὰ τὸ 1494 ἔτος εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Νεάπολιν πολιορκουμένην τότε ὑπὸ τῶν

*) Mo tota urbs eodem morbo corripi coepit latissime se diffundente . . . . : sed quia incognitus hactenus valdeque formidabilis videbatur . jejunia, religiosae devotiones aliae et elemosinae institutae sunt. (Diaz de Isla.)

τῶν Γάλλων ἐπὶ Καρόλου ὀγδόου, διέδοσαν ἐκεῖ τὸ μόλυσμα· τὰ δὲ Γαλλικὰ ςρατεύματα μολυνθέντα, ὑπέλαβον τὸ πάθος ὡς ἐνδημικὸν τῆς Νεαπόλεως, διὸ καὶ τὸ ὠνόμασαν Mal de Naple· διερχόμενα τὰ αὐτὰ ςρατεύματα διὰ τῆς Ἰταλίας, τὸ διέσπειραν ἀμέσως ἐκεῖ, διὸ καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὸ ἐπωνόμασαν Morbum Gallicum, Γαλλικὸν πάθος *). Περὶ τὸ 1495 ἔτος διεδόθη τὸ πάθος εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν εἰς τὰ ἐκεῖ ἐπάνοδον τῶν ςρατευμάτων. Ἐκ τῆς Ἱσπανίας μετέβη εἰς τὴν Πορτογαλλίαν, ὅπου καὶ ὠνομάσθη Mal Castelano ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἐκομίσθη καὶ εἰς τὰς Φιάνδρας Baesi bassi περὶ τὸ 1496, ὅταν ἡ Πρινκιπέσα Ἰωάννα ἐνυμφεύθη Φίλιππον τὸν Ἀρχιδοῦκα· περὶ τὸ 1497 διεδόθη εἰς τὴν Σκοτίαν καὶ Ἀγγλίαν· οἱ Ἑβραῖοι ἐξορισθέντες ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας, τὸ ἔφερον κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὅπου ἦτον πάν-

*) Ὅρα τὴν μαρτυρίαν τοῦ προῤῥηθέντος Ὀβιέδου, ὅστις συνεξεςράτευσε μὲ τὰ Ἱσπανικὰ ςρατεύματα εἰς Νεάπολιν

(Ἐν ταῖς Σημ. τοῦ Γιρτανέρ.)

πάντη ἀγνώριστον, ἐκεῖ ὠνομάσθη, Πάθος Ἱσπανικόν· ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀπέρασεν εἰς τὴν Τουρκίαν· οἱ Τοῦρκοι τὸ διέδοσαν εἰς τοὺς Πέρσας, οἵτινες τὸ ὠνόμασαν Τουρκικὸν πάθος· οἱ Πορτογάλλοι κύριοι ὄντες τότε τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἔφερον τὸ πάθος εἰς τὰς νήσους τῶν Μολούκων εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Μαλαβὰρ, καὶ εἰς τὸ Γιαππόνε, ὅπου ἕως τῆς σήμερον ὀνομάζεται Πάθος τῆς Πορτογαλλίας.

Ματαίως ἐπεχείρισαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης νὰ ἐμποδίσωσι τὸν μολυσμὸν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πάθους· κατὰ τὸ 1496 ἡ Βουλὴ τοῦ Παρισίου ἐξέδωκε σφοδρότατον θέσπισμα, ὅτι ὅλοι οἱ ξένοι οἱ ὑπὸ τοῦ πάθους μεμολυσμένοι νὰ ἐξέρχωνται τῆς πόλεως εἰς διάστημα 24 ὡρῶν, καὶ ἀπὸ ὅλης τῆς τοῦ βασιλείου ἐπικρατείας, ὅσον τάχισα· δὲν ἦτον πλέον συγκεχωρημένον εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπισρέψωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰμὴ ὅταν ἰατρεύοντο διόλου· ἐκ δὲ τῶν πολιτικῶν, ὅσοι κατείχοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους, οἱ μὲν πλούσιοι ἔμενον ἔγκλειστοι εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας, οἱ δὲ πτωχοὶ ἐξέλ-

ξέλλοντο εἰς τὰ ἔξω τῆς πόλεως νοσοκομεῖα, ὅπου ἐτρέφοντο μὲ κοινὰ ἔξοδα· ἦτον δὲ ἀπηγορευμένη κάθε συναναστροφὴ καὶ συγκοινωνία μὲ τοὺς λοιποὺς πολίτας· ἐν Ἐδιμβούργῳ, ὅστις κατὰ δυσυχίαν ἤθελε φωραθῇ μέτοχος τοῦ μολύσματος, ἐξωρίζετο ἀμέσως εἰς μίαν μικρὰν νῆσον κειμένην μακρὰν τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἐφαντάζοντο τότε, ὅτι τὸ μίασμα ἠδύνατο νὰ διαδοθῇ καὶ χωρὶς τὴν ἄμεσον συγκοινωνίαν.

Ἔξι δὲ ἀπορίας καὶ παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι τὸ ἀφροδίσιον πάθος εἰς μὲν τὴν Ἀμερικὴν ἦτον ἐλαφρὸν καὶ ἀκίνδυνον· μετακομισθὲν δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην, μετέβαλε τρόπον τινὰ φύσιν, καὶ ἔγινε βαρὺ καὶ ὀλέθριον *). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν προ-

*) Tra gl' Indiani non è questa infermità cosi gagliarda ne cosi pericolosa come è in Spagna e nelle altre contrade fredde. Oviéd Istor:

„ Ibi (in America) mitis est morbus et instar scabiei, sed ad nostram veniens orbem ita ferus, ita immitis factus, ut Caput, oculos,

προρρηθέντων Ἱσορικῶν καὶ Ἰατρῶν τὸ πάθος τοῦτο ἐν τῇ Ἀμερικῇ δὲν ἐφαίνετο ἄλλως πως, εἰμὴ ὡς εἶδος ἐξανθήματος περιεριζόμενον εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν, καθὼς ἡ παρ' ἡμῖν λεγομένη ψώρα· μεταβὰν δὲ εἰς τὸ ἡμέτερον ἡμισφαίριον ἐξηγριώθη τόσον, ὥστε διεπέρασε καὶ νεῦρα, καὶ ὀσᾶ, καὶ σάρκας, καὶ συνδέσμους, καὶ αὐτὰ τὰ ἐντόσθια καὶ αἰσθητήρια τοῦ σώματος· ἐν ἑνὶ λόγῳ κατεμόλυνε καὶ διέφθειρε πάντα τὰ τοῦ σώματος μέρη καὶ ὄργανα.

Προξενεῖ βέβαια φρίκην ἡ τρομερὰ καὶ τερατώδης εἰκὼν τοῦ ἀφροδισίου πάθους, οἵαν οἱ τότε συγγραφεῖς ἱσοροῦσιν. Ἐγίνοντο, λέγουσιν, ἕλκη κακοήθη καὶ δυσωδέστατα ἐπὶ τὰ γεννητικὰ μόρια, εἰς τὸν φάρυγκα, εἰς τὸν οὐρανίσκον, φύματα εἰς τοὺς βουβῶνας, ἐξανθήματα ψωρικὰ καὶ ἑλκώδη εἰς τὴν τοῦ σώματος περιφέρειαν· πόνοι δριμύτα-

„ nasum, Palatum, cutim, carnem,
„ ossa, ligamenta, viscera fandem o-
„ mnia infesset, inficiat, corrumpat.
„ G: Tallop de mor. Gal.

τατοι τῶν ὀσέων, ὀφθαλμίαι σφοδρόταται, ἐξοστώσεις εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸ μέτωπον, τερηδῶνες, σηπεδόνες τῶν ὀσέων, καὶ ἄλλα μύρια χαλεπὰ συμπτώματα· πολλοὶ τῶν ἀθλίων ἀῤῥώστων βασανιζόμενοι καὶ κατατηκόμενοι διὰ πολλοὺς μῆνας εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτον ταύτην κατάσασιν, ἐδοκίμαζον μυρίους θανάτους πρὸ τοῦ θανάτου· ἐσήποντο τούτοις καὶ κατεβιβρώσκοντο τὰ χείλη, ἡ γλῶσσα, ὁ φάρυγξ, ἡ μύτη, οἱ ὀδόντες, οἱ ὀφθαλμοί, τὰ γεννητικὰ μόρια, καὶ μετεμορφοῦντο οἱ τάλαινες εἰς δυσειδέστατα καὶ βρωμερὰ πτώματα· τέλος ἀπέθνησκον μὲ θάνατον ἐλεεινὸν καὶ κατώδυνον.

Τίς ἀρά γε ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τοῦ μιάσματος; ἀγνοοῦμεν· οἱ φυσιολόγοι ἀποδίδουσι τὸ φαινόμενον εἰς τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος· ἐπειδὴ παρετήρησαν, ὅτι τὰ συμπτώματα τοῦ ἀφροδισίου πάθους εἶναι τόσον βαρύτερα, ὅσον τὸ κλίμα εἶναι ψυχρότερον· ἡ ἱσορία τῆς Ἰατρικῆς ἀναφέρει πολλὰ τοιαῦτα παράδοξα καὶ ἀνεξήγητα φαινόμενα, δηλαδὴ πάθη λοιμικὰ, τὰ ὁποῖα μεταδάντα καὶ μεταφυτευ-

θέν-

θέντα ἀφ' ἑνὸς μέρους τῆς οἰκουμένης εἰς ἄλλο, ἔγιναν πλέον φθοροποιὰ καὶ ὀλέθρια. Π: χ: τὰ πλοῖα ἐκεῖνα τῶν Ἰσπανῶν, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἐκ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ἀφροδίσιον πάθος, ἐκεῖνα, λέγω, μετεκόμισαν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὡς ἀντάλλαγμα τὸ μίασμα τῶν εὐφλογιῶν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ μίασμα ἐπέφερεν ἐκεῖ περισσοτέραν φθορὰν, παρὰ εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης· διότι ἐν ὀλίγῳ καιρῷ διασήματι ἐξωλόθρευσε μυριάδας ἀνθρώπων καὶ ἐρήμωσε πόλεις καὶ ἐπαρχίας· ὅταν τὸ μίασμα τῶν εὐφλογιῶν διεδόθη εἰς τὸ Περοῦ τῷ 1588 ἔτει, καὶ εἰς τὸ Παραγουάϊ, ἔγινε τόσον θανατηφόρον, ὥξε οὐδὲ εἷς τῶν μολυνθέντων διεσώθη· ὅταν οἱ Μισσιονάριοι Δανέζοι μετέφερον τὸ αὐτὸ μίασμα εἰς τὴν Γροελανδίαν τῷ 1733, ἀπέθανον ἐντὸς ὀλίγου τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐγχωρίων· τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Λαπονίαν, ὅταν οἱ Σουΐδοι εἰσήγαγον ἐκεῖ τὸ ῥηθὲν μίασμα. Κατὰ τὸ 1713 μία ναῦς τῆς Ὁλλάνδας ἔφερεν εἰς τοὺς Ὁτεντότας τὸ μίασμα τῶν εὐφλογιῶν, ἡ φθορὰ ἔγινε τόσον μεγάλη, ὥξε εἰς ὀλίγον καιρὸν ἀπέθανον τὰ δύο

δύο τρίτα τῶν Ὁτεντότων. Κατὰ τὸ 1755 ἔτος ἄλλη μία ναῦς ἔφερε τὸ ἴδιον μίασμα εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς καλῆς Ἐλπίδος, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἐξολοθρεύση ὅλην σχεδὸν τὴν ἐκεῖ ἀποικίαν τῶν Ὁλλανδῶν.

Ἀνωφελῆ καὶ μάταια ἐφάνησαν τὰ πολυειδῆ ἰατρικὰ, ὅσα μετεχειρίσθησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἰατροὶ διὰ νὰ δαμάσωσι τὴν ἀφροδίσιον λύμην· μ' ὅλας τὰς πείρας καὶ διαφόρους δοκιμὰς δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπινοήσωσι τὸ παραμικρὸν σωτηριῶδες βοήθημα· τέλος πάντων, ἀφ' οὗ ἐξέλιπε σχεδὸν πᾶσα ἐλπὶς, εἶδον κατὰ τύχην εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἄραβος Ἰατροῦ Μέζουε, ὅτι οἱ Ἄραβες Ἰατροὶ μετεχειρίζοντο τὰς ἐκ τοῦ ὑδραργύρου ἀλειφὰς εἰς τὰ πάθη τοῦ δέρματος· παρακινηθέντες ἐκ τῆς ἀναλογίας οἱ Εὐρωπαῖοι ἔβαλον εἰς χρῆσιν τὰς αὐτὰς ἀλειφὰς καὶ τριψίμματα πρὸς θεραπείαν τοῦ νέου πάθους, καὶ εἶδον τῷ ὄντι θαυμασὰς ἐνεργείας, καὶ ἀνωτέρας πάσης ἐλπίδος.

Ἡ τοῦ ὑδραργύρου χρῆσις κατὰ τῶν ἀφροδισίων παθῶν ἄρχησε κατὰ τὸ 1498, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ 1520 ἔτος, ὥς τινες ὑπέ-

πέλαβον· ἀλλ' εἰ καὶ εὑρέθη τὸ ἀληθὲς ἀντιφάρμακον τοῦ πάθους, δὲν ἐγνωρίσθη ὅμως καὶ ἡ ἀληθὴς μέθοδος τῆς χρήσεως· ἐπειδὴ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φαλλοπίου, πολλοὶ τῶν δυσυχῶν ἀρρώστων ἀπέθνησκον διὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τόλμην τῶν τότε Ἐμπειρικῶν· ἐσυνείθιζον, λέγει, τότε νὰ εἰσάγωσι καὶ νὰ κλείωσι τοὺς ἀρρώστους εἰς θερμότατον κοιτῶνα, πανταχόθεν κατάκλειστον καὶ πάντη ἀδιάπνευστον· μέσα εἰς αὐτὸν ἤλειφον καὶ ἔτριβον βαθμηδὸν μὲ ὑδραργύριον ἀλειφὴν τὸ σῶμα τῶν πασχόντων, ἕως ὅτου ἐνεφανίζετο ἐκ τοῦ σώματος σίελος πολύς· ὁ πτυαλισμὸς, ἤγουν ἡ τῶν σιέλων ῥεῦσις, ἦτον τόσον ὑπερβολικὸς, ὥστε τὸ σῶμα τῶν ἀρρώστων ἐφλογίζετο καὶ ἐπληγώνετο ὅλον, πολλάκις δὲ ἔπιπτον καὶ οἱ ὀδόντες.

Ἐκτὸς τῆς προρρηθείσης μεθόδου ἐπενόησαν καὶ τὰ ἐξ ὑδραργύρου θυμιάματα, ἢ καπνίσματα, διὰ νὰ ἐπιφέρωσι τὸν πτυαλισμόν.

Οἱ ὑπερβολικοὶ πτυαλισμοὶ, οἱ ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ ὑδραργύρου προερχόμενοι, ἐπροξένουν τοσαύτην βλάβην εἰς τοὺς πάσχον-

σχοντας, ὥστε πολλοὶ τῶν Ἰατρῶν παρητήσαντο, καὶ κατεδίκασαν ὁλοτελῶς καὶ τὰς ἀλειφὰς καὶ τὰ καπνίσματα τὰ ἐξ ὑδραργύρου. Τῷ ὄντι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἄρρωστοι ἐφοβοῦντο περισσότερον τὸ ἰατρικὸν, παρὰ τὸ πάθος, καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν θάνατον· τὰ θυμιάματα ἐπέφερον εἰς πολλοὺς φλογώσεις τῶν ὀφθαλμῶν, σῆψιν τῶν οὐλῶν, ἐκρίζωσιν καὶ πτῶσιν τῶν ὀδόντων, βλάβην εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ εἰς τὸν πνεύμονα, ἀτονίαν καὶ τρόμον τῶν νευρῶν· παρεκτὸς τούτων ἡ τοιαύτη μέθοδος ἦτον πλέον ἐπίμοχθος, ἅμα δὲ καὶ πλέον ἀβέβαιος, παρὰ ἡ διὰ τῶν ἀλειφῶν, διὸ καὶ τὴν σήμερον κατηργήθη ὁλοτελῶς.

Διὰ τὰς προρρηθείσας αἰτίας ἀπεφάσισεν ὁ Ἱσπανὸς G: T: d' Oviedo νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Ἱσπανιόλαν ἐπὶ σκοπῷ διὰ νὰ μάθῃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων νέον τι ἀντιφάρμακον τῆς ἀφροδισίου νόσου· τῷ ὄντι ἔμαθεν ἐκ πείρας, ὅτι ἐκεῖ μετεχειρίζοντο τὸ ξύλον, τὸ λεγόμενον Γουαϊακὸν, ἢ Ἁγιόξυλον· ἐπιστρέψας εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ 1517 ἔτος ἐπεχειρίσθη νὰ ἰατρεύῃ τὸ πάθος μὲ τὸ νέον αὐτὸ ἰατρικὸν, ἐκ

τοῦ

τοῦ ὁποίου ἀπήλαυσε μεγάλα κέρδη.

Περὶ τὸ 1514 ἔτος Ἰωάννης τις De Vigo ἐδειξε τὴν ἐξ ὑδραργύρου ἐρυθρὰν κόνιν. Precipitatum Rubrum, ὡς ἄριστον τοπικὸν διὰ τὰ ἀφροδίσια ἕλκη.

Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ πεῖρα καὶ ἀκριβὴς παρατήρησις ἐδίδαξαν καὶ τὰ ἐπωφελῆ φάρμακα καὶ τὴν καλλιωτέραν μέθοδον τῆς τῶν τοιούτων παθῶν θεραπείας.

Ε Μ Φ Α Ν Ι Σ Ι Σ

τοῦ

Θαλασσίου Σκορβούτου.

Οἱ Παλαιοὶ ἢ δὲν ἐγνώριζον παντελῶς, ἢ ἐγνώριζον σκιωδῶς πως καὶ ἀμυδρῶς τὸ πάθος ἐκεῖνο, τὸ παρὰ τοῖς νέοις ὀνομασθὲν Σκόρβουτος: Scorbutus ἢ Στομακάκη, πάθος ἐπικίνδυνον καὶ ὀλέθριον εἰς τοὺς ναύτας.

Εἶναι πιθανὸν, ὅτι αἱ μακριναὶ καὶ πολυχρόνιοι θαλασσοπλοΐαι ἔδωσαν ἀφορμὴν καὶ γέννεσιν εἰς τὸν Σκόρβουτον· ἐπειδὴ καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς ποντοπορείας οἱ πλέοντες ἐτρέφοντο μὲ φαγητὰ ἁλμυρὰ, τεταριχευμένα καὶ κακόχυμα, ἔπινον δὲ ὕδατα διεφθαρμένα καὶ δυσώδη. Εἰς τὰς ἐ-

ἐφημερίδας τῶν δύο περιφήμων ναυάρχων Vasco de gama καὶ Μαγελάνου εὑρίσκομεν τὰς πρώτας ἱστορίας τῆς θαλασσίου αὐτῆς μάστιγος, ἥτις ἐξωλόθρευσε τὸν περισσότερον ἀριθμὸν τῶν ἐμπλεόντων.

Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν οἱ παλαιοὶ δὲν ἐγνώριζον τὸν θαλάσσιον Σκόρβουτον, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμαν ποτὲ τοὺς περίπλους καὶ μακρινὰς ποντοπορείας τῶν νεωτέρων *). Τ'πέλαβον τινες, ὅτι τὸ πάθος τὸ παρ' Ἱπποκράτει ὀνομασθὲν Μέλας Σπλὴν, εἶναι ὁ παρὰ τοῖς νεωτέροις Σκόρβουτος **). ἐπειδὴ ἀπαριθμῶν ὁ Ἱπποκράτης τὰ ἐκείνου συμπτώματα, ἐπισυνάπτει τὸ σηπεδονῶδες οἴδημα τῶν οὔλων, τὴν δυσώδη ἀναπνοὴν, τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου, τὰ ἕλκη τῶν ποδῶν κ. τ. λ. Τοιαύτη τις περιγραφὴ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸν Καίλιον τὸν Αὐρηλιανὸν,

*) Ἡ ναυτικὴ τέχνη τῶν παλαιῶν ἦτον ἀτελὴς. καθότι ἀγνοοῦντες τὴν ἰδιότητα καὶ χρῆσιν τῆς Μαγνητικῆς βελόνης, καὶ ὁδηγούμενοι ἐν θαλάσσῃ ὑπὸ τῶν ἀστέρων μόνον, δὲν ἐτόλμουν νὰ ἀπομακρυνθῶσι πολὺ ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια.

**) Ὁ περικλεὴς Γρουνέρος ἐδόξαζεν, ὅτι παρ' Ἱπποκράτει Μέλας σπλὴν, σημαίνει τὸν Σκόρβουτον.

νὸν, καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας Ἰατροὺς, οἵτινες ὠνόμασαν Σηληνώδεις, τοὺς ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης κατεχομένους. Ἀναφέρει προσέτι καὶ ὁ Πλίνιος, ὅτι πάλαι ποτὲ ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς στρατοπεδευμένος ὢν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥίνου, ἔπασχε τὰ αὐτὰ σχεδὸν συμπτώματα, τουτέστι δυσώδη ἀναπνοὴν, οὖλα σεσηπότα, ὀδόντας σεισμένους, πόδας οἰδηματώδεις κ. τ. λ.

Ἴσως εἰς τὰ Μεσημβρινὰ κλίματα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ἀραβίας ὁ Σκόρβουτος ἦτον πάθος σπάνιον· διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Ἀράβων Ἰατρῶν ἢ τὸ ἐσιώπησαν διόλου, ἢ τὸ ἐπερίγραψαν ἀτελῶς.

Ὁ Σκόρβουτος συμβαίνει ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν ξηρὰν, μάλιστα δὲ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα καὶ εἰς τοὺς ἑλώδεις καὶ λιμνώδεις τόπους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἐνσκήπτει εἰς τοὺς πλέοντας τὰ μεγάλα πελάγη, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰς μεταξὺ τῶν τροπικῶν θαλάσσας.

Olaus Magnus κατὰ τὸ 1555 ἔτος ἐξιστόρησεν ἀκριβῶς τὸ πάθος τοῦτο ὡς νεοφανὲς σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ἄλλοι τρεῖς Ἰατροὶ Echtius Ronsseus Wier συ-

νέ-

νέγραψαν περὶ τοῦ ἰδίου πάθους, καὶ ἐδιώρισαν ὡς ἄρισα ἀντιφάρμακα, τὰ Ἀντισκορβουτικὰ λεγόμενα, καὶ τοὺς ἰδρῶτας.

Ὁ Eugalenus Γερμανὸς Ἰατρὸς, συγγράψας περὶ τοῦ αὐτοῦ πάθους περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16 αἰῶνος, λέγει, ὅτι συμπλέκεται καὶ συνάπτεται μὲ πολλὰς ἄλλας νόσους, διὸ καὶ πολλαπλασιάζει περιττῶς τὰ τούτου συμπτώματα.

Πολλάκις ὁ Σκόρβουτος ἐπέσκηψεν ὡς ἐπιδημικὴ νόσος εἰς τὰ στρατεύματα τῆς ξηρᾶς *). Κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ὁ Σκόρβουτος ἐπέφερε μεγάλην βλάβην εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἀρκτῶα μέρη τῆς Εὐρώπης, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν παραθαλασσίων τόπων καὶ λιμνωδῶν χώρων· τὸ πάθος τοῦτο ἐφάνη φθοροποιὸν καὶ εἰς τὰς νέας ἀποικίας τὰς ἐν τῇ ἀρκτῶα Ἀμερικῇ, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ λεγομένῃ Terra Nuova Νέᾳ γῇ· ἐν Ὁλλάνδα ἡ νόσος αὕτη ἔγινε ἐνδημικὴ, καὶ μάλιστα εἰς τὸν πτωχὸν λαὸν ἕνεκεν τῶν ἁλμυρῶν καὶ τεταριχευμένων φαγητῶν, τῶν θολῶν καὶ σασίμων ὑδάτων, τῆς παχείας καὶ

*) Ὁρᾳ Kramer

καὶ ὁμιχλώδους ἀτμοσφαίρας τῆς ἐκ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάσεων προερχομένης· ἀλλ' οἱ φιλόπονοι Ὁλλανδοὶ διὰ νὰ ἐξαλείψωσι ῥιζιδὸν τὸ πάθος κατεσκεύασαν μεγάλους ὑδραγωγοὺς καὶ ὀχετοὺς πρὸς ἐκροὴν τῶν πληθυμυριζόντων ὑδάτων, εἰσήγαγον προσέτι εἰς κοινὴν χρῆσιν τὸ παρ' ἐκείνοις λεγόμενον Sauer Kraut

ΠΕ-

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

Διατρέξαντες ἐν συντόμῳ τὰ προδιαθετικὰ καὶ ποιητικὰ αἴτια τοῦ φωτισμοῦ καὶ πολισμοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐφθάσαμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ περίδοξον ἐποχὴν τῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν παλιγγενεσίας· εἴδομεν, ὅτι μετὰ τὴν ἔφοδον τῶν Βαρβάρων, ἡ Ἑλλὰς διέσωσεν ἀπὸ τὸν παγκόσμιον ἐκεῖνον κατακλυσμὸν τὰ λείψανα τῆς μαθήσεως, τὰ ὁποῖα καὶ διέδοσεν ὕστερον μετὰ τὴν τελευταίαν της πτῶσιν εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην· εἴδομεν ἀκολούθως, ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς Τυπογραφίας, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νέου κόσμου, αἱ μα-

κριναὶ θαλασσοπλοΐαι, καὶ αἱ πολιτικαὶ μεταμορφώσεις, ἀνεπτέρωσαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐπολλαπλασίασαν τῆς μαθήσεως τὰ ῥῶτα, καὶ ἀνεζώωσαν τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας εἰς τὴν ἤδη πεπολισμένην Εὐρώπην· ἂς θεωρήσωμεν λοιπὸν καὶ ἰδιαιτέρως ποίαν αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν ἔλαβον κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τὰ τῆς Ἰατρικῆς μέρη, καὶ αἱ εἰς αὐτὴν χρησιμεύουσαι ἐπιστῆμαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α':

Πρόοδος Ἀνατομῆς καὶ Φυσιολογίας.

Ὁ Γαληνὸς ἐν τοῖς ἀνατομικοῖς αὐτοῦ βιβλίοις ἀναφέρει, ὅτι καθ' ὃν καιρὸν ἡ Ἰατρικὴ τέχνη περιωρίζετο εἰς τῶν Ἀσκληπιαδῶν τὸ γένος, οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ἀσκληπιάδαι ἐσπούδαζον παιδιόθεν τὴν Ἀνατομὴν, καὶ τὴν ἐδίδασκον εἰς τοὺς ἰδίους παῖδας καὶ μαθητὰς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας *) · ἦτον, λέγει, περιττὸν εἰς ἐκείνους τὸ νὰ συγγράφωσιν ἀνατομικὰ συγγράμματα,

*) Ἀνατ. Ἐγχειρ. βιβ.

τα, ἐπειδὴ ἐξησκοῦντο εἰς τὴν τέχνην διὰ τῆς πράξεως, καὶ τὴν ἐμάνθανον συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν γραμμάτων. Τοιουτοτρόπως διεσώζετο αὐτὴ ἀλληλοδιαδόχως ἐκ γονέων εἰς παῖδας. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ ἡ Ἰατρικὴ διεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἔξω, καὶ ἔλειψεν ἡ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνατομικὴ ἄσκησις, τότε ἄρχισαν οἱ Ἰατροὶ νὰ συγγράφωσιν ἀνατομικὰ βιβλία, διὰ νὰ μὴν ἐκλείψῃ μὲ τὸν καιρὸν ἡ τέχνη.

Ἀλλ' εἰς ποίαν ἄραγε ἐποχὴν οἱ παλαιοὶ ἐσπούδαζον τοιουτοτρόπως τὴν ἀνατομήν; ὁ Γαληνὸς τὸ ἀποσιωπᾷ, καὶ μᾶς ἀφίνει εἰς ἀπορίαν· πρὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἡ ἀνατομὴ ἦτον ἐλλειπής· μανθάνομεν ἔτι παρὰ τῶν Ἀρχαιολόγων, ὅτι πρῶτος ὁ Ἀλκμαίων μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου ἄρχισε νὰ ἀνατέμνῃ ζῶα· ἐκ τῶν ἀνατομικῶν περιγραφῶν, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν διεσπαρμένας εἰς τὰ τοῦ Ἱπποκράτους σωζόμεναι, συνάγεται, ὅτι αὐτὸς δὲν ἀνέτεμε νεκροὺς ἀνθρώπων *) · λοιπὸν ἦ ἡ δόξα τοῦ Γα-

*) Τοιαύτη εἶναι τῶν περισσοτέρων ἡ δόξα, καὶ κατ' ἐ-

Γαληνοῦ εἶναι ἐσφαλμένη, ἢ ἐννοεῖ ἴσως τὰς μετὰ τὸν Ἱπποκράτην ὑστεροχρόνους ἐποχάς.

Εἰς πολλὰς περιςάσεις οἱ παλαιοὶ Ἰατροὶ ἐλάμβανον αἰτίαν νὰ παρατηρῶσι τὰ μέρια καὶ σπλάγχνα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· πολλάκις ἔβλεπον κατὰ τύχην ὀςέα γυμνὰ μέσα εἰς μνημεῖα καὶ τάφους διεφθαρμένους· ἄλλοτε συνέπιπτε νὰ ἀπαν-

---

ξοφὴν τοῦ Κιτρκ. Σιλ. 318. καὶ τοῦ Σουλτζιου Σιλ. 225. ἀλλ' ὁ κλεινὸς Ἀλλὴρος ἀποκρινόμενος πρὸς αὐτοὺς ἀςείως λέγει,

neque enim per fenestram aliquam Corporos humana introsqeæit, sed per Anatomem eorum fabricam dedicit omnino· atque invenit intestinum jejunum cibis vacuum fere reperiri:

τουτέςιν, οὔτε διὰ θυρίδος τινὸς τὰ ἀνθρώπινα ἐνεδρακε σώματα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνατομῆς τὴν τούτων ἐδιδάχθη κατασκευὴν, καὶ εὗρε τὸ νῆςιν καλούμενον ἔντερον κενὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τροφῆς ὄν.

παντήσωσι πτώματα ληςῶν καὶ κακούργων καθ' ὁδὸν φονευθέντων, ἢ σώματα ἐχθρῶν ἐν πολέμῳ θανατωθέντων, τὰ ὁποῖα ἔμενον ἄταφα μετὰ τὴν θραῦσιν καὶ φυγὴν τοῦ νικηθέντος ςρατοῦ· ἄλλοτε εὕρισκον παρὰ τοῖς ποταμοῖς σώματα πνιγμένων, τὰ ὁποῖα ἡ ὁρμὴ τῶν ῥευμάτων ἐπέσυρεν εἰς τὰς ὄχθας, καὶ ἄλλοτε ἄλλως· εἶναι λοιπὸν πιθανὸν, ὅτι οἱ φιλομαθεῖς Ἰατροὶ ἐμφύτῳ περιεργείᾳ κινούμενοι, ἐμάνθανον διὰ τῆς αὐτοψίας τὰ ὅσα ἠγνόουν. Πρὸς τούτοις διάφορα τινὰ πάθη, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ τραύματα, ὅσα ἀποσπῶσι τὸ δέρμα, καὶ ξεσχίζουσι τὰς σάρκας του σώματος, ἐδείκνυον εἰς τοὺς Ἰατροὺς ἢ μίαν ἀρτηρίαν μεγάλην, ἢ νεῦρον, ἢ φλέβα, ἢ ἄλλοτι μόριον κεκρυμμένον.

Μ' ὅλα αὐτὰ ὅμως τὸ μέγα ἐμπόδιον εἰς τὴν αὔξησιν καὶ πρόοδον τῆς τέχνης ἦτον ἡ πρόληψις καὶ δεισιδαιμονία τῶν Παλαιῶν, ἥτις ἀπηγόρευεν ὄχι μόνον τὴν τομὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἁφὴν τῶν νεκρῶν σωμάτων· ὁ ἴδιος Ἀριστοτέλης μαρτυρεῖ, ὅτι, ἕως εἰς τὸν καιρόν του δὲν ἐτόλμησε κἄν εἷς νὰ ἀνατέμῃ σώματα νεκρῶν ἀν-

θρώ-

θρώπων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡροφίλου καὶ Ἐρασιστράτου, οἵτινες ἤκμασαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (ὡς εἴπομεν), ἡ τοιαύτη δεισιδαιμονία ἐμετρίασεν ὀλίγον, καὶ ἐδόθη ἄδεια ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἰατροὺς νὰ σπουδάζωσι τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευὴν ἐπάνω εἰς τὸν ἴδιον ἄνθρωπον· ἡ αὐτὴ δεισιδαιμονία διέμεινε περισσότερον καιρὸν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτον ἀπηγορευμένον ὑπὸ τῶν νόμων, τὸ νὰ βλέπωσι τὰ ἐντόσθια τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ὡς διηγεῖται ὁ Πλίνιος. Ἐπὶ τῆς μοναρχίας τῆς Ῥώμης τινὲς τῶν αὐτοκρατόρων προτιμῶντες τὸ κοινὸν ὄφελος παρὰ τὰς δημοσίους προλήψεις, ἐσυγχώρουν πολλάκις εἰς τοὺς Ἰατροὺς νὰ ἀνατέμνωσι τὰ νεκρὰ σώματα τῶν καταδίκων, ἢ καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος· τοιοῦντι ἐπὶ τῆς βασιλείας Μάρκου Αὐρηλιανοῦ ἐδόθη ἄδεια νὰ ἀνατέμνωσι τὰ σώματα τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Ῥώμης.

Εἶναι πιθανὸν, ὅτι ὁ Γαληνὸς, ὅς τις ἀναφέρει περὶ τούτου, προσατευόμενος ὑπ' αὐτοκρατό-

τόρων καὶ ὑπάτων, ἀνέτεμε πολλὰ σώματα ἀνθρώπων· ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνατομικῶν του συγγραμμάτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἀνέτεμε πάμπολλα ζῶα, καὶ κατ' ἐξοχὴν πιθήκους, οἵτινες ὁμοιάζουσι μὲ τὸν ἄνθρωπον.

(6 : 1)

Εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος ἡ τῆς ἀνατομῆς τέχνη ἐκλείψασα διόλου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἑλλάδα, μόλις ἄρχισε περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα νὰ ἀναφαίνεται ἐν Ἰταλίᾳ *). Ἀ-

*) Ἡ ἀνατομὴ ἐδιδάσκετο ἐν Βονονίᾳ κατὰ τὸ 1151· μάλιστα δὲ εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ὁ νόμος τοῦ Φρεδερίκου β'. ἐν Σικελίᾳ, ὅστις ἀπαγορεύει τὸ τῆς Χειρομργικῆς τέχνης ἐπάγγελμα εἰς τοὺς μὴ προδιδαχθέντας καὶ προγυμνασθέντας τὴν ἀνατομήν· ὁ φιλόμουσος οὗτος αὐτοκράτωρ, ὅστις ἐτελεύτησε τῷ 1250 ἔτει, ἦτον ὁ προσάτης καὶ πρόμαχος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἐσύστησε γυμνάσια κοινὰ τῆς Ἰατρικῆς, ἐν οἷς ἀνέτεμνον τοὺς νεκροὺς πρὸς ὠφέλειαν τῶν σπουδαζόντων· ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἡ δεισιδαιμονία ἀντέτεινεν εἰς τὰς προ-

ἀνεγεννήθη δὲ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ περιφήμου Ἀνδρέα βεσαλίου, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὸ 1539 ἔτος· προσκληθεὶς οὗτος ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ Πατάβιον, καὶ ἀναδεχθεὶς τὴν ἀνατομικὴν καθέδραν, ἀφιερώθη μὲ διάπυρον ζῆλον εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ διδασκαλίαν τῆς τέχνης· ἕως τότε αἱ τοῦ Γαληνοῦ ἀνατομικαὶ θεωρίαι ἐνομίζοντο ἀλήθειαι ἀναντίῤῥηται καὶ χρησιμοὶ ἀλάνθαστοι· οὐδεὶς ἐτόλμα ὄχι μόνον νὰ τὰς ἀναιρέσῃ, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ ἀμφιβάλλῃ· πρῶτος ὁ βεσάλιος καταφρονήσας τὴν δουλικὴν ταύτην λατρείαν, ἄρχισε νὰ ἐξετάζῃ, νὰ ἀνακρίνῃ καὶ νὰ ἀνατρέπῃ τὰ τοῦ Γαληνοῦ σφάλματα· ἔκτοτε ἡ ἀνατομὴ ἄρχισε νὰ εὐγαίνῃ ἀπὸ τὰ σπάργανα, νὰ αὐξάνῃ καὶ νὰ πλουτίζεται ἀκολούθως μὲ

ὁδους τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ὁ τότε Πάπας Βονιφάτιος ὄγδοος διὰ ψηφίσματος σφοδροῦ ἐκδοθέντος τῷ 1300 ἐμπόδισεν ἀποφασιστικῶς τὸ νὰ βράζωσι τὰ νεκρὰ σώματα διὰ νὰ κατασκευάζωσι σκελετούς· τὸ ψήφισμα τοῦτο, καίτοι πλέον δεισιδαιμονίας, δὲν ἔλειψε νὰ προξενήσῃ ὑποψίαν τινὰ καὶ φόβον ἁμαρτίας εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τότε ἀνατόμων, οἵτινες ἐγίνωσκον μᾶλλον τὴν τέχνην τοῦ ἀνατέμνειν, ἢ τὸν διαλογίζεσθαι καὶ ὀρθῶς φρονεῖν.

μὲ τὰς ἀξιολόγους τῶν μεταγενεστέρων εὑρέσεις *).

(9 : 2 .)

Διεδέχθη τὸν βεσάλιον ὁ τούτου ἀκροατὴς Γαβριὴλ ὁ Φαλλόπιος ἐν τῷ τοῦ Παταβίου γυμνασίῳ κατὰ τὸ 1555 ἔτος· πρῶτος αὐτὸς ἐξιχνίασε καὶ ἀνεκάλυψε τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ὠτὸς κατασκευὴν, τοῦ ὁποίου οἱ Παλαιοὶ δὲν ἐγνώριζον, παρὰ τὸ τύμπανον, ἀγνοοῦντες ὁλοτελῶς τὰ ἐσωτερι-

---

*) Ὁ βεσάλιος προσκλήθη ἔπειτα εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἱσπανίας, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη Ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Κάρόλου· ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἀξίωμα ἔγινεν αἰτία τῆς δυσυχίας του· ἐπειδὴ ἐν ᾧ ἀνέτεμνε τὸ σῶμα ἑνὸς νεκροῦ, εἶδον, λέγουσι, τὴν καρδίαν τοῦ νεκροῦ σπαίρουσαν καὶ ταραττομένην· κατηγορήθη λοιπὸν εἰς τὸ κριτήριον τῆς Ἰνκουιζιτζιόνης, ὅτι ἀνέτεμε ζωντανὸν τὸ σῶμα, διὸ καὶ κατεδικάσθη ὑπ' αὐτῆς νὰ ὑπάγῃ εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου Τάφου, διὰ νὰ ἀποπλύνῃ ἐκεῖ τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας· ἐπιστρέφων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐναυάγησεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Ζακύνθου, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

ρικὰ μέρη τῆς πετρώδους κοιλότητος· ἐδιώρθωσεν ἔτι πολλὰ σφάλματα τοῦ διδασκάλου του, καὶ ἐπερίγραψε πολλοὺς μύας, πρὸ αὐτοῦ ἀγνωρίσους· παραλόγως ὅμως θεωρεῖται ὡς πρῶτος εὑρετὴς τῶν μορίων ἐκείνων τῆς μήτρας, ἅτινα ὠνομάσθησαν, Trombae Tallopianae· καθότι αὐτὰ ἐγνωρίσθησαν ἐντελέσατα ὑπὸ Ἡροφίλου, ἢ Ρ'ούφου τοῦ Ἐφεσίου, καὶ ὠνομάσθησαν Κεραίαι, Πλεκτάναι καὶ Σπερματικοὶ πόροι.

(6 : 3 .)

Βαρθολομαῖος Εὐσάθιος, ὅσις ἔζη ἐν Ρ'ώμῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ὠνομάσθη δικαίως ὁ κορυφαῖος τῶν ἀνατόμων, καθότι ἐπλούτισε τὴν τέχνην μὲ πολλὰς ἀνατομικὰς εὑρέσεις· ἐρεύνησε καὶ οὗτος τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ ὠτίου μέρη, τὴν κατασκευὴν τῶν ὀδόντων, ἀνέτεμε τὰ λεπτότερα μόρια τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀνεκάλυψε πολλοὺς μύας τοῦ προσώπου, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν

τῶν ὠτίων καὶ τῶν γεννητικῶν μορίων, τοὺς ὁποίους ὁ Βεσάλιος δὲν ἐγνώρισεν· ἐπερίγραψε τὰς δέκα συζυγίας τῶν νεύρων τῶν ἐξερχομένων ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ διαφόρων ὀπῶν, καὶ ἐξετύλιξεν, ἢ ἐξέπλεξε, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, μὲ ἐπίπονον ἐπιμέλειαν τὸν πολύπλοκον δεσμὸν τῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ νεύρων· οὗτος πρῶτος ἀνεκάλυψε τὸν λεγόμενον Θωράκιον ἀγωγόν: Ductus Toracicus χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀρχήν, ἐξ ἧς οὗτος γεννᾶται· καθιερώρησεν ἀκριβῶς μὲ ὡραίας εἰκονογραφίας τοὺς νεφροὺς, τοὺς οὐρητῆρας, τὰ γεννητικὰ μόρια, τὰς ἀρτηρίας, τὰς φλέβας, τὰ νεῦρα κτλ. *)

(9 : 4 .)

Φαβρίκιος D' aquapendente καὶ Φραγκίσκος ὁ Σύλβιος, ἀνεκάλυψαν τὰς τῶν φλεβῶν βαλβίδας, αἵτινες χρησιμεύου-

*) Θαυμάζονται καὶ τὴν σήμερον αἱ ἀνατομικαὶ εἰκόνες τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων καὶ τῶν νεύρων τῶν καθ' ὅ-

ουσιν ἀναγκαίως εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, ἐμποδίζουσαι τὴν τούτου εἰς τὰ κάτω ὑποστροφὴν καὶ ὀπισθοδρομίαν *) · ὁ Φαβρίκιος συνέγραψεν ἔτι περὶ πάντων τῶν τῆς κοιλίας σπλάγχνων, περὶ τῆς διαπλάσεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ ὠοῦ καὶ τοῦ νεωττοῦ.

(9: 5.)

Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐφάνη ὁ Σπιγέλιος ὁ ἐκ βρουξέλλων Adrianus Spigelius διδάσκαλος ἐν τῷ τοῦ Πατα-βίου Γυμνασίῳ, ὅστις ἐξέδωκε πραγματείαν ὁλόκληρον ἀνατομῆς μὲ εἰκονογραφίας. Ὁ Πλατὴρ Blater ἐγνώρισε τὴν ἀληθῆ χρῆσιν τοῦ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ κρυσταλλοειδοῦς ὑγροῦ, ἀποδείξας, ὅτι χρησιμεύει εἰς τὴν ὅρασιν ὡς φακὸς κυρτός.

9:

λον τὸ σῶμα διασκεδαζομένων μετὰ τῶν μυῶν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν θέσει · αἱ εἰκόνες αὗται ἔμειναν τεθαμμέναι εἰς τὸ σκότος ὁλόκληρον σχεδὸν αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός.

*) Ἡ χρῆσις τῶν ἐν ταῖς φλεψὶ βαλβίδων ἐγνωρίσθη κάλλιον μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.

(9: 6.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα (1614) ἤκμασε καὶ ὁ φιλόπονος Σανκτόριος, ὅστις κατεπλούτισε τὴν φυσιολογίαν μὲ τὰ ἀξιόλογα πειράματα περὶ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς · οἱ παλαιοὶ Ἰατροὶ ἐγνώριζον τὴν ἄδηλον τοῦ σώματος διαπνοὴν, τὴν γινομένην διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος · μάλιστα δὲ ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει ῥητῶς " Ὅλον τὸ σῶμα ἔκπνοον καὶ εἴσπνοόν ἐστι: „ οὐδεὶς ὅμως ἐπενόησε τὸν τρόπον τοῦ νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς καὶ νὰ μετρήσῃ διὰ τῆς στάθμης τὴν ποσότητα τῆς διαπνεομένης ὕλης · οὗτος πρῶτος ἐνασχοληθεὶς ἐπιπόνως τριάκοντα χρόνους εἰς τὰ τοιαῦτα πειράματα, ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ διαπνοὴ ὑπερβαίνει ἰδιαιτέρως ἑκάστην τῶν ἄλλων ἐκκρίσεων τοῦ σώματος, καὶ ὅτι, ἡ διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος ἐκκρινομένη ὕλη ἰσομετρεῖται σχεδὸν μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ βάρους τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ · ἠρεύνησε προσέτι ὁποίαν ἐπίῤῥοιαν ἔχουσιν εἰς τὴν ἄδηλον διαπνοὴν ἡ θερμότης, τὸ ψῦχος, αἱ ὧραι τοῦ ἔτους, αἱ πολυθρύλητοι τροφαὶ καὶ ποτὰ,

τῆς

τῆς ψυχῆς τὰ παθήματα, ὁ ὕπνος, ἡ ἀγρυπνία, καὶ ὅλα τὰ φυσικὰ αἴτια· ἀπέδειξε περιπλέον, ὅτι τὸ δέρμα τοῦ σώματος ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐφέλκῃ καὶ νὰ ἀπορροφᾷ ἐνίοτε τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὑγρὰ, καὶ νὰ ἐπαυξάνῃ τὸ βάρος τοῦ σώματος *).

(9 : 7.)

Ἀνακάλυψις

τῆς τοῦ αἵματος περιφορᾶς.

Ἀλλ' αὐτὸς ὁ αἰὼν ἐλαμπρύνθη περιπλέον διὰ τὴν ἀξιολογωτάτην καὶ ἀναγκαιοτάτην ἐν φυσιολογίᾳ εὕρεσιν, λέγω τὴν τῆς τοῦ αἵματος κυκλοφορίας, ἥτις

*) Ὁρα Ἀφορ. Σαγκτ. Κατήγετο οὗτος ἐκ τῆς Ἰουσινιαπόλεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἔχρηματίσε διδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Παταβίου· ἐλθὼν ὕστερα εἰς Βενετίαν μετηρχετο τὴν Ἰατρικὴν μετὰ μεγάλης φήμης.

τις ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1628 ἔτει· αἱ τῶν φυσιολόγων καὶ ἀνατόμων προλαβοῦσαι παρατηρήσεις καὶ πολυειδῆ πειράματα προητοίμασαν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν θαυμασὴν ταύτην εὕρεσιν· ἀλλ' αὐτὴ ἦτον ἀποτετα-μιευμένη διὰ τὸν περίφημον Ἀρβαῖον· πρῶτος οὗτος ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων ἀναντιῤῥήτων, ὅτι τὸ αἷμα κινεῖται ἀκαταπαύσως ἀπὸ τῆς καρδίας διὰ τῶν ἀρτηριῶν, καὶ διαδιδόμενον εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν καρδίαν διὰ τῶν φλεβῶν. Πολλοὶ τῶν τότε φυσιολόγων ἠθέλησαν νὰ ἁφαρπάσωσι τὸ κλέος καὶ τὴν δόξαν ἀπὸ τὸν Ἀρβαῖον, ἀποδίδοντες τὴν εὕρεσιν εἰς ἄλλους· τινὲς πάλιν ἐπεχείρησαν νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ ἐγνώριζον ἐντελῶς τὴν κυκλοφορικὴν τοῦ αἵματος κίνησιν· τῷ ὄντι ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν τε καὶ ῥήσεων βιαζόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι αὐτὴ ἡ κυκλοφορία ἦτον γνωστὴ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἠγνόουν ὅμως ἐκεῖνοι τοὺς ἀληθεῖς καὶ φυσικοὺς νόμους τῆς κυκλοφορίας, οἵτινες ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ

Ἀρ-

Ἀρβαίου *).

Ο

*) Εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι οἱ παλαιοὶ ἠγνόουν διόλου τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, ὅταν ἀκούωμεν τοῦ Ἱπποκράτους λέγοντος "Κοινωνέουσι δὲ πᾶσαι αἱ φλέβες, καὶ διαῤῥέουσιν ἐς ἑωυτάς" καὶ πάλιν "Αἱ φλέβες διὰ τοῦ σώματος κεχυμέναι, πνεῦμα καὶ ῥεῦμα καὶ κίνησιν παρέχονται, ἀπὸ μιῆς πολλαὶ διαβλασάνουσαι· καὶ αὕτη μὲν ἡ μία ὅθεν ἦρκται, καὶ ἡ τετελεύτηκεν οὐκ οἶδα· κύκλου γὰρ γεγενημένου ἀρχὴ οὐκ εὑρέθη.

Περαιτέρω δὲ πάλιν λέγει "Ῥίζωσις ἀρτηριῶν καρδίη· ἐκ τούτων ἀποπλανᾶται ἐς πάντα αἷμα καὶ πνεῦμα, καὶ θερμασίη διὰ τούτων φοιτᾷ" · προσεπιφέρει ὁ ἴδιος κατωτέρω "Λύται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσιν ἄρδεται τὸ σκοῖνος, οὗτοι καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ". καὶ ἀλλαχοῦ "Ἡ καρδίη καὶ αἱ κοῖλαι φλέβες κινέονται αἰεί".

Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅταν ἀκούωμεν τοῦ θείου Πλάτωνος λέγοντος "Τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη, σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέσκηψαν". (Ἐν Τιμαίῳ.)

Τί πλέον οἱ παλαιοὶ ἐγνώριζον σαφέστατα, ὅτι αἱ ἀρτηρίαι περιέχουσιν αἷμα, μάλιστα δὲ αἷμα καθαρώτερον τοῦ ἐν ταῖς φλεψὶ κινουμένου.

"Ἀρτηρία ἐστὶν ἀγγεῖον αἵματος καθαρωτέρου καὶ τοῦ συγκεκραμμένου φυσικοῦ πνεύματος πλεῖονος καὶ λεπτομερεστέρου. (Γαλ. ὅρ. Ἰατρ.)

Ὁ Ἀρβαῖος ἐξέδωκε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ Γενέσεως, δηλαδὴ περὶ τῆς διαπλάσεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ νεοττοῦ, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιγινομένων ἀλλοιώσεων καὶ μεταβολῶν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ ἐπωασμοῦ, ἕως εἰς τὴν πρόκυψιν καὶ ἔξοδον ἐκ τοῦ ὠοῦ, παρατηρῶν καὶ περιγράφων ἀκριβέστατα τὴν βαθμιαίαν αὐτοῦ αὔξησιν, καὶ πρόδδον προσατευόμενος δὲ ὑπὸ Καρόλου ά. βασιλέως τῆς Βρεττανίας, ἐλάμβανε διὰ βασιλικῆς προσαγῆς πλῆθος ζώων ἀγρίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκαμνε τὰ φυσιολογικὰ πειράματα, διὰ νὰ γνωρίσῃ ἀκριβέστερον τοὺς τῆς φύσεως νόμους εἰς τὴν πλάσιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ ζώου· ἀνέτεμνεν οὖτος καὶ παρετήρει αὐτὰ τὰ ζῶα εἰς διαφόρους καιροὺς τῆς κυοφορίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συλλήψεως, ἕως τὴν ὥραν τοῦ τόκου· τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ἀνατομῆς,

"Αὖται δὲ αἱ ἀρτηρίαι, ἐπιμήκη μὲν εἰσὶν ἀγγεῖα, κοῖλα καθάπερ καὶ αἱ φλέβες . . . αἵματός τε καὶ πνεύματος περιεκτικά· ἐκφυόμενα μὲν ἀπὸ καρδίας, διανεμόμενα δὲ κατὰ πάντα τοῦ σώματος τὰ μόρια". (Παῦλ. Αἰγ.)

μῆς, καίτοι σκληρὸν, ἔδωκεν ὅμως μέγα φῶς εἰς τὴν περὶ γενέσεως τῶν ζώων θεωρίαν, καὶ διέλυσε πολλὰ δυσδιάλυτα καὶ δυσνόητα τῆς φυσιολογίας προβλήματα *).

(9 : 8 .)

Ε Υ Ρ Ε Σ Ι Σ

Τῶν Γαλακτοφόρων, ἢ Χυλοφόρων ἀγγείων.

Σχεδὸν (ἤτοι τῷ 1622 ἔτει) Γάσπαρος Ἀζέλιος διδάσκαλος τῆς ἀνατομῆς ἐν τῷ λυκείῳ τῆς Παβίας, ἀνεκάλυψε τὰ χυλοφόρα ἀγγεῖα, τὰ ἐν τῷ μεσεντερίῳ τῶν ζώων περιεχόμενα· ὠνόμασαν δὲ αὐτὰ καὶ Γαλακτοφόρα, καθότι, μετὰ τὴν πέψιν τῶν φαγητῶν φαίνονται πλήρη λευκοῦ τινος καὶ γαλακτοειδοῦς ὑγροῦ μετὰ

*) Γουϊλιέλμος ὁ Ἀρβαῖος ἐγεννήθη τῷ 1577, καὶ ἐτελεύτησεν ἑβδομηκοντούτης τῷ 1657, χρηματίσας Ἰατρὸς τοῦ δυσυχοῦς βασιλέως Καρόλου Ι.

τὰ τὴν εὕρεσιν τούτων, (τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Ἐρασίστρατος εἶχε προγνωρίσει, ὡς εἴπομεν) ἔκρινεν ὀρθότατα ὁ Ἀζέλιος, ὅτι ἐδιωρίσθησαν ἐκ φύσεως, διὰ νὰ ἐφέλκωσι, καὶ νὰ ἐκροφῶσι τὸν ἐν τοῖς ἐντέροις θρεπτικὸν χυλὸν, καὶ οὐχὶ αἱ μεσαραϊκαὶ φλέβες, καθὼς ἐδόξαζον οἱ παλαιοί· ἐσφαλμένως ὅμως ἐσχάσθη, ὅτι τὰ νέα ταῦτα ἀγγεῖα περατοῦνται εἰς τὸ ἧπαρ, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται ἡ αἱματοποιΐα, ἤτοι ἡ ἀλλοίωσις τοῦ χυλοῦ εἰς αἷμα. Κατὰ τὸ 1649 ἔτος ὁ Πεκουέτος Becquet ἀνεκάλυψε τὸ δοχεῖον, ἢ δεξαμενὴν τοῦ χυλοῦ· εἶδε προσέτι καὶ τὸν θωράκειον πόρον (Ductus thoraciscus) ὅστις περατοῦται καὶ ἀναστομοῦται μὲ τὴν φλέβα τὴν εὑρισκομένην ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν κλεῖδα· ἔγινε λοιπὸν δῆλον μετὰ τὰς τοιαύτας εὑρέσεις, ὅτι ὁ θρεπτικὸς χυλὸς ὁ ἐν τοῖς ἐντέροις, ἐκροφοῦται ὑπὸ τῶν χυλοφόρων ἀγγείων, φέρεται εἰς τὸ δοχεῖον τοῦ χυλοῦ, εἰσέρχεται εἰς τὸν θωράκειον πόρον, καὶ ἀκολούθως παραπέμπεται εἰς τὴν φλέβα τὴν ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν κλεῖδα, ὅπου καὶ συμμίγνυται μετὰ τοῦ αἵματος· ἐξηλέγχθησαν λοιπὸν σφαλεραὶ

ραὶ αἱ θεωρίαι τῶν Παλαιῶν, οἵτινες ἐδόξαζον, ὅτι ὁ χυλὸς παρεπέμπετο εἰς τὸ ἦπαρ, διὰ νὰ προδιατεθῇ καὶ νὰ μεταβληθῇ ἀκολούθως εἰς αἷμα.

(9 : 9 .)

Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐγένοντο καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀνατομικαὶ εὑρέσεις ὑπὸ πολλῶν ἐγκρίτων ἀνατόμων· ὁ Σχνεϊδέρος Schneider ἐπερίγραψεν ἀκριβέστατα τὸν ὑμένα ἐκεῖνον, ὅστις περισκέπει τὰ ἔνδον τῆς ῥινὸς, τοῦ οἰσθμοῦ, τοῦ οὐρανίσκου, τοῦ εἰσοφάγου κ. τ. λ. οὗτος ἀνεκάλυψε τοὺς ἐν αὐτῷ τῷ ὑμένι μικροὺς ἀδένας, οἵτινες ἐκκρίνουσι τὴν μύξαν· ἀπέδειξε δὲ κάλλιστα, ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὑμένος, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου προέρχονται αἱ λεγόμεναι Καταῤῥοαί· ὁ Βάρτων, warto n συνέγραψε περὶ κατασκευῆς τῶν ἀδένων, τῶν σπερματικῶν ἀγγείων καὶ τῶν ὄρχεων· οὗτος ἐξεῦρε τοὺς πόρους τοὺς κατωτέρους, ἢ ἀγωγοὺς τοῦ σιέλου· ὁ δὲ Στε-

Στενόνιος Stenon ἐπερίγραψε τοὺς πόρους τοὺς ἀνωτέρους, καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς, ὅσοι περατοῦνται καὶ εἰσδύουσιν εἰς τὸν οἰσθμὸν, εἰς τὰς ῥίνας καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· συνέγραψεν ἔτι ἀκριβέστατα περὶ ἀδένων sebacées τοῦ δέρματος· πρὸ πάντων δὲ ὁ Πεϋέρος Beyer συνέγραψε πραγματείαν ὁλόκληρον περὶ τῶν ἀδένων τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις.

(9 : 10 .)

Ε Υ Ρ Ε Σ Ι Σ

Τῶν κυρίως λεγομένων Λυμφατικῶν ἀγγείων, ἢ Ἀναδοτικῶν.

Μετὰ τὴν εὕρεσιν τῶν Γαλακτοφόρων, ἢ Χυλοφόρων ἀγγείων, ἐστοχάσθησαν οἱ Ἀνατόμοι, ὅτι αὐτὰ ἀνήκουσιν ἰδιαιτέρως μόνον εἰς τὰ ἔντερα, διωρισμένα ἐκ φύσεως νὰ φέρωσιν εἰς τὸ αἷμα τὸν θρεπτικὸν χυλὸν, ὃν ἐρέλκωσι καὶ ἐκρυφῶσιν ἐκ

ἐκ τῆς τροφῆς· ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Rudbek κατὰ τὸ 1651 ἔτος, Θωμᾶς ὁ Βαρθολῖνος, καὶ ὁ Σόλυφος Jolusse κατὰ τὸ 1653, ἀνεκάλυψαν πολλώτατα ἀγγεῖα λεπτὰ, διαφανῆ, ἢ λυμφατικὰ εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος μακρὰν τῶν ἐντέρων, δηλαδὴ εἰς τὸ στῆθος, εἰς τὸν λαιμὸν, εἰς τὴν κοιλίαν κ. τ. λ. Πρῶτοι αὐτοὶ εἶδον τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα, πλήρη διαφανοῦς ὑγροῦ· διὸ καὶ τὰ ὠνόμασαν Ἀγγεῖα Διαφανῆ, Ὁρῴδη καὶ Λυμφατικά· Ἀντώνιος Νοῦκος ἀνεκάλυψε πάμπολλα τοιαῦτα ἀγγεῖα εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὴν μήτραν, εἰς τοὺς νεφροὺς καὶ εἰς τοὺς ὄρχεις· ὁ δὲ Βελλῖνος τὰ ἀπέδειξεν εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ σπλάγχνα τοῦ σώματος *).

θ:

*) Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἡ ἀνατομὴ καὶ φυσιολογία κατεπλουτίσθη καὶ μὲ ἄλλας πολλὰς εὑρέσεις. Ὁ wirsung ἀνεκάλυψε τὸν πόρον τοῦ Παγκρέατος· ὁ δὲ Βρουνέρος ἐδίδαξε τὴν τούτου χρῆσιν· ὁ Γλισσόνιος συνέγραψε περὶ ἥπατος, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ χρήσεως, περὶ τῆς πύλης φλεβὸς, καὶ περὶ τῶν τῆς χολῆς πόρων· ὁ ower συνέγραψεν ἄριστα περὶ καρδίας· ὁ willis καὶ Ridley περὶ ἐγκεφάλου καὶ τῶν αὐτοῦ μένων, περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ διανομῆς τῶν νεύρων· ὁ Vieussens ἐξέδωκεν ἀξιόλογον νευρογραφίαν· Βορέλλιος ὁ ἐκ Νεαπόλεως ἄριστος θεωρητικὸς καὶ μαθηματικὸς, προσήρμοσε τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν Ἰατρικὴν, τὴν δὲ Γεωμετρίαν εἰς τὰ ὀργανικὰ σώματα· συνέγραψε πραγματείαν ἐξαίρετον περὶ τῆς τῶν ζώων κινήσεως· γενηθεὶς τῷ 1608 ἐν Νεαπόλει, ἐτελεύτησεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1679· ὁ Du Verney ἐξέδωκε τὴν ἀξιολογω-

(θ: ιι.)

ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ

Τῆς Λεπτῆς λεγομένης Ἀνατομῆς διὰ τῶν Μικροσκοπίων.

Εἰς τοὺς Ἀνατόμους τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ὀφείλομεν τὴν ἐφεύρεσιν τῆς λεπτῆς ἀνατομῆς· Μαλπίγιος ὁ Ἰταλὸς δυνάμει τῶν ἀξιολόγων μικροσκοπίων παρετήρησε καὶ ἐξηκρίβωσε τὴν κατασκευὴν τῶν σπλάγχνων· συνέγραψεν ὡς οὐδεὶς ἄλλος περὶ τῆς τοῦ νεωττοῦ ἀναπτύξεως, ἐντὸς τοῦ ὠοῦ· περὶ ἀδένων καὶ τῆς τούτων

ARISTOTELEION ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

των ἐκκρίσεως· ἐνησχολήθη δὲ εἰς αὐτὰ μὲ τόσον ἔνθερμον καὶ ἀδιάκοπον ζῆλον, ὥστε διέφθειρε τὴν ὑγιείαν του, καὶ συνέτεμε τὴν ζωήν του· ἐγεννήθη οὗτος ἐν Βονονίᾳ τῷ 1628 ἔτει, καὶ ἐτελεύτησεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1694· πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασι διαρημίζεται καὶ ἡ τῶν φυτῶν ἀνατομή.

Ὁ De Graef ἐπεράγραψε τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, ἐπαράσησε τὴν διαμόρφωσιν τοῦ βρέφους, καὶ τὰς τούτου βαθμιαίας αὐξήσεις ἐν τοῖς ζωοτόκοις ζώοις, ἐξακολουθήσας μὲ ἄκραν ὑπομονὴν τὸ μικρότατον ἔμβρυον ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ καταβολῆς καὶ διατυπώσεως ἐν τῇ ὠοθήκῃ, ἕως ὅτου διαπερᾷ διὰ τῶν κεραιῶν, ἢ σπερματικῶν πόρων ἐν τῇ μήτρᾳ· ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ μὲ τὸν Μαλπίγιον καὶ τὸν Van Horne, ὅτι τὰ ζωοτό-

τέραν περιγραφὴν τῶν ὠίων· ὁ Kerkring συνέτραφε περὶ ὀστεολογίας, ἀλλ' ὑπερτερήθη ὑπὸ τοῦ Cloptonhavers, ὅστις ἐφεῦρε πολλὰ τινὰ ἀξιολογα περὶ κατασκευῆς καὶ διαμορφώσεως τῶν ὀστέων· περὶ χρήσεως τοῦ ἐν αὐτοῖς μυελοῦ καὶ τοῦ περιοστέου, περὶ τῶν μυξωδῶν ἀδένων τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις περιεχομένων.

τόκα ζῶα λαμβάνουσι τὴν ἀρχήν, καθὼς καὶ τὰ ὠοτόκα ἐκ τῶν ὠῶν.

(§ 12.)

Ὁ Leuwenhaek ἐνησχολήθη ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα χρόνους, διὰ νὰ κατασκευάζῃ τὰ θαυμαστὰ ἐκεῖνα μικροσκόπια, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ φύσει νέον κόσμον, ἕως τότε ἀγνώριστον· ἔκαμε πολλὰς καὶ ἀξιολόγους παρατηρήσεις εἰς τὰ ὀπτικὰ νεῦρα, εἰς τὸ αἷμα τῶν ζώων, εἰς τὸν χυμὸν τῶν φυτῶν, εἰς τὴν πλοκὴν καὶ ὕφασμα τῶν δένδρων, ἀνεκάλυψε τὰ ἄκρα τῶν λεπτοτάτων ἀρτηριῶν, συγκοινωνοῦντα καὶ ἀναστομούμενα μὲ τὰς φλέβας κ τ λ. ἀλλ' ἡ εὕρεσις τῶν σπερματικῶν ζωυφίων, ἥτις ἔγινε τῷ 1677 ἔτει τὸν ἀπεκατέστησε περιβόητον· εἶδεν οὗτος μὲ ἀπορίαν ἐν τῷ τοῦ ἄρρενος σπέρματι μικρά τινα ζωύφια πλέοντα παραπλήσια κατὰ τὸ σχῆμα μὲ μικρά τινα βατράχεια, ἐφαντάσθη ὅμως παραλόγως, ὅτι αὐτὰ τὰ ἴδια ζωύφια ἦτον

τὰ

τὰ πρῶτα σχέδια καὶ αἱ διατυπώσεις τοῦ ἐμβρύου, καὶ ὅτι τὸ θῆλυ ἐν τῇ συνουσίᾳ μετὰ τοῦ ἄρρενος δὲν χρησιμεύει κατ' ἄλλο τι, εἰμὴ καθότι παρέχει τὸν τόπον καὶ τὴν ἕδραν, ἐν ᾗ τὸ ἔμβρυον εἰσέρχεται καὶ ἐμφωλεύει· ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις ἐκλόνησε πρὸς καιρὸν τὰς παλαιὰς περὶ γεννέσεως θεωρίας· τινὲς ἔπειτα ἠρνήθησαν τὴν ὕπαρξιν τῶν ζωϋφίων ἐν τῷ τοῦ ἄρρενος σπέρματι . . . ἀλλ' ἡ περὶ γενέσεως θεωρία εἶναι μυστήριον ἀκατάληπτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ ἄβυσσος εἰς τὴν ὁποίαν καταποντίζεται ἡ τῶν φυσικῶν περιέργεια.

(6 : 13 .)

Φρεδερικος Ῥουϊσκιος ὁ ἐξ Ὀλλανδίας, διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Swamerdam τὴν τέχνην τῶν λεπτοτάτων ἐνιείσεων, ὑπερεδοκίμησεν εἰς τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ἀνατομῆς· πρῶτος αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὰς βαλβίδας, τὰς ἐμπεριεχομένας ἐν τοῖς λυμφατικοῖς ἀγγείοις, αἵτινες ὁμοιάζουσι μὲ τὰς τῶν φλε-

φλεβῶν· διεκρίσε τὴν τοῦ δέρματος κατασκευὴν, ἀποδείξας, ὅτι ἡ ἐπιδερμὶς, ἀφ' οὗ περικαλύψῃ πᾶσαν τὴν τοῦ σώματος περιφέρειαν, εἰσέρχεται διὰ τοῦ στόματος, καὶ ἐκτανθεῖσα εἰς τὰ ἔσω, περιενδύει τὸ ἔνδον τῶν ἐντέρων· ἐξηκρίβωσε καταλεπτῶς τὴν κατασκευὴν τοῦ αὐλοῦ, ἀποδείξας, ὅτι ὁ βάλανος εἶναι συνέχεια τῆς σπογγώδους οὐσίας, ἐξ ἧς σύγκειται ἡ οὐρήθρα· ἐπερίγραψε τοὺς μυξώδεις πόρους τῆς αὐτῆς οὐρήθρας, καὶ τὰς τοῦ αὐλοῦ μικροτάτας θηλὰς, ἢ σαρκώδεις ἐξοχάς· θαυμάζονται αἱ ἀνατομικαὶ τούτου παρασκευαὶ, κατ' ἐξοχὴν δὲ αἱ παριστῶσαι τὴν τοῦ βρέφους αὔξησιν ἐν τῇ μήτρᾳ, ἕως εἰς τὸν ἔνναταν μῆνα τῆς κυοφορίας.

Τὸ ἀνατομικὸν θέατρον τοῦ Ῥουϊσκίου ἦτον τὸ πλέον ὡραῖον θέαμα τῆς Ὀλλανδίας, καὶ τὸ θαῦμα τῶν ὁρώντων· περιείχοντο ἐν αὐτῷ πάμπολλα σώματα ἀνθρώπινα δι' ἐνιείσεων παρεσκευασμένα, καὶ τόσον ἐντέχνως βαλσαμωμένα, ὥστε διέσωζον ἔτι τὴν φυσικὴν τῶν μελῶν μαλθακότητα καὶ τὸ ζωηρὸν χρῶμα χωρὶς ῥιτίδας· ἤθελες εἰπῇ βέβαια, ὅτι ἦτον ἀν-

θρω-

θρωποι κοιμώμενοι, καὶ ἕτοιμοι νὰ λαλήσωσιν, ὅταν ἐξυπνήσουν· διὸ καὶ ἀστείως εἶπε περὶ τούτων ὁ Φοντενέλος

Les momies de M: Buysch prolongeoient en quelque sorte la vie, au lieu que celle de l' ancienne Egyptene prolongeoient que la mort.

δηλαδὴ αἱ μωμίαι τοῦ Βουϊσκίου παρέτειναν τρόπον τινὰ τὴν ζωὴν, αἱ δὲ τῆς παλαιᾶς Αἰγύπτου παρέτειναν τὸν θάνατον. Διὰ νὰ καλλωπίσῃ ἔτι μᾶλλον αὐτὸ τὸ θέατρον, συγκατέμιξε πολλὰ σπάνια καὶ ἀξιοπερίεργα ζῶα καὶ φυτὰ ὡσαύτως ἐνειμένα, ἔτι δὲ κογχύλια καὶ ὄστρεα σπανιώτατα, τὰ πάντα καθωραϊσμένα μὲ ἐπιγραφὰς τῶν ἐπισημοτέρων Ποιητῶν. Ὅταν ὁ μέγας Πέτρος Αὐτοκράτωρ Ρωσσίας ἦλθεν εἰς Ὁλλανδίαν, ἔμεινεν ἐκστατικὸς δι' αὐτὸ τὸ θέαμα· κατεφίλησε μὲ γλυκύτητα τὸ σῶμα ἑνὸς βρέφους ἔτι χαριεστάτου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο, ὅτι ὑπομειδιᾷ· εἰς τὴν δευτέραν του περιήγησιν κατὰ τὸ 1717 ἔτος ἠγόρασεν αὐτὸ τὸ ἀνατομικὸν θέατρον, ἀπόκτημα τῳόντι βασιλέως ἄξιον, καὶ τὸ ἔφειλεν εἰς Πετρούπολιν.

Ὁ Ρουϊσκιος ἐγεννήθη ἐν Haye τῷ

τῷ 1638 ἔτει, καὶ ἐτελεύτησεν ἐν Ἀμστερδάμῳ τῷ 1731 ὑπερενηκονταέτης.

(§: 14.)

Ἀνατόμοι καὶ Φυσιολόγοι τοῦ 18: αἰῶνος.

Ἰω: Κεῖλος φυσιολόγος καὶ μαθηματικὸς ἄριστος ἔκαμε παρατηρήσεις ἀξιολόγους εἰς τὰς τῶν μυῶν κινήσεις, εἰς τὴν τοῦ αἵματος ποσότητα, εἰς τὴν ταχύτητα τῆς τούτου κυκλοφορίας, εἰς τὸ βάρος, ὑφ' οὗ πιέζεται ἐν τῷ πνεύμονι κ. τ. λ. τὰ τούτου πειράματα περὶ Διαπνοῆς medico-statistiques ἐπιγραφόμενα διαφέρουσι τῶν τοῦ Σανκτορίου *) ἐπιβεβαίωσε δὲ καὶ οὗτος, ὅτι οἱ πόροι

*) Π. χ. παρατήρησεν οὗτος, ὅτι τὸ σῶμα διαπνεῖ περισσότερον ἐν ἡμέρᾳ (τῶν ἄλλων ὡσαύτως ἐχόντων) παρὰ ἐν νυκτί· ὅτι ἡ ἔκκρισις τοῦ οὔρου ὑπαρτερεῖ

ροι τοῦ δέρματος ἐκτροφοῦσι τὴν ὑγρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπερ συμβαίνει ἐν καιρῷ ἐπομβρίας.

(6 : 15.)

Ὁ Ἄλες ἐπεχείρησε νὰ μετρήσῃ, καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ καρδία καὶ αἱ ἀρτηρίαι ὠθοῦσι καὶ διαπέμπουσι τὸ αἷμα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος· ἠθέλησε νὰ μετρήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, τὴν δύναμιν τοῦ περιοστίου καὶ τῶν συνδέσμων· ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἔκαμε πάμπολλα πειράματα εἰς ἵππους, εἰς κύνας, καὶ εἰς

τὴν διαπνοὴν κατὰ τὸ ποσόν. . ὅτι καὶ αἱ δύω αὗται ἐκκρίσεις αὐξάνουσιν, ἢ ἐλαττοῦνται χωρὶς κάμμιον βλάβην τῆς ὑγείας· καὶ ἄλλοι ἐγνώρισαν ὡσαύτως, ὅτι διαπνέομεν περισσότερον τὴν ἡμέραν, παρὰ τὴν νύκτα, μᾶλλον τὸ ἔαρ, παρὰ τὸν χειμῶνα· ἀποδείχθη πρόσθετι, ὅτι ἐν καιρῷ χειμῶνος τὸ σῶμα εἶναι περισσότερον τῆς διαπνοῆς, τὸ ἀνάπαλιν δὲ ἐν καιρῷ τοῦ ἔαρος.

εἰς ἄλλα ἄγρια ζῶα· διεσάφησε προσέτι τὰ τῆς ἀναπνοῆς, ἀποδείξας, ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἰσπνεόμενος χρησιμεύει ὡς στοιχεῖον εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ αἵματος, καὶ τῶν ἄλλων ὑγρῶν τε καὶ στερεῶν.

Douglas ἀνατόμος Ἄγγλος ἔδειξε τὴν ἀληθῆ κατασκευὴν καὶ ὀργανισμὸν τοῦ Περοτοναίου, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν περικλείει τὰ ἔντερα· ἐξέδωκεν ἔτι ὡραιοτάτην ἐπιτομὴν τῆς μυολογίας. Ὁ Κλέρκιος Le Clerc ἐξέδωκε κατὰ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους ἐπιτομὴν ὀστεολογίας. Ὁ Vinslon ἔπειτα συνέγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν ἀνατομῆς, ἥτις χρησιμεύει ὡς πρωτότυπον καὶ κείμενον εἰς πολλὰ τῆς Ἰατρικῆς σχολεῖα.

Ὁ περίφημος Giambattista Μοργάννης, διδάσκαλος ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ Παταβίου κατὰ τὸ 1715 ἐπλούτισε τὴν ἀνατομὴν μὲ ἀξιολόγους παρατηρήσεις, αἵτινες περιέχονται ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐφημερίσιν adversaria anatomica.

Ὁ Δοράρτος Dodart ἐνησχολήθη εἰς τὰ τῆς φωνῆς ὄργανα, ἐξέδωκεν ἐντελεξάτην περιγραφὴν τῆς ἐπιγλώττιδος, καὶ ἐδί-

δα-

δαξε τίνι τρόπω ἐκτελεῖται ἡ φωνὴ, ἡ ὠδὴ καὶ ὁ προφορικὸς λόγος *).

Ἡ τῆς ἀνατομῆς σπουδὴ εὐκολύνθη μεγάλως ἀπὸ τὰς εἰκονογραφίας, τὰς ὁποίας οἱ νεώτεροι ἐπενόησαν, καὶ συνειθίζουσι νὰ συνάπτωσι μὲ τὰς περιγραφάς.

Ὁ φιλόπονος Cowper Χειρουργὸς Ἄγγλος, ἐξέδωκεν εἰκονογραφίας μεγάλας τῶν μυῶν καὶ τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων, καθὼς παριςῶνται, ὅταν ἐνιεθῶσι μὲ κηρὸν χρωματισμένον. Ὁ Ἀλβῖνος, διδάσκαλος τῆς ἀνατομῆς ἐν Λουγδούνῳ, ἐξέδωκε τὰς ἀξιολόγους ἐκείνας εἰκόνας τοῦ σκελετοῦ, καὶ τῶν μυῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπερβαίνουσι κατὰ τὴν ἐντέλειαν καὶ τὸ κάλλος πάσας τὰς ὑπὸ ἄλλων προεκδοθείσας· ἀλλ' αἱ εἰκονογραφίαι τοῦ Γουλλιέλμου Οὐντέρου, αἱ ὁποῖαι παριςῶσι τὴν ἐγκυον μήτραν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς κυοφορίας, ὑπερβαίνουσι τὰς ὅσας πρὸ αὐτῶν ἐξεδόθησαν **).

Εἰς

*) Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀξιολόγων Ἀνατόμων τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος συγκατελέγονται ὁ Εἰσέρος Heister καὶ ὁ Σαβατιέρος Sabatier.

**) Ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου ὁ Ν. Lieberkuhn περιγράφει τὴν μέθοδον τοῦ ἐνιεῖν τὰ ἀγγεῖα ὁποιουδήποτε ἐργάνου, καὶ τὸν τρόπον τοῦ διαλύειν ἔπειτα διὰ τοῦ ἐνθειτικοῦ τοὺς ὑμένας τῶν αὐτῶν ἀγγείων, χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ποσῶς τὸ ἀγγειοειδὲς σχῆμα. Monro ὁ ἐν τοῖς δοκιμίοις Essais de Medecine d' Edimbourg ἀπαριθμεῖ τὰ πολυειδῆ μίγματα, ἅπερ οἱ ἀνατόμοι μεταχειρίζονται πρὸς ἔνίησιν τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων.

Εἰς τοὺς νεωτέρους ἀνατόμους ὀφείλομεν ἔτι τὴν ἐφεύρεσιν τῶν γλυπτοειδῶν εἰκόνων διὰ κηροῦ κατασκευαζομένων, αἱ ὁποῖαι μιμοῦνται ἐντελέςατα τὴν φύσιν.

(§: 16.)

Οἱ Ἀνατόμοι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐγνώρισαν καὶ ἐσαφήνισαν ἀκριβῶς τὸ σύςημα τῶν λυμφατικῶν ἢ ἀναδοτικῶν ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται οὐ μόνον εἰς ὅλα τὰ σπλάγχνα καὶ κοιλότητας τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος· ὁ Haller, ὁ Hunter

ὁ

Hewson, ὁ Monro, ὁ Gruiksank καὶ ὁ Μασκάνιος διέτρεξαν ἄριστα τὸ νέον αὐτὸ καὶ ἐπίπονον στάδιον τῆς ἀνατομῆς· διὸ καὶ ἀπεδείχθη τὴν σήμερον, ὅτι τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα διετάχθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως, διὰ νὰ ἐμπίνωσι καὶ νὰ ἐκροφῶσι τὰ διάφορα ὑγρὰ τοῦ σώματος, καὶ νὰ τὰ εἰσάγωσιν εἰς τὸ αἷμα ὁμοῦ μὲ τὸν χυλόν.

Ὁ Ἀλλέρος, τὸ κλεινὸν καὶ σεβάσμιον ὄνομα, διέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀνατομῆς, τῆς φυσιολογίας καὶ παθολογίας τῶν παλαιῶν καὶ νέων· συναθροίσας οὗτος μὲ ἄκραν φιλοπονίαν, καὶ συναγαγὼν εἰς τάξιν καὶ σύστημα πάσας τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς εὑρέσεις τῶν πρὸ αὐτοῦ, προθέσας ἔτι καὶ ὅσα ὁ ἴδιος ἀνεκάλυψεν, ἐξέδωκε τὰ χρυσᾶ ἐκεῖνα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα διδάσκονται εἰς ὅλα τὰ τῆς Ἰατρικῆς σχολεῖα ὁμοιάζουσιν αὐτὰ μὲ ἕνα μέγαν ποταμόν, τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα αὐξάνουσιν ἐκ τῶν ῥείθρων μυρίων ἄλλων μικρῶν ποταμῶν ἐν αὐτῷ ἐκχερμένων. Εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς φυσικοὺς τὰ πειράματα τοῦ ἀνδρὸς, ὅσα δεικνύουσι τὴν ἐρεθιστικὴν καὶ συσταλτικὴν

τῶν

τῶν μυῶν δύναμιν, καὶ τὴν αἰσθητικὴν τῶν νεύρων· αὐτὰ συνήργησαν μεγάλως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παθολογίας.

(9 : 17.)

Ἦκμασαν ἀκολούθως εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες, οἵτινες ἐπλούτισαν μὲ νέας εὑρέσεις τὴν ἀνατομὴν καὶ φυσιολογίαν· καυχᾶται ἡ ἐν Παβίᾳ σχολὴ εἰς τὸν περικλεῆ Σπαλατζάνην, ὅστις ἔκαμε τὰ ἀξιόλογα ἐκεῖνα καὶ σπάνια πειράματα περὶ γεννέσεως, καὶ ἀπέδειξε τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς Πέψεως· καυχᾶται ἡ αὐτὴ εἰς τὸν ὀξύτατον ἀνατόμον καὶ χειρουργὸν Α: Σκάρπαν, ὅστις ἀνεκάλυψε τὸ ἐνδότατον τῆς ἀκοῆς ὄργανον, καί τινα νεῦρα τῆς γλώσσης καὶ καρδίας· ἐλαμπρύνθη ἡ τοῦ Παταβίου σχολὴ ἀπὸ τὸν φιλόπονον ἀνατόμον Καλδάνην.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐφάνησαν εἰς τὴν Γαλλίαν δύο ἀξιοθαύμαστοι ἀνατόμοι, ἤτοι ὁ Βοϊκδαζὶρ, ὅς

τις

τις ἔγινε θυσία τῆς Γαλλικῆς δημεγερσίας, καὶ ὁ νέος Xav: Bichat, ὁ συγγράψας τὸ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀθάνατον σύγγραμμα· ἀλλὰ μόλις ἐφάνη εἰς τὸν ὁρίζοντα τῶν ἐπιστημῶν ὁ λαμπρὸς οὗτος ἀστὴρ, καὶ τὸ ζοφερὸν τοῦ θανάτου νέφος ἐκάλυψεν· ἐτελεύτησεν ὁ νέος φυσιολόγος κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἕκτον τῆς ἡλικίας ἔτος, ὡς πρὸς τὴν ζωὴν μέν, βραχύβιος, ὡς δὲ πρὸς τὴν δόξαν, μακροβιώτατος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ Προόδου Χημικῆς.

Ἡ Χημικὴ, θεωρουμένη ὡς τέχνη, εἶναι παλαιοτάτη, θεωρουμένη ὡς ἐπιστήμη, εἶναι νεωτάτη· κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν Ἱστορικῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι ἤξευρον νὰ κατασκευάζωσι πάμπολλα ἰατρικὰ σύνθετα, πολυειδῆ μύρα, συπτηρίαν, σαπώνιον, ὕελον καὶ ἄλλα χημικὰ ἔργα· ἤξευρον νὰ ἐξάγωσι τὸ νίτρον ἐκ τῆς ὕλης τοῦ Νείλου, νὰ χωνεύωσι καὶ νὰ διαχωρίζωσι τὰ διάφορα μέταλλα κ. τ. λ. καὶ οἱ Ἕλληνες ὁμοίως ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑέλου, τὴν χώνευσιν καὶ δοκιμασίαν τῶν μετάλλων· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα δεικνύουσι τὴν ἀρχαιότητα τῶν τεχνῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν

τὴν χημικὴν θεωρίαν.

Εἶναι πιθανὸν, ὅτι ἡ Χημικὴ, ἥτις καὶ Ἀλχημεία πρότερον ὠνομάσθη, ἔλαβε τὰς πρώτας ἀρχὰς παρὰ τῶν Ἀράβων καὶ Αἰγυπτίων, ἐπειδὴ παρ' αὐτοῖς εὑρίσκομεν τὰ πρῶτα ἴχνη *)· μετεκομίσθη δὲ αὕτη εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, κεκρυμμένη ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ μυστηρίου καὶ τῶν συμβόλων.

Παλαιά τις καὶ χιμαιρικὴ πρόληψις κατεκυρίευσε τὰς κεφαλὰς τῶν τότε περὶ τὰ χημικὰ ἐνασχολουμένων, ὅτι τάχα ἦτον δυνατὸν νὰ μεταβληθῶσιν εἰς χρυσίον τὰ λοιπὰ μέταλλα διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως· τὴν τοιαύτην μυστηριώδη τέχνην, ἢ ματαιοτεχνίαν, τῆς ὁποίας τὴν εὕρεσιν ἀναφέρουσιν εἰς τὸν τρισμέγιστον Ἑρμῆν, ὠνόμασαν μεγαλοπρεπῶς Ἱερὰν, Χρυσοποιητικὴν, καὶ Πέτραν Φιλοσοφικήν· ἡ πρώτη χί-

*) Πρῶτοι οἱ Ἄραβες ἔδειξαν τὴν τέχνην τῆς Διαχαλλοίξεως, ἢ Ἐπιχαγμοῦ τῆς ublimationis. τὴν ἀνάλυσιν τινῶν μετάλλων διὰ τῶν ὀξέων, τὴν κατασκευὴν τοῦ πνεύματος τοῦ οἴνου, καὶ ἄλλας χημικὰς πράξεις.

χίμαιρα ἐγέννησε καὶ δευτέραν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀλχημικοὶ ἐφαντάσθησαν ὡς δυνατὴν τὴν μεταμόρφωσιν καὶ μετουσίωσιν τῶν μετάλλων εἰς χρυσίον, ἐσχάσθησαν ἀκολούθως, ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ διὰ τῆς χημικῆς καὶ ἡ πολυθρύλλητος Πανάκεια, δηλαδὴ ἓν καὶ μόνον ἰατρικὸν καθολικὸν εἰς ὅλα τὰ πάθη· ἰατρικὸν, λέγω, θαυμάσιον, οὐ μόνον ἱκανὸν νὰ ἰᾶται τὰς νόσους, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ τὰ ὅρια τῆς ζωῆς *)· βέβαια, ἐὰν ἤθελεν εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς γῆς μία

*) Πότε καὶ ποῦ ἐγεννήθη αὕτη ἡ χίμαιρα ἀγνοοῦμεν. Βάκων ὁ Βερουλάμιος λέγει, ὅτι οἱ χημικοὶ τῶν Κινέζων ἐδοκίμαζον νὰ μεταβάλλωσι τὰ μέταλλα, ὄχι εἰς χρυσὸν, ἀλλὰ εἰς ἄργυρον. Ὁ Δου-άλβος (Ἱστ. τῆς Κίν.) ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἐκ τῆς αἱρέσεως τοῦ Λαοκίωνος παρὰ τοῖς Σίναις, ἢ Κινέζοις, ἔκδοτοι ὄντες εἰς τὴν χημικὴν τέχνην, ζητοῦσι τὴν φιλοσοφικὴν Πέτραν καὶ τὴν Πανάκειαν· ὁ Λαοκίων ἐν αὐτοῖς ἐκαυχᾶτο, ὅτι ηὗρε τὸν τρόπον νὰ παρεκτείνῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ὅθεν ἐπεκλήθη αὕτη ἡ αἵρεσις τῶν Ἀθανάτων. πόσοι τῶν ἐκεῖ Μανδαρίνων Μεγισάνων καὶ αὐτοὶ πολλάκις οἱ Αὐτοκράτορες ἐξηπατήθησαν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀπατεώνων, καὶ ἀντὶ νὰ μακρύνωσιν, ἐκολόβωσαν τὴν ἰδίαν ζωήν.

Εἶναι πιθανὸν, ὅτι ἐκ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἀράβων ἐπήγα-

μία τοιαύτη τέχνη, δίδουσα ἐνταῦτῷ καὶ θησαυροὺς καὶ ὑγείαν καὶ μακροβιότητα, ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ οὐράνιος καὶ θεία· ἀλλὰ κακῇ τύχῃ εὗτ' εὑρέθη, οὔτε θέλει εὑρεθῇ πώποτε· πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν ἐξαπατηθέντες ὑπὸ τῆς ἀπατηλῆς ἐλπίδος, κατεδαπάνησαν ματαίως καὶ πλοῦτη καὶ κτήματα καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ζωὴν, διὰ νὰ εὕρωσι τὴν φιλοσοφικὴν Πέτραν καὶ τὸ ποτὸν τῆς ἀειζωΐας· μόλις τὴν σήμερον ἡ πεῖρα καὶ ἡ φιλοσοφία ἐδυνήθησαν νὰ ἰατρεύσωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ

σεν ἡ παλαιὰ αὕτη πλάνη, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν. Γούλιος Ματέρνος Φίρμικος, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Κωνσαντίνου ζήσας, ἀναφέρει ἐν τοῖς Λατινικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν, ὅτι κατεγίνοντο τινὲς τότε εἰς τὴν χρυσοποιητικὴν τέχνην. Αἰνείας ὁ Γαζαῖος, ὅστις ἔζη περὶ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου αἰῶνος, λέγει ῥητῶς, ὅτι εὑρίσκοντο τινὲς σοφοὶ τοῦ τότε καιροῦ, οἵτινες ἠδύναντο νὰ μεταβάλλωσι τὸν κασσίτερον εἰς χρυσὸν, ἢ εἰς ἄργυρον· Τοιοῦτοι Ἀλχημικοὶ, φαίνεται, ὅτι ἐχρημάτισαν ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἕως τὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου. Ἰάμβλιχος, Συνέσιος ὁ Κυρηναῖος, Ζώσιμος Πανοπολίτης, Ὀλυμπιόδωρος, Στέφανος Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἄλλοι.

πὸ τὴν πολυχρόνιον αὐτὴν νόσον, δεικνύουσαι ἐνταῦτῷ τὰς ἀληθεῖς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐζωΐας.

Ἀλλ' αἱ πολυχρόνιοι δοκιμαὶ καὶ ζητήσεις τῶν Ἀλχημικῶν, τὰ πολυειδῆ τούτων πειράματα περὶ τὰς μεταλλικὰς οὐσίας, τοὺς ἕφερον ἀνελπίστως εἰς πολλὰς εὑρέσεις ἐπωφελεῖς πρὸς τὴν Ἰατρικὴν, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς τέχνας· αἱ δοκιμαὶ αὗται ἔδωσαν ἱκανὴν ὕλην πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης καὶ ὡραιοτάτης τέχνης, λέγω τῆς νέας χημικῆς· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ χημαιρικὴ τῆς Ἀλχημείας τέχνη ἐγέννησε τὴν ἀληθῆ χημικὴν ἀνάλυσιν, ἥτις εἶναι καὶ λέγεται ἡ ψυχὴ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν *).

Μεταξὺ τῶν πολλῶν, ὅσοι ἐνησχολήθησαν καὶ εὐδοκίμησαν εἰς τὴν χημικὴν τέχνην μετὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, ἱστοροῦνται οἱ ἑξῆς.

Ἀλ-

*) Ἐνταῦθα ἐφαρμόζεται τὸ . . ἀνὰ τρηχεῖαν ὄνωνιν φύονται μαλακῶν ἄνθεα λευκοΐων.

ΑΛΒΕΡΤΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ.

ALBERTUS MAGNUS

Ἄλβερτος ὁ ἐπικληθεὶς Μέγας, Γερμανὸς τὸ γένος, καὶ παράδοξος ἄνθρωπος τοῦ τότε καιροῦ, ἐγεννήθη τῷ 1193 ἔτει· ἐδέχθη δὲ τὸ μοναδικὸν σχῆμα τοῦ τάγματος τῶν Δομινικάνων, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐδίδαξε τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, καίτοι ἀπηγορευμένην τότε παρὰ τοῦ Ποντέφικος τῆς Ῥώμης· ἀπεποιήθη οὗτος τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, διὰ νὰ ἀφιερωθῇ ὅλος εἰς τὴν σπουδήν· ἐνησχολήθη δὲ οὐ μόνον εἰς τὴν θεολογίαν, ἥτις ἦτον ἡ πρωτεύουσα ἐπιστήμη τοῦ τότε καιροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μαθηματικὰ, εἰς τὰ φυσικὰ, καὶ μηχανικὰ, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ χημικήν· λέγουσιν, ὅτι κατεσκεύασε μίαν κεφαλὴν αὐτομάτως λαλοῦσαν, τὴν ὁποίαν Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης κα-

κατέθλασεν, ὡς ἐφεύρεμα σατανικόν· ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ὑποψίαν καὶ διαβολὴν τῆς μαγίας, διὸ καὶ ἐσυκοφαντήθη ὡς μάγος.

Συνέγραψεν οὗτος περὶ Φυσικῆς, περὶ Ἀλχημείας καὶ παντοίαν ὕλης εἰκοσιδύο μεγάλους τόμους, τοὺς ὁποίους τὴν σήμερον οὐδεὶς ἀναγινώσκει· ἐτελεύτησε δὲ ἑβδομηκοντούτης.

ΡΟΓΕΡΟΣ ΒΑΚΩΝ.

ROGER BACON

Κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος ἐγέννησεν ἡ φύσις καὶ ἄλλον ὑπερθαύμασον καὶ ἐξαίσιον ἄνδρα, ὅστις ἐφάνη τὸ τέρας τοὶ τότε αἰῶνος· ἐγεννήθη οὗτος ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1216 ἔτος· σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἀνεχώρησεν εἰς Γαλλίαν, διὰ νὰ διδαχθῇ παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐπισήμων τὰ μικρὰ λείψανα τῶν μαθηματικῶν, ὅσα ὑφίσαντο

τῷ

τῷ τότε καιρῷ· ἐσπούδασεν ἐντελῶς τὴν ἱστορίαν, καὶ ὅλας τὰς Ἀσιατικὰς καὶ Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας· ὅσοι ἀναγνώσουσι τὰ συγγράμματά του, εὑρίσκουσι τὸν ἄνδρα ἐγκρατῆ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας φιλολογίας, καὶ κάτοχον τῶν Συγγραφέων Ἑλλήνων, Λατίνων, Ἑβραίων, Ἀράβων, Ἰταλῶν, Γάλλων καὶ Γερμανῶν· ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἐνεδύθη τὸ μοναδικὸν σχῆμα τῶν Φραγκισκάνων, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸν καιρόν του, οὔτε εἰς τὰς θεολογικὰς ἔριδας, οὔτε εἰς τὴν ὀκνηρίαν· κατεγίνετο ἀκαταπαύστως διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν φύσιν, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἀπόῤῥητα· ἀριερώθη ὅλος εἰς τὴν χημικὴν, εἰς τὴν ὀπτικὴν, εἰς τὴν ἀστρονομίαν καὶ μηχανικήν· εὐδοκίμησε δὲ τοσοῦτον εἰς τὴν πειραματικὴν φυσικὴν, ὥστε εὑρίσκομεν ἐν αὐτῷ τὰ ἴχνη πολλῶν εὑρέσεων, αἵτινες ἐγένοντο ὕστερον μετὰ πολλοὺς αἰῶνας.

Ἱστοροῦνται περὶ τούτου τεράστια· ἐφεῦρε τηλεσκόπια, μικροσκόπια, κάτοπτρα πυροβόλα, ὀπτικοὺς θαλάμους κ. τ. λ. κατὰ τὰ μηχανικὰ ἐφάνη δεύτερος Ἀρχιμήδης· κατεσκεύασεν αὐτόματα, τὰ ὁποῖα ἐκι-

κινεῦντο ὡς ἔμψυχα· ἅρματα ἐπὶ ἀέρος ἱπτάμενα, ἁγάλματα περιπατοῦντα, καὶ πολλὰ ἄλλα τῆς μηχανικῆς τέχνης τερατουργήματα· ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει τὴν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλόνοιαν, ὅσον τὰ ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι περιεχόμενα:

„ Δύναται, λέγει, ἡ τέχνη νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέσα, διὰ νὰ πλέῃ χωρὶς τῆς τῶν χειρῶν βοηθείας ταχύτερον, παρὰ ἐὰν ἐμεταχειρίζετο μυριάδας.

„ Ἡ τέχνη δύναται νὰ κατασκευάσῃ ἁμάξας καὶ ἅρματα, τὰ ὁποῖα νὰ κινῶνται χωρὶς ζώων.

„ Δύναται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς τέχνης νὰ ἵπταται εἰς τὸν ἀέρα, καθὼς τὰ πτηνά.

„ Δὲν εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει κανὲν βάρος, ὅσον μέγα καὶ ἂν εἶναι, τὸ ὁποῖον ἡ τέχνη νὰ μὴν δύναται νὰ ὑψώσῃ, ἢ νὰ τὸ καταβιβάσῃ.

„ Κατασκευάζονται, λέγει, ὕελοι τοιοῦτοι, οἵτινες δύνανται νὰ προσεγγίσωσιν, ἢ νὰ ἀπομακρύνωσι τὰ ἀντικείμενα σώματα, νὰ τὰ μεγαλύνωσιν, ἢ νὰ τὰ σμικρύνωσι, νὰ τὰ πολυπλασιάσωσιν καὶ νὰ τὰ ἀν-

τισρέψωσιν.

„ Εὑρίσκονται ὕελοι τοιοῦτοι, οἵτινες δύνανται νὰ κατακαύσωσι καὶ νὰ κατατεφρόσωσι τὰ πλέον στερεὰ σώματα.

„ Δυνάμεθα, λέγει, νὰ συνθέσωμεν μὲ τὸ νίτρον καὶ ἄλλας τινὰς οὐσίας, ἓν σφοδρότατον πῦρ, τὸ ὁποῖον νὰ μιμῆται τὴν βροντὴν καὶ τὸν κεραυνόν· δι' αὐτοῦ ἠμποροῦμεν νὰ κατακαύσωμεν καὶ νὰ ἐξολοθρεύσωμεν πόλεις ὁλοκλήρους μὲ ὀλίγην ποσότητα ὕλης *).

Ὅσα ὁ αὐτὸς προβάλλει πρὸς διόρθωσιν τοῦ Καλενδαρίου, καὶ διὰ τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου ἀποδεικνύουσι, πόσον ἦτον δεινὸς περὶ τὴν Γεωμετρίαν καὶ Ἀστρονομίαν.

Συμπεραίνουσιν, ὅτι αὐτὸς ἐπενόησεν ἰδιαιτέραν τινὰ μέθοδον τοῦ σπουδάζειν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ ἐζήτει ὀλιγώτατον καιρὸν διὰ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς ἄνθρωπον μετρίου πνεύματος, καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς βαθμὸν νὰ ἐννοῇ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ἑβραϊκὰ συγγράμματα, ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ, ὁ τόσον ἀνώτερος τῶν συγχρόνων του ἠδύνατο τάχα νὰ διαφύγῃ τὰ βέλη τοῦ φθόνου; εἰς τοὺς πεπολισμένους αἰῶνας ὁ φθόνος μόνος διενοχλεῖ τοὺς μεγάλους νόας· εἰς δὲ τοὺς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ φθόνου ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἀμάθεια· κατηγορήθη λοιπὸν ὁ φιλόσοφος ὡς μάγος, καὶ κατετρέχθη ἕως θανάτου ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν καὶ δεισιδαιμόνων. Διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ τῆς τοιαύτης κατηγορίας ἐβιάσθη νὰ σείλῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὰ μηχανικά του ὄργανα καὶ μίαν ἔγγραφον ἀπολογίαν· ἀλλ' οἱ ἐχθροί του, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καταφρονήσαντες τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Πάπα, ἐνεκάλεσαν τὸν ἀνεύθυνον εἰς τὸν ἡγούμενον καὶ ἀρχηγὸν τοῦ τάγματός του, ὅστις κατεδίκασε καὶ κατέκρινε τὰ συγγράμματά του, αὐτὸν δὲ ἔρριψε δέσμιον εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, ὅπου ἀπέθανεν ἀθλίως.

*) Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν Πυρίτιδα κόνιν, μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐφεύρεσις αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς ἄλλον τινὰ μοναχὸν Κωνσαντῖνον Ἀγγλιτζίνον Angklitzen ὀνομαζόμενον, Γερμανὸν τὸ γένος κατὰ τὸ 1330.

*Ορα Trint Histosre de la Medécine.

Κα-

Κατέλιπεν ὁ Βάκων διάφορα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνωρίσθησαν, εἰμὴ εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας· ἐτελείωσε δὲ τὴν τεθλιμμένην του ζωὴν κατὰ τὸ 1294 ἔτος.

ΧΗΜΙΚΟΙ ΑΤΡΟΙ.

Ἤκμασε μετὰ τοῦτον ὁ τότε περιβόητος Χημικοϊατρὸς Ἀρνάλδος, ὁ ἐκ νέας πόλεως Arnauld de Villeneuve, Γάλλος τὸ γένος, καὶ διδάσκαλος χρηματίσας τῆς ἐν Μοντεπηλουσίῳ σχολῆς· οὗτος καθυπέβαλλε διόλου τὴν Ἰατρικὴν εἰς τὴν Χημικήν· ἔδειξε πρῶτος εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ διασαλλαγμένον πνεῦμα τοῦ οἴνου, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ὡς ἔριστον ἰατρικὸν, μάλιστα δὲ διασαλλαγμένον μετά τινων ἀναλόγων φυτῶν· ἔδειξε προσέτι τὰ μεταλλικὰ ὀξέα· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1313 ἔτει.

Μαθητὴς τούτου ἐχρημάτισε Ῥαϊμόνδος Λοῦλλος, ὁ ἐπονομασθεὶς Πεφωτισμένος, τὸ γένος Ἱσπανός· ἐγεννήθη οὗτος ἐν Βαρ-

κελονῇ, ἢ κατ' ἄλλους ἐν τῇ νήσῳ Μαγιόρκᾳ τῷ 1236· συνέγραψε περὶ Πανακείας καὶ φιλοσοφικῆς πέτρας ἐν τῷ βιβλίῳ, Ue Quinta Essentsa ἐπιγραφομένῳ, ἤτοι περὶ τῆς Πέμπτης οὐσίας· ἦτον δεινὸς περὶ τὴν διαλεκτικὴν, περὶ ἧς καὶ συνέταξε νέαν μέθοδον· ἐτελεύτησε δὲ λιθοβοληθεὶς ἐν Ἀφρικῇ, ὅπου ἀπῆλθε διὰ νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐνησχολήθησαν εἰς τὴν αὐτὴν ὕλην περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος Ἰσαὰκ ὁ Ὁλλανδὸς Isaac Le Hollandois καὶ Βασίλειος Βαλεντῖνος ἢ Οὐαλεντῖνος.

Ὁ Ἰσαὰκ, ὅστις ἐγεννήθη ἔν τινι χωρίῳ τῆς Ὁλλάνδας, ἔζησε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἢ κατ' ἄλλους περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου· συνέγραψεν οὗτος περὶ Ἀλχημείας εἰς φράσιν γλαφυροτάτην καὶ καθαρὰν, περιγράφων λεπτομερῶς καὶ περιεργατικῶς χημικὰ πειράματα τῷ ὄντι παράδοξα· πραγματεύεται δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν μετάλλων χωνεύσεως, περὶ διασαλλάξεως, περὶ ζύμης, περὶ σήψεως κ. τ. λ. *).

Βα-

Βασίλειος Οὐαλεντῖνος, μοναχὸς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτινῶν, ἤκμασε, λέγουσι, κατὰ τὸ 1415 ἔτος· ἀγνοεῖται δὲ καὶ ἡ πατρὶς καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγεννήθη· ἐνασχοληθεὶς περὶ τὴν Ἀλχημείαν χρόνους πολλοὺς, καὶ γνωρίσας διὰ τῆς πείρας τὸ κενὸν καὶ μάταιον τῶν ἐλπίδων, ἐδόθη ἐπιπόνως εἰς τὴν τῶν χημικῶν ἰατρικῶν σκευασίαν· οὗτος συνέγραψε τὴν περίφημον πραγματεῖαν περὶ Στίμμεως, ἥτις ἐπιγράφεται Currus Triomphalis antimonis· ἐν αὐτῇ διδάσκει πολλὰς χημικὰς πράξεις καὶ σκευασίας τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, μὲ τὰς ὁποίας ἐπλούτισε τὴν Ἰατρικήν· πρῶτος αὐτὸς ἐδιώρισε τὴν τούτου ἐσωτερικὴν χρῆσιν, ὑπερεκθειάζων τὰς ἰδιοτήτας καὶ ἰαματικάς του δυνάμεις εἰς πολλὰ πάθη· ἠγωνίσθη μεγάλως, διὰ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Χημικὴν εἰς τὴν Ἰατρικὴν, διὸ καὶ θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τῆς Χημικῆς φαρμακείας.

Ἀλλ'

---

*) L' art d' émailler, ainsi que celui de colorer les pierres précieuses et le verre, en y appliquant des plaques legéres métalliques est de son invention. Diction Historique.

Ἀλλ' ὁ πλέον διαβόητος τῶν τότε Χημικοϊατρῶν, καὶ τὸ πρωτότυπον τῶν Ἐμπειρικῶν τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ἐχρημάτισεν ὁ

ΠΑΡΑΚΕΛΣΟΣ.

Ἐγεννήθη οὗτος ἐν Ἑλβετίᾳ περὶ τὸ 1493 ἔτος· διδαχθεὶς τὴν Ἰατρικὴν καὶ Χειρουργικὴν παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, ἀφιερώθη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Χημικῆς τέχνης· καυχᾶται ὁ ἴδιος, ὅτι περιῆλθε πάσας τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης, καὶ συναναστραφεὶς μὲ τοὺς πλέον εἰδήμονας Ἰατροὺς καὶ Χημικοὺς τοῦ τότε καιροῦ, ἔμαθεν ἄπειρα ἀξιόλογα πράγματα, οὐ μόνον ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ἰδιώτας καὶ χυδαίους· περιπλανηθεὶς ὡς ἄλλος Ὀδυσσεὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς Οἰκουμένης, ἐπέστρεψε τελευταῖον εἰς Βασιλείαν πόλιν τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἀνηγορεύθη κοινὸς διδάσκαλος τῆς Χημικῆς ἰατρικῆς· τότε ἄρχισε νὰ φρυάττῃ καὶ νὰ ὑλακτῇ ἀνυποστόλως κατὰ πάντων τῶν Ἰατρῶν,

ατρῶν, παλαιῶν τε καὶ νέων, τῶν ὁποίων ὠνομάζετο Μονάρχης, Κορυφαῖος καὶ Ἵπατος· παρέδιδεν οὗτος ἀπὸ καθέδρας καινοφανῆ τινα καὶ ἀλλόκοτον διδασκαλίαν, σύμμικτον καὶ συμπεφυρμένην ἀπὸ θεωρίας χημικὰς, μυθολογίας καὶ τερατολογίας, περιπεπλεγμένην δὲ εἰς ὕφος σκοτεινὸν, γριφῶδες, αἰνιγματῶδες καὶ ἀκατάληπτον· ἡ τοιαύτη διδασκαλία δὲν εἶχεν οὔτε τάξιν, οὔτε ῥυθμὸν, οὔτε κεφαλὴν, οὔτε οὐρὰν, τὸ τῆς παροιμίας· τότε κυριευθεὶς ὑπὸ μανιώδους ὀργῆς, καὶ ὅλος πνέων χολὴν καὶ θρασύτητος, ὡς ὑπὸ Μαινάδος τινὸς βεβακχευμένος, ἔῤῥιψεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ κατέκαυσε παῤῥησίᾳ τὰς βίβλους τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Γαληνοῦ καὶ Ἀβικένα, φωνάζων μὲ ἀγρίαν φωνήν:

„ Ὀπίσω μου ὀπίσω, Σοφοὶ καὶ διδά-
„ σκαλοι τῶν αἰώνων, Ἕλληνες, Ῥω-
„ μαῖοι καὶ Ἄραβες! τὸ κάλυμμα
„ τῆς κεφαλῆς μου ἔχει περισσοτέραν
„ σοφίαν παρὰ ὅλους ὑμᾶς, καὶ ὁ πώ-
„ γων μου περισσοτέραν πεῖραν παρὰ
„ ὅλας σας τὰς ἀκαδημίας. „

Τὸ ὁρμητικὸν καὶ ὀξύθυμον τοῦ χαρακ-

ρακτῆρός του τὸν ἔσυραν εἰς λογομαχίας καὶ ἔριδας μετὰ τῶν δημογερόντων τῆς πόλεως, διὰ τὰς ὁποίας ἐβιάσθη νὰ παραιτήσῃ καὶ τὴν διδασκαλικὴν καθέδραν, καὶ τὴν πόλιν τῆς βασιλείας· ἔκτοτε περιεφέρετο ἔνθεν κἀκεῖσε ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, μετερχόμενος τὴν Ἰατρικὴν, ὡς οἱ λεγόμενοι Τζαρλατάνοι.

Ὁ Παρακέλσος ἐκήρυττε τὸν ἑαυτόν του οὐ μόνον ὡς ἔξοχον τῶν Ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς Μάγον, Ἀστρολόγον καὶ Πνευματέμφορον· ἐκαυχᾶτο πρὸ πάντων, ὅτι εὗρε τὸν φιλοσοφικὸν λίθον καὶ τὴν Πανάκειαν· μ' ὅλα ταῦτα ζήσας ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ βίον ἄτακτον καὶ κτηνώδη, ἀπέθανε σχεδὸν πεντηκοντούτης ἐν τῇ πόλει Σολσβούργῳ μέσα εἰς ἓν καπηλεῖον.

Συνέγραψεν οὗτος διάφορα συγγράμματα Ἰατρικῆς, τὰ ὁποῖα ἀπόζουσιν οἴνου καὶ παραφροσύνης· ῥαψῳδία ὁλόκληρος ἐκ παραλογισμῶν, χλευασμῶν, μεγαλορρημοσύνης, σκότους καὶ ἀπάτης· ἡ φράσις του εἶναι γριφώδης, δυσνόητος καὶ πολλάκις ἀκατάληπτος· πλήρης ὀνομάτων καὶ λέξεων καινῶν, ξένων καὶ ἀνηκούστων, εἰς

τὰς

τὰς ὁποίας προσήρμοζεν ἐννοίας μυστηριώδεις· βέβαια οἱ πλέον φρενοβλαβεῖς, ὅσοι εὑρίσκονται ἁλυσσοδεμένοι εἰς τὰ καταγώγια τῶν μανιακῶν, δὲν ἤθελεν ὁμιλήσουν γλῶσσαν πλέον ἀλλόκοτον.

Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, ὅτι ὁ Παρακέλσος ἦτον ἀγχινούστατος καὶ ἐφευρετικοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἡ ὁλογερὰ φαντασία του κατετέφρωσε τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ λογικοῦ· εἶναι ὡσαύτως ὁμολογούμενον, ὅτι ἰάτρευε παρ' ἐλπίδας πολλὰ πάθη χρονικὰ καὶ δυσίατα, τὰ ὁποῖα οἱ ἐκείνῳ σύγχρονοι Ἰατροὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἰατρεύσωσι· λέγεται, ὅτι εὐδοκίμει μεγάλως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν κακοήθων ἑλκῶν, καὶ τῶν τοῦ δέρματος παθῶν, εἰς τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ἀφόβως τὸν ὑδράργυρον, τὸ ὄπιον καὶ τὸ σίμμι.

Ὁ Παρακέλσος, ὅσις δικαίως ἐπωνομάσθη ὁ πλέον παράφρων τῶν Ἰατρῶν, καὶ ὁ ἀξιώτερος Ἰατρὸς μεταξὺ τῶν παραφρόνων, ἐχρησίμευσε μεγάλως εἰς τὴν Ἰατρικὴν τέχνην, διότι εἰσήγαγεν ἐν αὐτῇ τὰ προρρηθέντα ἰατρικά, ἢ τοὐλάχιστον τὴν τούτων ἐλευθέραν χρῆσιν· ἐγνώρισεν οὗτος πόσον ἐλλειπὴς καὶ ἄμορφος ἦτον ἡ τότε Ἰα-

τρικὴ, καὶ ποίαν μεταμόρφωσιν ἢ ἀνακαίνισιν ἐχρειάζετο, ἀλλ' ὁ ἔμφυτος χαρακτήρ του καὶ τὰ προσωπικὰ ἐλαττώματα τὸν ἐμπόδισαν νὰ μεταχειρισθῇ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοιαύτην αἴσιον ἀνακαίνισιν.

(9: 1.)

Τὸ ὄνομα τοῦ Παρακέλσου κατεθρόησεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός του ὑπὲρ τῆς Χημικοϊατρικῆς διεδόθη καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς, οἵτινες ἔγιναν ὀπαδοὶ, καὶ τῶν ἐκείνου δογμάτων διάπυροι ζηλωταί· τοιοῦτοι περιάδονται Ἰωσὴφ ὁ Κουερκετάνος joseph Quercetanus ὁ καὶ Ἰατρὸς χρηματίσας τοῦ Ἑνρίκου IV βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Ὀσβάλδος Κρόλλιος Oswald Crollius Hessois, ὁ καὶ χημικὴν πραγματείαν συντάξας Basilica chemica ἐπιγραφομένην οὗτος καί τοι συμμέτοχος καὶ λατρευτὴς τῶν παραλογισμῶν τοῦ Παρακέλσου, ἐπλούτισεν ὅμως τὴν Ἰατρικὴν μὲ πολλὰς χημι-

μικῶν φαρμάκων σκευασίας· ἔξοχος δὲ πάντων ἐφάνη ὁ περίφημος

ΒΑΝΕΛΜΟΝΤΙΟΣ.

VAN HELMON

Ἐγεννήθη οὗτος ἐν Βρουξέλλαις ἐκ λαμπρᾶς καὶ εὐγενοῦς οἰκίας τῷ 1577 ἔτει· ἀφιερώθη δὲ ὅλος εἰς τὴν Χημικὴν, καὶ ἡ ζωηρά του φαντασία ἀνεφλέχθη ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν χημικῶν καμίνων, μέσα εἰς τὰς ὁποίας ἐζήτει τὴν ζωηφόρον Πανάκειαν· ἀνέγνω, λέγει, ἐπιμελῶς τὰ ἅπαντα τοῦ Ἱπποκράτους, τὰ τοῦ Γαληνοῦ, καὶ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων Ἰατρῶν, ἀλλὰ δυσαρεστηθεὶς διὰ τὰς ματαίας αὐτῶν θεωρίας καὶ ἀπεραντολογίας, ἐτράπη διόλου εἰς τὴν Χημικὴν, διὰ τῆς ὁποίας καυχᾶται, ὅτι ἐτέλεσε θαύματα εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ὠφέλησε τὸ ἀνθρώπινον γένος· δὲν ἀπέβλεψε, λέγει, ποτὲ, οὔτε εἰς κέρδος, οὔτε εἰς δόξαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ὠ-

φέλειαν τοῦ πλησίον, διὰ τὴν ὁποίαν κατεφρόνησε καὶ τὰς προσφορὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς καθέδρας τῶν ἀκαδημιῶν· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1644 ἔτει.

Ἐξεδόθησαν τούτου διάφορα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα μεταξὺ πολλῶν ἐσφαλμένων θεωριῶν, περιέχουσι καὶ πολλὰς λαμπρὰς ἀληθείας· ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ αὐτοῦ ὁ ῥητορικώτατος Gabis "Ἐκ τοῦ „ ζοφεροῦ καπνοῦ τῶν Ἀλχημικῶν καμί„ νων ἐφάνησαν ἔξιν ὅτε ἀκτῖνες ἀληθοῦς „ φωτὸς, καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ψεύδους „ καὶ τῆς ἀπάτης ἀνεκάλυψε πολλὰς ἀλη„ θείας, ἐξ ὧν ἐπλουτίσθη ἡ ἰατρικὴ καὶ „ φυσιολογία „.

Ἐκηρύχθη οὗτος ἐχθρὸς ἄσπονδος τῶν τοῦ Γαληνοῦ θεωριῶν, καὶ κατεπολέμησε μετὰ λόγου τοὺς παραλόγους λήρους τῶν τότε λεγομένων Γαληνικῶν· συνέτρεξε σφοδρῶς διὰ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τὰ μεταλλικὰ φάρμακα, ἤτοι τὰ ἐξ ὑδραργύρου καὶ στίμμεως· ἀπηγόρευε τὰς φλεβοτομίας προκρίνων τὰ ἰδρωτικά.

Ὁ Βανελμόντιος θεωρούμενος ὡς Χημι-

μικὸς, πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῶν τοῦ τότε καιροῦ Χημικῶν· πρῶτος αὐτὸς ἐγνώρισε καὶ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὰ ἀερροειδῆ ἐκεῖνα ρευστὰ, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐκ τῆς ζέσεως πῶν φυτῶν, ἐκ τῆς σήψεως τῶν ζώων καὶ ἐκ πολλῶν αὐτοφυῶν πηγῶν καὶ ὑδάτων· ὠνόμασε δὲ ταῦτα γενικῷ τῷ ὀνόματι Gaz Sylvestre, ἅτινα οἱ νεώτεροι ἀκριβῶς ἐξετάσαντες καὶ διασαφήσαντες, εἰς πολλὰ δήρεσαν εἴδη *).

(9 : 2 .)

Αἱ θεωρίαι τοῦ Παρακέλσου καὶ τῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν ἔδοσαν ἀρχὴν καὶ γένεσιν εἰς τὴν νέαν αἵρεσιν τῶν Ἰατρῶν, τῶν ἐπονομασθέντων Χημικῶν· διηρέθησαν λοιπὸν ἔκτοτε οἱ Ἰατροὶ εἰς δύο ἐναντίας καὶ ἀντιφερομένας αἱρέσεις, ἤτοι εἰς Χημικοὺς καὶ

*) Τὸ ὄνομα Gaz παράγεται ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ Geist ὅπερ σημαίνει πνεῦμα.

καὶ Γαληνικούς· οἱ Χημικοὶ μὲ ὀλίγην μάθησιν, μὲ ἐσφαλμένας δόξας, ἀλλὰ μὲ εὐτολμίαν μεγάλην μετεχειρίζοντο ὅπλα δυνατὰ, ἰατρικὰ δραστήρια, τὰ ὁποῖα ἐμεγάλυνον καὶ ἐλάμπρυνον τὴν ἐκείνων ὑπόληψιν εἰς τὸν λαόν· τοὐναντίον οἱ Γαληνικοὶ πλουτισμένοι μὲ πολυμάθειαν καὶ ἐπιστήμας, πρωτεύοντες ἔκπαλαι εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης, ἐφαίνοντο ὑποδεέστεροι τῶν ἄλλων· ἔβλεπον λοιπὸν μὲ ζηλότυπον ὄμμα τὴν ἐκείνων ὑπεροχὴν, καὶ πληττόμενοι εἰς τὰ καίρια, ἐκήρυξαν φανερὰν μάχην· ἀλλ' ἀντὶ νὰ προσβάλλωσι κατὰ τὸ ἀδύνατον μέρος τοῦ ἐχθροῦ, προσέβαλλον κατὰ τὸ μέρος τὸ ἀπροσμάχητον καὶ κραταιὸν, ἐπειδὴ ἐτόλμησαν νὰ ἐξουθενήσωσι τὰ ἰσχυρὰ ἐκεῖνα ἰατρικὰ, ἐπὶ τὰ ὁποῖα ἐπεχειρίζετο τὸ κράτος τῶν Χημικῶν· ἀπεκρούσθησαν λοιπὸν βιαίως, καὶ ἔχασαν τὴν νίκην· τοῦτο συνέβη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου οἱ Γαληνικοὶ ἀπηλπισθέντες ἐζήτησαν σύμμαχον καὶ ὑπερασπιστὴν τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, διὰ νὰ καταπροπώσωσι τοὺς Χημικούς *)· τοὐναντίον συ-

*) Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ἡ τοῦ Παρισίου

συνέβη εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἡ Χημικοϊατρικὴ ὑπερίσχυσε τόσον, ὥςε καὶ Πρίγκιποι καὶ Βασιλεῖς εἶχον μεθ' ἑαυτῶν χημικοὺς Ἰατρούς· ἐκεῖ λοιπὸν δὲν ἀργοπόρησαν οἱ Γαληνικοὶ νὰ δεχθῶσι καὶ νὰ βάλλωσιν εἰς πρᾶξιν τὰ χημικὰ ἰατρικά· μάλιςα δέ τινες τῶν ἐκεῖ ἐπισήμων Γαληνικῶν, οἷος ὁ Σεννέρτος καὶ ἄλλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συμβιβάσωσι καὶ νὰ διαλλάξωσι τὰς ἀντιμαχομένας ταύτας φατρίας.

(6 : 3 .)

Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἡ Χημικὴ τέχνη ἄρχισε νὰ λαμβάνῃ νέαν μορφὴν, καὶ βαδίζουσα τὴν πειραματικὴν ὁδὸν, ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς τὸν ὅρον τῆς ἐπισημονικῆς ἀκριβείας *)· πολλοὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Εὐ-

σχολὴ ἀπηγόρευσε καὶ ἐξήλειψεν ἀπὸ τὰς φαρμακολογίας τὰ ἐκ τοῦ σίμμεως σκευαζόμενα ἰατρικὰ, ἀλλ' ὕςερον φωτισθεῖσα ὑπὸ τῆς πείρας, τὰ ἀνακάλεσεν εἰς χρῆσιν.

*) Ἡ πειραματικὴ ὁδὸς ἐσχεδιάσθη ἐν τοῖς συγγράμ-

ρώπης ἑνώσαντες αὐτὴν μὲ τὴν φυσικὴν, καὶ ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς φιλοσοφίας, ἐξήλειψαν καὶ κατήργησαν ὁλοτελῶς τὰ τερατώδη τῆς Ἀλχημείας πλάσματα, ἐλάμπρυναν δὲ τὴν τέχνην μὲ νέας καὶ ἀληθεῖς εὑρέσεις, τὰς ὁποίας καὶ συνήγαγον εἰς ἐπισημονικὸν σύςημα· τοιοῦτοι ἐχρημάτισαν ὁ Στάλιος, ὁ Βοερράβιος, ὁ Γεοφρόϊος, ὁ Κάρολος Βόϋλος, ὁ Μαγίοφος, ὁ Βλάκιος, ὁ Καβενδίσιος, ὁ Βεργμάνος, ὁ Πριέςλεης καὶ ἄλλοι· ἤθελεν ὑπερβῶ τὰ ὅρια τοῦ παρόντος συγγράμματος, ἐὰν ἀναφέρω περισατικῶς καὶ κατὰ τάξιν χρονολογικὴν τὰς πράξεις καὶ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων Χημικῶν, ὅσαι ἐξέτειναν τὰ ὅρια, καὶ ἐλάμπρυναν τὴν δόξαν τῆς ὡραίας αὐτῆς τέχνης· σφραγίζει λοιπὸν τὸν λόγον ἡ ἐποχὴ τοῦ περιφήμου Λαβοϊζιέρου Lavoisier, ἥτις εἶναι ἡ ὄντως λαμπρὰ καὶ ἀείμνηςος τῆς Χημικῆς ἐποχὴ, καθ' ἣν προεβιβάσθη εἰς τὸν ἔνδοξον τῶν ἐπισημῶν θρόνον· αὐτὸς ἠνέῳξε τὸ μέγα καὶ εὐρύχωρον ςάδιον τῆς

μασι τοῦ Βάκωνος Βερουλαμίου, Καρτησίου, Λειβνιτίου, Γαλιλαίου, καὶ τοῦ μεγάλου Νεύτωνος.

τῆς Πνευματικῆς λεγομένης Θεωρίας, ἀλλ. ὁ ἄωρος καὶ σκληρὸς θάνατος τὸν ἁφήρπασεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγώνων.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Ἐὰν θελήσωμεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πλάτος τὰ ὅσα καλὰ ἐπήγασαν εἰς τὴν Ἰατρικὴν τέχνην ἐκ τῆς Χημικῆς, καὶ πόσας καταχρήσεις εἰσήγαγον ἐν αὐτῇ οἱ τῆς Χημικῆς ἐνθουσιασταὶ, γενήσεται ὁλοκλήρου βιβλίου ὑπόθεσις. Λέγομεν λοιπὸν ἐν βραχυλογίᾳ, ὅτι ἡ Χημικὴ ἔδωκε νέα ὅπλα εἰς τὴν Ἰατρικὴν, διὰ νὰ καταπολεμῇ καὶ νὰ δαμάζῃ πολλὰ πάθη δυσμάχητα καὶ ἀδάμαστα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Ἰατρούς· οἱ παλαιοὶ δὲν ἐγνώριζον ποσῶς, ποίαν ἐνέργειαν ἐπροξένουν τὰ μέταλλα εἰσαγόμενα εἰς τὸν στόμαχον, διὸ καὶ τὰ ἐμεταχειρίζοντο μόνον ἐξωτερικῶς, ὡς τοπικά· τὰ πολυειδῆ ὅμως πειράματα καὶ δοκιμασίαι τῶν Χημικῶν ἔδειξαν ἐπωφελῆ τὴν ἐσωτερικὴν χρῆσιν τῶν δύο ἀξιολόγων μετάλ-

τάλλων, δηλαδὴ τοῦ στίμμεως καὶ ὑδραργύρου, καὶ τὴν τούτων εἰς πολλὰ πάθη ἐνέργειαν· ἐκ τοῦ στίμμεως κατασκευάζεται ὁ ἐμετικὸς Τάρταρος ἢ Τρυγίας, ὁ μεταλλικὸς Κόκκος Kermes minerale, δύο περίφημα ἰατρικὰ ἐφευρεθέντα κατὰ τὸν προπαρελθόντα αἰῶνα· ἐκ τῆς μίξεως τοῦ ὑδραργύρου μεθ' ἑνὸς ὀξέος μεταλλικοῦ κατασκευάζεται ὁ Καλομέλανος λεγόμενος, τὸ Sublimatum Corrosivum, καὶ ἄλλαι πολλαὶ χημικαὶ σκευασίαι, αἱ ὁποῖαι ἰατρεύουσι θαυμασίως τὴν ἀφροδίσιον λύμην, πάμπολλα πάθη τοῦ δέρματος, πολλὰς χρονικὰς νόσους καὶ τὰ δυσίατα καὶ κακοήθη ἕλκη· ἐκ τῆς Χημικῆς παρελάβομεν τὰ οὐδέτερα λεγόμενα Ἅλατα, τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἥπια καθαρτικὰ, καὶ ἄρισα διουρητικά· ὅλα τὰ πτητικὰ λεγόμενα ἅλατα Volatiles, εἰσὶν ἔργα τῆς Χημικῆς· ἠξεύρουσι καλῶς οἱ τῆς Ἰατρικῆς εἰδήμονες πόσον εἶναι πολύχρηστα καὶ ἐπωφελῆ τὸ ἀμμωνιακὸν ἅλας, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενον πνεῦμα ὠδες ὄξος Spiritus Mendereri, ἢ ὄξος ἀμμωνιακὸν λεγόμενον· εἶναι ὡσαύτως δῶρα τῆς Χημείας τὰ

πτη-

Πτητικὰ ἐκεῖνα πνεύματα, ἐπονομασθέντα Αἰθῆρες, ἅτινα ἐνεργοῦσι θαυμασίως εἰς πολλὰ πάθη, καὶ μάλιστα εἰς τὰ σπασμώδη· καὶ ἡ Χειρουργικὴ τέχνη παρέλαβεν ἐκ τῆς Χημικῆς πολλὰ χρήσιμα φάρμακα διὰ τὰς ἐξωτερικὰς φλογώσεις, οἷον Κολλύρια κ. τ. λ. κατ' ἐξοχὴν δὲ δύο ἀξιόλογα Καυστικά, καὶ Ἰσχαρωτικά: τουτέστι τὴν πέτραν τοῦ Ἅδου, καὶ τὸν λεγόμενον Ms Braecipitatus Rubes, τὰ ὁποῖα τήκουσι καὶ διαφθείρουσι τὰς ὑπερσαρκώσεις, καὶ καθαίρουσι τὰ ρυπαρὰ ἕλκη.

Ἀλλ' οὐδὲν καλὸν κακότητος ἄμικτον. αὐτὴ ἡ Χημικὴ ἡ, ἥτις ἐπλούτισε τὴν ἰατρικὴν τέχνην μὲ τοσαῦτα καὶ ἄλλα πολυειδῆ καὶ ἀξιόλογα φάρμακα, εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν καὶ μεγάλας καταχρήσεις· κατ' ἀρχὰς οἱ τῆς Χημικῆς ἐνθουσιασταὶ περυσιωμένοι ὑπὸ ἀλαζονείας καὶ θρασύτητος ἐτόλμησαν νὰ ἐξουθενίσωσιν ὡς περιττὰς ὅλας τὰς τῶν παλαιῶν παρατηρήσεις, καὶ κατέκαμνον τὰ ἐκείνων συγγράμματα, ὡς ἄχθος ἀνωφελὲς καὶ μάταιον· οἱ τοιοῦτοι ὄχι μόνον ἐφαντάσθησαν τὴν μετουσίωσιν τῶν μετάλλων, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' ἤλπισαν περὶ

περὶ πλέον νὰ εὕρωσι καὶ τὴν μυθευομένην ἐκείνην Πανάκειαν, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσωσι δι' ἑνὸς μόνου ἰατρικοῦ ὅλα τὰ πάθη, καὶ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν μᾶλλον πολυχρόνιον, παρὰ κατὰ τὸν μυθευόμενον χρυσοῦν αἰῶνα *)· πολλάκις οἱ τοιοῦτοι ἔδιδον μὲ τόλμην καὶ χωρὶς κρίσιν τὰ δραστήρια ἐκεῖνα φάρμακα εἰς κάθε πάθος, καὶ ἐπέφερον εἰς πολλοὺς τὴν βλάβην, ἢ καὶ τὸν θάνατον.

Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα αἱ χημικαὶ θεωρίαι εἰσεχώρησαν καὶ εἰς τὴν παθολογίαν· ἄρχισαν οἱ Χημικοὶ νὰ ἀναλύωσι τὰ ὑγρὰ καὶ στερεὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, διὰ νὰ ἀνακαλύψωσι τὰ ποιητικὰ αἴτια τῶν διαφόρων καὶ πολυειδῶν νόσων. Ματαία ἐλπίς! ἐστοχάσθησαν οὗτοι τὸ ζωϊκὸν σῶμα, ὡς χημικὸν ἐργαστήριον, συγκείμενον ἐξ ἁμβίκων, ἀλάτων, καλίων, ὀξέων, γαιῶν τε καὶ μετάλλων καὶ ἄλλων οὐσιῶν, τῶν ὁποίων ἡ σύμμιξις καὶ διαί-

*) Τοιαῦτα ἦσαν τὸ Ἀζὸθ, τὸ Ἐλιξίριον, τὸ Καθολικὸν Ἀθάνατον τοῦ Παρακέλσου, τὸ μέγα Ἀπόρρητον τοῦ Ὀβανελμοντίου κ. τ. λ.

αίρεσις, ὁ πλεονασμὸς, ἢ ἐλάττωσις ἐπροξένει τάχα τὰ πολυειδῆ φαινόμενα τῶν ἀῤῥωστημάτων· Μάταιος σοχατμός! ἔπλασαν λοιπὸν διαφόρους θεωρίας, ἀνυπάρκτους μὲν τῇ φύσει, ἐπιβλαβεῖς δὲ εἰς τὴν πρᾶξιν.

Ἀλλὰ τὴν σήμερον ἀγαθῇ τύχῃ ἔπαυσεν ἡ τοιαύτη μανία, ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία, ὡς ἄλλη Ὁμηρικὴ Ἀθηνᾶ, ἀφεῖλε καὶ διεσκέδασε τὴν ἀχλὺν τῆς ἀπάτης ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ὀπαδῶν της, καὶ ἀπεδείχθη τέλος πάντων ἀληθὴς ἡ δόξα τοῦ περιφήμου Σταλίου, ὅστις εἶπεν· Chemiae usus in Medicina fere nullus τοὐτέστιν αἱ χημικαὶ θεωρίαι εἰσὶ σχεδὸν ἀνωφελεῖς τῇ τῆς Ἰατρικῆς πράξει· ἂν ἡ τοιαύτη δόξα ἦτον ἀμφιβαλλομένη κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς, εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς ἐδείχθη ἀληθεστάτη· ἐπειδὴ, μ' ὅλον ὅτι ἡ Χημικὴ τέχνη προέβη μὲ βῆμα γιγαντιαῖον εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς λαμπρότητος καὶ δόξης, μ' ὅλον ὅτι ἐπλουτίσθη καὶ ὑπερπλουτίζεται καθ' ἑκάστην μὲ νέας εὑρέσεις, αὐταὶ δὲν ἔδωσαν ἔτι τὸ παραμικρὸν φῶς πρὸς κατάληψιν τῶν νοσοποιῶν αἰτίων, οὔτε ἔδειξαν νέαν τινὰ καὶ βεβαίαν ὁδὸν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νό-

νόσων· πολλοὶ ἐπίσημοι τῶν Χημικῶν Γάλλων ἠγωνίσθησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ χημικὰ πειράματα καὶ φαινόμενα εἰς διασάφησιν τῶν ἐν τοῖς νόσοις φαινομένων, καὶ νὰ τὰ ἀποδείξωσιν ἐπωφελῆ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων· ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος, ἔνδοξος ὁ ἀγών, ἀλλὰ κεναὶ αἱ ἐλπίδες! Chemiae usus in Medicina fere nullus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Προόδου Φυσικῆς.

Ἐπειδὴ τὴν σήμερον ἡ Φυσικὴ ἐπιστήμη συνεδέθη μετὰ τῆς Χημικῆς, ἔπεται ἀναγκαίως νὰ ἰδῶμεν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ συμβάσας νέας μεταβολὰς καὶ αὐξήσεις, ἀναφέροντες ἅμα καὶ τοὺς ἐνδοξοτέρους τῶν κατ' αὐτὴν διαπρεψάντων.

ΒΑΚΩΝ Ὁ ΒΕΡΟΥΛΑΜΙΟΣ.

Τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ ἔργα κατορθοῦνται ὑπὸ Ἡρώων, τοὺς ὁποίους ἡ φύσις μόνη χαρίζει εἰς τὸν κόσμον κατά τινας ἐποχὰς τῶν αἰώνων· τοιοῦτος ἐφάνη ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ περίφημος Βάκων ὁ Βερουλάμιος, ὅστις κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς πειραματικῆς Φυσικῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος· τότε ἤκμαζεν εἰς ὅλα τὰ τῆς Εὐρώπης σχολεῖα ἡ Σχολαστικὴ λεγομένη φιλοσοφία, πεπλουτισμένη ἀπὸ λέξεις ὀγκώδεις, ἀλλὰ κενὴ πραγμάτων· τότε δὲν ἐδιδάσκετο ἄλλο, εἰμὴ ὑποθέσεις, πιθανολογίαι, καὶ ἀπέραντοι λογομαχίαι.

Ἐξοχάσθη ὁ Βάκων τὴν τότε φιλοσοφίαν, ὡς παλαιὸν καὶ σεσαθρωμένον κτήριον, θεμελιωμένον ἐπὶ τὴν ψάμμον· ἐπεχείρισε λοιπὸν νὰ τὸ ἀνακαινίσῃ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, νὰ ἐποικοδομήσῃ νέον σύγημα φιλοσοφίας ἐπὶ στερεῶν θεμελίων, τουτέστιν

ἐπὶ

ἐπὶ τῆς πείρας· πρῶτος οὗτος παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐδίδαξε τὴν ὀρθὴν καὶ ἀληθῆ μέθοδον τοῦ νὰ ἐρευνῶμεν τὴν φύσιν ἐν τῇ φύσει· πρῶτος αὐτὸς ἐσχεδίασε τὴν Πειραματικὴν ὁδὸν, τὴν ὁποίαν ἀναγκαίως πρέπει νὰ βαδίσωσιν οἱ φιλοσοφοῦντες· εἶναι ἀνάγκη, εἶπε, νὰ ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ τὰς παλαιὰς προλήψεις, καὶ νὰ κάμωμεν νέα πειράματα πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας· τῳόντι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔκαμε πολλὰς καὶ πολυειδεῖς πείρας περὶ ἀνέμων, περὶ φωτὸς, περὶ ἤχων, περὶ φυτουργίας, βλαστήσεως, καὶ καρποφορίας, καὶ περὶ ἄλλων φυσικῶν ὑποκειμένων.

Προεφήτευσε τρόπον τινὰ τὴν ἐλαστικὴν δύναμιν τοῦ ἀέρος, καὶ ἑπομένως τὴν τούτου βαρύτητα· ἔδωκε τὰς πρώτας ἰδέας τοῦ θερμομέτρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐφεύρεσις ἐδόξασεν ἔπειτα μεγάλως τὸν Τορρικέλλην· κατεσκεύασε πίνακας τῆς εἰδικῆς βαρύτητος ἑκάστου σώματος· ἐπροέτεινε τὰς πρώτας ἰδέας τῆς γενικῆς ἢ καθολικῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως, αἵτινες προητοίμασαν καὶ ἠνέῳξαν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν Νεύτωνα. Ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως, ὅσα

προ-

προεφοίβασε περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως τῶν σωμάτων.

„ Πρέπει, λέγει, νὰ ζητήσωμεν, ἂν „ ὑπάρχῃ μία τις μαγνητικὴ δύναμις ἐνερ- „ γοῦσα μεταξὺ γῆς, καὶ βαρέων σωμά- „ των, μεταξὺ σελήνης καὶ Ὠκεανοῦ, με- „ ταξὺ πλανητῶν κ. τ. λ. ἀλλαχοῦ πάλιν ἐξηγεῖται σαφέστερον "Ἀναμφιβόλως ἡ τὰ „ σώματα φέρονται πρὸς τὸ κέντρον τῆς „ γῆς, ἢ ἕλκονται ἀμοιβαδὸν ὑπ' αὐτῆς· „ τοῦ δευτέρου δοθέντος, ἕπεται, ὅτι ὅσον „ τὰ σώματα πίπτοντα πλησιάζουσι πρὸς „ τὴν γῆν, τόσῳ μᾶλλον ἐλκυσθήσονται „ ὑπ' αὐτῆς· διὰ νὰ ὁδηγηθῶμεν, λέγει, „ ὑπὸ τῆς πείρας, ἂς φέρωμεν ἓν ὡρολό- „ γιον ὑπὸ βάρους κινούμενον εἰς τὴν κο- „ ρυφὴν ἑνὸς ὑψηλοῦ ὄρους, ἔπειτα εἰς τὰ „ βάθη ἑνὸς μεταλλείου· ἐὰν ἡ δύναμις „ τοῦ βάρους ἐλαττοῦται ἐπὶ τοῦ ὄρους, „ καὶ αὐξάνῃ ἐν τῷ μεταλλείῳ, εἶναι πι- „ θανὸν, ὅτι ἡ γῆ ἑλκύει τὰ σώματα.

Συνέγραψεν οὗτος περὶ Ζωῆς καὶ Θανάτου, περὶ Μακροβιότητος ἀνθρώπου σχετικῶς πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα· ἐπρότεινε τὴν μέθοδον, διὰ νὰ μεταβάλλωμεν τὸ θαλάσ-

σιον

σιον ὕδωρ εἰς γλυκὺ καὶ πότιμον διὰ τῆς ἀποσάξεως· ἐδίδαξε τίνι τρόπῳ δύνανται νὰ φυλαχθῶσι πολὺν καιρὸν δροσεροὶ καὶ ἄσηπτοι οἱ καρποὶ καὶ τὰ φυτὰ μέσα εἰς δοχεῖα ἢ φυάλας ἐντελῶς κεκλεισμένας, καὶ τεθαμμένας ὑπὸ γῆν, ἢ κρεμαμένας εἰς φρέαρ βαθύ· τὰ περίφημα τοῦ ἀνδρὸς συγγράμματα Novum organum de augmento scinetiarum καὶ τὰ λοιπὰ, περιέχουσι τὰ σπέρματα πολλῶν μεγάλων εὑρέσεων, αἵτινες ἔγιναν ὕστερον· ἐτελεύτησεν ὁ πολυπαθὴς οὗτος φιλόσοφος τῷ 1626 ἔτει.

ΓΑΛΛΙΛΑΙΟΣ.

Συγχρόνως σχεδὸν ἤκμασε καὶ ὁ Γαλιλαῖος ὁ ἐκ Φλωρεντίας, ὁ μέγας φυσικὸς ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς τοῦ τότε αἰῶνος· ἐπεχείρισεν οὗτος νὰ ἀποδείξῃ τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, καὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων· δυνάμει τῶν τηλεσκοπίων ἀνεκάλυψε πολλὰ ἐν Ἀστρονομίᾳ· ἐδέχθη δὲ καὶ ὑπερασπίσθη

ὡς

ὡς οὐδεὶς ἄλλος τὸ ἀστρονομικὸν τοῦ Κοπερνίκου σύστημα, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὑπέφερε μεγάλας καταδρομὰς ἀπὸ τὴν θεοκρατείαν τῆς Ῥώμης.

Ἀρχηγοὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ τούτου συστήματος ἐχρημάτισαν πάλαι ποτὲ ὁ Πυθαγόρας, Φιλόλαος ὁ Πυθαγορικὸς, καὶ Ἀρίσαρχος ὁ ἐκ Σάμου, ἀστρονόμος ἐπίσημος, ἀκμάσας πρὸ Χριστοῦ τῷ 284 ἔτει· οὗτος ἐδίδαξε παῤῥησίᾳ, ὅτι ὁ ἥλιος ἐστὶ κέντρον τοῦ Παντὸς καὶ ἀκίνητος, ἡ δὲ γῆ κινεῖται καὶ περιοδεύει περὶ τὸν ἥλιον.

Τὸ τοιοῦτον σύστημα ἀνεκαινίσθη μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, καὶ ἀπεδείχθη ὑπὸ Νικολάου Κοπερνίκου κατὰ τὸ 1507 ἔτος μετὰ Χριστόν· κατεκρίθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἰνκουϊζιτζιόνης, ὡς ἐναντίον τῇ παλαιᾷ Γραφῇ, κατὰ 1616. Ὁ Γαλιλαῖος ἐπιβεβαιώσας δι' ἀποδείξεων ἀναντιῤῥήτων τὸ ἀστρονομικὸν δόγμα, κατηγορήθη ὡς αἱρετικὸς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν εἰς τὸ φοβερὸν τῆς Ἰνκουϊζιτζιόνης κριτήριον, καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλακὴν γέρων ἤδη καὶ ἑβδομηκοντούτης· παῤῥησιασθεὶς ἔπειτα ἐνώπιον τῶν κριτῶν, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν, καὶ γονυκλιτήσας

σας ὡς ὑπεύθυνος, ἐπέθεσε τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὠμόσατο μεθ' ὅρκου τὸ δόγμα λέγων· Corde sincero et fide non „ ficta, abjuro, maledico et detestor supra-dic„ tos errores et haereces: ἤτοι καρδίᾳ εἰλι„ κρινεῖ καὶ πίστει ἀνυποκρίτῳ ἀρνοῦμαι, „ καταρῶμαι καὶ ἀποσρέφομαι τὰ προῤῥη„ θέντα σφάλματα καὶ τὰς αἱρέσεις. „ ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἤλεγχεν ἔτι τὸν φιλόσοφον διὰ τὴν ψευδῆ ὁρκομοσίαν· ὅθεν καὶ ἀναζὰς ὅλος τεταραγμένος, καὶ κατανεύσας τὰ ὄμματα εἰς τὴν γῆν εἶπε· e pur si muove· καὶ ὅμως κινεῖται.

Ἡ τοῦ Γαλιλαίου καταδίκη, ἥτις συνέβη τῷ 1633 ἔτει, ἀποδεικνύει, πόσον δύναται ἡ δεισιδαιμονία κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ τῶν λαοπλάνων ἀπάτη κατὰ τῆς φιλοσοφίας.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ περίφημος Καρτέσιος διατρίβων ἐν Ὁλλάνδᾳ κατεγίνετο νὰ συγγράφῃ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς φιλοσοφίας· τὰ συμβάντα δὲ τοῦ Γαλιλαίου ἔκαμαν τοιαύτην προσβολὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Καρτεσίου, ὥσε παρ' ὀλίγον νὰ κατακαύσῃ τὰ ἴδια χειρόγραφα.

ΤΟΡΡΙΚΕΛΗΣ.

Ὁ Περικλεὴς τοῦ Γαλλιλαίου μαθητὴς Τορρικέλης ὁ Ἰταλὸς ὑπερευδοκίμησεν εἰς τὰς φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας· οὗτος ἐφεῦρε τὸ βαρόμετρον, διὰ τοῦ ὁποίου μετροῦμεν τὴν βαρύτητα τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τὰς μεταβολὰς τῆς αὐτῆς βαρύτητος *) αὐτὸς ἐπενόησε καὶ κατεσκεύασε μικροσκόπια μὲ ὑάλινα σφαιρίδια· συνέγραψεν ἄριστα περὶ κινήσεως, περὶ πνευματικῆς καὶ ὑδραυλικῆς· ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Εὐρώπη ἤλπιζε νὰ ἰδῇ καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ἐφευρέματα τοῦ μεγάλου τούτου νοὸς, ὁ θάνατος τὸν ἁρπάσε κατὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῷ 1641· ἐγεννήθη δὲ ἐν Φαεντίᾳ πόλει τῆς Ἰταλίας τῷ 1608.

ΒΟ-

*) Ὅρα περισατικῶς τὰ τῆς εὑρέσεως ταύτης παρὰ Βρύσωνι τῷ Φυσικῷ.

ΒΟΓΛΟΣ.

Βόυλος ὁ ἐξ Ἰρλάνδας, γεννηθεὶς τῷ 1627 ἔτει, ἐπλούτισε μὲ νέας εὑρέσεις τὴν φυσικὴν, τὴν μηχανικὴν καὶ χημικήν· ἐνασχολούμενος καὶ οὗτος γὰ ἀποδείξῃ τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας ἰδιοτήτας, δηλαδὴ τὴν τούτου ἐλαστικότητα, τὴν ἀραιότητα, καὶ πυκνότητα· ἐπαράσησε νέας θεωρίας περὶ ἀναπνοῆς, ἐπειδὴ ὑπέλαβεν, ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ περιέχει ἐν ἑαυτῷ λεπτότατα τινὰ στοιχεῖα ἐπιτήδεια καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν τῶν ζώων, καὶ εἰς τὴν φλόγα τοῦ πυρός *)· παρετήρησεν ἔτι, ὅτι ὁ ἀὴρ ὁ ἀναδιδόμενος ἐκ τῆς σήψεως, ἢ ζέσεως τῶν διαφόρων οὐσιῶν, ἔχει δηλητηρίους τινὰς καὶ ἐπιβλαβεῖς ποιότητας· ἔκαμε πάμπολλα πειράματα ὑδροστατικὰ, διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὸ βάρος, τὴν πίεσιν καὶ τὰς λοιπὰς

*) Τὰ λεπτότατα ταῦτα στοιχεῖα εἶναι τὸ ὀξυγόνον τῶν νῦν Χημικῶν.

πὰς τῶν ῥευστῶν ἰδιοτήτας· ἐφεῦρε τὴν Πνευματικὴν μηχανὴν, τελειοποιηθεῖσαν ὕστερον ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων· ἔδειξε τὰς πρώτας ἀρχὰς διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν αὐτοφυῶν μεταλλικῶν ὑδάτων κ. τ. λ.

ΟΘΩΝ Ο ΓΟΥΕΡΙΚΟΣ.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς Πνευματικῆς ἀντλίας, ἥτις ἐγένετο κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ὑπὸ Ὄθωνος τοῦ Γουερίκου, ἔδωκε μέγα φῶς εἰς τὴν πειραματικὴν φυσικὴν, καθότι ἡ ἀξιόλογος αὕτη μηχανὴ χρησιμεύει εἰς λύσιν καὶ ἀπόδειξιν πολλῶν φυσικῶν προβλημάτων, καθὼς καὶ ἡ Ἠλεκτρικὴ μηχανὴ πρὸς διασάφησιν καὶ κατάληψιν τῶν ἠλεκτρικῶν φαινομένων· οὗτος ἐφεῦρε καὶ τοὺς δύω ἐκείνους χαλκίνους δίσκους, ἀλλήλοις ἐφαπτομένους καὶ προσηρμοσμένους, τοὺς ὁποίους δὲν δύνανται νὰ ἀποσπάσωσι καὶ νὰ χωρίσωσι δεκαὲξ ἵπποι, σύροντες ὁμοῦ βιαίως· μὲ τὸ ὡραῖον τοῦτο πείραμα ἀποδεικνύεται ἡ τῶν σωμάτων ἐλ-

κυ-

κυστικὴ πρὸς ἄλληλα δύναμις· ἐφεῦρε προσέτι καὶ ἄλλην τινὰ ὡραίαν μηχανὴν προλέγουσαν καὶ δεικνύουσαν τὰς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐσομένας μεταβολάς· ἐσχημάτιζεν αὕτη εἰδωλίον τι ἀνθρωπόμορφον ἐξ ὑέλου, τὸ ὁποῖον εἰσήρχετο καὶ ἐκρύπτετο εἰς ἕνα σωλῆνα, ὅταν ὁ καιρὸς ἦτον συννεφὴς καὶ ἔπομβρος· ἐξήρχετο δὲ καὶ προέκυπτε τοῦ σωλῆνος, ὅταν ἐπέκειτο εὐδία καὶ γαλήνη· ἐπειδὴ δὲ ὁ φυσικὸς προεμήνυε διὰ τῆς ῥηθείσης μηχανῆς τὴν βροχὴν καὶ τοὺς κλύδωνας, τὸν ἐσοχάζετο ὁ ἁπλοῦς λαὸς, ὡς μάντιν καὶ γόητα *).

Ὁ Ὄθων, ὁ καὶ συμβουλάτωρ χρηματίσας τοῦ Ἐλέκτορος τοῦ Βραυδεβούργου, ἐγεννήθη τῷ 1602 ἔτει· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1686 ἐν Ἀμβούργῳ.

ΝΕΥ-

*) Ἡ μηχανὴ αὕτη ἐξέλιπεν· ἀφ' οὗ κατεσκευάσθη τὸ διὰ τοῦ ὑδραργύρου βαρόμετρον.

ΝΕΥΤΩΝ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἐφάνη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ λαμπρότατος φωστὴρ, ὁ θαυμάσιος Νεύτων, ὅστις ἐλάμπρυνε πᾶσαν τὴν φύσιν· ἀφιερωθεὶς οὗτος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, εἶδεν, ὅτι ἔφθασεν ἡ προορισθεῖσα ἐποχὴ, διὰ νὰ ἀποβάλλῃ ἐκ τῆς φυσικῆς τὰς ὑποθέσεις καὶ πιθανότητας, καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τὰς γεωμετρικὰς ἀληθείας· ὢ ἔνδοξος ἐποχὴ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐπιστημῶν!

Ὁ οὐράνιος οὗτος νοῦς ἀνεκάλυψε καὶ ἀπέδειξε τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως· ἀπέδειξε τὰς κεντρικὰς δυνάμεις, δι' ὧν κινοῦνται τὰ οὐράνια σώματα περιοδεύοντα εἰς τοὺς ἰδίους κύκλους· ἐκείνας, λέγω, τὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων σώζεται ἡ ὡραιοτάτη καὶ θαυμασὴ τοῦ Παντὸς ἁρμονία καὶ τάξις· ἐμέτρησε τὰ ἄπειρα διαστήματα μεταξὺ ἡλίου

λίου καὶ πλανητῶν· ἐπαράστησε τὸ ἀληθὲς σχῆμα τῆς ὑδρογείου σφαίρας· ἐξήγησε τὰς φυσικὰς αἰτίας τῶν παλιρροιῶν τοῦ Ὠκεανοῦ, διήρεσε καὶ ἀνέτεμε διὰ τοῦ τριγώνου πρίσματος τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, καὶ ἀπέδειξε τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ὁράσεως, ἀναλύσας ἑκάστην ἀκτῖνα εἰς ἑπτὰ πρωτότυπα χρώματα· διηρμήνευσε τὴν τῶν ἤχων διάδοσιν καὶ παράτασιν· ἐτελειοποίησε τὰ ἀνταναστικὰ τηλεσκόπια· ἐμέτρησε καὶ προσεδιώρισε τὴν κίνησιν, τὴν ἀντιτυπίαν καὶ βραδύτητα τῶν ῥευστοῖς κινουμένων· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀνθισάσεως ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα· αὐτὸς ἐφεῦρε τὸν πολυθρύλλητον ὑπολογισμὸν τῶν ἀπειρωσῶν παρ' Ἀλγεβριστοῖς λεγόμενον . . .

Ἀλλὰ τί λέγω; αὐτὸς μόνος ἀνεκάλυψε τοσαῦτα μυστήρια τῆς φύσεως, ὅσα πάμπολλοι νόες εἰς περιόδους πολλῶν αἰώνων δὲν ἤθελαν δυνηθῶσι νὰ ἀνακαλύψωσι *).

---

*) Αἱ θαυμασαὶ αὗται εὑρέσεις περιέχονται ἐν τοῖς ἀθανάτοις τοῦ ἀνδρὸς συγγράμμασι Principia

Ἰσοροῦσιν οἱ σύγχρονοι, ὅτι, ἀρ' οὗ ἐγνώρισε καὶ ἀπέδειξε τοὺς νόμους, κατὰ τοὺς ὁποίους κινοῦνται τὰ οὐράνια σώματα, ἔλαβε τόσον μέγα σέβας διὰ τὸν παντοδύναμον τῆς φύσεως Δημιουργόν, ὥστε ὁσάκις ἐπρόφερεν, ἢ ἤκουε τὸ πανσέβαστον αὐτοῦ ὄνομα, ἔκλινεν ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν εἰς σημεῖον εὐλαβείας καὶ ὑποκλίσεως.

Ἐτελεύτησεν ὁ φιλόσοφος οὗτος ὀγδοηκοντούτης τῷ 1727 ἔτει, δεδοξασμένος ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὸ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ὁποίου ἐγένετο δόξα καὶ κλέος.

(Φ : ι .)

Τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ, τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο τῆς φύσεως στοιχεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ φαινόμενα καὶ ἡ δύναμις δὲν ἐγνωρίσθησαν ἔτι ἐντελῶς, θεωρεῖται τὴν σήμερον, ὡς

Mathematica Philosophiae Naturalis . . .
ἐν οἷς διαλάμπει ἡ ὑψηλὴ Μαθηματικὴ ἰδίᾳ τῷ Νεύτωνι

ὡς νέα τῶν φυσικῶν εὕρεσις. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν μὲ θάμβος καὶ ἔκφασιν τὸν κεραυνόν, καὶ ἐσέβοντο, ὡς ἱερούς, τοὺς κεραυνοβοληθέντας τόπους· ὅλα σχεδὸν τὰ παλαιὰ ἔθνη ἐνόμιζον ὡς ὑπέρτατον Θεὸν τὸν γεννέτην τῆς βροντῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον καμμίαν δύναμιν ἐν τῇ φύσει τόσον δραστήριον, καὶ τοῦ φοβεροῦ τούτου μετεώρου ποιητικὴν καὶ τελεσιουργόν *).

Τὴν

---

*) Ὁ Ἐρίγδουπος, Ἀσραπαῖος καὶ Κεραυνοβέλης Ζεὺς ἦτον ὁ ἔξοχος τῶν Θεῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι· Πατὴρ ἀνδρῶν τε Θεῶν τε.

» Αἰθέρος ἠδ' Ἀΐδου Πόντου Γαίης τε Τύραννε,
» Ὃς βροντᾶις σείεις βριαρὸν δόμον Οὐλύμποιο.
» Δαίμονες ὃν φρίσσουσι, Θεῶν δὲ δέδοικεν ὅμιλος.
Ὀρφ. Ἀποσπάσμ.

» Οἱ παλαιοὶ Σλάβοι, ἢ Ῥῶσσοι ἐλάτρευον πολλοὺς Θεούς, ἀλλ' ὁ ἔξοχος πάντων ἦτον ὁ Περοῦν. τοῦτέστιν ὁ κεραυνοβόλος καὶ τῶν μετεώρων κυβερνήτης· τὸ ἄγαλμα τοῦ Περοῦν εἶχε τὴν κεφαλὴν ἀργυρᾶν, τὰ ὦτα καὶ τὸν μύσακα χρυσᾶ, τοὺς πόδας σιδηροῦς, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ξύλινον· ἐκράτει μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὸν κεραυνόν. λέγεται δὲ, ὅτι τὸ πάλαι ἐθυσίαζον εἰς αὐτὸν καὶ ἀνθρώπους.

Τὴν σήμερον θεωρεῖται ἀναμφιβόλως ὁ κεραυνὸς, ὡς φαινόμενον τοῦ ἠλεκτρικοῦ πυρὸς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὡς αὐτόχρημα ἠλεκτρικὸν πῦρ.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεύτωνος οἱ φυσικοὶ δὲν ἐγνώριζον ἄλλο, παρὰ τὴν ἰδιότητα, ἣν ἔχει ὁ ἤλεκτρος, ὁ κηρὸς, τὸ θεῖον καὶ ὁ ὕελος θερμαινόμενα καὶ τριβόμενα διὰ τῆς χειρὸς, νὰ ἐφέλκωσι καὶ νὰ ἀντωθοῦσι τὰ λεπτότατα καὶ ἐλαφρὰ σώματα, οἷον πτερύδια, τρίχας καὶ ἄλλα τοιαῦτα *) · πρῶτος ὁ Νεύτων ἐξιχνίασεν ὅπω-

*) Δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰς ποῖον μέρος τῶν Ἰνδικῶν τὸ ὄνομα Κεραυνὸς κατὰ τὴν ἐγχώριον διάλεκτον, σημαίνει τὸν Θεόν· δηλαδὴ τὸ αὐτὸ ὄνομα σημαίνει καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν κεραυνόν.

*) Ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου συγγράμμασιν εὑρίσκομεν τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς τοῦ Ἠλέκτρου ἰδιότητος. Περὶ τὸν δέκατον αἰῶνα Ἄγγλος τις Γουλλιέλμος Γιλβέρτος παρετήρησε τὴν αὐτὴν ἰδιότητα εἰς τὸν ὕελον· ὅθεν ὁ Γουερίκος παρετήρησεν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ θεῖον· ἐγνωρίσθησαν ἔπειτα καὶ τὰ διάφορα φαινόμενα τῆς ἠλεκτρικῆς ὕλης, ἤτοι τὸ φῶς, οἱ σπινθῆρες, οἰκλονισμοί· ἐφευρέθη δὲ καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἠλεκτρίζεσθαι ἐκ τῶν ἠλεκτρικῶν σωμάτων· ἀλλὰ ποῖος ποτὲ ἤθελε φαντα-

ὁπωσοῦν τὴν φύσιν τὴν δύναμιν, καὶ τινὰς ἰδιότητας τῆς ἠλεκτρικῆς ὕλης· ἀκολούθως καὶ ἄλλοι τῶν φυσικῶν ἀνεκάλυψαν καὶ ἄλλας ἰδιότητας· ἀλλ' αἱ θαυμασαὶ ἐνέργειαι τοῦ λεπτοτάτου αὐτοῦ στοιχείου, καὶ ἡ τούτου πανταχοῦ παρουσία, ἀπεδείχθησαν

σθῆ, ὅτι τὰ μικρὰ ταῦτα φαινόμενα εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὰ γιγαντιαῖα καὶ φοβερὰ τοῦ οὐρανοῦ τερατσια! ποῖος ἤθελεν ἰδεασθῆ ποτε, ὅτι ὁ σμικρότατος ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ εἶναι ἀπόῤῥοια καὶ μέρος τῆς οὐσίας τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου κεραυνοῦ, ὅστις καταπίπτων οὐρανόθεν συντρίβει καὶ κατακαίει τὰ πλέον στερρὰ καὶ σκληρότατα σώματα· καὶ ὅμως τοιαύτη εἶναι ἡ θαυμασὴ τῶν ὄντων ἀλληλουχία.

Τὴν σήμερον δοξάζουσι κοινῶς οἱ Φυσικοὶ, ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ εὑρίσκεται διακεχυμένον εἰς ὅλην τὴν ἀτμοσφαῖραν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ὅταν αὐτὸ ἐπισωρευθὲν ἤδη καὶ πλεονάσαν ἐν μιᾷ νεφέλῃ, μεταβαίνῃ ἐπ' αὐτῆς εἰς ἄλλην, γεννᾶται ἡ Ἀστραπή· ἡ ἀστραπὴ λοιπὸν εἶναι μετάβασις καὶ ῥοὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ πυρὸς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ἀλλ' ὅπειδὴ εἰς τοιαύτην ἀθρόαν ῥοὴν διασχίζεται ὅταν ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ, συγχρόνως γεννᾶται ὁ κρότος καὶ πάταγος, ὃν ὀνομάζομεν Βροντήν· ὅν τῇ εἰσδεχομένῃ νεφέλῃ δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐγκολπωθῇ ὅλον τὸ μεταβάτον ἠλεκτρικὸν πῦρ, τότε αὐτὸ κατακρημνίζεται ἀθρόον εἰς τὴν γῆν, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ Κεραυνός.

σαν ὕστερον διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων φυσικῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Βενιαμὶν Φραγκλίνου τοῦ ἐκ τῆς ἀρκτῴας Ἀμερικῆς οὗτος διὰ πειραμάτων ἀξιολόγων ἀπέδειξε τὴν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἠλεκτρικὴν ὕλην καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ γῆς φαινομένων ἀναπτερωθεὶς καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐγνώρισε καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ κεραυνὸς εἶναι αὐτόχρημα ἠλεκτρικὸν πῦρ· ὦ εὕρεσις θαυμασία! δικαίως λοιπὸν ἔπον περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄλλος Προμηθεὺς ἁφήρπασε τοὺς κεραυνοὺς ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Διός, καθὼς τὰ σκῆπτρα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν τυράννων.

Αὐτὸς ἐπενόησε τοὺς ἠλεκτρικοὺς ἀγωγοὺς, ἢ μεταλλικοὺς ῥάβδους, αἵτινες προφυλάττουσι τὰ μεγάλα κτήρια καὶ τὰς πολεμικὰς νῆας ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ κεραυνοῦ, ἐφέλκουσαι καὶ εἰσάγουσαι τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, ἢ τῆς θαλάσσης.

(6 : 2 .)

Οἱ ῥιλόπονοι τῶν Ἰατρῶν ἀγωνιζόμενοι

νοι καθ' ἑκάστην νὰ ἐκτείνωσι τῆς τέχνης τὰ ὅρια, ἐδέχθησαν καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ εἰς τὴν σωρείαν τῶν ἀναριθμήτων ἰατρικῶν μετεχειρίσθησαν οὗτοι τοὺς ἠλεκτρικοὺς κλονισμοὺς καὶ σπινθῆρας εἰς πολλὰ πάθη, τουτέστιν εἰς τὰς παραλύσεις, εἰς τὴν τῶν νεύρων ἀτονίαν, εἰς τοὺς χρονίους ῥευματισμοὺς, εἰς τὰς σπασμώδεις νόσους γενικάς τε καὶ κατὰ μέρος, εἰς τὰ σκληρὰ φύματα, εἰς τὰς ὀδονταλγίας, εἰς τὴν στάσιν τῶν καταμηνίων κ. τ. λ. ἀλλ' αἱ δοκιμασίαι τῶν Ἰατρῶν ἄλλο τε μὲν ἐφάνησαν ἐπωφελεῖς, ἄλλοτε δὲ πάντη ἀνωφελεῖς.

(6 : 3 .)

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατὰ τὸ 1764 ἔτος ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ Γαλβάνειος ὕλη ὑπὸ τοῦ περιφήμου Γαλβάνου ἐν Βονωνίᾳ, καὶ ἐξετάσθη ἐπιπόνως ἕως τῆς σήμερον οὐ μόνον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλων πολλῶν φυσικῶν.

Δὲν ἔλειψαν ἀμέσως οἱ Ἰατροὶ νὰ

ἐφαρμόσωσι τὸ νεοφανὲς πρᾶγμα εἰς τὴν θεραπείαν τινῶν παθῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Γαλβάνειος ὕλη φαίνεται σχεδὸν ἡ αὐτὴ τῇ ἠλεκτρικῇ, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἕως τοῦ νῦν δοκιμασίαι καὶ τὰ ὡραῖα πειράματα δὲν ἔδωσαν ἔτι κανένα φῶς εἰς τὴν Ἰατρικὴν, παραλείπω εἰς τοὺς ἐλλογίμους τῶν ὁμογενῶν μου τὴν περὶ αὐτῆς ἀκριβῆ ἀνάπτυξιν.

(9 : 4.)

Πρὸς ἀπαρτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ Κεφαλαίου τούτου, ἔπρεπε νὰ ἀναφέρωμεν ὧδε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων φυσικῶν, ὅσοι ἤκμασαν ἕως τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ὅσοι ἀκμάζουσιν ἔτι τὴν σήμερον· τοιοῦτος ὁ περιώνυμος Φοντάνος, ἔφορος τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ μουσείου, ὅστις ἐφεῦρε τὸ ἀξιολογώτατον Εὐδιόμετρον· ὁ φιλόπονος Βάλτας, διδάσκαλος τῆς Πειραματικῆς φυσικῆς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Παβίας, ὅστις ἐφεῦρε καὶ ἠλεκτρικήν τινα μηχανὴν, φέρουσαν τοῦ εὑρετοῦ τὸ

τὸ ὄνομα Bille de Volta· ὁ βαθύτατος Αὐϊοὺ Hauy διδάσκαλος τῆς φυσικῆς καὶ μεταλλουργίας ἐν Παρισίοις· ὁ περικλεὴς ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔτι ζῶντες· ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς παρούσης Ἐπιτομῆς δὲν συγχωροῦσι νὰ ἐκτανθῶμεν περαιτέρω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ':

Περὶ Παθολογίας καὶ Κλινικῆς.

Πρόκειται ἤδη, φιλόμουσε Ἀναγνῶσα νὰ διατρέξωμεν συντόμως τὰ κυριώτερα καὶ πρώτιστα τῆς Ἰατρικῆς μέρη, τουτέστι τὴν Παθολογίαν καὶ Κλινικήν· διὰ νὰ ἰδῶμεν δὲ ποίαν αὔξησιν καὶ μεταβολὴν

λὴν ἔλαβον αὐταὶ εἰς τοὺς τρεῖς παρελθόντας αἰῶνας, ἔπρεπε νὰ ἐκθέσωμεν κατὰ πλάτος τὰς διαφόρους καὶ πολυειδεῖς θεωρίας, ὅσαι εἰς τὴν Ἰατρικὴν ἀνεφύησαν· προσέτι δὲ νὰ ἀπαριθμήσωμεν καὶ τὴν πληθὺν τῶν Ἰατρῶν, ὅσοι ἤκμασαν καὶ συνέγραψαν μετὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἕως τῆς σήμερον· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὅρια τοῦ παρόντος συγγράμματος δὲν ἐπιδέχονται οὔτε τὴν λεπτομερῆ τῶν θεωριῶν ἔκθεσιν, οὔτε τὸν κατάλογον τῶν συγγραφέντων Ἰατρῶν, ἀναφέρομεν ἐπιτόμως τοὺς ἐπισήμους αὐτῶν καὶ ἐνδόξους, ὅσους οἱ νεώτεροι ὀνομάζουσι Κλασικούς.

Οἱ

Οἱ Κατὰ τὸν

Ις΄: Αἰῶνα ἀκμάσαντες.

Ἤκμασαν κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα Δουρέτος ὁ ἐξ Ἰταλίας, ὅστις συνέγραψεν ὑπομνήματα ἀξιόλογα εἰς τὰ Κωακὰ τοῦ Ἱπποκράτους· τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Βοερράβιου Θησαυρὸς Πολύτιμος· Thesaurus inestimabilis.

Πρόσπερος Ἀλπῖνος, Ἰταλὸς καὶ οὗτος τὸ γένος, ἐξέδωκε δὲ ἄριστον σύγγραμμα περὶ Προγνώσεως Ζωῆς καὶ Θανάτου ἐπιγραφόμενον, ἐν ᾧ εὑρίσκονται συλλεγμένα καὶ συντεταγμένα ὅλα τὰ προγνωστικὰ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τὰ τοῦ Γαληνοῦ ὑπομνήματα.

Διατρίψας οὗτος ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς τῶν Ἐννετιῶν Ἀριστοκρατείας, παρετήρησεν ἀκριβῶς, οὐ μόνον τὰ ἐκεῖ φυτὰ καὶ φάρμακα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδημικὰ πάθη, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, τὴν δι-

διαίτην καὶ κρᾶσιν τῶν ἐγχωρίων κ. τ. λ. ἐκεῖ συνέγραψε τὴν περίφημον πραγματείαν περὶ Αἰγυπτίων Ἰατρικῆς *).

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἤκμασαν, ἐν μὲν τῇ Ἱσπανίᾳ ὁ Μερκάτος καὶ ὁ Βαλέσιος, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ὁ Πιζὼν, καὶ ὁ περίφημος Φερνέλιος· συνέγραψεν οὗτος ὁλόκληρον Ἰατρικῆς σύγημα, ἤτοι φυσιολογίας, παθολογίας, καὶ θεραπευτικῆς, ἀξιόλογον μὲν διὰ τοὺς τότε καιροὺς, μετριώτατον δὲ ὡς πρὸς τοὺς ἡμετέρους· παρετήρησεν οὗτος τὸ εἶδος τοῦ ἀνευρύσματος, τὸ ἐκ μόνης ἀτονίας καὶ πλατύνσεως τῶν ἀρτηριῶν γεννόμενον· ἠξιώθη δὲ τοιαύτης δόξης καὶ τιμῆς, οἵαν οὐδεὶς ποτε τῶν Ἰατρῶν ἔλαβε, καθότι εἶδε τὰ συγγράμματά του παραδιδόμενα καὶ ἐξηγούμενα εἰς ὅλα τὰ τῆς Ἰατρικῆς σχολεῖα.

Ὁ

*) De Medicina Ægyptiorum Libri IV.

Δοξάζει οὗτος, ὅτι τὰ ὀφθαλμικὰ πάθη τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιπολάζοντα προέρχονται ἐκ τῶν μεσημβρινῶν καὶ θερμῶν ἀνέμων, οἵτινες ἀπαίροντες τὴν ψάμμον καὶ τὸν κονιορτὸν προσβάλλουσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Φόϊος ἔγινε περίδοξος, μεταφράσας εἰς τὸ Λατινικὸν τὰ σωζόμενα τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ διασαφήσας αὐτὰ μὲ πολλὰ ὑπομνήματα.

Ὁ Φρακασόριος ὁ ἐκ Βερώνης, ἐξέδωκε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τὸ περίφημον ποίημα Συφιλλὶς, ἢ περὶ Ἀφροδισίου νόσου ἐπιγραφόμενον· συνέγραψε ὁ ἴδιος καὶ περὶ Λοιμικῶν παθῶν, καὶ τῆς τούτων θεραπείας, ὁδηγῶν τοὺς μεταγενεστέρους εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τῆς λύμης αἰτιῶν.

Περὶ δὲ τῆς Γυμναστικῆς καὶ Διαιτητικῆς συνέγραψαν μὲν καὶ ἄλλοι, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ πολυμαθέστατος Μερκουριάλης ὁ Ἰταλὸς *).

Οἱ

*) De arte Gymnastica.

Συνέγραψεν ἔτι καὶ ὁ Βρουγέρος De re cibaria·
Ὁ Καρδάνος De Sanitate tuenda·
Ὁ Κορνάρος De Vitae Sobriae Commodis.

Οἱ κατὰ τὸν ΙΖ΄ Αἰῶνα ἀκμάσαντες.

Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον καὶ ἕβδομον αἰῶνα ἡ Ἰατρικὴ ἦτον διηρημένη εἰς δύο αἱρέσεις, δηλαδὴ εἰς τὴν τῶν Γαληνικῶν καὶ τῶν Χημικῶν· ἡ πρώτη ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ δευτέρα ὑπερίσχυε εἰς τὴν Γερμανίαν, καθότι οἱ Γερμανοὶ ἐφάνησαν πάντοτε ζηλωταὶ διὰ τὰς χημικὰς θεωρίας· ἀρχηγοὶ τῆς Χημικῆς αἱρέσεως ἐχρημάτισαν ὁ πολυμαθέστατος Σεννέρτος, ὁ Βανελμόντιος καὶ ὁ Σύλβιος· ἐγεννήθη δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ τρίτη αἵρεσις, ἡ τῶν Μηχανικῶν, ἢ Ἀτομικῶν ἐπονομασθεῖσα, τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ ἐγένοντο οἱ τοῦ Σαρτεσίου ὀπαδοί· κατ' ἀρχὰς οἱ Χημικοϊατροὶ ἦσαν ἁπλῶς Ἐμπειρικοί, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ Γερμανία ἐνηγκαλίσθη τὰ νεοφανῆ τούτων δόγματα, ἡ αἵρεσις αὕτη ηὔξησε καὶ ἐμεγαλύνθη· ἡ δὲ τῶν Γαληνικῶν ἄρχισε νὰ ἐλαττοῦται καὶ νὰ ἐκπίπτῃ.

Περὶ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν πολλοὶ ἔνδοξοι Κλινικοὶ καὶ Συγγραφεῖς· τοιοῦτος ὁ Γλισσόνιος, ὅσις συνέγραψεν ἄρισα περὶ Ῥαχίτιδος νόσου· ὁ Ἀρέισὸς Harris τούτῳ σύγχρονος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ περίφημος

ΣΥΔΕΝΑΜΟΣ
SYDENHAM

Ἐγεννήθη οὗτος ἐν τῇ πόλει τῆς Λόνδρας κατὰ τὸ 1624 ἔτας, καὶ ἐδιδάχθη τὴν Ἰατρικὴν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ὀξφόρ· τότε ὅμως ἡ Ἰατρικὴ ἦτον ἐλλειπὴς, καὶ περιπεπλεγμένη εἰς σχολαστικὰς θεωρίας καὶ ὑποθέσεις· ὁ Συδενάμος χωρὶς μεγάλην σπουδὴν καὶ πολυμάθειαν, ὁδηγούμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς καὶ ἀγχινοίας, ἐπεχείρησε νὰ καθυποβάλλῃ τὴν τῆς Ἰατρικῆς πρᾶξιν εἰς τὴν πεῖραν καὶ ὀρθὴν παρατήρησιν, καὶ οὐχὶ εἰς τὰς θεωρίας· δικαίως λοιπὸν ἐπωνομάσθη Ἱπποκράτης τῆς Ἀγγλίας,

γλίας, ἐπειδὴ ἐξακολουθῶν πάντοτε τὰ ἴ-
χνη τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς, παρετή-
ρει ἐπιμελῶς εἰς τὰς νόσους τὰς κινήσεις
καὶ ἐνεργείας τῆς φύσεως· εἰς τὰς ἐπιδη-
μίας ἑκάστου ἔτους παρετήρει τὰς καταστά-
σεις καὶ κράσεις τῶν ὡρῶν, τὰς τοῦ ἀέ-
ρος μεταβολὰς καὶ αἰσθητὰς ποιότητας,
ἑπομένως δὲ καὶ τὰς ἐκ τούτων ἑπακολου-
θούσας μεταβολὰς εἰς τὰ πάθη· ἠγωνίσθη
ἔτι νὰ ἐξαλείψῃ καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὰς πρὸ πολ-
λοῦ ῥιζωθείσας ἐπιβλαβεῖς προλήψεις· τότε οἱ
ἐκεῖ Ἰατροὶ μετεχειρίζοντο παραλόγως τὰ
Καρδιακὰ λεγόμενα φάρμακα, τὰ πνευματώ-
δη ποτὰ, μάλιστα δὲ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν
ὀξέων παθῶν· ἀλλ' αὐτὸς ἀπέδειξε μὲ τὰ
φῶτα τῆς πείρας, ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι
πάντοτε ἐπιβλαβῆ, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὅταν δί-
δωνται εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν νόσων· ἐσυνεί-
θιζον ἔτι νὰ δίδωσι τὰ τοιαῦτα πρὸς θερα-
πείαν τῶν εὐφλογιῶν καὶ τῶν ἐξανθηματι-
κῶν παθῶν· ὁ Συδενάμος ἀπήλειξε τὴν τοι-
αύτην μέθοδον ὡς πλέον ὀλεθρίαν παρὰ τὰς
λοιμικὰς ἐπιδημίας, καὶ τοὺς φθοροποιοὺς
πολέμους· ἐδίδαξε τοὺς Ἰατροὺς νὰ ἀπο-
βλέπωσι πάντοτε εἰς πράγματα ἐπωφελῆ,

πα-

παραβλέποντες τὰς ματαίας θεωρίας καὶ
συζητήσεις περὶ αἵματος, περὶ χολῆς, πε-
ρὶ χυμῶν κ. τ. λ. τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς
αἱ κυρίως αἰτίαι τῶν νόσων· συνήργησεν
ἔτι νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ψευδῆ πρόληψιν, ἣν
εἶχον τότε κατὰ τοῦ Περουβιανοῦ Φλοιοῦ,
ἐπιβεβαιῶν διὰ τῆς πείρας τὴν τούτου θαυ-
μασὴν δύναμιν.

Συνέγραψεν οὗτος κατὰ διαφόρους καιρούς τὰς ἱστορίας τῶν ἐπιδημικῶν παθῶν, ἔτι δὲ περὶ τῶν εὐφλογιῶν καὶ περὶ ἱλαρᾶς νόσου· παρέλειπεν ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐντελεστάτην καὶ ἄριστον περιγραφὴν τῆς Ποδάγρας, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ διενοχλήθη περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1689.

Ἐμέμφθησάν τινες τὸν Συδενάμον, ὅτι δὲν ἐκαταγίνετο τόσον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἰατρικῶν συγγραμμάτων, νομίζων αὐτὴν ἀνωφελῆ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ εὕρεσιν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ὅταν σχοχασθῶμεν εἰς ποίαν κατάστασιν ἦτον τότε ἡ Ἰατρικὴ, δὲν θέλει μᾶς φανῇ παράδοξον, ἂν αὐτὸς ἐπρόκρινε νὰ καταγίνεται εἰς τὸ μέγα βιβλίον τῆς φύσεως, παρὰ εἰς τὰ συγγράμ-

ματα

ματα τῶν προγενεσέρων του· τωόντι ἡ ἀδιάκοπος ἐπιμονὴ εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ ἡ τοῦ πνεύματος ὀξυδέρκεια ἔδωκαν εἰς αὐτὸν περισσότερα φῶτα πρὸς θεραπείαν τῶν παθῶν, παρὰ ἡ τῶν βιβλίων ἀνάγνωσις.

(6: 1.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἐφευρέθη καὶ ἡ πολυθρύλλητος ἐκείνη Μετάγγισις τοῦ αἵματος, ἥτις ἀνεπτέρωσε πρὸς καιρὸν τὰς ματαίας τῶν ἀνθρώπων ἐλπίδας· ἀφ' οὗ ἀνεκαλύφθη ἡ τοῦ αἵματος κυκλοφορία, ἐφαντάσθησαν οἱ φυσιολόγοι, ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ μετοχετεύσωσι τὸ αἷμα ἀπὸ ἑνὸς σώματος εἰς ἄλλο· ἐπ' αὐτῷ τούτῳ λοιπὸν ἐσοχάσθησαν νὰ ἀνοίξωσι τὴν ἀρτηρίαν ἑνὸς σώματος, καὶ τὴν φλέβαν ἑνὸς ἄλλου, καὶ διὰ λεπτοῦ σωλῆνος κοινοποιήσαντες τὴν κυκλοφορικὴν ῥοὴν τοῦ αἵματος τῶν δύο σωμάτων, νὰ μετοχετεύσωσι τὸ διὰ τῆς ἀρτηρίας ἐρρέον αἷμα τοῦ πρώτου εἰς τὰς φλέβας τοῦ ἄλλου.

Ἠλ-

Ἠλπισαν ἑπομένως, ὅτι μὲ τοιοῦτον τρόπον ἤθελαν δυνηθῶσι νὰ ἰατρεύσωσι πάμπολλα πάθη τοῦ σώματος, καὶ (τὸ θαυμασιώτερον) νὰ ἀνακαινίσωσι καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡλικίαν, μεταβάλλοντες εἰς νεότητα τὸ γῆρας, καὶ οὕτως νὰ κατορθώσωσι μὲ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως τὸ θαῦμα ἐκεῖνο, ὅπερ διὰ γοητευμάτων ἐποίει ἡ μυθευομένη Μηδεία ἡ τοῦ Αἴητου θυγάτηρ.

Ἡ δοκιμὴ ἔγινε πρῶτον εἰς κύνας, ἔπειτα καὶ εἰς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῆς προελθόντα ἀνέλπιστα δεινὰ ἐβίασαν τοὺς Ἰατροὺς νὰ τὴν παραιτήσωσι διόλου, καὶ νὰ τὴν κατατάξωσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀδυνάτων· ὦ Χίμαιρα ἀπατηλή! σὺ ἐμάγευσας πρὸς καιρὸν τὴν ἀνθρωπίνην φιλαυτίαν, ἀλλὰ τὴν σήμερον δὲν μένει ἄλλο, παρὰ ἡ ἐνθύμησις τοῦ ὀνόματός σου.

Οἱ κατὰ τὸν ΙΗ΄: Αἰῶνα ἀκμάσαντες.

Ἐφάνησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος πάμπολλοι συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐλάμπρυναν τὴν Ἰατρικὴν ἱστορίαν· τοιοῦτος ὁ Θεόφιλος Βοννέτος Bonnet, ὅστις συνέγραψε τὸ ἐπωφελέστατον σύνταγμα Sepulchretum ἐπιγραφόμενον, ἢ Πρακτικὴ ἀνατομή· ἐν τούτῳ συνήγαγε καὶ συνέταξεν ὅλας τὰς ἀνατομικὰς αὐτοψίας καὶ παρατηρήσεις τῶν πρὸ αὐτοῦ Ἰατρῶν καὶ τὰς ἰδίας, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ἐντεῦθεν τὴν ἕδραν τῶν πολυειδῶν νόσων· τοῦτον ἐμιμήθησαν ἔπειτα ὁ Μοργάνης *), ὁ Λιουτὸς, ὁ Ἀλλέρος καὶ ἄλλοι· ἡ διὰ τῆς ἀνατομῆς γινομένη ἐξέτασις τῶν νοσοποιῶν αἰτιῶν ἔδωκε μέγα φῶς εἰς

*) Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσι τὸ τοῦ Μοργάνη ἀξιόλογον σύγγραμμα De Sedibus. et. c.

εἰς τὴν παθολογίαν· τωόντι τὴν σήμερον ἡ παθολογία δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν θεωρίαν μόνον τῶν κακοχυμιῶν, καὶ τῆς τῶν χυμῶν πλησμονῆς, ἢ ἐλαττώσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς πράγματα αἰσθητὰ καὶ ὑποπίπτοντα τῇ ὁράσει· δι' αὐτῆς τῆς ἀνατομικῆς ἐξετάσεως ἔφθασαν οἱ Ἰατροὶ νὰ γνωρίσωσι τὰς αἰτίας πολλῶν παθῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ὀργανικῆς βλάβης τῶν σπλάγχνων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἤκμασαν σχεδὸν συγχρόνως καὶ οἱ τρεῖς ἐπίσημοι Ἰατροὶ, τῶν ὁποίων ἡ φήμη διεδόθη πανταχοῦ.

ΒΟΕΡΡΑΒΙΟΣ.

Ἑρμάνος ὁ Βοερράβιος γεννηθεὶς ἐν Λουγδούνῳ πόλει τῆς Ὁλλάνδας κατὰ τὸ 1668 ἔτος, ἐδιωρίσθη ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διὰ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐσπούδασεν ἐντελῶς τὴν Λατινικὴν καὶ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἔτι δὲ καὶ τὴν Ἑβραϊκήν· ἀκολούθως τὴν Θεολογίαν καὶ τοὺς Πατέρας τῆς

Ἐκ-

Ἐκκλησίας· ἀφιερωθεὶς ἔπειτα εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιζήμας, διὰ τὰς ὁποίας εἶχε ἔμφυτον κλίσιν, ἐκαρποῦτο ἐξ αὐτῶν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Πεπλουτισμένος λοιπὸν μὲ τοσαῦτα εἴδη μαθήσεως, εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέγα στάδιον τῆς Ἰατρικῆς σπουδῆς· κατ' ἀρχὰς ἐδιδάχθη τὰ ἀνατομικὰ ὑπὸ τὸν Βεσσάλιον, τὸν Φαλλόπιον, καὶ τὸν Βαρθωλίνον, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ὁποίων ἀνατέμνων ὁ ἴδιος, παρετήρει μὲ ὄμμα γεωμετρικὸν τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέλη καὶ μόρια· ἀνέγνωσεν ἔπειτα κατὰ βάθος καὶ κατὰ τάξιν χρονολογικὴν ὅλους τοὺς παλαιοὺς Ἰατροὺς, ἐξόχως δὲ τὸν Ἱπποκράτην, εἰς ὃν καὶ ἔκαμε διαφόρους ἑρμηνείας καὶ ὑπομνήματα· μετέβη ἀκολούθως εἰς τὴν βοτανικὴν καὶ εἰς τὰς χημικὰς ἀναλύσεις, τὰς ὁποίας καὶ κύξησε μὲ νέας εὑρέσεις· ἔκαμεν οὗτος πολυπληθῆ πειράματα εἰς τὸ φῶς, εἰς τὸ πῦρ, εἰς τὰ φυτὰ, καὶ εἰς ἄλλα διάφορα σώματα· ἐν ἑνὶ λόγῳ μεταξὺ τῶν Ἰατροφιλοσόφων τοῦ τότε καιροῦ δὲν ἐφάνη ἄλλος, οὔτε πλέον πολυμαθὴς, οὔτε πλέον φιλόπονος ἀπ' αὐτόν· τότε ἡ ἐν Λουγ-

Λουγδούνῳ σχολὴ ἔχουσα τοιοῦτον ἔφορον καὶ σχολάρχην, ἔλαβε τὰ πρωτεῖα τῆς δόξης εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, καὶ προσεκάλει διὰ τῆς φήμης πλῆθος ἄπειρον μαθητῶν.

Ἠθέλησεν οὗτος νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς τὴν Ἰατρικὴν ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἐπιστημῶν, τὰς ὁποίας ἐγίνωσκε κατὰ βάθος, καὶ νὰ γίνῃ ἐκλεκτικὸς μᾶλλον, ἢ αἱρεσιάρχης· τὰ συγγράμματά του, πρὸ πάντων δὲ αἱ ἰατρικαὶ διαταγαὶ Institutiones Medicae: καὶ οἱ Ἀφορισμοὶ Aphorismi de conoscendis et curandis morbis. εἶναι τὰ ὡραιότερα καὶ τελειότερα ἀπὸ ὅσα ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπην· ἤθελεν εἶναι ὅμως πλέον ἐπωφελὴ, ἐὰν ἔλειπεν ἀπ' αὐτῶν ὁ ἐπείσακτος ὄγκος τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, τοὐτέστιν αἱ μηχανικαὶ θεωρίαι καὶ χημικαὶ, ἔτι δὲ καὶ αἱ πολυειδεῖς Κακοχυμίαι, τὰς ὁποίας ὁ Βοερράβιος ἀνεπαισθήτως ὑπέθεσεν ὡς ἀληθεῖς.

Ἐξῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς πάμπολλοι μαθηταὶ, οἵτινες διέδοσαν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰς τούτου διδασκαλίας· ἐξ αὐτῶν ὁ πλέον περιώνυμος

εἶναι wan-svieten, ὅστις διερμήνευσε τοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ διδασκάλου μὲ ἀξιάλογα ὑπομνήματα καὶ σχόλια· ἐτελεύτησεν ὁ Βοερράβιος τῷ 1738 ἔτει· ἀλλὰ τὸ ὄνομά του διαμένει ἀθάνατον εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

ΣΤΑΛΛΙΟΣ.

G. Stahl.

Ἐφάνη κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἰς τὴν Βορωσσίαν ὁ περικλεὴς Στάλλιος, ὁ μέγας Χημικὸς καὶ τῆς νέας χημικῆς σχεδὸν ἀρχηγὸς· ἐπεχείρησεν οὗτος νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν Ἰατρικὴν, καθὼς ἀνεμόρφωσε καὶ τὴν Χημικήν· ἀλλ' ἡ θεωρία καὶ τὰ φυσιολογικὰ δόγματα τοῦ ἀνδρὸς ἔγιναν πέτρα σκανδάλου μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του καὶ ἀντιζήλων διὰ τὰς ἀπείρους λογομαχίας καὶ ἀμφισβητήσεις· ἰδοὺ ἐν συντόμῳ ἡ βάσις τῆς θεωρίας του.

Ἀρχαιόθεν ὅλοι οἱ φυσιολόγοι καὶ ἰατροὶ

τροὶ παρετήρησαν, ὅτι ἐνυπάρχει ἐν τῷ σώματι μία τις δύναμις συντηρητικὴ καὶ προφυλακτικὴ τῆς τοῦ σώματος οἰκονομίας· δύναμις, ἥτις ἀνθίσταται εἰς τὰς προσβολὰς τῶν νόσων τὰς ἔξωθεν προσγινομένας, ἢ ἔσωθεν γενομένας· οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἰατρῶν ἀπέδωκαν αὐτὴν τὴν ἔμφυτον δύναμιν εἰς τὴν φύσιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὴν ἰδίαν αὐτὴν δύναμιν ὠνόμασαν, φύσιν· ὁ Ἱπποκράτης τὸν ἐκάλεσεν Ἐνορμῶν, ἄλλοι, Ζωτικὴν ἀρχὴν κ. τ. λ. ὁ Στάλλιος ὑπέθεσεν, ὅτι ἡ πολυθρύλλητος αὕτη δύναμις εἶναι ἡ νοερὰ ψυχή· τὸ πρῶτον, λέγει, κινοῦν, ἡ ἀρχὴ ἡ ποιητικὴ καὶ τελεσιουργὸς πασῶν τῶν τοῦ σώματος ἐνεργειῶν, εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ψυχή· αὐτὴ ἐγκεχυμένη οὖσα εἰς ὅλα τὰ ὄργανα καὶ μέρη τοῦ σώματος, λαμβάνει διαφόρους τροπὰς, καὶ ἐκτελεῖ διαφόρους ἐνεργείας, ἕνεκεν τῆς ἰδιαιτέρας κατασκευῆς καὶ διαπλάσεως τῶν αὐτῶν ὀργάνων· αὐτὴ ὁρᾷ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀκούει διὰ τοῦ ὠτὸς, γεύεται διὰ τῆς γλώσσης, νοεῖ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἀναπνέει διὰ τοῦ πνεύμονος, χωνεύει ἐν τῷ στομάχῳ, κινεῖ κυκλοφορικῶς

τὸ

τὸ αἷμα διὰ τῶν ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν, διαχωρίζει τὴν χολὴν ἐν τῷ ἥπατι κ. τ. λ. αὐτὴ λοιπὸν ἐπαγρυπνεῖ πάντοτε εἰς τὴν συντήρησιν τῆς ὑγείας, καὶ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν νόσων· αὐτὴ διεγείρει εἰς κίνησιν τὰ τοῦ σώματος ὄργανα, διὰ νὰ ἀποκρύσῃ τὰ νοσοποιὰ καὶ φθοροποιὰ τῆς ζωῆς αἴτια· αὐτὴ τέλος πάντων εἶναι ἡ ἀληθὴς Πανάκεια ἡ τὰς νόσους ἰῶσα· ἰδοὺ τὸ θεμέλιον τῆς ὅλης τοῦ Σταλλίου θεωρίας τὴν ὁποίαν καὶ ἐπωνόμασαν Αὐτοκρατείαν Autocrateia.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνώσῃ τις τὰ συγγράμματα τοῦ ἀνδρὸς, χωρὶς νὰ δεχθῇ ὡς ἀλήθειαν ἀναντίῤῥητον τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν· οἱ ἀνταγωνισταὶ τοῦ Σταλλίου ἀγωνιζόμενοι νὰ τὴν ἀναιρέψωσι μὲ τὰ ὅπλα τοῦ λόγου, δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐμφύτου ἐκείνης δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ ἰατρικαὶ αἱρέσεις ἐδέχθησαν ὡς ὁμολογουμένην, καὶ ἐκφράζουσι διαφόροις ὀνόμασιν.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σταλλίου ἐπιστηριζόμενοι εἰς αὐτὸ τὸ δόγμα, ἐπρότειναν τὴν μέθοδον ἐκείνην τοῦ θεραπεύειν, ἥτις ἐπωνομάσθη

μάσθη Ars curandi morbos expectatione: ἤτοι Τέχνη τοῦ θεραπεύειν τὰς νόσους κατ' ἀπεκδοχήν.

Παρατηροῦντες δὲ οὗτοι ἀκριβῶς καὶ μετ' ἐπιτασίας τὰς τῆς φύσεως ἐνεργείας, καὶ τὰ ἐν τοῖς νόσοις φαινόμενα, κατέλειπον εἰς τὰ συγγράμματά των πολλὰ ἀξιόλογα καὶ σπάνια παρατηρήματα. Ὅρα δὲ πλατύτερον τὴν τοῦ Σταλλίου θεωρίαν ἐν τῷ, Oratio de anima medica: καὶ ἐν τῷ ὡραίῳ συγγράμματι Coup d' oeil sur la réforme de la médecine. par j. G. Cabanis §. XI.

Ο Φ Μ Α Ν Ο Σ.

Φρεδερῖκος Ὀφμάνος, ἀνταγωνιστὴς τοῦ Σταλλίου ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1660 ἔτος ἐν τῇ Χάλλῃ, πόλει τῆς Γερμανίας· ἐνασχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας καὶ ἐσχάζετο ἀναγκαίας εἰς τὴν τῆς Ἰατρικῆς σπουδὴν, ἀφιερώθη ἔπειτα

πειτα εἰς τὴν Ἰατρικὴν καὶ Χημικὴν, τῆς ὁποίας καὶ ἐγένετο διδάσκαλος ἐν τῇ σχολῇ τῆς Γουέζνης *) · ὕστερον δὲ ὁ τῆς Προυσίας βασιλεὺς Φρεδερῖκος ὁ δεύτερος, τὸν ἐψήφισε Πρωτοδιδάσκαλον ἐν τῇ νεοσυσάτῳ σχολῇ τῆς Χάλλης · καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐκλεξας αὐτὸν διὰ ἰατράντου, τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλήν.

Ὁ Ὀφμάνος κατεπλούτισε τὴν τέχνην μὲ ἀξιόλογα συγγράμματα, ὧν τὸ ἐπισημότερον ἐπιγράφεται: Medicina rationalis systematica, sive Bhilosophia Corporis humani vivi, sani et morbosi · ἐνησχολήθη δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ συγγράμματος τούτου ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι χρόνους, καὶ τὸ ἐτελείωσεν ὀλίγον καιρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς του. τότε ἠκούοντο εἰς τὰ τῆς Ἰατρικῆς σχολεῖα αἱ δύο ἐναντίαι αἱρέσεις, δηλαδὴ ἡ τῶν

*) Φιλογενέσατε Ἕλλην, ἀκούεις τὰ βάρβαρα ταῦτα καὶ τραχύχωνα ὀνόματα τῶν Ἀρκτῴων κλιμάτων! φεῦ! ἐκεῖ ἐξωρίσθησαν πρὸ πολλοῦ αἱ Μοῖσαι τοῦ Ἑλικῶνος · ἐκεῖ μετετέθησαν τὰ Λύκεια, αἱ Ἀκαδημίαι καὶ αἱ Στοαὶ τῆς Ἑλλάδος · ἐκεῖ ξενιτεύονται τὴν σήμερον καὶ οἱ δυσυχεῖς τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι, ζητοῦντες τὰ λείψανα τῆς τῶν προγόνων μαθήσεως.

τῶν στερεῶν καὶ ἡ τῶν ὑγρῶν · οἱ μὲν τῆς πρώτης ὀπαδοὶ ἀπέδιδον τὰς αἰτίας τῶν νόσων εἰς μόνα τὰ στερεὰ τοῦ σώματος, οἱ δὲ τῆς δευτέρας, εἰς τὰ ὑγρά · ὁ Ὀφμάνος ἐξετάσας ἀκριβῶς τὰς δύο ταύτας θεωρίας, καὶ διασαφήσας τὰς σκοτεινὰς ἀντιλογίας τῶν ἀμφισβητούντων, ἀνήγειρε καὶ ἐσύστησε τὴν τῶν στερεῶν θεωρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Solidismum · θεωρεῖ οὗτος ὡς βάσιν τῶν νοσωδῶν φαινομένων τὴν τῶν στερεῶν βλάβην, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν τῶν νεύρων ἀταξίαν καὶ πάθος · σοχάζεται δὲ τὰ πάθη τῶν ὑγρῶν, ὡς ἀποτελέσματα καὶ αἰτιατὰ τῆς βλάβης τῶν στερεῶν · ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως:

Omnis generis aegritudines internae ad praeternaturales generis nervosi affectiones sint referendae. Etenim Laesis quocumque modo vel nervis per corpus discurrentibus vel membranosis quibusvis nervosis partibus, illico motuum anomaliae modo leviores, modo graviores subsequuntur. Deinde attenta observatio docet motus quosvis morbosos principaliter sedem figere et tyrannidem exercere in nervosis corporis partibus cujus generis et. c. et. c. (Genealogia morborum ex

tur-

turbato solidorum et fluidorum mechanismo).

Τὴν δόξαν ταύτην παραλαβόντες οἱ μεταγενέστεροι, κατ' ἐξοχὴν δὲ Κούλλεν ὁ Ἄγγλος, καὶ ἀναμορφώσαντες κατὰ τὸ δοκοῦν, ἐπρότειναν ὡς βάσιν τῆς Παθολογίας τὴν τῶν νεύρων πρωτοπάθειαν, καὶ ἰδιαιτέρως τὸν σπασμὸν καὶ τὴν ἀτονίαν.

(§ : 2.)

Μεάδιος ὁ Ἄγγλος συνέγραψε περὶ τοῦ κράτους, ἢ ἐπιῤῥοῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα De imperio solis et Lunae: πρὸ αὐτοῦ ὅμως ὁ Γαληνὸς παρὰ τοῖς παλαιοῖς, καὶ ὁ Φρακασόριος παρὰ τοῖς νέοις ἐδόξαζον ὁμολογουμένως τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν πλανητῶν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· μάλιστα δὲ ὁ Γαληνὸς ἀπέδιδεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς σελήνης τὸν ἑβδομον ἀριθμὸν, καθ' ὃν γίνονται αἱ κρίσεις τῶν πυρετῶν· εἶναι πιθανὸν, ὅτι τὰ ἀστρολογικὰ ταῦτα δόγματα προῆλθον ἐκ τῶν παλαιῶν Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων.

§:

(§ : 3.)

Ε Φ Ε Κ Τ Ρ Ε Σ Ι Σ

Τοῦ Ἐγκεντρισμοῦ, ἢ Ἐμφυλλιάσματος τῶν Φλογιῶν.

Τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο πάθος, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀραβίας, καὶ διεδόθη εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην, ἐθεωρεῖτο διὰ πολλοὺς αἰῶνας, ὡς φοβερὰ καὶ ἄφευκτος μάστιξ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· διὸ καὶ δικαίως εἶπε περὶ αὐτῆς ὁ Ἰταλὸς Ποιητής . . . . . Che serve a spopolar la terra più dell' istessa peste e della querra.

Διὰ πολλοὺς αἰῶνας οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον κανὲν ἀλεξιτήριον φάρμακον, οὔτε κανένα μέσον ἱκανὸν, ἢ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ μίασμα, ἢ κἂν νὰ μετριάσῃ τὴν τούτου δηλητήριον ὁρμήν· οἱ Ἄραβες Ἰατροὶ, οἵτινες πρῶτοι ἐξιῦρησαν τὸ τῶν φλογιῶν πά-

πάθος, δὲν ἀναφέρουσιν οὐδὲν τοιοῦτον.

Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐφάνη παρ' ἐλπίδας ἐν Κωνσταντινουπόλει μία μέθοδος ἁπλουστάτη, ἥτις ἐμετρίασε τὴν τοῦ πάθους κακοήθειαν καὶ λύμην· ἡ τοιαύτη μέθοδος, κοινῶς λεγομένη Φυλλίασμα *), εὑρέθη πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὴν Κιρκασίαν καὶ Γεωργίαν, ὅπου οἱ ἐγχώριοι τὴν μετεχειρίζοντο ἔκπαλαι, διὰ νὰ προφυλάξωσι τὸ κάλλος καὶ ὡραιότητα τῶν ἰδίων παίδων· οὕτως ἱστοροῦσιν οἱ περὶ αὐτῆς ἀκριβῶς συγγράψαντες **), πρὸ πάντων δὲ Ἐμανουὴλ ὁ Τιμόνης, Ἰατρὸς Γραικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις ἔγραψε πρῶτος περὶ αὐτῆς τῆς μεθόδου εἰς Λόνδραν τῷ 1713 ἔτει πρὸς τὸν

*) Λέγεται Ἐγκεντρισμός, καὶ κοινῶς Φυλλίασμα, ἡ πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ἐμβάλλεται καὶ ἐμφυτεύεται εἰς τὸ ὑγιὲς σῶμα ἡ ὕλη τοῦ ἐξανθήματος τῆς φλογίας· ἐγκέντρισις δὲ κυρίως λέγεται ἐπὶ φυτῶν, καὶ ἐγκεντρίζειν τὸ ἐμβάλλειν φυτῷ τινι κλαδίσκον ἀλλοίου φυτοῦ· καλεῖται δὲ καὶ ἐμφυλίζειν καὶ ἀνοφθαλμίζειν.

**) Ὅρα Voyage en Circassie par M. de la Motraye en 1712.

τὸν Ἰατροφιλόσοφον woodward· ὁ αὐτὸς Ἐμανουὴλ γράψας ἔπειτα καὶ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τῆς Λόνδρας ἄλλην ἐπιστολὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ προκειμένου λέγει, ὅτι πρὸ τεσσαράκοντα χρόνων ἦτον γνωστὴ ἐν Κωνσαντινουπόλει ἡ μέθοδος τοῦ φυλλιάσματος, τὴν ὁποίαν παρέλαβον καὶ ἔμαθον παρὰ τῶν ἐν Κιρκασίᾳ καὶ Γεωργίᾳ λαῶν· ἀναφέρει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι πιστεύοντες εἰς τὸ δόγμα τοῦ Προωρισμοῦ, ἢ εἰς τὸ πεπρωμένον, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐμποδίζει νὰ προφυλάττωνται καὶ ἀπὸ τὴν πανώλην, δὲν ἐδέχθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν σωτήριον μέθοδον τοῦ φυλλιάσματος· μόνοι δὲ οἱ Γραικοὶ καὶ Ἀρμένιοι γνωρίσαντες τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν, τὴν ἐβάλον εὐθὺς εἰς πρᾶξιν, καὶ διεδόθη ἀκολούθως εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Ἡ περίφημος Μονταγοὺ (Milady wortley Montagu) γυνὴ τοῦ τῶν Ἄγγλων πρέσβεως

Ἱστοροῦσι δέ τινες, ὅτι καὶ οἱ Κινέζοι μετεχειρίζοντο τὸ φυλλίασμα πρὸ 117 χρόνων πρὶν γνωρισθῇ ἐν Κωνσαντινουπόλει.

σβεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀκούσασα περὶ τῆς νέας μεθόδου, καὶ πληροφορηθεῖσα παρὰ τοῦ ῥηθέντος Ἰατροῦ Τιμόνη τὴν τοῦ φυλλιάσματος ὠφέλειαν, ἐνεφύλλισε τὸν ἰδιόν της υἱὸν ἑπταετῆ ὄντα διὰ χειρὸς τοῦ χειρουργοῦ Ματλάνδου Matland, κατὰ τὸ 1717 ἔτος· ἡ αὐτὴ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν της εἰς Λόνδραν συνήργησε μεγάλως καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰς τὴν κοινοποίησιν τῆς νέας ἐφευρέσεως, καὶ ἐνεφύλλισε τὴν ἰδίαν της θυγατέρα ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν Ἰατρῶν· τὸ καλὸν τοῦτο παράδειγμα μιμηθεὶς τότε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐδιώρισε νὰ φυλλιασθῶσι καὶ οἱ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας· προλαβόντως ὅμως ἠθέλησε νὰ γίνῃ ἡ δοκιμὴ εἰς ἑπτὰ καταδίκους, οἵτινες καὶ ἐφυλλιάσθησαν διὰ χειρὸς τοῦ προῤῥηθέντος Ματλάνδου, καὶ ἀπελυτρώθησαν τῆς τοῦ θανάτου ποινῆς· συγχρόνως σχεδὸν ἡ νεοφανὴς αὕτη μέθοδος διεπέρασε τὸν Ὠκεανὸν, καὶ εἰσήχθη εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας τὰς ἐν τῇ Ἀρκτῴᾳ Ἀμερικῇ.

Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ φυλλιάσματος ἡ φυσικὴ φλογία ἐφάνιζε τὸν ἥμισυ σχεδὸν ἀριθ-

ἀριθμὸν τῶν ὑπ' αὐτῆς ἁλισκομένων· εἰς πολλὰ δὲ τῆς Ἀμερικῆς μέρη ἐρήμωσε χώρας ὁλοκλήρους, ὡς εἴπομεν· κατὰ τὰς παρατηρήσεις καὶ ἀναγραφὰς τῶν ἀξιοπίστων Κλινικῶν, ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀῤῥώστων ἀπέθνησκον ποτὲ μὲν τριάκοντα, πολλάκις δὲ πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα· ἐξ ἐκείνων δὲ ὅσοι διεσώζοντο τοῦ θανάτου, οἱ περισσότεροι ἔμενον δυσειδεῖς καὶ δύσμορφοι· οἱ μὲν ἔχανον τὴν ὅρασιν, οἱ δὲ, τὴν ἀκοὴν, καὶ ἄλλοι κατέπιπτον εἰς φθισικὰ χρονικὰ, καὶ ἀνίατα πάθη· ἀφ' οὗ εὑρέθη ἡ μέθοδος τοῦ φυλλιάσματος, ἰδοὺ τί ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα· ἐκ τῶν ἑκατὸν ἐμφυλλιασθέντων μόλις ἀπέθνησκον δύο, πολλάκις δὲ εἰς πρὸς τριακοσίους *)· ἐκ δὲ τῶν ἰατρευθέντων οἱ περισσότεροι ἔμενον ἀβλαβεῖς καὶ χωρὶς τινα δυσμορφίαν.

Μ' ὅλον τοῦτο ἡ κοινωφελὴς αὕτη μέθοδος ἀπήντησε κατ' ἀρχὰς μεγάλας ἐναντι-

---

*) Des calculs très-exactes, d' aprei les registres mortuaires de Londre et de Genéve, portent a cing sur mille le nombre des morts.

τιότητας καὶ καταδρομὰς ἐκ μέρους τῶν ἀμαθῶν καὶ θεολόγων Εὐρωπαίων· καθότι ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία συμφωνοῦσι πάντοτε, διὰ νὰ κατατρέξωσι κάθε κοινωφελὲς καλόν· καὶ οἱ μὲν θεολόγοι τὴν ὠνόμαζον ἀσέβειαν, οἱ ἀμαθεῖς, ἀπάτην ἐπιβλαβῆ, οἱ δὲ Ἱεροκήρυκες τὴν ἐκκήρυκτον ἐφεύρεσιν σατανικήν.

» La chose est si veritab : (ἐφώ-
„ναζεν ἐπ' ἀμβωνος ἐφημερίός τις Μασσέ-
„ης) que le Diable a autreffis greffé sur
„ job la petite verole confluente : τουτέστι
„τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον ἀληθὲς, ὥστε καὶ
„ὁ διάβολος πάλαι ποτὲ ἐφυλλίασε τὰς
„φλογίας εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἰώβ.

Τούτου ἕνεκεν ἡ νεοφανὴς μέθοδος ἄρχησε νὰ κοινοποιηθῇ καὶ νὰ συνηθῇ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης· εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μ' ὅλον ὅτι ἐγνωρίσθη πρότερον, μόλις ἐσυνήθη διὰ προσαγῆς βασιλικῆς κατὰ τὸ 1730· εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν, ὅπου κατετρέχθη μεγάλως, καὶ ἀπὸ τὸ τάγμα τῶν Ἱερέων, καὶ ἀπὸ τὴν ἀκαδημίαν τῶν Ἰατρῶν, καὶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, μόλις ἔγινε δεκτὴ κατὰ τὸ 1754 ἔτος· συγ-

συγχρόνως δὲ σχεδὸν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν *).

Τέλος πάντων μετὰ πολλὰς λογομαχίας καὶ ἔριδας, οἱ μὲν ζηλωταὶ καὶ φιλοπάτριδες Ἰατροὶ ἔδειξαν μὲ τὸ φῶς τῆς πείρας τὴν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὠφέλειαν, οἱ μισόκαλοι καὶ δεισιδαίμονες ἐσιώπησαν, ἡ δὲ ἀλήθεια ὑπερίσχυσεν.

§ :

---

*) Διὰ νὰ γένῃ δεκτὴ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ πρᾶξις τοῦ φυλλιάσματος δὲν ἐξήρκεσαν αἱ παρακινήσεις τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τοῦ περιφήμου De Incondamine ὅστις εὑρισκόμενος ἐν Λόνδρᾳ εἶδε τῆς νέας μεθόδου τὴν θαυμασὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐχρειάσθη καὶ ἡ ψῆφος τῶν θεολόγων τῆς Σορβόνης· ἡ ψῆφος αὕτη ἔλεγε,

Ce qui pouvoit etre utile aux hommes ne pouvoit offenser Dieu :

Πᾶν ὅ, τι ἐπωφελὲς ἀνθρώποις οὐκ ἀπαρέσκει τῷ Θεῷ . . . . δὲν λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀρεσόν.

(§: 4.)

Ε Υ Ρ Ε Σ Ι Σ

Τῆς Δαμαλίδος, ἢ Δαμαλισμοῦ,

Κοινῶς λεγομένης Βακκίνας.

Ἀλλ' ἡ φύσις ἔκρυπτε πρὸ αἰώνων εἰς τοὺς ἀκενώτους θησαυρούς της τὸ ἀληθὲς τοῦ προρρηθέντος πάθους ἀντίδοτον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἀνακαλυφθῇ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους μὲ τρόπον παράδοξον.

Εἰς μίαν ἐπαρχίαν τῆς Ἀγγλίας λεγομένην Γλόσεσερ Glocester, ὅπου εὑρίσκονται πάμπολλαι ἀγέλαι βοῶν, παρετήρησαν οἱ ἐγχώριοι, ὅτι αἱ δαμάλεις αἱ γαλακτοφόροι διενοχλοῦνται συχνάκις ἀπό τινα ἐξανθήματα, ἐκφυόμενα εἰς τοὺς μαστοὺς ὡς φλυκτάναι, ἢ μικρὰ φυσκαλίδια, τὰ ὁποῖα πολλάκις μεταβάλλονται εἰς πληγὰς καὶ ἕλκη δυσίατα· ὀνομάζεται δὲ τὸ ἐξανθημα-

τικὸν τοῦτο πάθος παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις Cowpox.

Ἐσώζετο δὲ ἐκεῖ ἔκπαλαι ἀρχαία τις καὶ κοινὴ παράδοσις, ὅτι ὅσοι τῶν χωρικῶν τῶν ἀμελγόντων τὰς δαμάλεις, ἐμολύνοντο ὑπὸ τῆς ὕλης τῶν φλυκταίνων καὶ διεδέχοντο διὰ τῆς ἁφῆς τὰ αὐτὰ ἐξανθήματα τῶν δαμάλεων· αὐτοί, λέγω, δὲν ἦσαν δεκτικοὶ τοῦ πάθους τῶν φλογιῶν· πολλάκις οἱ ἐγχώριοι εἰδοποίησαν τοὺς ἐκεῖ κατὰ καιρὸν ἰατροὺς καὶ εὐγενεῖς Κόμητας δι' αὐτὸ τὸ παράδοξον φαινόμενον· ἀλλὰ τίς ποτε ἤθελε πιστεύσῃ, ὅτι τὸ ἐξάνθημα τῶν ζώων ἐγίνετο προφυλακτικὸν φάρμακον τῆς ὀλεθρίου λύμης τῶν ἀνθρώπων; πρῶτος Ἐδουάρδος ὁ Ἰεννέρος Edouard jenner ἰατρὸς τῆς χώρας ἐκείνης, ἐστοχάσθη τὴν κοινὴν τῶν χωρικῶν παράδοσιν ἀξίαν τῆς προσοχῆς τοῦ φιλοσόφου *) διωρισμένος ὢν ὑπὸ τῆς διοικήσεως διὰ νὰ φυλλιάζῃ ἐκεῖ καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς φλογίας κατὰ τὴν τότε

*) Εἰς τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν πραγμάτων δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν καὶ τὰς τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων παρατηρήσεις.

τότε ἐπικρατοῦσαν διαταγὴν καὶ συνήθειαν, παρετήρησε καὶ ὁ ἴδιος, ὅτι ὅσοι ἦτον προμεμολυσμένοι ἀπὸ τὰ ἐξανθήματα τῶν δαμάλεων, δὲν ἐδέχοντο ποσῶς τὸ φυλλίασμα τῶν φλογιῶν.

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ λοιπὸν, ἂν τωόντι ἡ δαμαλὶς προφυλάττει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τοῦ μιάσματος τῶν φλογιῶν, ἄρχισε πρῶτον νὰ φυλλιάζῃ μὲ ὕλην τῶν φλογιῶν ἐκείνους, ὅσοι πρὸ πολλῶν χρόνων εἶχον μολυνθῇ ἀπὸ τὰ ῥηθέντα ἐξανθήματα τῶν δαμάλεων, καὶ εἶδε πραγματικῶς, ὅτι τὸ φυλλίασμα ἔμενε παντελῶς ἀνενέργητον· ὁ Ἰεννέρος δὲν εὐχαριστήθη εἰς τοῦτο μόγον, ἀλλ' ἐπολλαπλασίασε τὰς πείρας· ἐφυλλίασε πρῶτον ὁ ἴδιος μὲ ὕλην δαμαλίδος τινὰ ὑποκείμενα, τὰ ὁποῖα ἦσαν παντελῶς ἀφλογίστα· τελειωθέντος τοῦ ἐξανθήματος, ἐφυλλίασεν ἔπειτα τὰ αὐτὰ ὑποκείμενα μὲ ὕλην τῶν φλογιῶν· ἀλλ' εἶδεν ὡσαύτως, ὅτι τὸ φυλλίασμα δὲν ἐπροξένησεν ἄλλο, παρὰ ὀλίγην τινὰ κοκκινάδα εἰς τὸ μέρος, χωρὶς κανένα σύμπτωμα φλογιῶν.

Τὰς ἀξιομόγους ταύτας πείρας καὶ δοκιμὰς ἐδοκίμασεν ὁ περιλάλητος Ἰεννέρος

διὰ

διὰ τοῦ τύπου κατὰ τὸ 1798 ἔτος, καὶ ἀκολούθως τὰς ἐπεκύρωσε κατὰ τὸ 1799 *)· ἡ Εὐρώπη ἤκουσε μὲ θαυμασμὸν καὶ χαρὰν τὴν ἀνέλπιστον ταύτην εὕρεσιν· τρεῖς τῶν ἐπισήμων Ἄγγλων Ἰατρῶν **) φιλοτιμηθέντες νὰ ἐξακριβώσωσι τὴν ἀλήθειαν, ἐπανέλαβον ἕκαστος ἰδιαιτέρως τὰ πειράματα τοῦ Ἰεννέρου, εἶδον προφανῶς καὶ ἀναμφιβόλως τὰ αὐτὰ φαινόμενα, καὶ ἐπεκύρωσαν ὡς προφυλακτικὸν τῆς φλογίας τὸ φυλλίασμα τῆς δαμαλίδος· ἔκτοτε καὶ ἄλλοι πάμπολλοι φυσικοὶ ἐπολλαπλασίασαν πανταχοῦ τὰς πείρας, καὶ ἐξέδωκαν ἱκανὰ συγγράμματα πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, διεγείροντες τὸν φιλάνθρωπον ζῆλον τῶν ἁπανταχοῦ Ἰατρῶν νὰ συντρέξωσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ εἰς τὴν σύσασιν τῆς κοινωφελοῦς εὑρέσεως.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη εὕρεσις ἔκαμε μεγάλας

---

*) Ὁ Ἰεννέρος δημοσιεύσας τὴν ἀντιφλογιακὴν τῆς δαμαλίδος δύναμιν κατὰ τὸ 1799 ἔτος, ἐπερίγραψεν ἀκριβῶς τὴν ἀληθῆ δαμαλίδα, ἤτοι τὸ C o w - p o x, διὰ νὰ μὴν τὴν συγχέωσιν οἱ πρακτικοὶ μὲ ἄλλα πάθη τῶν δαμαλέων.

**) Ὁ Bearson, Simmons καὶ woodwille

λας προόδους ἐν ὀλίγῳ καιρῷ, ἐπεκτεινομένη καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ἅπαντα σχεδὸν κόσμον· οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς πεπολισμένης Εὐρώπης ἐσύρησαν διὰ θεσπίσματος βασιλικοῦ τὴν πρᾶξιν τῆς νέας μεθόδου.

Τὴν σήμερον τέλος πάντων ἀπεδείχθη ἀναντιῤῥήτως, ὅτι ἡ δαμαλὶς εἶναι τὸ ἀληθὲς προφυλακτικὸν τῆς φλογίας, τουτέστι τὸ πάθος ἑνὸς ζώου ἐγένετο σωτηριῶδες φάρμακον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· Πόσοι ἄρα γε θησαυροὶ μένουσι κεκρυμμένοι εἰς τὸ μέγα ταμεῖον τῆς φύσεως, τοὺς ὁποίους οἱ αἰῶνες μέλλουσι νὰ ἀνακαλύψωσι!

ΚΕ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ Ὕλης Ἰατρικῆς *).

Ἡ Ἰατρικὴ ὕλη, καθὼς καὶ ἡ Φαρμακεία ἐπλουτίσθησαν μὲ νεοφανῆ καὶ ἀξιόλογα ἰατρικὰ βότανα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα προῆλθον ἐκ τῆς Ἀμερικῆς· ἐκεῖθεν παρελάβομεν τὸ ξύλον τὸ λεγόμενον Γουαϊακὸν, ἢ Ἁγιόξυλον, (Lignum Quaiacum) τὸ ὁποῖον διεφημίσθη ὡς ἄριστον ἰατρικὸν κατὰ τῆς ἀφροδισίου λύμης· ἡ Ῥητίνη ἡ ἐκ τοῦ ἰδίου δένδρου αὐτομάτως ἀποζάζουσα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐκχύλισμα τοῦ ξύλου τὸ διὰ τῆς τέχνης κατασκευ-

*) Ἡ Ἰατρικὴ ὕλη περιγράφει κυρίως τὰ ἁπλᾶ ἰατρικά

σκευαζόμενον exstractum κρίνονται ὠφελιμώτατα διὰ τοὺς χρονικοὺς ρευματισμοὺς, καὶ διὰ τὰ ἑξανθηματικὰ πάθη· ἡ αὐτὴ ρητίνη διαλελυμένη ἐν τῷ λεγομένῳ Ῥούχ, διεκηρύχθη παρὰ τοῦ Ἐμερίγου τοῦ ἐκ Μαρτινίκας, ὡς ἀντιφάρμακον τῆς ποδάγρας· τοῦτο μεταχειρίζονται τὴν σήμερον μεγάλως οἱ Ἄγγλοι.

Ἡ Περουβιανὴ Σμίλαξ, λεγομένη Σαρσαπαρίλλα, καὶ ἡ Μυρισικὴ κρανία, καλουμένη Σάσσαφρας, προῆλθον ὡσαύτως ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ διεκηρύχθησαν ὡς ἀντιφάρμακα ἡρωϊκὰ τῶν ἀφροδισίων νόσων, καί τινων ἄλλων παθῶν τοῦ δέρματος· ὁ Φαλλόπιος ἐκθειάζων τὴν ἐνέργειαν τῆς Σαρσαπαρίλλας λέγει: Cum in morbo Gallico adsunt ulcera, ad hoc medicamentum confugio, tanquam ad tutissimum et certissimum auxilium;

ἀλλὰ

βότανα, καὶ τὰς τούτων ἰδιότητας καὶ δυνάμεις· ἡ δὲ Φαρμακεία καταγίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ σκευασίαν τῶν φαρμάκων, ἢ ἄλλως εἰπεῖν, εἰς τὰ σύνθετα· ἡ Φαρμακεία λοιπὸν εἶναι ἀχώριστος τῆς Χημικῆς τεχνης· ἐπειδὴ διὰ τῶν χημικῶν μεθόδων κατασκευάζονται τὰ ἰατρικὰ φάρμακα.

ἀλλὰ κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν νεωτέρων Κλινικῶν, αὐτὰ δὲν φαίνονται ἰσοδύναμα τῷ προειρημένῳ.

Ἡ εὕρεσις τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου φλοιοῦ, ἁπλῶς ὀνομαζομένου Κίνα, εἶναι ἡπλέον ἀξιομνημόνευτος ἐποχὴ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἰατρικῆς· ὁ Περουβιανὸς οὗτος φλοιὸς, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ Δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, ἐφάνη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα (τῷ 1639 ἔτει) πρῶτοι δὲ οἱ Μισσιονάριοι Ἰησουῖται τὸν ἔφερον ἐκ τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅπου οἱ ἐγχώριοι πρὸ πολλῶν αἰώνων τὸν μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς διαλείποντας καὶ κακοηθεις πυρετούς· κατ' ἀρχὰς, ὅταν τὸ σωτηριῶδες αὐτὸ βότανον ἐφάνη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπήντησε μεγάλας ἐναντιότητας καὶ δυσκολίας, μάλιστα δὲ ἐξέπεσε πρὸς καιρὸν τῆς μεγάλης του ὑπολήψεως, πρῶτον, διότι ἐπωλεῖτο εἰς ὑπέρογκον τιμὴν, καὶ ἐπομένως ἐνοθεύετο καὶ ἐδολίζετο ὑπὸ τῶν πωλούντων· δεύτερον, διότι ἡ πρόληψις, ἡ ἀμάθεια καὶ ἀλαζονεία τῶν τότε Ἰατρῶν ἐκήρυξαν ἄσπονδον πόλεμον κατὰ τοῦ νεοφανοῦς ἰατρικοῦ, τὸ ὁποῖον κατέσκαπτε

τὰ

τὰ θεμέλια τῆς ἐκείνων δόξης καὶ ὑπολήψεως· ἐτόλμησαν περιπλέον οἱ τοιοῦτοι νὰ συγγράψωσι κατ' αὐτοῦ βιβλία ὁλόκληρα, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἄχθος ἐτώσιον καὶ ἀνωφελὲς εἰς τὰς βιβλιοθήκας πρὸς ὄνειδος τῆς τέχνης· ἀλλ' ὁ χρόνος εἶναι πατὴρ τῆς ἀληθείας, διὸ καὶ τὴν σήμερον ὁ κόσμος ὅλος γνωρίζει τὰς θαυμασίας δυνάμεις καὶ ἐνεργείας τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου βοτάνου, τοῦ ὁποίου ἡ εὕρεσις ἔγινεν ἐποχὴ εἰς τὴν τῆς Ἰατρικῆς ἱστορίαν.

Ὁ φλοιὸς, ὁ λεγόμενος Κασκαρίλλα, Cascarilla, ἢ φλοιὸς τῆς ἐλευθερίας, ὁμοιάζων κατὰ τὰ ἔξω μὲ τὸν περουβιανὸν, ἐσάλθη, λέγουσιν, ἐκ τῶν νήσων τοῦ Βαμᾶ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· πρῶτοι οἱ Γερμανοὶ Ἰατροὶ, καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σταλλίου τὸν μετεχειρίσθησαν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν διαλειπόντων πυρετῶν, μάλιστα δὲ τῆς δυσεντερίας.

Τὰ βάλσαμα τοῦ Περοῦ, τοῦ Τολλοῦ καὶ τοῦ Κοπαΐβου προσετέθησαν εἰς τὸν κατάλογον τῶν νέων ἰατρικῶν· τὰ τριαταῦτα εἴδη ἔχουσι σχεδὸν τὰς αὐτὰς ποιότητας

τας· διαφημίζεται δὲ τὸ τοῦ Περοῦ, ὡς δυναμωτικὸν τῶν νεύρων, καὶ ὡς διαλυτικὸν καὶ λεπτυντικὸν τῶν γλισχρῶν χυμῶν τοῦ σώματος· ἀποδίδουσι τὰς αὐτὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὸ βάλσαμον τοῦ Κοπαΐβου, τὸ ὁποῖον καὶ διορίζουσι κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ἀφροδισίους καὶ παλαιὰς γονορροίας, εἰς τὴν λευκόρροιαν καὶ εἰς τὰ χρόνια πάθη τοῦ οὐρήθους· τὸ δὲ βάλσαμον τοῦ Τολλοῦ ἐδοκιμάσθη ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀτονίαν τοῦ οὐρήθους καὶ εἰς τὸ ἄσθμα.

Ἐκ τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ἤτοι ἐκ τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Βρασιλίας, παρελάβομεν κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα τὴν ῥίζαν, λεγομένην Ἰπεκακουάναν, (Ipecacuanha) ἥτις εἶναι ἐλαφρὸν ἐμετικὸν καὶ ἄριστον φάρμακον διὰ τὰς διαῤῥοίας καὶ δυσεντερίας. Ἀδριανὸς ὁ Ἑλβέτιος, Ἰατρὸς Ὁλλανδὸς, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μετεχειρίσθη πρῶτος τὴν ῥίζαν ταύτην κατὰ τῆς δυσεντερίας ὡς μυσικὸν ἀντίδοτον, ἕως ὅτου ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λοδοβῖκος XIV τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τὸ κοινοποιήσῃ, χαρίσας αὐτῷ χίλια χρυσᾶ λουΐγια. Ὁ Πρίγγλεης (Bring-

gle

gle) ἐκθειάζει τὴν Ἰπεκακουάναν, οὐ μόνον ὡς ἀντιδυσεντερικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπυρετικὴν, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς χολώδεις πυρετούς· ἡ περίφημος κόνις τοῦ Δοβέρου (Dower), τὴν ὁποίαν δίδουσιν ἐπωφελῶς οἱ Ἰατροὶ εἰς τοὺς ρευματισμοὺς ὡς ἱδρωτικὴν καὶ ἀνώδυνον, εἶναι σύμμικτος καὶ σύνθετος ἐξ ἰπεκακουάνης ὀπίου καὶ ἑνὸς ἄλατος.

Ἡ ῥίζα, ἡ λεγομένη Γιαλάπα jalapa τουτέστι παράδοξος, ἐκομίσθη ὡσαύτως ἐκ τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς συγχρόνως μὲ τὴν ἰπεκακουάναν.

Εἰς τὴν Γουϊάναν γεννᾶται ἡ πολυθρύλλητος Σιμαροῦβα, ἢ Τερέβινθος Ἀμερικανὴ, ἥτις ἀκριβῶς ἐξισορήθη ὑπὸ Δεγνέρου (Degner), καὶ ἄλλων πολλῶν βοτανικῶν, ἀπεδείχθη δὲ ὑπὸ τῆς πείρας ἄριστον ἀντίδοτον τῆς δυσεντερείας.

Φημίζεται ὡσαύτως ὡς συπτικὸν καὶ ἐρεκτικὸν βότανον, διὸ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν νόσον ὠφέλιμον, τὸ λεγόμενον Κατεχοὺ, καὶ Ἰαπωνικὴ γῆ· τοῦτο δ' ἔστι χυλὸς, ἢ ὀπὸς τῶν καρπῶν ἑνὸς φοίνικος Ἰνδικοῦ, ὅστις καλεῖται παρὰ Λινναίῳ Areca Cathecu.

τὸν

τὸν ὀπὸν τοῦτον μιγνύουσι πολλάκις οἱ ἰατροὶ μετὰ τῆς ῥίζης τῆς λεγομένης ἑπταφύλλου Tormentilla.

Ἡ ῥίζα, ἡ λεγομένη Σερπεντάρια Βιργινιάνα (καθὸ βότανον τῆς Βιργινίας) ἐδοκιμάσθη ὠφέλιμος εἰς τοὺς λοιμώδεις καὶ κακοήθεις πυρετούς· ἔχει δὲ δύναμιν ὑδρωτικὴν καὶ οὐρητικήν· τὴν σήμερον μιγνύουσιν οἱ Ἰατροὶ τὴν ῥίζαν ταύτην μετὰ τῆς λεγομένης Δρακαίνης, ἢ Κοντραγέρβας καὶ τοῦ Περουβιανοῦ φλοιοῦ· τὸ δὲ ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἀπόζεμα πινόμενον ὠφελεῖ μεγάλως εἰς τοὺς προῤῥηθέντας πυρετούς.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐγνωρίσθη καὶ ἄλλη τις ἀξιόλογος ῥίζα, λεγομένη Πολύγαλος Σένεκα, ἥτις ἐφάνη ὠφέλιμος εἰς τὰ λυμφατικὰ πάθη τοῦ σήθους· ἔχει δὲ δύναμιν ὑδρωτικὴν, διουρητικὴν καὶ καθαρτικήν· ἐνίοτε ἐπιφέρει ναυτίαν καὶ ἐμετόν· βοηθεῖ λοιπὸν εἰς τοὺς ρευματισμοὺς, καθὸ ὑδρωτική· εἰς τοὺς ὕδρωπας καὶ ἀνασάρκας καθὸ διουρητική.

Μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων ἰατρικῶν, ἐξ ὧν ἐπλουτίσθη ἡ φαρμακεία, καταλέγεται καὶ ἡ Γόμμα· γεννᾶται αὕτη εἰς τὰς νήσους τοῦ

Ἰ-

Ἰαπώνου καὶ Βόρναιου ἔκτινος δένδρου δαφνοειδοῦς, τὸ ὁποῖον ἐγνωρίσθη ἐντελῶς ὑπὸ τῶν βοτανικῶν, καὶ ὠνομάσθη Laurus Camphora· ἡ τοῦ Βόρναιου κάμφορα εἶναι καλλιτέρας ποιότητος, παρὰ ἡ τοῦ Ἰαπώνου· ἀλλ' εἰς τὸ ἐμπόριον καπηλεύεται καὶ δολίζεται τόσον, ὥστε μεταξὺ πολλῶν λιτρῶν μόλις εὑρίσκεται μία οὐγγία ἀληθοῦς κάμφορας· αὐτὴν οἱ Κινέζοι ἔχουσιν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν, δοξάζοντες ὡς Πανάκειαν· διὸ καὶ τὴν ἀγοράζουσιν ἐν τῇ νήσῳ Βόρναιῳ εἰς ἀκριβῆ τιμήν.

Ἀγνοοῦμεν, ἂν παρὰ τῶν Ἀράβων ἦτον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰατροῖς· ἠξεύρομεν δὲ, ὅτι ὁ Ῥαζῆς τὴν μετεχειρίσθη εἰς τὴν θεραπείαν τῶν φλογιῶν, καὶ τῶν λοιμωδῶν πυρετῶν, διαλελυμένην καὶ μεμιγμένην μὲ τὰ σεράπια, ἢ συρόπια καὶ ἐλεκτουάρια· ὁ Ὀρμάνος, ὁ Λίνδος Lind, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπίσημοι τῶν νεωτέρων, ἐδοκίμασαν τὴν κάμφοραν ὡς ἐπωφελέστατον ἰατρικὸν εἰς πολλὰ εἴδη πυρετῶν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς κακοήθεις καὶ νευρώδεις λεγομένους, ἐν οἷς ἐπακολουθοῦσι παράνοιαι, ἀγρυπνίαι, καὶ ἄλλα νευρώδη συμπτώματα· ἐγνω-

ἐγνωρίσθη ἔτι ἐπωφελὴς εἰς τὰ σπασμώδη πάθη, εἰς τὰ ὑσερικὰ καὶ ὑποχονδριακὰ, εἰς τὴν ἐπιληψίαν καὶ εἰς τὴν μανίαν· βοηθεῖ ἔτι μεγάλως καὶ εἰς τὴν τῶν ἐξανθημάτων ἐμφάνισιν, καὶ ἐμποδίζει τὴν τούτων εἰς τὸ ἔσω ὑποφοράν καὶ μετάστασιν· ἀπεδείχθη περιπλέον ἐκ τῆς πείρας, ὅτι ἔχει δύναμιν ἀντισηπτικὴν, διὸ καὶ ἀνθίσαται εἰς τὴν γαγγραίνην, μάλιστα ὅταν συμμιχθῇ μετὰ τοῦ Περουβιανοῦ φλοιοῦ· ἡ κάμφορα, ὡς ἀνώδυνος χρησιμεύει μεγάλως εἰς τοὺς ῥευματισμοὺς καὶ ἀρθρίτιδας, διαλυμένη ἐν τῷ πνεύματι τοῦ οἴνου καὶ χριομένη ἐπὶ τὰ ἀλγοῦντα τοῦ σώματος μέρη.

Ὁ Μόσχος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἄραβες εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἰατρικὴν, πέμπεται ἐκ τῆς Κίνας, καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἀσίας· ἡ ἀρωματικὴ αὕτη ὕλη ἐνεργεῖ σφοδρῶς εἰς τὰ νεῦρα· διὸ καὶ φέρει σχεδὸν τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν ἀντισπασμωδῶν φαρμάκων· ἐγνωρίσθη ὠφελιμώτατος οὐ μόνον εἰς τὰ σπασμώδη πάθη, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς περιοδικοὺς παροξυσμοὺς τῶν κακοήθων πυρετῶν, οἵτινες εἰσβάλλουσι μὲ σπα-

σμοὺς

σμούς καὶ ἄλλα συμπτώματα· ὁ Κούλλεν τὸν ὀνομάζει ἡρωϊκὸν φάρμακον εἰς πολλὰ πάθη, μάλιστα δὲ κατὰ ποδάγρας, ὅταν αὐτὴ προξενῇ σφοδρὰς κεφαλαλγίας, παραφροσύνας, πόνους εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὸ στῆθος.

Εἰσήχθη ἔτι εἰς τὴν Ἰατρικὴν καὶ ἄλλη τις ἀρωματικὴ ὕλη, Ἄμβρα Γρίζαια λεγομένη, τὴν ὁποίαν οἱ Ὠθωμανοὶ μεταχειρίζονται κατακόρως ἐν Ἀσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει· ὁ Ὀφμάνος φαίνεται ἐρασὴς ταύτης, ἐπειδὴ τὴν διορίζει εἰς τὰ νευρικὰ καὶ ὑστερικὰ πάθη.

Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ὁ περίφημος Μερκουριάλης ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἰατρικὴν τὰ διὰ κανθαρίδων ἐπισπαστικὰ ἔμπλαστρα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν λοιμωδῶν καὶ κακοήθων πυρετῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνίοτε ἀπετύγχανε τῆς προσδοκωμένης ὠφελείας, ὀλίγον ἔλειψε νὰ γίνῃ θυσία τῆς τοῦ λαοῦ δεισιδαιμονίας διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ πράγματος· ὕστερον δὲ δύο ἐπίσημοι Ἰατροὶ Ῥιβιέρης καὶ Ἐ'τμουλέρος, ἀκμάσαντες κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα, ἐσύσησαν τὰ τοιαῦτα

ἐπι-

σπαστικά· αἱ τούτων δὲ παρατηρήσεις ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ ἐπιβεβαιοῦνται ὑπὸ τῆς καθημερινῆς πείρας· διὸ καὶ τὴν σήμερον ἐπιθέττομεν ταῦτα οὐ μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν προρρηθέντων πυρετῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν παθῶν, δηλαδὴ πλευρίτιδων, περιπνευμονιῶν, ῥευματισμῶν, ἀρθρίτιδων κ. τ. λ.

Τὸ ἔλαιον τοῦ Κίκεως, ἢ Κρότωνος τῆς Ἀμερικῆς, λεγόμενον Oleum Ricini, ἐγνωρίσθη κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα· τὴν σήμερον δὲ καλλιεργοῦσι τὸ φυτὸν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, ἔτι δὲ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει· τὸ ἔλαιον τοῦτο εἶναι τὸ πλέον ἀξιόλογον τῶν καθαρσίων, καὶ ἐπωφελέσατον εἰς τὰ κωλικὰ πάθη, μάλιστα δὲ εἰς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ κωλικοῦ πάθους, τὸ παρὰ τοῖς νεωτέροις καλούμενον Colique de Toitou ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἀνθελμινтικὸν ἄριστον.

Οἱ νῦν Βοτανικοὶ ὀνομάζουσι Balma Christi τὸ φυτὸν τοῦ Κίκεως τῆς Ἀμερικῆς· ὁ δὲ Διοσκορίδης ὀνομάζει Κίκι, ἢ Κρότωνα τὸ ἴδιον φυτὸν, τὸ κατὰ τὴν Ἑλλάδα φυόμενον· ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως ἡ περιγραφή·

γραφή:

„ Κίκι, ἡ Κρότων, οἱ δὲ, Σήσαμον
„ ἄγριον, οἱ δὲ, Σέσελι Κύπριον, οἱ δὲ,
„ Κρότωνα· ὠνόμασαι Κρότων διὰ τὴν πρὸς
„ τὸ ζῶον ἐμφέρειαν τοῦ σπέρματος. Δέν-
„ δρον δ' ἐστὶ συκῆς μικρᾶς μέγεθος ἔχον,
„ φύλλα δὲ ὅμοια πλατάνῳ, μείζονα δὲ
„ καὶ λειότερα καὶ μελάντερα· τὰ δὲ σε-
„ λέχη καὶ τὰς κράδας (ἢ τοὺς κλάδους)
„ κοῖλα καλάμου τρόπον ἔχει, καρπὸν δὲ
„ ἐν βότρυσι τραχέσι, λεπισθέντα ὅμοιον
„ κρότωνι τῷ ζώῳ, ἐξ οὗ καὶ ἀποθλίβεται
„ τὸ λεγόμενον Κίκινον ἔλαιον· ἄβρωτον
„ μὲν, ἄλλως δὲ χρήσιμον εἰς λύχνους καὶ
„ ἐμπλάστρους· καθαρθέντες δὲ ὅσον λ'.
„ κόκκοι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ποθέντες λεῖοι,
„ ἄγουσι κατὰ κοιλίαν φλέγμα καὶ χολὴν
„ καὶ ὕδωρ· κινοῦσι δὲ καὶ ἔμετον· ἔστι
„ δὲ λίαν ἀηδὴς καὶ ἐργώδης ἡ τοιαύτη
„ κάθαρσις, ἀνατρέπουσα σόμαχον ἰσχυ-
„ ρῶς· κοπεῖσα δὲ καὶ καταπλασθεῖσα,
„ ἰόνθους καὶ ἐφήλεις καθαίρει *)· τὰ δὲ
φύλ-

*) Ἴσως . . . κοπεὶς καὶ καταπλασθεὶς (ὁ καρπὸς) ἢ κοπέντες καὶ καταπλασθέντες . . . (οἱ κόκκοι) καθαίρουσι.

„ φύλλα τριβέντα μετὰ παιπάλης ἀλφί-
„ του, ὀφθαλμῶν οἰδήματα καὶ φλεγμο-
„ νὰς παύει, καὶ σπαργῶντας μαστοὺς,
„ ἐρυσιπέλατά τε σβέννυσι, καθ' ἑαυτὰ
„ καὶ μετ' ὄξους καταπλασσόμενα. Διοσ:
βιβλ: δ'. κεφ: ρξδ'.

Τὸ πολυθρύλλητον κώνειον Cicuta, ἤτοι τὸ φθαρτικὸν καὶ δηλητήριον φάρμακον τῶν παλαιῶν, διεφημίσθη πρὸ ὀλίγων ἤδη χρόνων παρὰ τοῦ κυρίου Στὸρκ, ὡς ἄριστον βότανον εἰς πολλὰς καὶ ἀνιάτους νόσους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς σκύῤῥους καὶ καρκίνους· πολλοὶ τῶν συγχρόνων Ἰατρῶν, ἢ χαριζόμενοι, ἢ ἀπατώμενοι ἐγένοντο ἠχὼ τοῦ περιφήμου Γερμανοῦ, καὶ διεκήρυξαν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὰς θαυμασὰς τοῦ ἰατρικοῦ τούτου δυνάμεις· ἀλλὰ μετὰ πολλὰς δοκιμὰς καὶ πείρας τῶν φιλαλήθων καὶ ἀπροσωπολήπτων Ἰατρῶν, τὸ φάρμακον τοῦτο ἐξέπεσε τῆς μεγάλης του ὑπολήψεως, καὶ ἔπαυσε τοῦ νὰ ἐκτελῇ θαύματα· τὴν σήμερον ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ κώνειον διδόμενον ἐσωτερικῶς ὠφελεῖ εἴς τινα πάθη· ἀλλ' ἡ ὠφέλεια φαίνεται μετὰ τὴν πολυχρόνιον χρῆσιν· ἀπεδείχθη προσέτι, ὅτι τὸ κώνειον

ἐξ-

εἶναι ναρκωτικώτατον, διὸ καὶ ἔχει μεγάλην ἐνέργειαν εἰς τὰ νεῦρα· ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως καὶ τὰ τοῦ Διοσκορίδους.

„ Ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ (τὸ Κώνειον) τῶν „ φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀναιροῦν . . . „ . . . ἔστι δὲ πολύχρηστον εἰς τὴν ὑ„ γιεινὴν χρῆσιν ξηρανθὲν μιγνύμενον ἐ„ πιτηδείως τοῖς ἀνωδύνοις κολλυρίοις τὸ „ χύλισμα, ἕρπητάς τε καὶ ἐρυσιπέλατα „ καταπλασθὲν σβέννυσι κ. τ. λ.

Εἷς τῶν ἐμπειρικῶν Γάλλων μετεχειρίσθη τὴν ῥίζαν λεγομένην Πολυπόδιον, ἢ Πτέρις *) ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἑλμίνθων, καὶ μάλιστα τοῦ Πλατέως· ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἰατρικὸν τοῦτο ἠγοράσθη παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας μὲ μεγάλην ποσότητα χρημάτων, δοκιμασθὲν ὑπὸ τῶν Ἰατρῶν, εὑρέθη, ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον φυτὸν τὸ ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ διδόμενον κατὰ σκωλήκων· οἱ νεώτεροι ὅμως ἐφεῦρον καὶ ἄλλα ἀνθελμινθικὰ ἰατρικὰ, μάλιστα δὲ τὸ ῥίνισμα τοῦ Κασσιτέρου.

Ὁ Ἑλβέτιος ἐπρότεινε τὴν Στυπτηρίαν ὡς

*) Tilix mas

ὡς ἀλεξιτήριον τῶν αἱμορραγιῶν τῆς μήτρας καὶ τῶν αἱμοπτύσεων· ὁ δὲ Μεάδιος τὸ ἐσύστησε περιπλέον ὡς συπτικὸν φάρμακον διὰ τὰς λευκορροίας καὶ τὸν διαβήτην.

Ἐφιλοτιμήθησαν τινες νὰ συστήσωσι καὶ ἄλλα τινὰ βότανα, γνωστὰ μὲν καὶ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παλαιοῖς, παρημελημένα δὲ ὑπὸ τῶν νέων· τοιοῦτον, φέρ' εἰπεῖν τὸ Κενταύριον, περὶ οὗ ὁ Διοσκορίδης λέγει, ὅτι οἱ παλαιοὶ τὸ ἐκάλουν Πανάκειαν *)· τὸ ἐκ ταύτου ἀπόζεμα ὠφελεῖ ὡς σομαχικὸν καὶ τονικὸν τῶν τῆς τροφῆς ὀργάνων· τοιαύτη ἡ ῥίζα ἡ λεγομένη Νάρδος ἀγρία Valeriana Sylvestris, ἡ ὁποία, καίτοι γνωστὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡς θερμαντικὴ καὶ ἀντισπασμώδης, διεφημίσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Φαβίου Κολόννα ὡς ἄριστον φάρμακον διὰ τὰς ἡμικρανίας, διὰ τὰ ὑσερικὰ πάθη καὶ διὰ τὴν ἐπιληψίαν.

Τὸ Ἄρκειον τῶν παλαιῶν, Bardana παρὰ Ἰταλοῖς, δοκιμασθὲν ὑπὸ τῶν Ἰατρῶν εὑρέθη σχεδὸν ἰσοδύναμον τῇ Σαρσαπαρίλλᾳ, ἤτοι διουρητικὸν καὶ διαπνοϊκόν· διὸ καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀπόζεμα βοηθεῖ εἰς τοὺς ρευματισμοὺς καὶ εἰς ἄλλα ὅμοια πάθη.

*) Ἐκλήθη δὲ Πανάκεια, ἐπειδὴ πάντα τὰ φλεγμαίνοντα πάθη παύει. Διοσκορ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ

Πρὸς μείζονα διασάφησιν τῶν ἐν τῇ βίβλῳ περιεχομένων.

(9 : 1 :)

Σελ: 4.

Το πολυθρύλλητον ὄρνεον τῆς Αἰγύπτου, τὸ καλούμενον Ἶβις, ὁμοιάζει κατάτι μὲ τὸν Πελαργὸν (κοινῶς Λελέκι) ἐτιμᾶτο ὡς ἱερὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς Αἰγυπτίοις, διότι ἐκαθάριζε τὴν χώραν φονεῦον τοὺς ὄφεις, τοὺς σκορπιοὺς καὶ τὰς σαύρας· ὁ Ἡρόδοτος καὶ Ἀριστοτέλης ἱστοροῦσι δύο εἴδη Ἴβεων, τὸ μὲν λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν· ἰδοὺ αὐτολεξεὶ τὰ τοῦ Ἡροδότου.

„ Ἔστι χῶρος τῆς Ἀραβίης κατὰ βουτοῦν

„ τοῦν πόλιν μάλιστα κείμενος· καὶ ἐς τοῦτο τὸ χωρίον ἦλθον πυνθανόμενος περὶ „ τῶν ὀφίων· ἀπικόμενος δὲ εἶδον ὀστέα „ ὀφίων καὶ ἀκάνθας· πλήθει μὲν ἀδύνατα ἀπηγήσασθαι· σωροὶ δὲ ἦσαν ἀκανθέων καὶ μεγάλοι καὶ ὑποδεέστεροι, καὶ „ ἐλάσσονες ἔτι τούτων· πολλοὶ δὲ ἦσαν „ οὗτοι· ἔστι δὲ ὁ χῶρος οὗτος ἐν τῷ αἱ „ ἄκανθαι κατακεχύαται τοιὸς δέ τις ἐσ„ βολὴ ἐξ οὀρέων στεινῶν ἐς πεδίον μέγα· „ τὸ δὲ πεδίον τοῦτο συνάπτει τῷ Αἰγυπτίῳ πεδίῳ· λόγος δ' ἐστὶν ἅμα τῷ ἔ„ αρι πτερωτοὺς ὄφεις ἐκ τῆς Ἀραβίης πέ„ τεσθαι ἐπ' Αἰγύπτου· τὰς δὲ Ἴβεις τὰς „ ὄρνιθας ἀπαντώσας ἐς τὴν ἐσβολὴν ταύ„ της τῆς χώρης, οὐ παριέναι τοὺς ὄφεις, „ ἀλλὰ κατακτείνειν· καὶ τὴν Ἶβιν διὰ „ τοῦτο τὸ ἔργον τετιμῆσθαι λέγουσιν Ἀ„ ράβιοι μεγάλως πρὸς Αἰγυπτίων· ὁμο„ λογέουσι δὲ καὶ Αἰγύπτιοι διὰ ταῦτα τι„ μᾶν τὰς ὄρνιθας ταύτας· εἶδος δὲ τῆς „ μὲν Ἴβιος τόδε· μέλαινα δεινῶς πᾶσα, „ σκέλεα δὲ φορέει γεράνου, πρόσωπον δὲ „ ἐς ταμάλιστα ἐπίγρυπον, μέγεθος ὅσον „ κρέξ· τῶν μὲν δὴ μελεναίων τῶν μαχο-

μέ-

„ μένων πρὸς τοὺς ὄρεις, ἥδ' ἰδέη· τῶν
„ δ' ἐν ποσὶ μᾶλλον εἰλεμένων τοῖσι ἀν-
„ θρώποισι (δικαὶ γὰρ δή εἰσιν αἱ Ἴβιες)
„ ἡ ψιλὴ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὴν δειρὴν
„ πᾶσαν λευκὴ πτεροῖσι, πλὴν κεφαλῆς καὶ
„ τοῦ αὐχένος, καὶ ἄκρων τῶν πτερύγων,
„ καὶ τοῦ πυγαίου ἄκρου· ταῦτα δὲ τὰ
„ εἶπον πάντα, μέλανά ἐστι δεινῶς· σκέ-
„ λεα δὲ καὶ πρόσωπον, ἐμφερὴς τῇ ἐτέ-
„ ρῃ *).

„ Αἱ δ' Ἴβιες αἱ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰσὶ μέν
„ δίτταί· αἱ μὲν λευκαὶ αὐτῶν, αἱ δὲ μέ-
„ λαιναι· ἐν μὲν οὖν τῇ ἄλλῃ Αἰγύπτῳ
„ αἱ λευκαί εἰσι, πλὴν ἐν Πηλουσίῳ οὐ γί-
„ νονται· αἱ δὲ μέλαιναι ἐν τῇ ἄλλῃ Αἰ-
„ γύπτῳ οὐκ εἰσὶν, ἐν Πηλουσίῳ δ' εἰσίν.
„ **)

Ἱστορεῖ δὲ ἔτι καὶ ὁ Αἰλιανὸς, ὅτι τὸ ὄρνεον τοῦτό ἐστι θερμότατον καὶ πολυφάγον . . . ὅτι αἱ μέλαιναι Ἴβεις διαφθείρουσι τοὺς ὄρεις τοὺς ἐκ τῆς Ἀραβίας ἐρ-

χο-

*) Βιβλ. 2. Κεφ. 75. **) Ἀριστοτ. βιβλ. 9. ὅρα δὲ καὶ Κικέρ. De natur Deor; βιβλ. 11. καὶ Πλούτ. περὶ Ἴσιδ. καὶ Ὀσιριδ.

χομένους εἰς τὴν Αἴγυπτον· αἱ δὲ λευκαὶ κατακτείνουσι τοὺς ἐρχομένους ἐκ τῆς Αἰθιοπίας.

„ Ἔστι δὲ τῇ φύσει θερμότατον ἡ Ἴ-
„ βις· πολυβορώτατον γοῦν ὂν καὶ κακο-
„ βορώτατον ἦγε, ὄφεις σιτεῖται καὶ σκορ-
„ πίους . . . . καὶ τούτων αἱ μέ-
„ λαιναι τοὺς πτερωτοὺς ὄφεις ἐξ Ἀρα-
„ βίας εἰς Αἴγυπτον παρελθεῖν οὐκ ἐπι-
„ τρέπουσι, τῆς γῆς τῆς φίλης προπολεμοῦ-
„ σαι· αἱ δὲ ἕτεραι τοὺς ἐξ Αἰθιοπίας κα-
„ τὰ τὴν τοῦ Νείλου ἐπίκλυσιν ἀφικνου-
„ μένους ἁπαντῶσαι διαφθείρουσι. βιβ. ϛ'.
„ κεφ. λή.

Ἔγινε δὲ περίφημον τὸ ἱερὸν τοῦτο ὄρνεον, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῶν κλυστήρων, ὡς λέγουσιν.

„ Αἰγύπτιοι κλύσματα καὶ κάθαρσιν
„ γαστρὸς οὐκ ἔκτινος ἐπινοίας ἀνθρωπίνης
„ λέγουσι μαθεῖν, διδάσκαλον δὲ σφίσι τοῦ
„ ἰάματος τοῦδε τὴν Ἴβιν ἄδουσι, καὶ ὅ-
„ πως ἐξεπαίδευσε τοὺς πρώτους ἰδόντας
„ ἐρεῖ ἄλλος. Αἰλιαν: περὶ Ζώων κεφ. λέ.

§: 2.

Σελ: 5. Ἂς καυχῶνται οἱ φίλαυτοι Κινέζοι, ὅτι εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι ὅλων τῶν ἐθνῶν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς γῆς, καὶ οἱ πρῶτοι εὑρεταὶ τῶν τεχνῶν . . . . αὐτοὶ δὲν εὐδοκίμησαν ποτὲ εἰς τὴν Ἰατρικὴν, ἐπειδὴ ἔμειναν καὶ μένουσιν ἔτι ἐλλειπεῖς κατὰ τὰ κυριώτερα καὶ πρώτιστα στοιχεῖα τῆς τέχνης, τουτέστι τὴν φυσικὴν καὶ ἀνατομήν.

§: 3.

Σελ: 8. Ἐκ τῆς περικοπῆς τῆς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων " Καὶ ἐπαιδεύθη Μωυσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων ,, συνάγει ὁ Στρωματεύς, ὅτι ὁ θεῖος Προφήτης ἐδιδάχθη καὶ τὴν Ἰατρικὴν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων.

§: 4.

Σελ: 12. Οἱ τῶν παλαιῶν Αἰγυπτίων Ἰατροὶ ἐδιωρίζοντο νὰ θεραπεύωσι τοὺς ἀρ-

ρώ-

ρώστους κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἱερᾶς βίβλου· τοιουτοτρόπως ὁποιονδήποτε τέλος ἐλάμβανεν ἡ νόσος, δὲν ἐνείχετο τελείως ὁ Ἰατρός· ἐὰν ὅμως αὐτὸς ἔκαμνε τινὰ νέαν δοκιμὴν, καὶ ὁ ἀσθενὴς κακῇ τύχῃ ἀπέθνησκε, τότε ὁ Ἰατρὸς ἦτον ἔνοχος θανάτου, ὡς λέγουσι.

§: 5.

Σελ: 31. Ῥητέον οὖν ὅσοι τῶν παρ ,, Ἕλλησι δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ ,, παιδείᾳ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ,, ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νο- ,, μίμων καὶ παιδείας μετάσχωσιν· οἱ γὰρ ,, Ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ,, ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ,, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφαῖά τε καὶ ,, Μουσαῖον καὶ Μελάμποδα καὶ Δαίδαλον· ,, πρὸς δὲ τούτοις Ὅμηρόν τε τὸν Ποιητὴν ,, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην, ἔτι δὲ ,, Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον καὶ Πλάτωνα τὸν ,, φιλόσοφον· ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν ,, Σάμιον καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον, ,, ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην καὶ

Οἱ-

„ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον· πάντων δὲ τούτων
„ σημεῖα δεικνύουσι τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν
„ δὲ τόπους, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύ-
„ μους προσηγορίας. Διόδωρ: βιβ: ά.

9: 6.

Σελ: 34. Ὁ Πυθαγόρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ κατὰ τὸ 564 ἔτος πρὸ Χριστοῦ· μαθητεύσας ὑπὸ τὸν Φαιρεκίδην καὶ Ἑρμοδάμαντα ἀπεδήμησεν εἰς Φοινίκην καὶ Αἴγυπτον, διὰ νὰ μυηθῇ παρὰ τῶν ἐκεῖ Ἱερέων τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια· ἀκολούθως ἐφέρθη ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Περσίαν ὑπὸ Καμβύσου κατακτητοῦ τῆς Αἰγύπτου· ἐξαγορασθεὶς δὲ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Κροτωνιατῶν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, τὴν ὁποίαν εὑρὼν τυραννουμένην, ἀπῆλθεν εἰς Κρότωνα· ἀφιερώθη οὗτος μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ κάμῃ προσηλύτους καὶ μαθητὰς τῆς φιλοσοφίας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐθεμελίωσε τὴν περίφημον ἐκείνην σχολὴν, τὴν ἐπονομασθεῖσαν

σαν Ἰταλικὴν, ἐν ᾗ ἐδιδάσκοντο πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἐλεύθεραι τέχναι· τουτέστιν ἡ ἠθικὴ, ἡ θεολογία, τὰ μαθηματικὰ, ἡ φυσικὴ, ἡ μουσικὴ καὶ ἰατρικὴ, τὰς ὁποίας ἠγωνίσθη νὰ ἑνώσῃ μὲ τρόπον μυστηριώδη· πρῶτος αὐτὸς ὠνόμασε τὴν σοφίαν, Φιλοσοφίαν· ἐρωτηθεὶς γὰρ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σικυώνων τυράννου, τίς εἴη; ἀπεκρίθη· „ Φιλόσοφος· μηδένα γὰρ εἶναι σοφὸν ἀν-
„ θρώπων, ἀλλ' ἢ Θεόν„· ἐδόξαζεν οὗτος ἀΐδιον τὸ πᾶν, τὸ ὁποῖον πρῶτος ὠνόμασε Κόσμον· ἡ περὶ θεότητος διδασκαλία του εἶναι ἀξιοθαύμαστος, ἐπειδὴ ἐδόξαζεν ἕνα μόνον Θεὸν, ποιητὴν καὶ δημιουργὸν πάντων τῶν ὄντων, νοῦν ἄπειρον, παντοδύναμον, ἀπαθῆ, μὴ ὑποπίπτοντα ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλὰ μόνῃ τῇ διανοίᾳ καταληπτόν· ἤθελε προσέτι νὰ διευθύνωμεν ὅλας τὰς πράξεις καὶ σχοπούς εἰς τὸ νὰ γινώμεθα ὅμοιοι τῷ Θεῷ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας, προσεπιθέτων, ὅτι διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν εὕρεσιν καὶ κατάληψιν τῆς ἀληθείας, πρέπει νὰ τὴν ζητῶμεν μὲ καθαρὰν ψυχὴν, καὶ κυριεύουσαν τῶν παθῶν· ὢ πόσον εἶναι ὡραία ἡ φιλοσοφία μετὰ

τὰ τῆς ἀρετῆς ἐνωμένη ! ἡ ζωὴ τοῦ τοιούτου φιλοσόφου ἦτον ὁ τύπος καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἐναρέτου καὶ ἀρίστης διαγωγῆς· πολλαὶ τῶν τῆς Ἰταλίας πόλεων ἐπόμεναι ταῖς τούτου διδασκαλίαις, ἐκυβερνῶντο ἀρίστως· ἡ πάλαι διερθαρμένη πόλις Κρότωνα μετερρυθμίσθη, καὶ ἡ ἀκολασία τῶν ἐγκατοίκων μετεβλήθη εἰς σωφροσύνην· ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου, ἥτις ἐπωνομάσθη Δήμητρος Ἱερὸν, ἐπήγασαν ὡς ἐκ πηγῆς πολυχεύμονος πεντακόσιοι μαθηταὶ, ἄνδρες ἐπιστήμονες, καὶ ἄριστοι νομοθέται, οἵτινες διέδοσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν τὰ νάματα τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐξερέωσαν τὴν εὐνομίαν εἰς πολλὰς πόλεις· ὁ Πυθαγόρας ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ φονεύωσι καὶ νὰ ἐσθίωσι τὰ ζῶα, λέγων, ὅτι καὶ αὐτὰ ἔλαβον ἐκ φύσεως τὰ ἴδια δικαιώματα τῆς ζωῆς· ὁ ἀληθὴς σκοπὸς ὅμως ἦτον, νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν φόνον, καὶ νὰ τοὺς συνειθίσῃ νὰ ζῶσιν εὐκόλως, τρεφόμενοι μὲ τροφὰς εὐχύμους καὶ εὐπορίστους· ἀπηγόρευε προσέτι νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς Θεοὺς σφάγια καὶ θυσίας ἐμψύχων, διδάσκων

κων, ὅτι δεῖ προσκυνεῖν τὸν Ἀναίμακτον βωμόν· ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ τὸ ἐφεξῆς ὡραιότατον γνωμικόν· "Πέντε ἐχθροὺς πρέπει „ νὰ πολεμῶμεν ἀκαταπαύστως· τὴν ἄγνοι„ αν τοῦ νοὸς, τὰς νόσους τοῦ σώματος, „ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰς ἐπαναστάσεις „ τῶν πόλεων, καὶ τὰς διχονοίας τῶν οἰ„ κιῶν. Ὁ φιλόσοφος οὗτος ζήσας σχεδὸν ἑκατὸν ἔτη ἐτελεύτησεν ἐν Μεταπόντῳ, τοσοῦτον δεδοξασμένος, ὥστε αὐτὸς μὲν ἐτιμήθη ὡς ἰσόθεος μετὰ θάνατον, ἡ δὲ οἰκία τοῦ μετεβλήθη εἰς Ἱερόν. Δὲν ἔλειψαν τινὲς νὰ διακηρύξωσιν, ὅτι ἐτέλεσε μεγάλα τεράστια καὶ διὰ βίου καὶ μετὰ θάνατον, τὰ ὁποῖα ὁ ὀρθὸς λόγος ἀπορρίπτει ὡς ψευδῆ καὶ μυθώδη.

§: 7.

Σελ: 66. Ὁ Δημόκριτος κατήγετο ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα, πόλιν τῆς Θρᾴκης, ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Λεύκιππον, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐδιδάχθη τὴν περὶ Κενοῦ καὶ Ἀτόμων θεωρίαν· περιῆλθεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἤτοι εἰς Αἴγυπτον, εἰς

Περ-

Περσίαν, εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἕως εἰς τὴν Ἰνδίαν καὶ Αἰθιοπίαν· κατηνάλωσεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν τάλαντα διὰ τὰς φιλομαθεῖς ταύτας περιηγήσεις· ἐδιδάχθη παρὰ τῶν Ἱερέων τῆς Αἰγύπτου τὴν Γεωμετρίαν, παρὰ δὲ τῶν Μάγων καὶ Χαλδαίων τὴν Ἀστρολογίαν, τὴν Θεολογίαν κ. τ. λ. ἤκμασε δὲ κατὰ τὴν Π΄, ἢ ΟΖ΄. Ὀλυμπιάδα, καὶ ἐτελεύτησε βιώσας ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη τῷ 361 πρὸ τῆς Θεογονίας, ὡς λέγουσι.

Σώζονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Λοῦβρε ἐν Παρισίοις χειρόγραφα τινὰ περὶ Χημείας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δημοκρίτου, ἀλλὰ νόθα καὶ ἐπίπλασα.

9 : 8.

Σελ: 69. Ὁ Πλάτων ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 430 ἔτος πρὸ Χριστοῦ· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τοὺς Πυθαγορείους, ἔπειτα εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ ἀκούσῃ τῶν ἐκεῖ Ἱερέων, εἰσεχώρησε δὲ καὶ εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἐκεῖ λεγομένους Μάγους· ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἀθήναις

νας ἐσύστησε τὴν περίφημον σχολὴν τὴν ἐπονομασθεῖσαν Ἀκαδημίαν *) · ἤκμασε σχεδὸν 40 ἢ 50 ἔτη μετὰ τὸν Ἱπποκράτην, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀναφέρει μὲ σέβας ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐρανίσθη τὰ περισσότερα φυσικὰ δόγματα **) · ἐτελεύτησε δὲ γέρων ὀγδοηκοντούτης.

Ἐδόξαζεν ὁ Πλάτων, ὅτι οἱ Ἰατροὶ, διὰ νὰ γίνωσιν ἐμπειρότατοι καὶ ἀξιόλογοι, ἔπρεπε νὰ ὑποπέσωσιν εἰς πολλὰς καὶ δεινὰς ἀῤῥωσίας, καὶ νὰ εἶναι σχεδὸν φιλάσθενοι.

„ Ἰατροὶ μὲν δεινότατοι ἂν γένοιντο,
„ εἰ ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τὸ μανθά-
„ νειν τὴν τέχνην, ὡς πλείστοις τε καὶ πο-
„ νηροτάτοις νοσήμασιν ὁμιλήσειαν, καὶ αὐ-
„ τοὶ πάσας κάμοιεν, καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑ-
„ γιεινοὶ φύσει. (Πολιτ: βιβλ: γ΄.)

Ἀλλ'

*) Πλάτων δὲ τὴν Ἀκαδημίαν οἰκεῖν εἵλετο, οὐ μόνον ἔρημον καὶ πόῤῥω τοῦ ἄστεως χωρίον, ἀλλὰ καὶ ὡς φασιν ἐπίνοσον. Πορφύρ. περὶ Ζώων Ἀποχ.

**) Ζηλωτὴς δὲ Ἱπποκράτους Πλάτων, εἴπερ τις ἄλλος, καὶ τὰ μέγιστα τῶν δογμάτων παρ' ἐκείνου λαβών . . . Γαλην.

Ἀλλ' ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης γνωρίζων τὰ τῆς ἰδίας τέχνης κρεῖττον τῶν φιλοσόφων, θέλει τὸν Ἰατρὸν ὑγιῆ, εὔρωστον, εὔχρουν καὶ εὔσαρκον, οὐ μόνον διὰ νὰ ἀντέχῃ εἰς τοὺς ἐκ τῆς μελέτης καὶ πράξεως πόνους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀξιοῦται καὶ τῆς πρεπούσης ὑπολήψεως ὡς δοτὴρ τῆς ὑγείας. "Ἰητροῦ, φησὶν, εἶναι προσασίην ὁρῆν, „ ὡς εὔχρους τε καὶ εὔσαρκος ἔσται πρὸς „ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτῷ φύσιν.

Τῷ ὄντι πρέπει νὰ εἶναι εἰκὼν τῆς ὑγείας, ὅστις τὴν ὑπόσχεται εἰς τοὺς ἄλλους διὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ τὸ, Ἰατρὲ θεράπευσον σεαυτόν.

§ : 9.

Σελ : 70. Ἀριστοτέλης ὁ κορυφαῖος τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ἐγεννήθη τῷ 354 ἔτει πρὸ Χριστοῦ ἐν Σταγείροις πόλει τῆς Ὀλυνθίας ἐν Μακεδονίᾳ· ἡ μικρὰ αὕτη πόλις ἔγινεν ἐπίσημος πρῶτον διὰ τὴν γέννησιν τοῦ τοιούτου ἀνδρός, δεύτερον, διότι κατασκαφθεῖσα ἐν καιρῷ παλέμου ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἀνεκτίσθη ὑπὸ Ἀλεξάν-

δρου χάριν τοῦ Ἀριστοτέλους *) · ἦλθεν οὗτος νέος ὢν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν καθέδραν τῶν Μουσῶν, καὶ ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅστις καὶ τὸν ὠνόμασε Ψυχὴν τῆς ἀκαδημίας του, διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ ἀγχίνοιαν καὶ ἄσκνον σπουδήν· ἦτον τόσον φιλόπονος, ὥστε διὰ νὰ μὴ κυριεύηται ὑπὸ τοῦ ὕπνου, ἐσυνείθιζε κοιμώμενος νὰ κρατῇ μίαν μεταλλικὴν σφαῖραν ἐπὶ τῆς χειρὸς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέκειτο λεκάνη χαλκίνη, εἰς τρόπον ὅτι ὁ κρότος τῆς ἐκπιπτούσης σφαίρας τὸν ἐξύπνιζε **)· Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Πλάτωνος ὀργισθεὶς, ὅτι ὁ Ξενοκράτης διεδέχθη τὴν Ἀκαδημίαν, ἀνεχώρησε πρὸς τὸν παλαιόν του φ·

*) Τὴν τῶν Σταγείρων πόλιν κατασκαφθεῖσαν πείθει τὸν Ἀλέξανδρον Ἀριστοτέλης αὖθις κτίζειν· ὅθεν καὶ οἱ Σταγειρῖται ἑορτὴν ἐπιτελοῦσι τῷ Ἀριστοτέλει, Ἀριστοτέλεια αὐτὴν προσαγορεύοντες. (Ἀμμών. ἐν βίῳ Ἀριστ.)

**) Καὶ ὁπότε κοιμᾶτο, σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν' ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο.

(Διογ. Λαέρτ.)

φίλον Ἑρμείαν τύραννον Ἀταρνέως· τούτου δὲ μετὰ τρεῖς χρόνους φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Μέμνονος Ῥοδίου διὰ προσαγῆς τοῦ Ἀρταξέρξου, κατέφυγεν εἰς Μιτυλήνην· ἐντεῦθεν προσεκλήθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, διὰ νὰ γίνῃ διδάσκαλος τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐδίδαξε χρόνους ὀκτὼ τὰ φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ μαθήματα, ἔτι δὲ καὶ τὴν Ποιητικὴν καὶ Ῥητορικήν· τοσοῦτον δὲ ἠγάπα ὁ μαθητὴς τὸν διδάσκαλον, ὥςε ἔλεγε πάντοτε, ὅτι παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἔλαβε τὸ εἶναι, παρὰ δὲ τοῦ Ἀριςοτέλους τὸ εὖ εἶναι· ἐκςρατεύοντος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Ἀριςοτέλης ἐσύστησεν ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸν συγγενῆ Καλλισθένην τὸν Ὀλύνθιον, αὐτὸς δ' ἐπιςρέψας εἰς Ἀθήνας ἐςερέωσε τὴν ἐν Λυκείῳ νέαν σχολὴν, ὅπου ἐδίδασκε τοὺς μαθητάς του περιπατῶν, ἐξ οὗ καὶ Περιπατητικὸς προσηγορεύθη, καὶ Περιπατητικὴ σχολή· ἦν δὲ τὸ Λύκειον τόπος προάςειος καὶ κατάσκιος, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Περικλέους διὰ τὰ ςρατιωτικὰ γυμνάσια, καὶ δοθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς πρὸς τὸν Ἀριςοτέλην· ἐκεῖ ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν χρόνους

νους δεκατρεῖς· μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου φθονούμενος διὰ τὰ νέα περὶ τὴν φιλοσοφίαν δόγματα, καὶ συκοφαντηθεὶς ὡς ἀσεβὴς ὑπὸ Εὐρυμέδοντος ἱερέως τῆς Δήμητρος, διέφυγεν εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐρίπου, (νῦν Νεγροπόντε) ὅπου καὶ ἐτελεύτησε περὶ τὸ ἑβδομηκοςὸν τῆς ἡλικίας ἔτος.

Τὰ βιβλία τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ἐδόθησαν μετὰ τὴν τελευτήν του εἰς τὸν Θεόφραςον· μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν τούτου ἀπέρασαν μὲ ἐντολὴν διαθήκης εἰς τὸν Νηλέα *)· οἱ κληρονόμοι τοῦ Νηλέως, ἄνθρωποι ἰδιῶται, τὰ ἔθαψαν εἰς ὑπόγεια καὶ σπήλαια, φοβούμενοι νὰ μὴ τὰ εὕρωσιν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου, οἵτινες ἐσύναζον τότε ὅσα εὕρισκον διὰ τὴν νεοσύσατον αὐτῶν βιβλιοθήκην· κεκλεισμένα λοιπὸν διὰ 130 χρόνους διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς σήψεως καὶ τῶν σκωλήκων· τέλος οἱ τοῦ Νηλέως ἀπόγονοι ἐπώλησαν αὐτὰ εἴς τινα ὀνόματι Ἀπελλίκοντα Τήϊον, ὁ ὁποῖος διώρθω-

*) Ἀριςοτέλης τὴν ἑαυτοῦ βιβλιοθήκην Θεοφράςῳ παρέδωκεν, ὥσπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε . . . Θεόφραςος δὲ Νηλεῖ παρέδωκε.

ώρθωσε τὰ ἐλλείποντα κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως *) · τοιουτοτρόπως ἐνοθεύθησαν καὶ ἐκιβδηλεύθησαν τὰ σωζόμενα τοῦ Σταγειρίτου καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων · τοιαύτας ἀναπληρώσεις ἔκαμεν εἰς αὐτὰ καὶ Θυραμνίων ὁ Γραμματικὸς, εἰς τὸν ὑποῖον ἐδόθησαν ὑπὸ Α: Σύλλα τοῦ Δικτάτορος τῆς Ῥώμης, ἅστις ἀφ' οὗ ἐπόρθησε τὰς Ἀθήνας, ἔφερεν εἰς τὴν Ῥώμην ὁμοῦ μὲ ἄλλα λάφυρα καὶ τὴν τοῦ Ἀπελλίκοντος βιβλιοθήκην.

Εἴπομεν, ὅτι ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζου-

*) Νηλεὺς τὰ Ἀριστοτέλους βιβλία τοῖς μεθ' αὑτὸν παρέδωκεν ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἳ κατάκλειστα εἶχον τὰ βιβλία, οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα · ἐπειδὴ δὲ ἤσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι · ὑπὸ δὲ νωτίας καὶ σητῶν κακωθέντα, οὐκέτι ποτὲ ἀπέδοντο οἱ ἀπὸ τοῦ γένους Ἀπελλίκοντι τῷ Τηΐῳ πολλῶν ἀργυρίων, τά τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰ Θεοφράστου βιβλία· ἦν δὲ ὁ Ἀπελλίκων φιλόβιβλος μᾶλλον, ἢ φιλόσοφος· διὸ καὶ ζητῶν ἐπανορθοῦσθαι τῶν διαβρωμάτων, εἰς ἀντίγραφα καινὰ μετήνεγκε, τὴν γραφὴν ἀναπληρῶν οὐκ εὖ, καὶ ἐξέδωκεν ἁμαρτάδων πλήρη τὰ βιβλία.

Στράβ. βιβλ. 13.

ζουσιν ἔτι οἱ αἰῶνες τὰ πλέον ἀξιόλογον τῶν Ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων, τουτέστι τὰ περὶ Ζώων Ἱστορίας· ἰδοὺ ἐπὶ λέξεως καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ περιφήμου Βουφών.

L' Histoire des Animaux d' Aristote, est peut-être encore aujourd' hui ce que nous ayons de mieux fait en ce genre. il connossoit les Animaux pent-être mieux, et sous des vûes plus générales qu' on ne les connoit aujourd' hui. Quoique les modernes ayent ajoutè leurs découvertes a celles des anciens, je ne crois pas que nous ayons sus l' Histoire naturelle beaucoup d ouvrages qu' on puisse mettre au-dessus d' Aristote.

Histoire nat Tom: I.

6: 10.

Σελ: 77. Διοκλῆς ὁ Καρύστιος συνέγραψε καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, ἤτοι περὶ Πυρετῶν καὶ Προγνωστικῶν, περὶ Ἰατρικῶν βοτάνων, περὶ Σκευασίας σιτίων, περὶ Δηλητηρίων, περὶ Γυναικείων νόσων, καὶ ἄλλην τινὰ πραγματείαν ἀξιόλογον, ἐπιγραφομένην, Πάθος, Αἰτία καὶ Θεραπεία, περὶ

ρὶ τῆς ὁποίας συχνάκις ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς καὶ ὁ Καίλιος ὁ Αὐρηλιανός· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὁ χρόνος ἠφάνισεν· ἐφεῦρε δὲ καὶ χειρουργικὸν ὄργανον διὰ νὰ ἐξάγῃ τὰ βέλη ἐκ τῶν πληγῶν· φέρεται τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπιστολὴ προφυλακτικὴ πρὸς Ἀντίγονον, τὴν ὁποίαν διέσωσε Παῦλος ὁ Αἰγινήτης· ἤκμασε δὲ οὗτος τῷ 380 ἔτει πρὸ Χριστοῦ, βασιλεύοντος τοῦ Ἀντιγόνου ἐν Ἀσίᾳ.

§: 11.

Σελ: 88. Ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἕως πεντακοσίους σχεδὸν χρόνους ἡ Ῥωμαϊκὴ δημοκρατία κατεγίνετο ἀκαταπαύστως εἰς τὰ ὅπλα, ἤτοι εἰς ἀλλοφύλους καὶ ἐμφυλίους πολέμους· μόλις περὶ τὸ 449 Ῥωμαϊκὸν ἔτος καθυπέταξε τοὺς Σαμνίτας, καὶ κατεκυρίευσε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν· καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν περίοδον τῶν πέντε αἰώνων ὁ ναὸς τοῦ Ἰανοῦ ἐκλείσθη μίαν φορὰν διὰ ἓξ μόνον χρόνους· τῷ 490 Ῥωμαϊκῷ ἔτει ἄρχισεν ὁ πρῶτος Λυβικὸς πόλεμος· τὰ λάφυρα τῆς περιφήμου πόλεως Συρακούσης τότε λεηλατισθείσης, διήγειραν εἰς

εἰς τοὺς Ῥωμαίους κατὰ πρώτην φορὰν τὴν ἔρεσιν διὰ τὰς τῶν Ἑλλήνων τέχνας· ἀκολούθως οἱ Ῥωμαῖοι κατεκυρίευσαν πολλὰς ἐπαρχίας καὶ βασίλεια ὁλόκληρα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ· ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος (ἤτοι τῷ 752 Ῥωμαϊκῷ ἔτει) τὸ πολεμικώτατον αὐτὸ ἔθνος κατεκυρίευεν ἤδη τὸ περισσότερον καὶ ὡραιότερον μέρος τῆς οἰκουμένης· ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Ἀντωνίνου (ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν) ὅλα τὰ πεπολισμένα καὶ κραταιὰ βασίλεια τῶν παλαιῶν ἐθνῶν, ἐξαιρουμένης τῆς Περσίας, τῆς Ἰνδίας καὶ Κίνας, ὅλα, λέγω, κατερροφίσθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Μοναρχίας, ὥστε τὸ πλῆθος τῶν ὑπηκόων τῆς Ῥώμης ἰσομετρεῖτο σχεδὸν μὲ τὸν παρόντα πληθυσμὸν τῆς Εὐρώπης· τὸ Ἀρκτικὸν μέρος τοῦ ἡμετέρου ἡμισφαιρίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκμάζουσι τὴν σήμερον τόσα κραταιὰ βασίλεια, τότε δὲν ἦτον, εἰμὴ ἐρημίαι καὶ ἄγρια δάση.

§: 12.

Σελ: 121. Καίλιος ὁ Αὐρηλιανὸς ἐδιώρι-

ώριζεν εἰς τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας τῶν ὀξέων παθῶν αὐσηρὰν δίαιταν, ἢ παντελῆ ἀσιτίαν· ἐξέταζε μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν τὰς ποιότητας καὶ τὴν κατάσασιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, σοχαζόμενος ἀναγκαιότατον εἰς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τὸν καθαρὸν ἀέρα· ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἔλεγε νὰ σκεπάζωσι καὶ νὰ καταστρώνωσι τὸ ἔδαφος τοῦ κοιτῶνος, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ ἀσθενὴς, μὲ φύλλα χλωρὰ καὶ κλάδους δένδρων . . . ἔδιδε πολλάκις τὰ ἐμετικὰ, καὶ ἐμίσει τὰ καθάρσια· ἀπέῤῥιπτε δὲ παντελῶς τὰ ἀντίδοτα λεγόμενα, τὰ τότε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰατροῖς· εἰς τοὺς ὕδρωπας ἐδιώριζε τὰ ξηρὰ πυριάματα, διὰ νὰ φέρῃ ἱδρῶτα· εἰς δὲ τὴν Τυμπανίτιδα ἐδιώριζε λουτρὰ μὲ ἄμμον θερμὴν πεπυρωμένην ὑπὸ τοῦ ἡλίου . . . ἐδόξαζεν ἐπωφελεῖς τοὺς σταλαγμοὺς τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν παραλυτικῶν μελῶν . . . . εἰς τὴν συνάγχην ἐῤῥεβοτόμει, ἐπέθετο μαλακτικὰ καταπλάσματα περὶ τὸν λαιμὸν, εἰσήγαγε διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοὺς ἀτμοὺς τοῦ θερμοῦ ὕδατος· ἐπέθετο τὰς βδέλλας περὶ τὸν λαιμὸν . . . διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ῥῆξιν τοῦ ἐν τῷ πνεύμονι ἀποσήματος

ματος μετεχειρίζετο τὰ πταρμικὰ φάρμακα καὶ τὰ ἐμετικά . . . ἐδιώριζε τὸν πάσχοντα νὰ εἰσπνέῃ τὸν καπνὸν τοῦ θείου, ἢ τοῦ ὀριγάνου ἐπὶ σκοπῷ νὰ διεγείρῃ βῆχα σφοδρόν . . . εἰς τοὺς παροξυσμοὺς τοῦ ἄσθματος τοὺς ἐπαπειλοῦντας πνιγμὸν, ἐῤῥεβοτόμει πρῶτον, ἔπειτα ἐπέθετο τὰς σικύας ἐπὶ τοῦ θώρακος κ. τ. λ. παρήγγελλε τὰς περιηγήσεις διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης . . . (ὅρα πλατύτερον ἐν τῇ Histoire de la Médecine par Black)

§. 13.

Σελ: 134. Εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἰατρῶν, μάλισα δὲ οἱ ἑφεξῆς.

Ἀνδρόμαχος ὁ Κρὴς, Ἰατρὸς τοῦ Νέρωνος καὶ ἐφευρετὴς τῆς διαφημιζομένης θηριακῆς, ἥτις διεφυλάχθη ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ.

Ἐρωτιανὸς, σύγχρονος σχεδὸν τῷ Νέρωνι, συνέγραψεν οὗτος συναγωγὴν τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων.

Μοσχίων ὁ Ἰατρὸς, ὁ συγγράψας περὶ γυναικείων νόσων, φαίνεται, ὅτι ἤκμασε

σε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Γαληνοῦ· τὸ δὲ σύγγραμμά του ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1793.

Νεμέσιος, ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ἐμμέσης ἐν Φοινικίᾳ, ἤκμασεν οὗτος περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος, συνέγραψε βιβλίον περὶ Φύσεως ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη Ἑλληνιστὶ ἐν Ἀντουερπίᾳ ὑπὸ Νικολάου Ἐλλεβοδίου τῷ 1565, ἐν Ὀξωνίᾳ Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ τῷ 1671, ἐν Λουγδούνῳ τῷ 1538, ἐν Λογδίνῳ εἰς Ἀγγλικὸν ἰδίωμα τῷ 1636· ὅρα πλατύτερον τὰς εἰς τὸν συγγραφέα παρατηρήσεις τοῦ Φρεϊνδίου.

Θεόφιλος Πρωτοσπαθάριος, ἀνατόμος Γραικὸς καὶ Χριστιανός, ζήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, συνέγραψεν οὗτος τετράβιβλον σύγγραμμα περὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς, τουτέστιν ἐπιτομὴν ἀξιόλογον τῶν τοῦ Γαληνοῦ βιβλίων περὶ Χρήσεως μορίων· περιέχει δὲ αὕτη καὶ ἄλλα τινὰ ἀξιοπερίεργα, τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκονται ἐν τοῖς τῶν προγενεστέρων ἀνατομικοῖς συγγράμμασι, δηλαδὴ, ὅτι ἡ πρώτη συζυγία τῶν νεύρων ἐκφύεται ἐκ τῶν πρώτων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκτείνεται εἰς τὰς ῥῖνας, καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν ὄσφρησιν· ἐξεδόθησαν τὰ συγγράμματα τοῦ Θεοφίλου Ἑλληνιστὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1555· ἐξέδωκε δὲ καὶ ὁ Φαβρίκιος τὴν ὅλην πραγματείαν Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ, ἐν τῷ δωδεκάτῳ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης.

§: 14.

Σελ: 250. Βασίλειος ὁ Οὐαλεντῖνος ὑπέθεσεν ὡς πρωτίστας ἀρχὰς τῶν συνθέτων, τὸ ἅλας, τὸν ὑδράργυρον καὶ τὸ θεῖον· ἐν τῇ περὶ τοῦ Στίμμεως Πραγματείᾳ διδάσκει τὸν τρόπον τῆς σκευασίας τοῦ Ἰσχυροῦ Ὕδατος Aquae Tortis, ἢ Ὀξυνιτρικοῦ, τοῦ Aquae Regiae, ἢ Ὀξυαλικονιτρικοῦ· τοῦ ἐκ Κρόνου Σακχάρου Sacchari Saturni, τῶν ἀνθῶν τοῦ Ἀμμωνιακοῦ ἅλατος· τοῦ πνεύματος τοῦ αὐτοῦ ἅλατος, τοῦ ἥπατος τοῦ θείου Hepatis Sulphuris· ἀναφέρει δὲ σκιωδῶς πως καὶ περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐκ Χαλκάνθου Αἰθῆρος Aetheri Vitriolici· ἐν τῇ προρρηθείσῃ πραγματείᾳ περιέχονται αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν χημικῶν εὑρέσεων· διὸ καὶ οὐκ ἄνευ λόγου θεωρεῖται ὡς πατὴρ τῆς νέας Χημικῆς.

Ἰ-

Ἰσορροῦσιν, ὅτι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ῥίψας ἔξω τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου τὸ σίμμι, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη διὰ τὴν χώνευσιν τινῶν μετάλλων, παρετήρησεν, ὅτι οἱ ἐκεῖ παρευρεθέντες χοῖροι φαγόντες ἀπὸ τοῦ ξίμμεως ἐκαθαρίσθησαν σφοδρῶς, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν ἐπαχύνθησαν· τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ τὸ δοκιμάσῃ καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐσωτερικῶς· καθότι οἱ παλαιοὶ τὸ μετεχειρίζοντο μόνον εἰς τὰ ἐκτὸς, ὡς ὁ Διοσκορίδης σημειοῖ.

φ: 15. Ὀσβάλδος Κρόλλιος.

Σελ. 155. Ἐξ αὐτοῦ παρελάβομεν τὰς ἀκολούθους χημικὰς σκευασίας, τὰς ὁποίας οἱ τότε Χημικοὶ ὠνόμασαν μὲ συμβολικὰ καὶ μεταφορικὰ ὀνόματα· οἷον τὸν ἐξ Χαλκάνθου Τρυγίαν Tartarum Vitriolatum· τὸ ἅλας τοῦ ἠλέκτρου Sal Succini, τὴν Κερατώδη Σελήνην Luna Cornea, τὸν Γλυκανθέντα Ὑδράργυρον Mercur. Dulcem, τὸν κατακρημνισθέντα ἐρυθρὸν ὑδράργυρον M: Praecipitatum Rubrum, τὸ ἅλας τοῦ Διὸς Sal Jovis· ἢ ἄλλως Stannum acetatum, τὸ Διαφορητικὸν Στίμμι κτλ. ἐδόξαζε δ' οὗτος πρὸ πάντων ὡς ἰατρικὸν ἄριστον τὸ πνεῦμα τοῦ θαλασσίου ἅλατος, ὡς τῶν ἐσωτερικῶν ἑλκῶν ἀλεξιτήριον.

ΤΕΛΟΣ